

“સસ્તું સાહિત્ય” એટલે “ભિંચામાં ભિંચું” સાહિત્ય”

કર્મ ગાથા

સંપાદક :
નંદલાલ ભોગીલાલ શાહ

ત્રિલોકી અર્ચાગ્રાંથાલય પ્રસ્તાવી
અસ્તુ સાહિત્ય પર્યટ ડાટાહાઉસ
કે.ભાઈ પાસે અમદાવાદ અને કાલબાદેલી રોડ મુજબ ૨

એક રૂપિયે।

‘આમ સાહિત્યશ્રેણી’

જ્ઞાન-ચારિત્ર્ય-વર્ષક અને નિદોષ આનંદ મેળવી શકાય તેવું સાહિત્ય જૂજ કિંમતમાં પૂરું પાડવાના ઉદ્દેશથી, નાની પુસ્તિકાઓ પ્રસિદ્ધ કરવાનું શરૂ કર્યું છે. અરીય પણ સંસ્કારી વર્ગ પણ પોતાની યુગ્મશ પ્રમાણે નાની શી લાયબ્રેરી વસાવી શકે એવો આશય છે.

അതിനാൽ മേൽപ്പറഞ്ഞവയെല്ലാം തന്നെ അതിന്റെ പരിധിയിൽ ഉൾപ്പെടുത്തിയിരിക്കുന്നു.

[गजगती ऑफिसाइट विभाग]

24005

अनुक्रमिक संसाधन

निम्न १-०-०

ग्रंथनाम उम० ॥६॥

वर्गीकृत १२७

મનને-(કાવ્ય) શ્રી. હેમંતકુમાર નીલકંઠ ...	૪૦	૦-૩	૦-૧
કણ્ઠાભરણમ્-મુખપાઠ કરવા યોગ્ય પ્રાર્થના-મંત્રા-અર્થ સાથે	૬૪	૦-૩	૦-૧
ઉચ્ચ જીવન-લે. ડો. હરિપ્રસાદ વજ્રરાય દેસાઈ ...	૫૬	૦-૩	૦-૧
ધ્યાન અને જ્ઞાન-લે.રવામી માધવવીર્ય : નવી આવૃત્તિ ...	૪૮	૦-૩	૦-૧
ઉત્તરગીતા-તત્ત્વમોધનો સરળ અનુવાદ : મૂળ શ્લોકો સાથે	૬૪	૦-૬	૦-૧
સતી સાવિત્રી-સત્યવાન ને સાવિત્રીની રાચકં કથા ...	૫૨	૦-૩	૦-૧
જેસલ ને તોરણ તથા જાલધર ને ગોપીચંદ્ર રવ. કલાપી	૫૬	૦-૩	૦-૧

મેનાવતી ને ગોપીચંદ તથા ભત્રુંજીને વિક્રમ	,,	,,	૪૮	૦-૩	૦-૧
ભક્તરાજ હનુમાન-દૂંડું જીવનચરિત્ર	...	...	૭૬	૦-૬	૦-૧
શ્રીમત શંકરાચાર્ય-(સચિત્ર) લેખક : પુરાતન ખુચ					
જગદ્ગુરુ આદ્ય શંકરાચાર્યનું દૂંડું જીવન અને કવન	૪૮	૦-૩	૦-૧		
શ્રી તૈલંગ સ્વામી-વિશુદ્ધાનંદ તથા પાંડહારીબાબાનાં ચરિત્રો	૮૮	૦-૪	૦-૧		
બાળકોના વિવેકાનંદ-લે. પ્રફુલ્લ ઠાકોર	૬૪	૦-૪	૦-૧		
ભગવાન બુદ્ધ-(સચિત્ર) લે. પુરાતન ખુચ					
બોધક જીવનપ્રસંગો આલેખનું દૂંડું ચરિત્ર	૫૬	૦-૪	૦-૧		
નાનભટ્ટ બાપા-એક આદર્શ વૈદ્ય	૭૨	૦-૩	૦-૧		
અબજ બાપા-આદર્શ સંત	૬૪	૦-૪	૦-૦		
સંત કબીર-(સચિત્ર) સચોટ પ્રસંગો આલેખનું દૂંડું ચરિત્ર	૫૬	૦-૩	૦-૧		
ધામજીની ધાર અને બીજી વાતો-લે. ચુનીલાલ મડિયા :					
માનવસ્વભાવ અને લાગણી પ્રગટ કરતી ૪ વાતો...	૭૬	૦-૩	૦-૧		
કાળમુખી અને બીજી વાતો-(સચિત્ર) લે. ચુનીલાલ મડિયા					
કાઠિયાવાડી જીવનની રસિક પાણી નિર્દોષ ૫ વાતો	૬૪	૦-૩	૦-૧		
કેરીની મોસમ અને બીજી વાતો-લેખક : 'શયદા'					
માનવહૃદયની સારી-નરસી લાગણીઓ વ્યક્ત કરતી ૭ વાતો	૭૫	૦-૫	૦-૧		
અણ્ણોળો અને નવું રેલવે સ્ટેશન-શ્રી. ચુનીલાલ વઠ શાહ	૬૦	૦-૪	૦-૧		
જીવનનો મર્મ-લેખક : 'સોપાન'	૮૪	૦-૬	૦-૧		
નવજવાન	૬૪	૦-૪	૦-૧		
અહિંસાનું રહસ્ય	૭૨	૦-૪	૦-૧		
એ વૃદ્ધ પુરુષ !	૫૬	૦-૪	૦-૧		
આશાને અજવાળે	૫૬	૦-૪	૦-૧		
શ્રીમંતોનો સડો-(કાવ્ય) લે. શ્રી. દશરથ ધોળકિયા	૬૪	૦-૪	૦-૧		
સમ્રાટ શ્રેષ્ઠિક અને દેવી નંદા-જૈન સંસ્કૃતિની ખંનાટિકાઓ	૬૪	૦-૩	૦-૧		
જયભારતી-(કાવ્ય) 'શયદા.' ભારતની ચંડતી-પંડતીનું દિવસન	૭૦	૦-૬	૦-૧		
એકંદર ખંધાં પુરતંકો સામે મંગાવનારે પોસ્ટેજ રા. ૧૫ મોડલેવા. રા. ૬-૩-૬					

સસ્તું સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય

ભદ્ર પાસે, પોસ્ટ બોક્સ નં. ૫૦, અમદાવાદ અને
કાલબાદેવી રોડ, હાથી બીલ્ડિંગ, ત્રીજા માળે, મુંબઈ-૨

દર્મગાથા-૧૧૦૦

“સસ્તું સાહિત્ય” એટલે “ઊંચામાં ઊંચું સાહિત્ય”

કર્મ ગાથા

સંપાદક :
નંદલાલ લોગીલાલ શાહ

બિહુ અર્બિઝાનંદની પ્રસ્તુતી
અસ્તું સાહિત્ય વર્ષિક ગ્રંથાલય
કે.ભદ્ર પાસે અમદાવાદ અને કાલજાદેવી રોડ મુજબ-૨

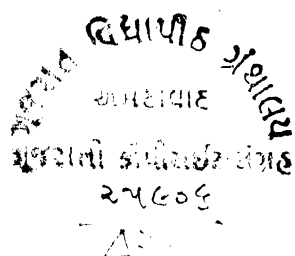
એક રૂપિયે।

આવૃત્તિ : ૧લી

સંવત : ૨૦૦૩

પ્રત : ૧૧૦૦

[સર્વ હક પ્રકાશક સંસ્થાને સ્વાધીન છે.]

મુદ્રક અને પ્રકાશક :
ત્રિભુવનદાસ કં. હકર,
સર્વ સાહિત્ય મુદ્રણાલય,
રાયખડ : અમદાવાદ

અંજલિ

અપ્રામે* તાવમાં ગાતાં પોતાને ભજનો દોહા
 ઉરમાં એ જ સંસ્કાર હજી કેવા કરે રમ્યા !
 શરીરે મૂકતાં હાથ ઊનો-ઊનો થઈ જતો
 તે તાવે ભજવું જેને રૂચું; તે જીવ્યું ઊગિયું.
 પ્રેરણાદાયી સંસ્કાર તે વેળાથી હૃદયે સ્ફુર્યો
 પ્રભુની ભક્તિમાં રાગ પ્રાર્થનાભાવથી ડર્યો.
 બીજાને કાજ પોતાની ઓગાળી જત તો દોષી
 જીવવામાં ધર્યો પ્રેમ બીજાને કાજ ભાવથી.
 એવાં કર્મ અને કર્મ, કર્મ વિના ખોળે કશે-
 આંપડે એન ના હોયે, જીવે શા કર્મને વિષે !
 કર્મ જીવનનું અંગ, કર્મ જીવન પ્રાણ તે,
 કર્મમાં આહુતિ-અર્ચ્યા આપી આપી જીવ્યાં કરે.
 કર્મથી પ્રેરણા પામે, કર્મથી શાંતિ મેળવે,
 કર્મથી પાંગરાવે છે પોતે જીવનને ખરે !
 ગાળવી પગ ના એકે કર્મ વિના નિર્થક,
 પ્રેરણા પાઈ શી આપે જીવવા કાજ સાર્થક.
 દુઃખ દેખી દરિદ્રોનાં જેનું હૈયું દ્રવ્યાં કર્યું
 જગાડ્યાં ચેતના-પ્રાણ જેમાં જીવન ના હતું.
 કર્મ આડે કશે થાક જેને લાગ્યો કદી નથી,
 કર્યા વિના પૂરું કામ જેણે કંઈ ચડી નથી.
 કર્મમાં જે તદ્દાંકાર છતાં તે કર્મ-ભારથી
 લદાયેલો રહે છે ના એવો તે કર્મભારથી.

* અપ્રામા નામના ગામે.

પ્રત્યક્ષ કર્મનો જોધ, વ્યવસ્થા, કર્મની કળા,
કૌશલ્ય, કર્મ-વિવેક શીખવાડી જ શા રહ્યા !
આટલી યે વયે જેને કર્મ વિના ન પ્રેમ છે
કર્મ જીવનનું સૂત્ર જેણે જીવી ખતાવ્યું છે.
કર્મ 'જીવનની શોભા', કર્મ 'જીવન-ચેતના' !
કર્મ 'જીવન-સૌભાગ્ય', કર્મ એ 'પ્રાણપ્રેરણા'.
એવું જીવન પ્રત્યક્ષ જીવી ભૂતજ ઉપરે
ઉતારે, ભાર પોતાનો તે જીવ્યું, જીવ્યું ધન્ય છે.
પ્રભુભાવ વિનાનાં જે, કર્મ તે કર્મખંધન.
પ્રભુભાવ ભર્યાં કર્મ, કર્મ તે મુક્તિ સાધન.
તેથી 'એ કર્મમાં ભાવ જીવતો પ્રભુનો અને !'
પખાળી પ્રાર્થના ભાવે યાચું તે પ્રભુના પદે.
પૂજ્ય એવા શ્રી બાપાના પાદપદ્મે લળીલળી
કર્મગાથા તાણી ભાવે ધરું આ નમ્ર અંજલિ.
સાયલા :

તા. ૧૩-૮-'૪૬

પૂજ્ય ઠક્કર બાપાના બે બોલ (અંજલિનો પ્રત્યુત્તર)

હરિજન સેવક ભાઈશ્રી.....ને આજે ૨૫ ઉપરાંત વર્ષોથી
સારી રીતે ઓળખું છું અને એમની સેવાનો લાભ પણ મેં અનેક
વાર લીધો છે. તેઓ અનેક વાર શરીરે ખીમાર પડતા હતા; છતાં
પણ પોતાની હરિજનસેવા ચાલુ રાખવા ચૂકતા નહિ અને પરીક્ષિત-
ભાઈની જેડાજેડ ઊભા રહેતા તે મને ખૂબ યાદ છે. હું ૧૯૩૨ની
સાલમાં હરિજન સેવક સંઘની સ્થાપના થઈ, ત્યારથી દિલ્હી રહેવા
આવ્યો, તેથી ભાઈ.....ની જેડેનો અંગત પરિચય ઓછો થયો.
તે સાથે મને એમ પણ યાદ આવે છે, કે ત્યારપછી ૧૯૩૨ પછીના
સમયમાં એમની આધ્યાત્મિક પ્રગતિ દહાડે દહાડે વિશેષ થતી ગઈ
અને તે તે દિશાનાં લખાણો લખતા થયા.

દક્ષિણમાં, ખાસ કરીને તામિલ દેશમાં, જ્યારે હું પ્રવાસે જતો, • ત્યારે તેમનો બેટો થઈ જતો અને તેમની પાસેથી આધ્યાત્મિક વાર્તા સાંભળતો.

શરૂઆતથી જ તેમની આધ્યાત્મિક પ્રવૃત્તિની વાર્તા સાંભળેલી તે મને બહુ યાદ છે. રમશાનમાં અનેક રાત્રિઓ તેઓ વિતાવતા, અને પ્રભુસ્મરણ કરતા. પરિણીત જિંદગી તો તેઓએ કદી શરૂ કરી જ ન હતી; તેથી સ્ત્રી તથા બાળકોની ઉપાધિ તેમને અંતરાય-રૂપ થઈ નહોતી શકી; છતાં તેમના સ્વર્ગસ્થ મોટાભાઈનાં બાળકોની તેમ જ પોતાના નાના ભાઈઓની પિતાતુલ્ય સંભાળ લેવામાં તેમણે પાછી પાતી કરી ન હતી. તેમની માતા ‘મારો ...યો’ એ વ્હાલસેાયા નામથી તેમને બોલાવતાં અને હું તેમને ઘેર નડિયાદમાં મેડી ઉપર ગિતરતો તેનું સ્મરણ મને બહુ તાજું રહ્યું છે.

‘કર્મગાથા’નું તેમનું પુસ્તક તો મારા વાંચવામાં હજી આવ્યું નથી, પરંતુ ભાઈ રવિશંકર મહારાજની લખેલી પ્રસ્તાવના મેં વાંચી છે અને તેથી ‘કર્મગાથા’માં કેવી જાતની કવિતા તેમણે લખી હશે તે હું કલ્પી શકું છું. તેમની કવિતાની બીજી પુસ્તિકાઓ મેં વાંચી છે. તે ઉપરથી આની કલ્પના કરી શકાય છે. તેઓ ખાસ ગ્રેરણા વિના કવિતા લખતા નથી. તેઓ પોતે કર્મચોગી છે અને તેથી આ કર્મગાથા લખવાને લાયક છે. તેમનું જીવન દિવસે દિવસે ઉન્નત બનતું જાય છે, તે જોઈને મને ઘણો આનંદ થાય છે. તેમની તબિયત બગડેલી હોવા છતાં તેમના આ આધ્યાત્મિક અભ્યાસને લઈને જ શરીર તથા આત્માને લાંબો વખત ટકાવી શક્યા છે, ભાઈ કિશોરલાલ મશરૂવાળાની માફક જ.

ધૈર્ય તેમને લાંબું આયુષ્ય આપે! અને ગ્રંથગી પેઢીનાં બાળકોને તેઓ આધ્યાત્મિક જ્ઞાનના પાક આપે એમ ઇચ્છીને આ બે બોલ પૂરા કરું છું.

અમૃતલાલ વિ. ઠક્કર

બિહાર પ્રાંતના ડેરી-ઓન-સોનના વેઈટીંગ રૂમમાં તા. ૮-૯-૪૬

(સોન નદી ઉપરનું ડેહરી)

સંપાદકના એ બોલ

આ ચોપડીનાં બધાં પદાત્મક લખાણો કોઈ ને કોઈ સ્વજન વ્યક્તિને સંબોધાર્થને કાગળરૂપે લખાયાં છે. તે તે જીવાત્માઓની તે તે જીવનની કક્ષા અને ભૂમિકાને અંગે તેમના તેમના કાગળોના અનુસંધાનમાં જે જે કંઈ નિમિત્તરૂપે સૂઝેલું તે બધું એમાં વ્યક્ત થાય છે. શ્રેયાર્થીને કર્મ કેટલાં જરૂરી છે તથા કર્મ કઈ રીતે કરવાં ઘટે તથા તે તે વેળા મનાદિ કરણોની ભૂમિકા કઈ રીતે રહેવી ઘટે તે બધું સ્પષ્ટપણે આ લખાણમાં છે. જીવનની સાધના કરનાર કોઈ પણ વ્યક્તિને એમાંથી સરળતાથી સમજણ પડે એવું તથા જીવનનું જે પ્રભુ-ભાવનામાં રૂપાંતર કરાવવું હોય તો ઉપયોગી થાય એવું આ લખાણમાંથી વાચકને થાણું મળશે.

સંપાદક પ્રભુની કૃપાથી જેવો તેવો જીવનનો શોધક છે તથા આ લખાણો જે બીજાં સ્વજનોને સંબોધીને લખાયેલાં છે તેઓ પણ તે પરત્વેના આછાપાતળા પ્રયત્નો કરનારાં છે. એટલે તેમને આ લખાણમાંથી મળ્યા કરેલું છે એ વાત નિઃસંદેહ છે. જેમાંથી કોઈકને મળે તેમાંથી બીજાંને પણ મળે ખરું. તેમ છતાં સુચિબદ્ધ હોવાથી કોઈ વાચકને તે પૂરેપૂરું યોગ્ય ન લાગે એવો પણ સંભવ છે; પરંતુ નિર્વિવાદપણે એટલું તો જરૂર કહી શકાય કે જિજ્ઞાસાભાવે જે કોઈ વાચક આને વાંચશે તેને આ લખાણ સીધું, સાદું અને સરળ હોવા છતાં તેમાંથી કોઈ એક પ્રકારની નવીનતા અને જીવનને સ્પર્શતું એવું થાણું સમજવાનું મળશે.

આ લખાણ માત્ર કલ્પનાની ઉત્તેજિત લલરીથી લખાયેલું નથી તે તો વાચક સહેજે સમજી શકશે. કેટલીક વાર કલ્પના પણ હકીકતના પ્રદેશમાં ઊતરી શકે છે, પરંતુ જે કલ્પના જીવનના અનુભવના પ્રદેશમાં સાકાર રૂપે નથી બની તેવી કલ્પના જીવનના તેવા તેવા અનુભવના પ્રદેશમાં એના જુદાજુદા ક્ષેત્રના તાદ્દશપણોનો યોગ્ય ચિતાર આપવાને સમર્થ નહિ નીવડી શકે. સર્વસાધારણ

નાના સરખા પ્રસંગમાં પણ કેવી રીતે વર્તવું તથા જીવનના મહત્ત્વના એવા પ્રસંગે પણ કેમ ચેતતા રહેવું તે બધાનું વિવરણ આમાં વાચકને નજર સમક્ષ તરી આવે એવી રીતે લખાયેલું છે. કર્મનું નાનામોટાપણું કૃતીને મન મુખ્ય નથી; પરંતુ તે તે આચરતી વેળા તેને યોગ્ય જીવતો-નીતરતો ભાવ રહેવો એ જ ખરું મહત્ત્વનું સાધનાનું અંગ છે એમ તે અનેકવાર આપણને પોકારી પોકારીને કહે છે. કર્મની ભૂમિકા વિના જીવનનો ભાવ કદી પણ તેના યોગ્ય-પણામાં મૂર્તિમંત ઘડાઈ શકાવાનો નથી, તે વાત પણ તેમણે સ્પષ્ટ-તાથી કહી છે. કર્મને આટલી અને આવી સૂક્ષ્મ રીતે અને તે પણ જ્ઞાન, ભક્તિ, યોગ, ધ્યાનપૂર્વક આચરવાનું આટલું વિવરણપૂર્વક કરેલું લખાણ આપણા સાહિત્યમાં આટલી સરળતાપૂર્વકનું હશે કે કેમ તે વિવેચકોએ વિચારવા જેવું તો છે જ. લખાણમાં આંખે જીડીને વળગે એવી પ્રતિભા કોઈકને ન લાગે તો તે પણ સમજી શકાય તેવું છે; પરંતુ જેનો જીવનની સાધનાનો વિષય છે એવા સાધકને આ લખાણ જરૂર ઉપયોગી થઈ પડવાનું છે, એ વિષે તો સંપૂર્ણ ખાતરી છે.

સામાન્ય વર્ગને આધ્યાત્મિક જીવનની નક્કર હકીકતો પણ બાપાની નરી સરળતામાં આપે, તો, તે કૃતિ પણ આ યુગની એક અપૂર્વતા કહેવાય જ. આમાંનું લખાણ એવાં કેટલાંયને સંબોધીને છે, જેઓ ભાગ્યે જ શાળામાં ગયાં હોય ને કોક તો બેજેબેજ લખી-વાંચી શકે તેવાં છે; પરંતુ તે દરેકને આ લખાણ સમજી શકાય તેવું નીવડ્યું છે, તે તેની વિશિષ્ટતા કહેવાય તેવું છે.

પ્રતિષ્ઠા પામેલાનું જગત સર્વ કંઈ યોગ્ય માને છે. મહત્તાને સર્વ કોઈ પૂજે છે. કિંતુ સત્યને સમજવાની, ભગવાની કે જાણવાની તૈયારીવાળા ખુદ જ આછા હોય છે. આ લેખક એવી પ્રતિષ્ઠા કે મહત્તા પામ્યા નથી; પરંતુ કેટલાકના હૃદયમાં તેઓ ઊતર્યા છે એ વાત આજે નિઃસંકોચપણે ખુલ્લા દિલે કબૂલ કરતાં મને હર્ષ થાય છે.

આને શિષ્ટ સાહિત્ય કોઈ કહે કે ન કહે તેની પરવા નથી. કિંતુ એનું લખાણ અમને ઉપયોગી નીવડ્યું છે એ નક્કર હકીકત છે ને

એથી જ તેવા ભાવે આ લખાણ જનતાના ચરણકમળમાં મૂકવાનું મન કર્યું છે. વાચક એનો એ ભાવે લાભ લેશે એટલી પ્રાર્થના છે.

અહીં એક પ્રશ્ન ઊઠે છે, કે સ્વજનોને આવાં અંગત લખાણેલાં લખાણો જગત આગળ મૂકવાં એ યોગ્ય છે કે કેમ ? જીવનના સાધકે શ્રી ભગવાનના ચરણકમળે સર્વ ભાવે ને સર્વ રીતે ખુદ્દા થયાં જવાનું છે અને આપણે જેવાં હોઈએ તેવાં શ્રીભગવાનને જણાવ્યાં કરવાનું છે; તો જગત એ પણ શ્રી ભગવાનનો જ વ્યક્ત ભાવ છે; એટલે એનામાં રહેલા પ્રભુને ચરણે આપણે ખુદ્દાં થઈએ તેમાં કશી અસંગતતા લાગતી નથી. ઘણાં જે મહાનુભાવોએ પોતાનાં ચરિત્રો લખીને સમાજને ચરણે ધર્યાં છે. તેમાં તેઓએ પોતાના જીવનની આડીઊભી બંધી કથા વર્ણવેલી છે. તે રીતે ને તે ભાવે આ અંગત રીતે લખાયેલા કાગળો શ્રીજગન્નારાયણના ચરણે મૂકવામાં અમને લવલેશ જેટલો પણ સંકોચ થતો નથી; ઊલટું એ તો અમારું આત્મનિવેદન છે.

શ્રી. કાંતિભાઈએ આ લખાણ લખવામાં જે મદદ કરી છે તે માટે અમે તેમના ઘણા આભારી છીએ. અમદાવાદ ગૂજરાત કોલેજના ગૂજરાતીના પ્રાધ્યાપક શ્રી. અનંતરાય મ. રાવળે આ પુસ્તકનાં મુદ્ર વગેરે પ્રેમભાવે તપાસી આપ્યાં છે તથા કોઈ કોઈ ટેકાણે કેટલાક શબ્દોની રચના પણ કરી છે, તે માટે તેમનો આભાર માનીએ છીએ.

છેવટમાં સદ્ગત સ્વામી શ્રી અખંડાનંદની પ્રસાદી રૂપ સરતા સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલયે આ ‘કર્મગાથા’નાં લખાણ પ્રસિદ્ધ કરવાનું સ્વીકાર્યું તે કાળે અમે એમના ઘણા ઋણી છીએ. એ સંસ્થાના પ્રેમભાવ અને સદ્ભાવ વિના આ પુસ્તકની પ્રસિદ્ધિ થઈ શકી નાં હોત. તે પુસ્તકની છપામણીમાં પણ જે પ્રેમભાવભર્યો સત્કાર અને સદ્ભાવ મળ્યો છે, તે તો હંમેશને માટે એક પુણ્યસ્મરણરૂપે યાદ રહી જશે.

નંદલાલ ભોગીલાલ શાહ

પ્રસ્તાવના

આ પુસ્તકના લેખકને હું ૨૦-૨૨ વરસોથી ઓળખું છું. એમના મોટાભાઈ સાથે તો મેં કામ કર્યું છે અને ત્યારથી એમના આખા કુટુંબને સારી રીતે ઓળખું છું. એમના કુટુંબમાં પણ કાવ્યશક્તિ રહેલી છે અને એ ઘણાં વર્ષો થયાં કાવ્યો લખે છે.

પણ કવિતા-કવિતામાં ઘણો ફેર હોઈ શકે છે. કવિતા કરવાની કે કવિ થવાની ઈચ્છાથી એમણે કદી કશું લખ્યું નથી. પહેલાં પોતાની સાધનાના અંગ તરીકે તે કાવ્યો રચતા અને આમ પોતાના જ આત્માના વિકાસ માટે લખવાથી એમાં આપોઆપ હૃદયના સાચા ઉદ્ગાર પ્રગટ થતા. 'મનને' અને 'હૃદયપોકાર' આવી રીતે લખાયેલાં હતાં. ભગવાનની સ્તુતિ કરી હૃદયને શુદ્ધ કરવા ખાતર તથા એની પ્રત્યેની પ્રેમ-ભક્તિને વહેવા દેવા ખાતર 'તુળ ચરણે' લખાયું હતું.

આ પુસ્તકમાં જે કાવ્યો છે તે સાધનાના અંગ તરીકે નથી લખાયાં, તે તો જાતે આગળ વધ્યા પછી દર્દીને જેમ વૈદ દવા આપે તેમ મિત્રવર્ગને એમની તે તે વખતની સ્થિતિ જોઈને તેમની પ્રત્યેના પ્રેમથી સૂઝેલાં છે. કોઈ કાવ્યો એવા કોઈને ગૂંચવતા પ્રશ્નોના જવાબો રૂપે સૂઝેલાં છે. કેટલાંક એમની પોતાની મરતીમાંથી સ્ફુરેલાં છે. આમ આ કાવ્યો સ્વયંભૂ છે અને સ્વાભાવિક થયાં છે. લખવા ખાતર કે જિમ્મી કે લાગણીના બિભરા તરીકે નહિ પણ અનુભવના સારરૂપે કંઈ નિમિત્ત બિપજતાં નીકળેલાં છે. કાવ્ય તો તે કે જે શુદ્ધ હૃદયના ગિંડાણમાંથી નીકળે અને બીજાના અંતરમાં રહેલી સુષુપ્ત વૃત્તિઓને ઝળઝળાવી જાગૃત કરે. આ પુસ્તકનાં એકે-એક કાવ્યો પૂરાં સાંભળી ગયો છું અને મને તે એવાં લાગ્યાં છે. ભક્તહૃદયના ઉદ્ગાર અને ભક્તિમાંથી નીપજતા જ્ઞાનનો પ્રકાશ પણ તેવી નજરે જોત્તરને આમાં દેખાશે.

આ કાવ્યો કર્મ ઉપર છે. મન, વાણી અને શરીરથી થયેલાં બધાં કર્મોથી એક ઉવનયજ્ઞ થાય છે. એટલે તે યજ્ઞ શુદ્ધ રીતે કેમ

થાય તેની સમજણ આ પુસ્તકમાં આપવામાં આવી છે. કોઈ પણ કર્મ, નાનું કે મોટું, સમગ્ર જીવનને સ્પર્શતું હોય છે; તેથી આમાં પ્રવૃત્તિ-નિવૃત્તિ કે આધ્યાત્મિક અને સાંસારિક એવા બે જુદા વિભાગની દૃષ્ટિએ કર્મ તરફ જોવામાં આવ્યું નથી. પણ માનવી-જીવનનો હેતુ શો છે, તે કેવાં અને કેવી રીતે કરેલાં કર્મોથી સધાય, કર્મ કેટકેટલી રીતે જગતને અને જીવાત્માને લાભ કરનારાં છે, તે આમાં બતાવ્યું છે. કર્મ ક્યાં વગર કે થયા વગર રહેવાનાં નથી, યોગ્ય રીતે થયેલાં કર્મોથી સંસાર સચવાય છે, સાધના થાય છે અને છેવટે જીવન્મુક્તિ પળાય છે, તેથી પમાય છે, તો એ મારે શું કરવું જોઈએ, મિત્ર-મિત્રે પતિ-પત્નીએ, એક કુટુંબમાં રહેનારે અન્ય સ્વજનો પ્રત્યે તથા સમાજ પ્રત્યે કેમ વર્તવું વગેરે જીવનને બંધે લાવે એવી સામગ્રી આમાં આપવામાં આવેલી છે.

દરેક કર્મ કરતી વખતે તેની પાછળ હેતુ શો છે, તે હેતુનો સતત ખ્યાલ રહે છે કે નહિ તે જ મુખ્ય છે; કઈ જાતનું, કયા ક્ષેત્રનું એ કામ છે એ નથી એ વારેવારે બતાવવામાં આવ્યું છે.

પ્રભુનો ભાવ જે રીતે જાગે તે રીતને ગ્રહો,

ભૂમિકા યોગ્ય તે કાળે રચાવા સર્વ કૈં કરે.

જગતમાં અકસ્માતથી બનેલા દેખાતા પ્રસંગોમાં પણ જેની ધારણા જીવતી રહ્યાં કરતી હશે અને તેથી ખુદ્ધિ સૂક્ષ્મ થઈ હશે, તેને તો ખાત્રી થશે કે પ્રસંગો અમરતા નથી.

પ્રસંગો ના અમરતા છે, કોઈ હેતુથી તે મળે,

જેનામાં ધારણા રહે, તે જાણે હેતુને ખરે.

ભક્તિ વગર ને આચરણ વગર ખુદ્ધિ શુદ્ધ થતી નથી અને શુદ્ધ ખુદ્ધિ વગરનું જ્ઞાન એ સાચું જ્ઞાન નથી, તેની પણ ચેતવણી આપવામાં આવી છે.

યોગ્ય રીતે કામ કરનારને કામ કલ્પવૃક્ષ સમું છે. જાતે જ શુરુ બનીને, પ્રભુ બનીને, બધું જ્ઞાન આપે છે એમ કહેતાં કામની જે સ્તુતિ-ગાથા ‘કામનું માહાત્મ્ય’ એ કાવ્યમાં આપી છે, તે ધ્યાન ખેંચે એવી છે.

‘કર્મનો લાક્ષણિક સંબંધ’ એ કાવ્યમાં કર્મયોગમાં કેટલી ચારે બાજુની સાવચેતી રાખવાની છે તેનું દિશાસૂચન કર્યું છે.

સ્વજન સાથે જોડલો સંબંધ વધારે ઉત્કટ તેડલો આસક્તિથી અયોગ્ય કર્મને યોગ્ય ગણી લેવાનો ભય વધારે. તેવે વખતે ચેતતા રહેવું જોઈએ તેમ છતાં એણે વેગળું-વેગળું રહીને, જગતથી કોરા કે જડ જેવા રહીને ફરવાનું નથી. કોઈની સાથે સંબંધ ઘટાડવાનો નથી; ઊલટું અનાસક્તિ રાખવા છતાં અથવા સાચી અનાસક્તિ રાખીને પ્રેમની માત્રા વધારવાની છે અને એ તો વધે જ એવું એનું સહજ લક્ષણ હોય છે. કોઈ ખીખનું અયોગ્ય કે અણુગમનું વર્તન કે વલણ જોવાતાં મનમાં ગાંઠ વાળી નથી બેસવાનું કે એ તો આવો જ છે ને આવો જ રહેશે. પણ માનવી માત્ર વિકાસશીલ છે એમ મનમાં દૃઢ ખ્યાલ રાખીને તેનો પણ વિકાસ થશે જ, એમ સમજી તેની તરફ ખાસ વિશેષ પ્રેમ રાખવાનો છે. અને દિલને અંદરથી ડહોળાવા દેવાનું નથી; તે સાથે તેના એવા અયોગ્ય વર્તન કે વલણને કોઈ રીતે ટેકો આપવાનો નથી. બધા પ્રસંગો, સારા કે નરસા, તટસ્થતા કેળવવા મળેલા છે, એવું બાન સતત રાખવાનું છે.

‘ધર્મ-કર્મ-રહસ્ય’ માં જ્ઞાનીનાં લક્ષણો કર્મ કરતાં કરતાં જ તે થાય ત્યારે કેવાં હોય તે બતાવવામાં આવ્યું છે. એવો જ્ઞાની જો કે ગુણોનો આશ્રય લઈને કર્મ કરે છે, પણ તે ગુણને ઓળખીને કરે છે એટલે એને કોઈ પ્રદેશ અજ્ઞાત રહેતો નથી. ખીખનાં કર્મ પણ કેવા સ્વભાવના મૂળમાંથી ઊપજીને થયાં છે, તેની જાણ પણ આરસીમાં પડેલા પ્રતિબિંબ માદ્રક એના હૃદયમાં આપોઆપ ને તરત થઈ જાય છે. ભલે તે કશું જાણતો નથી એવો દેખાય, પણ એને બધી ખજર જો નિમિત્ત હોય તો હોય જ. આમ તે અજ્ઞાની જેવો પણ કદી દેખાય વગેરે લક્ષણો તેમાં વર્ણવ્યાં છે.

‘સાધકનું સ્વજન સાથેનું વર્તન’ એ મથાળા ઉપરથી તેમાં શું છે તેનો ખ્યાલ આવશે.

સેવાક્ષેત્રમાં કામ કરનારા સંસ્કારી જીવાત્માઓએ પણ ધ્યાન રાખવાનું છે, કે કાર્યનું ક્ષેત્ર સાત્ત્વિક હોય, તોપણ અમુક સંજોગોમાં તો તે પણ બંધનકારક છે.

ભલે ને કાર્ય સાત્ત્વિક શ્રેષ્ઠમાં શ્રેષ્ઠ હોય છંડા,

ચેતના-શક્તિનું બાન જાગેલું જો ન હોય તો-

જ્ઞાનયુક્ત હૃદે ભાવ કર્મ સૌ કરતી પળે
જેને રહે ન, એવા તે અવિદ્યામાં રમ્યાં કરે.
કર્મ કરનારને પણ પ્રભુને પામવા માટે ભક્તિ ઉત્તમ સાધન છે:-
પ્રભુને પામવા કાળે અપાર ભક્તિથી ભર્યું
પ્રેમ—ઉત્કટતાવાળું હૈયું સૌથી મહત્ત્વનું.

કર્મના તત્ત્વમાં પુસ્તકમાં જેટલું જીડું ઉતરાયું છે તેટલું ને તેવું લખી શકવું એ કલ્પનાથી ન બને. બુદ્ધિ ગમે તેટલી તેજસ્વી હોય, પણ તેથી પણ ન લખી શકાય. હૃદય, ચિત્ત, પ્રાણ, અહં વગેરે અંતરનાં સાધનો શુદ્ધ થયા વિના બુદ્ધિ શુદ્ધ નથી થઈ શકતી; તેથી જ ગીતાશ્રમાં એવી બુદ્ધિને મોહકલિલવાળી કહી છે ને તેની પાર જશે ત્યારે જે કંઈ જાણવાનું હશે તે તું જાણશે એમ શ્રીકૃષ્ણે અર્જુનને કહ્યું છે.

એ જ્ઞાન કેવી રીતે પ્રાપ્ત થાય? લખનારને જોઈએ તો કોઈ એમ ન કહે, કે એમણે સતત એકધારા કર્મમાં જીવન ગાળ્યું છે. એ આમ તો ભલાભલા જ દેખાય છે પણ એમના સદાય શાંત અને આનંદી ચહેરાની પાછળ સતત કર્મ જ નહિ પણ કર્મના હેતુનું જ્ઞાન, તેનું જીડું તટસ્થતાપૂર્વક ચિંતન, તેમાંથી મળતા અનુભવોની તારવણી વગેરે આંતરિક ક્રિયાઓ ચાલી રહેલી છે. એમણે ફિલસૂફીનાં કે એવાં પુસ્તકો વાંચ્યાં નથી. પણ કામ કરતાં કરતાં પ્રભુપરાયણ રહેવાનું ભક્તિભાવભર્યું ધ્યાન રાખેલું હોવાથી જ્ઞાન તેમનામાં જગી નીકળેલું છે. એ કર્મ એવી રીતે કરતા આવ્યા છે, કે કોઈને જાણવા ન દે કે કામ ખૂબ કરે છે, પણ ભમરડો જેમ ખૂબ બેરથી કરે ત્યારે સ્થિર દેખાય છે તેવું એમને વિષે છે.

यत्सांख्यैः प्राप्यते स्थानं तद्योगैरपि गम्यते ।

एकं सांख्यं य योगं च यः पश्यति स पश्यति ॥

એવું એમને વિષે થયું છે. કર્મયોગ અને સાંખ્ય એટલે જ્ઞાન બંને એમને મળ્યાં છે. અને આવું જ્ઞાન ભક્તિને લીધે પવિત્ર થયું હોય છે; તેથી જ એવા જ્ઞાન માટે કહેવાયું છે કે:—

न हि ज्ञानेन सदृशं पवित्रमिह विद्यते ।

તેવા જ્ઞાન અને યોગમાં ફેર રહેતો નથી; કેમકે યોગસંસિદ્ધ થયેલો, આરૂઢ થયેલો, માનવી જાતે જ સાધના કરતાં કરતાં વખત જતાં તેની ઘડી પાકતાં આત્માનેા અનુભવ કરી શંકે છે.

તત્ત્વયં યોગસંસિદ્ધો કાલેનાત્મનિ વિન્દતિ ॥

તેથી તે આવું લખી શક્યા છે.

આ કાવ્યોની ભાષા તદ્દન સાદી છે, જીવનને માર્ગદર્શક થાય એવું આ પુસ્તક જીવતરામભાઈના જેવી ગામડિયા ભાષામાં લખાયું છે; એટલે તે ઝટ સમજાય અને ઘણાને સમજાય એવું બન્યું છે. “કામ ક્યું” તેણે કામણુ ક્યું” “તારામાં વેતા શી છે?” “એકના એક કામમાં કે કક્ષામાં પડી રહેવું એટલે ‘ધરેડ’ માં પડી રહેવું” “એથી શુક્રવાર વળે નહિ” “મનમાં મડાગાંઠ બાંધી રાખવી નહિ” એ તો સૌ કોઈ સમજી શકે. જેમને ઉદ્દેશીને આ કાવ્યો લખાયાં છે, તેમાં છેક અભણ ગણાય એવી બહેનો પણ છે અને જાંચી ફેળવણી પામેલા સુશિક્ષિતો પણ છે; તેથી આ કાવ્યો આવાં ઝટ સમજાય એવાં થયાં છે, એ મને એક ખીજું ખાસ ગમતું લક્ષણ લાગ્યું છે.

આ બધાં કાવ્યો શ્રી. નંદલાલ તથા ખીજા મિત્રોએ એકઠાં કરી રાખ્યાં તેથી છપાઈ શકાયાં છે અને હેમંતકુમારે મારી પાસે તે ભક્તિભાવપૂર્વક એકેએક વાંચી સંભળાવ્યાં હતાં.

રવિશંકર શિવરામ વ્યાસ

[પૂજ્ય રવિશંકર મહારાજે આ પુસ્તકના લેખક ઉપર તે લખાણુ સંભળતી વખતે પોતાનામાં કેવા ભાવ વ્યક્ત થયા હતા, તે દર્શાવતો લેખકને લખેલો નીચેનો કાગળ પ્રસ્તાવના સાથે આપવો યોગ્ય ધાર્યો છે:-સંપાદક]

પ્રિય ભાઈ.....

તમારું લખાણુ વાંચીને પણ મને બહુ જ આનંદ થયો હતો. ભાઈ હેમંતકુમારે અહીં આવીને મને સંભળાવ્યું ન હોત, તો કદાચ હું તે તમારા ઉન્નત વિચારો સંભળવા ન પામત. એ વાંચતી વખતે જેલમાં અમે મિત્રો ગીતાનો વર્ગ ચલાવતા હતા, ત્યારે જે મઝા

આવતી તેના કરતાં પણ વિશેષ મજા પડી. ખરેખર હેમંતભાઈએ પણ ખૂબ ભક્તિપૂર્વક એ બધાં કાવ્યો થાક્યા વિના મને સંભળાવ્યાં. જો કે હું તો તમને ઘણા વખતથી એટલે લગભગ ૨૫ વરસથી ઝોળખું છું. તમારા મોટાભાઈ સાથે પણ મારે સારો સંબંધ હતો. છતાં પણ આ કાવ્યો વાંચતાં મને તમારા ઉપર ખૂબ ભાવ પેદા થયો; કારણ એ કાવ્યોમાં તમોએ વિચારો ભાવપૂર્ણ દર્શાવ્યા છે. તે તદ્દન સ્વાભાવિક છે એથી મને ગમ્યા છે. તમો તો મને લખો છો કે તાલેવરને સહુ સંભારે; પણ મારા જેવા ગરીબનો કોણ હાથ પકડે? આથી હું તમને ગરીબ માનું એમ તમને લાગે છે? તમે તાલેવર નથી શું? તમારી પાસે જે સંપત્તિ છે. તે ઘણા જાણને તમ કરનારી છે. એ સંબંધી વધુ નહિ લખું.

લિ. સ્નેહ રવિશંકર વ્યાસના વંદેમાતરમ્.

આભારદર્શન

પૂજ્ય રવિશંકર મહારાજે એ દિવસ લાગલાગટ છ-છ કલાક કે તેથી વધારે વખત શાંત ચિત્તે એકાગ્રતાથી આ બધાં કાવ્યો પૂરેપૂરાં સાંભળ્યાં અને વચ્ચે-વચ્ચે પોતાની તરફથી એને સમર્થન કરનારાં વાક્યો કે શ્લોકો પણ રસપૂર્વક કહેતા ગયા. તેઓ સાધારણ રીતે પ્રસ્તાવના લખવાની ના પાડે છે, પણ મને એમણે લખી આપી તે માટેનું ઋણ કંઈ આમ લખવાથી વળતું તો નથી જ; પણ તેમ કરવાથી કેંક કૃતજ્ઞતા અનુભવાય છે માટે આટલું લખ્યું છે.

એમને આ સાંભળવામાં ખરે હૃદયનો રસ જો ન પડ્યો હોત અને બધું જ-એકેએક લીટી-સાંભળવાનો આગ્રહ જાતે જ ન રાખ્યો હોત, તો મારી ગમે તેટલી ઠંછા છતાં એ ન સંભળાવી શકાત. એમની આ સહૃદયતાનો અનુભવ પણ મારે પોતાને માટે તો એક સદાય પ્રેરક અનુભવ રહેશે.

હેમંતકુમાર નીલકંઠ

અનુક્રમણિકા

વિષય	પૃષ્ઠાંક
પ્રભુપ્રીત્યર્થ કર્મ ...	૧
કર્મસાધના ...	૩
કર્મચક્તનો ભાવ ...	૫
કર્મ-આત્મનિષ્ઠ થવા કાળે	૬
કર્મ-પ્રેરકત્વ ...	૮
કર્મમાં ગુણદર્શન ...	૧૧
કર્મનો લાક્ષણિક સંબંધ	૧૩
ધર્મ્ય કર્મ-રહસ્ય ...	૧૫
ગૂઢ ફેરફારો ...	૧૮
સંસારી સાથે સાધકનું વર્તન	૨૦
સાધકનું સ્વજન સાથે વર્તન	૨૩
પ્રારબ્ધક્ષીણતા ...	૨૫
કર્મમાં ત્રણનો સુમેળ...	૨૬
જીવંત સાધના ...	૨૮
ઝંખનામિ ...	૩૧
સાચો શરણુભાવ ...	૩૨
ચૈતન્ય-સ્વીકારભાવ ૧...	૩૫
” ” ૨...	૩૮
મુક્તનો અંતરંગ સ્વભાવ	૪૦
સાધનાની અનિવાર્યતા	૪૩
સાધકનાં લક્ષણો ...	૪૫
કાર્યની ધૂન ...	૪૮
કર્મમહિમા ...	૪૯
કર્મ-પ્રભુદષ્ટિ જન્માવવા	૫૨
નિરાશા-જીવનપરીક્ષાકાળ	૫૩
કર્મનો જીવનસંબંધ ...	૫૩
કર્મનો પ્રેરક ભાવ ...	૫૫
સાધકના કર્મસંબંધો ...	૫૭
“ અહ ” સ્વરૂપ ...	૬૧

વિષય	પૃષ્ઠાંક
જીવનવિચાર ...	૬૨
કર્મમાં સ્મૃતિભાવ ...	૬૬
જિમિનો સદુપયોગ ...	૬૮
સાચો સંયમ ...	૬૯
કામરામ છતો થવા ...	૭૦
‘ શક્તિ પ્રાપ્ત થવા કાળે,	
સાધના ન ઉપાય છે ’	૭૪
મગ્ધાશક્તિસમર્પણ ...	૭૫
જીવનસાધના ...	૭૮
કર્મનો ફલિતાર્થ ...	૮૭
આંતર વૃત્તિ-યુદ્ધ ...	૮૯
સ્વજનોને હૃદય-પુકાર ...	૯૩
આત્મનિવેદન ...	૯૪
આચારરહસ્ય ...	૯૫
ગુણ-ચૈતન્યશક્તિપટ ...	૯૬
કર્મથી પ્રકૃતિ-રૂપાંતર...	૯૭
કર્મકૌશલ ...	૧૦૦
ચેતનાપૂર્વક કર્મ ...	૧૦૪
કર્મમાં ચિત્શક્તિનું યોગ્ય	
વહન ...	૧૦૬
મહાગાંઠો ...	૧૦૮
સંસારી ને સાધકની	
વર્તનકળા ...	૧૧૨
‘ મળ્યું કર્મ તે પ્રભુકર્મ ’	૧૧૬
યોગ્ય વ્યવસ્થિતિ ...	૧૧૮
મગ્ધા-સ્વરૂપ ...	૧૨૦
શંકા-સમાધાન ...	૧૨૧
અન્યથા કર્મવિચાર પરત્વે	
સમાધાન ...	૧૨૪

વિષય	પૃષ્ઠાંક	વિષય	પૃષ્ઠાંક
મૌન	૧૨૮	ધર્મપ્રેરણાત્મક કર્મ ...	૧૬૯
કર્મમાં ભક્તિભાવ ...	૧૩૧	સંસારી જંખના ...	૧૭૩
સમર્પણભાવે કર્મ ...	૧૩૧	સંસાર અને કર્મયોગ ...	૧૭૬
ત્રિગુણાતીત કર્મ ...	૧૩૫	તક-પુખ્ત ચૂંટો ...	૧૮૦
ધર્મિરાર્પણબુદ્ધિથી કર્મ ...	૧૩૬	જીવન	૧૮૦
પ્રભુધારણા	૧૩૯	કાર્યકલ્પતરુ	૧૮૨
સહેતુક પ્રસંગો	૧૪૦	આઘશકિત કામ	૧૮૩
ધારણાયોગ્ય કર્મ ...	૧૪૧	કામનું માહાત્મ્ય... ..	૧૮૬
ગુરુને અંજલિ	૧૪૩	શુદ્ધિસાધક કામ	૧૯૦
કર્મપ્રસંગોનું રહસ્ય ...	૧૪૪	કામથી પ્રસન્નતા	૧૯૨
કર્મમાં કર્મનો હેતુ જ્ઞાવો	૧૪૫	કામથી યોગપ્રાપ્તિ ...	૧૯૫
હેતુમૂલક કર્મ	૧૪૬	કર્મ પરત્વે અંતર્મુખતા	૧૯૮
કર્મમાં ઇષ્ટ ધારણા ...	૧૪૭	કામ-પ્રત્યક્ષ ગુરુ	૨૦૦
કર્મમાં પ્રભુભાવ	૧૫૩	રામ પ્રકટાવવા કામ ...	૨૦૩
પ્રભુપ્રીત્યર્થ કર્મ	૧૫૬	પ્રભુ-તર્પણ કામ	૨૦૫
નાનપ્રેરક કર્મ... ..	૧૬૧	યૌગિક કર્મ	૨૦૮
કર્મ: પ્રભુભાવનું ક્ષેત્ર...	૧૬૩	કામ ભાવ છતો થવા...	૨૧૨
કર્મમાં યોગ્ય દૃષ્ટિ ...	૧૬૮		

આ જ લેખકનાં અન્ય પુસ્તકો

હૃદય પોકાર:—ઉદ્ધારમાં સહૃદયતા છે તેથી એનું વાચન રોચક લાગે છે.
ભાવની જગત્તા એ જ સાચી કમાળી છે.

ગોકુળભાઈ ભટ્ટ, વીલેપારલે.

ગંગાચરણ:—અવગાહન કરી આનંદ પામું છું. સરળ, સરસ, સાત્ત્વિક
સ્નેહભાવના વાહ્યમય સ્વરૂપે વહેવા માંડે છે.

કવિ પૂનલલ, અરવિંદાશ્રમ, પોંડિચરી.

કેશવચરણક્રમણ:—તેનો શરાણુભાવ અને ભક્તિરસ અજળ છે.

સરલાદેવી સારાભાઈ, અમદાવાદ.

ઉપરાંત 'જીવન પગલે' તથા 'મનને' આ સંસ્થા તરફથી જ બહાર પડ્યાં છે.

સસ્તુ સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય } ભદ્રપાસે-અમદાવાદ
કાલખાદેવી, મુંબઈ-૨

શુદ્ધિપત્ર

પૃષ્ઠ	પાંક્તિ	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૧૦	૮	આપણી	આપણી
૧૬	૧૦	વધુ	વધુ
૨૪	૨૩	ખીજાં	ખીજાં
૨૫	૧૮	રીતેથી	રીતેથી
૨૭	૪	હેતુને	હેતુને
"	૭	મિશ્રિત	મિશ્રિત
૩૮	૬	એવી	એવી
૪૨	૧૭	ક્યારે	ક્યાં ચે
૪૩	૧૬	સૌને	સૌને,
૫૫	૧૦	પોતાની	પોતાનો
૫૬	૧૭	તે રહે	રહે
૫૯	૮	તેથી	ચિત્તે
"	૧૧	બનવાનાં	બનવાનું
૬૧	૩	હેયાનાં ભાવની રૂપ	હેયા ભાવ અનુરૂપ
		કર્મ તેવાં થવાં ઘટે	કર્મ સર્વે થવાં ઘટે
૬૩	૧૧	વિનાની	વિનાનો
"	૨૦	સાચી	સાચી
૬૪	૯	ધ્યેયનિષ્ઠ	ધ્યેયનિષ્ઠા
"	૧૨	મઝા શી જીવનમાં તે!	મઝા શી જીવનમાં તે?
"	૧૭	‘તે મહાન થવું પૂરું’	‘મહત્તા સાધવી સાચી’
"	૨૨	જીવન જગથી સિંચવી	જીવન જગ સિંચીને
"	૨૩	અનેરાં તો એનાં	અનેરાં રે એનાં
		જીવન કળને	જીવનકળને
૬૬	૧૪	રહી	રહ્યો

૭૭	૧૧	જોમથી	જોમથી
૭૮	૨	તે	જે
૮૧	૧૪	જેને તે	જેને, તે
૮૫	૨૪	ભાવેથી	ભાવેથી
૮૮	૧૮	મથે તેમ	તેમ મથે
૯૩	૨	મહી	મહોં
૧૨૩	૨૧	બહાલાનું	બહાલાનું
૧૨૫	૧૬	એની	એનો
૧૩૬	૪	ફૂલાવો	ફૂળાવો
૧૪૦	૧૬	ભવના	ભાવના
૧૫૦	૧૭	ધૂંધ્યા	ધૂંધ્યા
૧૫૧	૪	ઉકેલાઈ	ઉકેલાઈ
૧૫૭	૧૨	અનુભવે	અનુભવે
૧૫૮	૪	જીંદગીમાં	જિંદગીમાં
૧૬૪	૧૭	ખીજી	ખોંજી
૧૬૬	૧૪	જાણે	જાણે
૧૬૬	૨૨	જાંપા	જાંપો
૧૮૨	૪	ઊઠે	ઊઠે
૧૯૬	૨૦	ફૂટે	ફૂટે
૧૯૭	૨૨	તિરસ્કૃત	તિરસ્કૃત
૨૦૭	૧	રીતે	રીતે
૨૧૨	૨૨	ઊડે	ઊડે
૨૧૩	૧૭	કામ	કામનો
૨૧૪	૨	સમર્પણ	સમર્પણ
૨૧૫	૧૭	ખીટ્યા	ખોંટ્યા

કર્મ-ગાથા

પ્રભુપ્રીત્યર્થે કર્મ

અનુબંધ

પડે આચરવાં કર્મો જે તે પરિસ્થિતિ મહીં
કંટાળ્યે ત્યાં નહીં કામ કોઈને આવશે કદી.
કામ તો કરવાં તેણે પડે ના છૂટકો હોંસે
કામ કેરા મકંચેથી છૂટી ના કોઈયે શકે.
એટલે કામ જે આવી આપણી સન્મુખે ઊભે
રહ્યું તે કરવું પૂરું ઉમંગે કરીં આપણે.
કરે છે કામ તો સર્વે છતાં તે કરવા તણી
રીતમાં ફેર ભારે છે, લક્ષ ત્યાં દેવું સાધકે.
કર્મને કેવી રીતેથી આપણે કરીંએ છીંએ
મુખ્ય આવી ત્યહીં સાચી સાધનાના વિકાસની.
કર્મ સૌ કરવાં પોતે સાધના-દષ્ટિ રાખીને
રસાસક્તિ જરા તેમાં રાખવાની ન આપણે.
કર્મ જે તે થતી વેળા ગૂંચે ઉદ્વિગ્નતા તહા
ઘટે ના દિલમાં હોવી પ્રકારે કોઈયે કશા.
પ્રભુને રચશે કેવું? એને શું ગમતું હશે?
વિચારી એવું જે સૂઝે વતોં નિઃશંક તે રીતે.

પ્રભુપ્રીત્યર્થ કર્મો સૌ જીવને કરવાં સદા
 જે કેં થયાં કરે કર્મો પ્રભુપાદ સમર્પવાં.
 બાકી કશું ચ ના રાખે દેવામાં પ્રભુને, ભલા !
 પ્રભુને જે ગમે તેવું વર્તવું જગમાં સદા.
 કર્મની રીતમાં જોવો સાધનાયોગ્ય ભાવને
 ઉમંગે તે રીતે કર્મ કરો, જાણે અલિપ્ત રહે.
 સ્પૃહી રે'વા છતાં પોતે થવા વર્તવું નિઃસ્પૃહી
 કદી આશા, કશી ઇચ્છા, હૈયામાં રાખવાં નહીં.
 થયાં હો જતું જે રીતે થવા દીધાં કરો બધું,
 વચ્ચે ના આવવું પોતે સંભાળ્યાં કરવું નર્યું.
 કામને કરતી વેળા વિચારોની પરંપરા
 ઊઠવી જોઈએ ત્યાં ના, દ્વિધામાં પડવું ન ત્યાં.
 પ્રભુને બહાવું જે રીતે લાગે તે રીતને ગ્રહી
 કર્યાં સૌ કરવું પોતે સમર્પી પ્રભુને ચહી.
 આપણો ભાવ પોતાનો કશાં કર્મે ન ધારવો
 હૈયાની ભાવનામાં તે પ્રેમ એનો દઢાવવો.
 માનવું હોય જે હૈયે માનવું ભાવના થકી
 શુષ્કતા રાખવી ત્યાં ના માનવું યોગ્ય જે મહીં.
 માનવું હોય તો માનો માનવું યોગ્ય લાગતાં
 પ્રમાણિકપણું તેવું રહેલું ત્યાં દઢાવતાં.
 જે જે માનો, મનાયું તે જો ત્યાંથી હઠો ના શકો
 મનાયું સાચું તે જાણો, બાકી માનવું વ્યર્થ સૌ.
 કશું એ એમનું એમ મનાઈ ના જતું ખરે;
 ચિત્તની વૃત્તિ તે રીતે થતાં આસક્ત, તે બને.

જેને હો માનવાનું ત્યાં પ્રેમ એના પરે હ્રદે
 જામતાં-લાગતાં-પૂરે એને આપ પિછાનશે.
 રહસ્ય, રસ, તાત્પર્ય મહત્ત્વ નિજ પંથનું
 આપોઆપ પડ્યે લક્ષ્ય ખૂંપેલા પંથ જાણવું.
 ત્રિયિં : તા. ૨૦-૧-'૪૨

કર્મસાધના

અનુબંધ ૫

હોઈએ કરતાં જે કૈં પ્રાણુ દે કરવું ચહી
 અન્યથા કોઈ ભૂમિકા અંતરે નવ ધારવી.
 જે રીતે યોગ્ય જે હોય તે રીતે કરવાનું તે
 ધ્યેયની ધારણા વાળ્યાં કરો તે કરતી પજો.
 જે રીતે પાળવાનું હો પાળ્યાં તે કરો પ્રેમથી
 કર્મનો હેતુ કેવો ત્યાં સધાયે, લક્ષ રાખવું.
 હેતુથી જો કદી ઊંધું વેતરાતું કશું દોસે
 ચાંકીને ચેતવું ત્યાં તો આપીને લક્ષ જીવને.
 સધાતો જાય તે હેતુ જેમ જેમ હ્રદે ખરે
 યોગ્ય કર્મ ગણી એને વર્તાવું ઊંડું તે વિષે.
 રસ ના કર્મમાં લેવો છતાં પ્રાણુ પરોવવો
 સ્પૃહા ના કર્મની ધારો, સ્પૃહા હેતુની ધારજો.
 પુરુષાર્થ તણી માત્રા નિત્ય નિત્ય વધારવી
 કૃપા-પ્રેમ પ્રભું કેરાં માગતાં રેવું ઉરથી.
 કૃપા એની વિના કાંઈ થશે ના માનવી થકી
 કૃપાનો આશરો લેવો જીવને તો અધાં મહીં.

આપણા ખ્યાલને છોડી વર્તવું નિજ કર્મમાં
 પ્રભુને સૌ સમર્પીને થવું નિશ્ચિંત આપમાં.
 ભરેલું કૈં પહેલાંનું તે તે સર્વ વિસારવું
 આપણી માન્યતાઓને વિસારીને જ વર્તવું.
 ‘આવું કર્યાં થકી આમ થશે કે થયું એવું જે’
 ઘટે વિચારવું ના તે, હેતુથી કર્મ માપજો.
 વધે છે જે થકી ભાવ તે કર્મ, કર્મ-યોગ્ય છે
 એવાં કર્મે પ્રવર્તાવું ચેતના-ભાવથી હૃદે.
 ભૂત-ભવિષ્યના ઝાઝા વિચારો કરવા ન કૈં
 આપમેળે સરે જેમ સરવા દેવું પ્રેમથી.
 થવાતાં તેમ ત્યાં ચે તે હેતુને નવ ભૂલવો
 ત્યાં જો તે ના સધાતો હો, ત્યાં જ તો અટકી જજો.
 હેતુ જે જીવને રાખ્યો જવાતું હો વિરુદ્ધ જ્યાં
 અયોગ્ય જાણી લેવું તે, રાખવું સીધું માપ ત્યાં.
 પ્રત્યક્ષ હેતુને જોવો નિશ્ચયાત્મક તે રીતે
 થતાં એવું કશી શંકા રહેશે કર્મમાં ન તે.
 નિરીક્ષા આપણે પૂરી આપણી કરવી સદા
 છેતરાવું કદી ત્યાં ના માનીને ભળતું કદા.
 કર્મનો દોષ શી રીતે બન્યો તે જાણવો ખરે
 દોષ ના કર્મમાં, દોષ કિંતુ તો નિજમાં રહ્યો.
 પોતાને અવલોક્યાં જે એવી રીતે કરે સદા
 ઉકેલે આપને આપ એ રીતે, આપ પામતા.
 ત્રિચિં

:

તા. ૨૪-૧૦-૪૨

કર્મ-યજ્ઞનો ભાવ

અનુબંધ ૫

જાણાતું હોય ક્યાં એ ના આશાકિરણ એકથે
છતાં એ ત્યાં પુરુષાર્થ છોડી દેવો ન યોગ્ય તે.
કર્મની પાકવા ક્યારે મર્યાદા આવી પહોંચતી
બાણ એની પડે છે ના, ચોંટી રહેલું તેથી ત્યાં.

વારાકેરા બિંધાયતા કે કે ત્યાં આવતા પથે
છતાં ત્યાં લક્ષને સ્થિર વર્તેલું સમ રાખીને.

કર્મ સાથે પડેલાં છે પાનાં તો આપણાં જગે
યજ્ઞના ભાવની રીતે કર્મોને કરવાં ઘટે.

યજ્ઞ એ તો પ્રભુ પોતે યજ્ઞ ને કર્મ એક છે
કર્મ એથી બધાં બાણે પ્રસાદી પ્રભુની જ તે.

બાણીને કર્મ એ રીતે જે જે કોઈ ક્યાં જશે
ના કાંઈ નહશે એને, કર્મ મુક્તિ રૂપે થશે.

જે રીતે પ્રભુને રૂચે સૌ કરે કર્મ તે રીતે
સાધના કર્મની એવી ભાવાર્થે તે થવી ઘટે.

કોઈને એ જગે બહાણું બે થવું હોય આપણે
જે તે એ કરીએ છીએ એની રીતે જ સર્વ તે.

કર્મમાં યજ્ઞનો ભાવ તેથી સંપૂર્ણ ભવતો
રાખી રાખી કરે કર્મ, કર્મ એને ફળાવતું.

ત્રિચિં

:

કર્મ-આત્મનિષ્ઠ થવા કાળે

અનુબંધ

કર્મો સ્વભાવથી સર્વ જીવને તો થતાં હોંસે
જેવો સ્વભાવનો રંગ તેવાં કર્મ થયાં જશે.

પટ જેવો નદીનો છે, તેમાં પાણી વહું જતું;
આપણું તેવું સૌનું એ વહેવાનું કર્મમાં થતું.

એથી સ્વતંત્ર કે રીતે કેઈ વર્તી જ ના શકે
પ્રકૃતિનો જ પ્રેરાયો જ્યાં ત્યાં દોરાય વિશ્વ તે.

જીવને એ રીતે કર્મે દોરાવાનું ન રાખવું
કર્મમાં ધ્યેયનો ભાવ દઢાવી એમ વર્તવું.

થયાં જે જે કરે તેમાં તાટસ્થ્યે વર્તવું હ્રદે
ભગૃતિ લક્ષ રાખીને ધ્યેયમાં ખૂંપવું હ્રદે.

હૈયે તટસ્થતા એવી આપમેળે ન આવશે
વિના તે કેળવ્યા એને કદી ના સાંપડી શકે.

અભ્યાસ એકધારે ત્યાં રાખવો જીવને પડે
અનુકૂળ સ્થિતિ એવી રાખવી મનની પડે.

તરંગો ને વિચારો સૌ ઉદ્ભવે મનમાં બધા,
સંકળાઈ જ તે સંગે જવું ના આપણે તદ્દા.

એવા પ્રવાહમાં ક્યાં એ તણાવાનું ન રાખવું
વહેણ છે તાણવાળું હો, તોય ઊભા રહો પૂરું.

ખેલવી પડશે ભારે એવી યુદ્ધ-પરંપરા
લેવાદેવા છતાં ક્યાં એ તે વિષે આપણે ન ત્યાં.

નિરપેક્ષ રીતે એવું વત્યાં કરવાનું રાખવું
કેળવાઈ જતાં એમ દષ્ટિ, સત્ય જોગે બધું.

કશું કૈં કરવાનું ના પડેલી આપણી રીતે;
જીવને આપણું લક્ષ રહ્યું ફેરવવાનું તે.

પુરુષાર્થ બને જે જે તે પ્રેમે કરતાં રહી
પ્રવાહો આપણામાંના જાણી લેવા ઘટે તહીં.

ગુણોની જે બનેલી છે પ્રકૃતિ આપણા મહીં
ખેલ કેવા કરે છે તે જાણવું 'લક્ષ્ય-દષ્ટિથી'.

જ્ઞાન તેવું થયા વિના આપણે કેમ જાણશું
-શાથી ત્યાં દોરવાયેલાં ? ને હશે એનું મૂળ શું ?

માત્ર બુદ્ધિ ચલાવ્યેથી આ બધું જાણી ના શકે
જન્મ્યું તાટસ્થ્ય જો ના હો તેમ ત્યાં વર્તી ના શકે.*

જે જે કાંઈ થતું હોય જીવે તે થકી આપણે
ભાવ કેળવવા કર્મે ધારે તે ધારણા હૃદે.

કશાથી ભાગવાનું ના જે જે કૈં મળતું પથે
તેમાં અર્થ રહેલો છે, ગ્રહો જે ભાવ અર્થ તે.

'આત્મનિષ્ઠ થવા કાળે જીવને જે મળ્યાં કરે'
રાખીને એહવું લક્ષ જ્ઞાની સૌ કર્મ આચરે.

ખાર

:

તા. ૧૦-૧૧-૪૨

* તેમ ત્યાં જાણી ના શકે.

કર્મ-પ્રેરકત્વ

અનુબંધ

ન્યારે શું કરવું એની કૈં વિષે સૂઝ ના પડે
મૂકી ના દેવું ત્યાં એને એનો ઉકેલ કાઢજે.+
હેતુને લક્ષમાં રાખી એ જેથી વધુ યે વધે
તેમ આટોપવાં કાર્યો ચાવી એને ગણી હૃદે.
પૂરેપૂરી કદી જો ના તેમાં યે સૂઝ કૈં પડે
તો યે ના છોડી દેવું તે આવેલું હોય કાર્ય જે.
આપણે આપણી રીતે પરિણામ ન ચિંતવી
ક્યાં તે કરવું પ્રેમે ચિંતા એની ન કૈં કરી.
આવ્યું કૈં હોય એને તો પૂરેપૂરું ક્યાં પછી
છોડી દેવાનું રાખીને વિચારો તે વિષે ન કૈં.
અર્પવું પ્રભુને તે સૌ આવી જે જે પડે બધું
ક્યાં તે પછી એ આપો પ્રભુને અર્ધમાં રુડું.
આપણે જે રીતે સાચાં તે રીતે હો ન જો ખોળાં
સાચાં તેઓ ન છે એવું આપણે માનવું ન ત્યાં.
નકામી ચીડ કો વાતે આપણે કરવી નહીં,
ઘટી જશો વળી જોર આપણું કર્મમાંથી તો.
ભૂલેચૂકે કદી રોષ દર્શાવતાં પડી જશે
તુલા તે કર્મમાં નીચી, ધ્યાન તે રાખવું ઘટે.
કારણ આપણું સાચું છે તો નિશ્ચિંતતા પછી
ત્યાંથી ના ચસવું રહેજે, જીવવું પ્રભુભાવથી.

આપણે કહીં અન્યાય કોઈને કરવો નથી
 કોઈ માને છતાં તેમ માનવા દેવું પ્રેમથી.
 એક હી આવશે એવો આપણા હેતુને હૃદે
 સામું યે તે પિછાનીને સાથ દેશે રૂડો પથે.
 કિંતુ આસક્તિ તે વાતે આપણે રાખવી નહીં
 'રહે સાથે' કશી વૃત્તિ એવી ત્યાં ધારવી નહીં.
 પોતાને હારતું જ્યારે આપણામાંનું લાગશે
 જોર તે વેળ તે ભારે દાખવ્યાં કરશે પથે.
 ખુઝાવાનો દીવો હોય ઝબૂક્યાં કરતો ઘણો,
 આપણે યે વધુ જોમ તેમાં તે વેળ દાખવો.
 આગ્રહ સાધના કાજે એકલો રાખીં મૂકવો
 એનો દોર સમૂળો યે મૂકી દેવો ખીંજે છૂટો.
 આસક્તિ, મમતા, રાગ, મોહ, એ સર્વને કશે
 જીવને રાખવાનાં ના, બહાલામાં બહાલું છો હશે.
 આપણે આપણું જોયાં કરવું એક દ્યેયથી,
 જિજ્ઞાસા પ્રેમભાવેથી વધાર્યાં કરવી ચહી.
 સાધના યે નથી સત્ય જો હેતુ ત્યાં સધાય ના
 એને યે છોડવાને તે ઘટે તૈયારી હોવી ત્યાં.
 માની છે સાધના જેને યોગ્ય જો કરતાં હશું
 શ્રદ્ધા, વિશ્વાસ, નિષ્ઠામાં પરિણામ જ પામશું.
 કરે કે ના કરે તો યે આપમેળે થયાં કરે
 સાધના તે પરિપક્વ થઈ છે એમ જાણજે.
 સ્વભાવ જીવને ત્યારે સાધનાનો યાની જશે
 વર્તાશે યોગ્ય સૌ ત્યારે નિશ્ચિંતપણું વર્તશે.

કરી ચાહોમ યજ્ઞે તો આપણે પડવાનું છે
 મરીશું કે જીવીશું સૌ સોંપીને પ્રભુ-હાથ તે.
 કશી કોઈ વિષે ચિંતા કશામાં રાખવાની ના
 હશે જેવું થવું જેને ભલે તેવું કરો થયાં.
 અફળાતાં ભીંતે માથું પોતાને ભાન જાગતાં
 થવાનું જે હશે સીધું પોતે આપ જશે થયાં.
 ઇચ્છાથી આપણી કોઈ કશું કે કરશે નહીં
 સૌ ઇચ્છા આપણી વ્યર્થ જવાની નિશ્ચયે તહીં.
 અનિચ્છા તેથી સર્વેમાં જીવને રાખવી સદા
 અનાસક્તિ થકી તો તો કરાશે કર્મ આપ ત્યાં.
 હૈયાની યજ્ઞ-વેદીમાં હોમાયાં કરવું સદા
 કર્મીના કોઈ વાતે યે આપણે રાખવી ન ત્યાં.
 જાગૃતિ, સાવચેતીથી લક્ષ એવું ધર્યો કરી
 હૈયામાં ધારણા જાંડી તેવી જન્માવવી રહી.
 આવી પડે પથે જે જે આકર્ષિતક રીંતે નવું
 વિચાર્યા વિણ આવેલું મોકલેલું ઇશે ગણે.
 વિવેક રાખવો તો ય, યદ્વા તદ્વા ન આપણે
 -માની લેવાનું છે તેમાં એની મેળે કશું ય તે.
 સાધનાથી થતું સાધ્ય ધ્યેય જો લાગતું હશે
 સાધનામાં ભરાયેલાં યોગ્ય તો પગલાં જ તે.
 જેમાં તેમાં વધેલી જો ભાવના લાગતી થશે
 સાત્ત્વિકતા તણે પાસ જીવને ઉદ્ભવેલ તે.
 રાગ દ્વેષ થતાં આછાં જણાયાં કરશે ખરાં
 દ્વંદ્વયુક્તથી પ્રેરાયાં દોરાઈશું ન ત્યાં ભલા !

સ્વભાવ વૃત્તિના જોશે કર્મે પ્રેરાઈશું નહીં
 ‘સ્વભાવ’ ‘આપણે’ જેમાં ભેદ જાણી શકો તહીં.
 ‘ઈશ છે પ્રેમ’ જે તો તો હોય તે કેમ આંધળો ?
 અંધતાનો યદિ દોષ તે તો દેખાય આપણો.
 એવો તે વધતાં પ્રેમ પોતાનું સર્વ લાગણું
 ખીન્નનું નડતું જે હો જણાતું તેમ નિજનું.
 બધાંને નમતું રે’વું, માથું ઊંચું ન રાખવું,
 ચાલવું નીચું જોઈને અહંતા ત્યજતા થવું.
 આભાર માનવો સૌનો થોડું એ જે કરે ભલું
 મહત્ત્વ દેવું ખીન્નને આપણું થોડું માનવું.
 નજીવું એ ભલેને હો આવેલું કામ તે વિષે
 પ્રાણ પૂરે પરાવીને ઉમંગે કરવું રહ્યું.
 કદી અન્યાય ખીન્નને આપણાથી થઈ જતાં,
 હૈયાથી માર્ફી માગીને તે દ્વારા ભગવું તદ્દા.

ખાર

:

તા. ૧૧-૧૧-’૪૨

કર્મમાં ગુણદર્શન

અનુદુષ

કયું ને કારવ્યું સૌ હો હું-પદે જો ભરેલ જે
 આસક્તિ કે લગેલી જો તે સાથે, સૌ નિરર્થકે.
 ‘આ થશે કે થશે તેવું આમ છે કરવું હવે’
 કલ્પના આપણે તેવી ના ઊંડી ઘડવી ઘટે.
 આવેલું કામ હો માથે ઝાઝા વિચાર તે વિષે
 આપણે કરવાના ના થતું હો જેમ તે ભલે.

હેતુના લાવતું માપ આપણે માત્ર રાખવું
જવાતું હો. ઊંધું ત્યાં જો, ખંચકાઈ વિચારવું.

ગમે તેવી લલે હોને પ્રવૃત્તિ આપણા શિરે
આપણા હેતુ વૃદ્ધચર્ચે કરવી રહી નિશ્ચયે.

‘ગુણોથી દોરવાયાં કયાં આપણે જઈએ છીએ’
તપાસતાં રહેવું તે ના જવું કદી એ રીતે.

આપણા દોરવાયેલા આપણે વળવું હૃદે
સ્વભાવે દોરવાયેલા દોરવાવું ન ત્યાં કરશે.

ગૂંચવાડો લલે ખેલાં લાગશે કિંતુ તે છતાં
મૂંઝાવાનું ન ત્યાં રાખી સામનો કરવો સદા.

આખરે તો થવાનું છે કર્મ ગુણ-સ્વભાવથી
છતાં તે તો કરેલું છે આપણાજપણા થકી.

થશે ભૂલો લલે તો એ એમાંથી શીખવાનું તે
મળ્યાં જ કરશે પંથે હશું જો દઢ આપણે.

દેખીશું ઉર ગુણોનું થતું સૌ પરિવર્તન
ગુણો ગુણો વિષે વતે દેખીશું એમ દર્શન.

પ્રસાદી પ્રભુની રૂપે મળેલું સર્વ તે ગણી
પ્રભુનો લાવ જે રીતે વધે તે રીતને ગ્રહી
ઉપયોગે જ લેશે તે વશ અનુગ્રહે થઈ.

પોતાનામાં યમુનાની ગતિ ઊંધી થયેલ તે
નરી આંખે નિહાળીને ધન્ય ત્યારે હૃદે થશે.

વિષયો ઇન્દ્રિયોના સૌ ઇન્દ્રિયોની રીતે કદી
નહીં આચરશે એવો તે દષ્ટિ હ્રુમ ત્યાં થતી.

ઈન્દ્રિય વિષયોમાં તે પરવાયેલ લાગશે
કર્મના કારકે એનો આશરો ગ્રહવો પડે.

ઈન્દ્રિયોથી બધું કામ લીધાં તો કરશે છતાં
શુભામ ઈન્દ્રિયોનો ના એવો તો બનશે કદા.

ઈન્દ્રિયો વશ એવાને રહેવાની સદા પૂરી
ઈચ્છા પોતાની જેવી હો દોરવાયે જ તેમ સૌ.

માયા ને પ્રકૃતિ નોંખા દેખાશે નવ એહને
બંનેનું રૂપ પોતામાં રહેલું સ્પષ્ટ લાગશે.

ખા. ૨

:

તા. ૧૭-૧૧-૪૨

કર્મનો લાક્ષણિક સંબંધ

અનુબંધ

આવી પડેલ જે ના હો માથું ત્યાં નવ મારવું
ભેળવાઈ જવું ના ત્યાં મમત્વ રાખીને કશું.

લાગે કે વળગે કે ના એવી સૌ બાળતો મહી
આપણે પડવાનું ના નિરાસક્તપણે રહી.

સંબંધ પ્રેમીનો જ્યાં છે વધુમાં વધુ ઉત્કટ
સંભાળશે વધુ ત્યાં તો જાગૃતિ રાખી સાધક.

શુદ્ધ સાત્ત્વિક તો પ્રેમ કેળવાયેલ આપણે
થયો હોતો નથી પૂરો, ઘટે ચેતવું તેથી તો.

આપણી જ્યાં સ્થિતિ એવી સૌ આસક્તિ-મમત્વને
વેગળાં રાખવા માટે મથવું ધણું જોઈશે.

ચેતીને ચાલવાનું છે એવી પ્રત્યેક બાબતે
 મમતા થઈ માર્યાં કૈં વેતરાઈ ઉંધું જશે.
 વેગળું વેગળું તો યે રે'વું એને ન પાલવે
 હેયે હેયાં મળે તેવી તૈયારી સેવવી ઘટે.
 એમ રે'તાં છતાં એણે પાતાના જ ઉકેલમાં
 મથ્યાં રે'વાનું છે ઊંડું લક્ષે ચિત્ત પરોવ્યો ત્યાં.
 સંબંધ કોઈની પ્રત્યે ઓછો એણે ન ધારવો;
 માત્રા પ્રેમ તણી હેયે વધારી, સર્વમાં ઠરો.
 ખુલ્લું પોતે રહેવાનું બાંધી લેવું ન દિલને
 આજે જે જોયું તે કાલે કૃપાથી ફરશે ખરે.
 જેવું છે તેવું ને તેવું કોઈ રે'તું ન વિશ્વમાં
 ફેરવાતું બધું જો તે; ફેરવાશે બધું જ તો.
 વર્તણૂકે રહી આવી સાધકે ચેતી ચાલવું
 'હો'ળાવું ના વધારે કે ઓછું' એણે વિચારવું.
 હોવા છતાં બીજાં પ્રત્યે સહાનુભૂતિ તો ખરી
 બીજાનાં અવળાં, તેને ટેકો દેવો ઘટે નહીં.
 ભૂલેચૂકે કદી એણે સંપૂર્ણ એક કે બીજે
 ભળી જવાનું ના રાખી તાટસ્થ્યે વર્તવું ઘટે.
 પ્રસંગો જે મળેલા છે કેળવાવા તટસ્થતા
 એવા તે હેતુવું લાન રહ્યું ના, તો નકામું ત્યાં.
 મળ્યાં જે જે કરે તે સૌ કૈં ને કૈં હેતુ કાજ તે
 હાર્દ જે, સમજી પૂરું વધાવી લેવું તે ઘટે.

ધર્મ્ય કર્મ-રહસ્ય

અનુબંધ ૫

કર્મના સર્વ સંલેગો એમ ને એમ કેમ તે
-કીટી કે જાણ ? એને તો રહ્યા ભોગવવા ખરે.
“કર્મમાં યજ્ઞ, ને યજ્ઞે વસેલા પ્રભુ” તો કહ્યું
કર્મનું હાર્દ તેથી તો પ્રભુનું તત્ત્વ જાણવું.
એ રીતે કર્મને જે કો વિશ્વે આચરશે હૃદે
અગમ્ય કર્મની પાર એ રીતે માનવી થશે.
તે વિના રીત કો ખીજી એની પાર જવા નથી
યજ્ઞભાવે બધાં કર્મો આપણે કરવાં ચહી.
કેવા સ્વભાવથી કર્મ, કર્મ કેવા ગુણો વડે
થતું રે'છે ઘટે જોવું વાળીને દૃષ્ટિ અંતરે.
ઓળખી આચરે એમ કર્મને ગુણથી છતાં
પ્રદેશ કોઈ એવાને રહે અજ્ઞાત ક્યાંય ના.
શા સ્વભાવે કરાયેલાં ખીજાનાં કર્મ તે હશે
જણાયા વિણ ના રે' તે, તે જો દે લક્ષ તે વિષે.
કર્મની ગૂઢતા એને લાગશે ના, છતાં પૂરે
અજાણ્યો તે રહે એવો ને કશું નથી બોલતો.
કર્મ-નિર્માણની વેળા કર્મના પરિણામને
હોય ના જાણતો એવો વર્તતો જગમાં રહે.
જ્ઞાની-અજ્ઞાનીમાં ફેર તો પછી કેમ જાણવો ?
તાટસ્થ્યે વર્તતો ખેલો, ખીજો અસ્થિર માનવો.

ચદ્દા-તદ્દાપણે પેલો અજ્ઞાની વરત્યાં જશે
 જ્ઞાનીનાં કર્મની આગે ધારણા-પગથી હશે.
 જ્ઞાની કર્મ પરિણામે જણાશે દિલમાં ખરે
 ફેર ખત્રે મહીં શો તે તે વેળા દિલ સૂઝશે.
 સાધક સાધના અર્થે જે પુરુષાર્થમાં પડ્યો
 એને ના પડશે આઘે જવું, સૌ સમજ્યાં જશે.
 સાધનામાં જવાનું છે અજ્ઞાત દેશમાં ભલે
 તે અજ્ઞાત ભલે હોય છતાં કેં ના અશુભ તે.
 ગેડ એની પહેલાં તો ખેસે સાધકને નહીં
 જૂંચવાયા કરે તેથી પોતાના તે સ્વભાવથી.
 સ્વભાવ શત્રુની જેમ ન્યાં સાધકને કરે
 હરી લેશે બધું જોર જો એ લેશ ન ચેતશે.
 કાંટો ખૂંચે પગે જેમ વધુ ને વધુ જોરથી
 તેમ તે કાઢવા ઇચ્છા થાય છે મનને નકી.
 સ્વભાવ જૂંચશે તેવો જ્યારે સાધકને હૃદે
 આણી ઉકેલ તે વેળા શકે પોતાનો મેળ તે.
 સ્વભાવ મિત્ર-શત્રુ છે આપણો સાધનાપથે
 તેથી સંભાળવાનું ત્યાં સાધકે રાખવું ઘટે.
 વર્તાવાતાં સ્વભાવેથી કર્મમાં દોષ ઊપજે
 ચેતીને ચાલવાનું છે સાધકે તો ક્ષણે ક્ષણે.
 અસિધારા પરે જેવું ચાલવું અઘરું ઘણું
 ચાલવાનું હોંસે તેવું સાધનાપથમાં ખરું.
 પ્રકૃતિના સ્વભાવેથી રહી તાબે જ વર્તશે
 થશે એનાથી જે કર્મો યોગ્ય ના તે કદી થશે.

માયા તેથી કહી એને શાસ્ત્રકારે બધી રીતે;
 દોરવ્યાં તે કરે એમ માયા બંધનથી બધે.
 એવી કાં દોરવાયાં તું બહાલી જહેન ! જતી દીસે
 વધારે વાર શા કાજે જહેનાં ! તું કરતી હશે ?
 શસ્ત્રસજ્જ થઈને તું તૈયારી કરજે ખરી
 સંગ્રામે યુદ્ધ કાજે થા તત્પરે હોંશ ત્યાં ધરી.
 શા કાજે ત્યાં વલોવાતું હૈયામાં અમથું ધરે
 વલોવાઈ જઈ તો તું ખીન્નને દુખિયાં કરે.
 ‘ચોતાનાં કર્મથી દુઃખી કેટલાં કરતાં હશું !’
 ભાન એવું તને શું તે ઉર તારે ન જાગતું ?
 ‘કરે દુઃખી તને ખીન્ન’ માન્યાં કાં એવું તું કરે ?
 જાગી, બેનાં ! સવેળા જા હૈયે હૈયાં મિલાવીને.
 માંડવાં પગલાં સાથે, જીવને પડખે રહે,
 વિચારો કાં ખીન્ન જે તે ચાલવા દેતી અંતરે ?
 નડે છે શું તને જહેનાં ! સાફ સાફ જણાવી દે
 કોઈએ જાતની ભીતિ તારે ના રાખવી ઘટે.
 સર્વ ખુલ્લું જણાવીને નિશ્ચિંતે વર્તવું હૃદયે.
 તને ના વઢવાતું કે ઉર ખાલી કયાં કરી
 તારા સ્વભાવને જોઈ જાત ઓળખજે ખરી.
 તે વિના કેં થવાતું છે સાધના-કામ ના કશું
 પ્રવેશ ત્યાં કરાવાનો અમારો ધર્મ જાણશું.
 કે રીતે છૂટી એનાથી અમારાથી જવાય ના
 એમાં જહેનાં ! થતાં દુઃખ તને, લાચાર ત્યાં અમે.

ખાર

: તા. ૨૫-૧૧-૪૨

ગૃહ ફેરફારો

અનુબંધ ૫

ઘેલું ઉન્મત્ત શા પ્રેમે ! બનેલું ઉર ઉત્કટ
અંખતું કેવું બેઠેલું રાહ જોયાં કરે દિલ !
જાણવાને સમાચાર તારા આતુર દિલ છે
તને તે શું થયું છે કે, આમ તું કેમ આચરે ?
બનાવો ત્યાં થયેલા જે, વર્તનો પ્રિયનાં તને
એવાં તે શું નડેલાં છે કે ભૂલી જાય તું મને ?
શા તારા પત્રની રાહ કાગડોળેથી નીરખું !
આશાભંગ છતાં કેમે હૈયામાં બનતો ન હું.
'આજ' શું તે રહેવાની આજ ને આજ વિશ્વમાં ?
'આજ' 'કાલ' થવાની છે એ તો નિશ્ચિત વાત ત્યાં.
'કાલ'નું આજથી જોવા શાને કાજે વિચારીએ
'આજ'થી 'કાલ' તો જુદી 'આજ'માં વળી 'કાલ' છે.
વર્તમાને રહ્યું ભૂત, ભવિષ્ય વર્તમાનમાં
ત્રણે એવાં ભળેલાં કે કેમ કે જાણી તે શકે ?
ભૂતથી વર્તમાને એ વર્તમાને ભવિષ્ય તે
કેક તો ઓળખી લેતા, એમાં સંશય ના ખરે.
એને ના માનવાનું છે 'આ' કે 'પેલું' કશું ચ તે
'આ' અને 'પેલું' ના જુદું; પરિવર્તન માત્ર તે.
વસ્તુઓ એજની એ જ સદાકાળ રહ્યાં કરે
ફેરફારો જગામાં તે જ્યાંથી ત્યાં જ થયાં કરે.

ફેર જ્યાં ત્યાં થતો એવો વિશ્વમાં નિરખાય છે
 સૌમાં ફેર થવાનો છે વિશ્વ એક રૂપે ન રે'.
 શક્તિના રૂપમાં ફેર, ફેર તો પ્રભુના રૂપે;
 માનવીના રૂપે ફેર, વિશ્વમાં ફેર સૌ સ્થળે.
 માનવી રૂપ છે ગૂઢ, ગૂઢ છે મન-માનવી,
 તેથી યે માનવી શક્તિ ગૂઢમાં ગૂઢ શી ખરી!
 ગૂઢતાની મહત્તા શી! ગૂઢતા મન ખેંચતું
 જેનામાં ગૂઢતા બાણી ત્યાં મેળે મન પ્રેરતું.
 ગૂઢતાને શકે બાણી કેવી રીતે જગે જન!
 ગૂઢને બાણવા બતાં ખને ગૂઢ વધુ ગૂઢ.
 બાણવા ગૂઢને એવા રીત શી ગ્રહવી રહી
 અનાદિકાળથી એને ઉકેલી કેા શક્યું નહીં.
 માનવી દિલનું ગૂઢ એના સર્વ સ્વરૂપમાં
 વિચારે, ભાવના, કર્મે એથી તો ફેરવાય શાં!
 આપણે તેથી કોઈને બાણી ના શકતાં ખરું
 અધૂરે તેથી એવો હું બાણી કેમ તને શકું?
 પડછા કાં મને આપે ઓ ખડેનાં! તું ફરીફરી
 અંતરે એકલે તારે મારે એક રૂપે થવું.
 'આજ'ને 'કાલ'માં મારે ભેદ એવો નથી કશો
 'આજ'માં બેઠેલું જે, તે સાચું નિત્ય ન રૂપ તો.

સંસારી સાથે સાધકનું વર્તન

અનુબંધ

જીવને મૂળ સૌ વાતે જોવાનું સર્વદા રહ્યું
'પ્રેરાયેલા કઈ રીતે રહેવાયે' તપાસવું.

સર્વ પ્રવૃત્તિના કર્મે સ્વભાવે વશ ના થવું
અહંતા છોડતા રે'વું કર્મે થૈ જ્ઞાન-યુક્ત શું!

અનાસકત રીતે કર્મે પ્રવેશાવાનું રાખવું
હૈયે સદ્ભાવ રાખીને પ્રભુને તે સમર્પવું.

જે રીતે સાધનાહિતુ વધુ સારો કૃપ્યાં કરે
રાખ્યાં કરી તહીં લક્ષ આચરો કર્મ તે રીતે.

થયેલું એ રીતે કર્મ પોતે યજ્ઞરૂપે બને
થયેલું યજ્ઞ રૂપે જે પ્રભુને મુખ ભય છે.

પ્રત્યેક કર્મમાં ઊંડી ભાવનાને દૃઢાવવા
અભ્યાસ રાખવો હૈયે ધારણા ધારી ધારી ત્યાં.

અહંતા નીકળી બતાં થવાતાં મુક્ત એ થકી
પછી સૌ આપણાં કર્મે આસક્તિ ના હશે કશી.

ડો'ળાઈ ના જવું કયાંયે પોતે સ્થિર રહ્યાં કરી
રહી અંતર્મુખે જોવાં કર્મનાં મૂળ ચિત્તથી.

કર્મ સંજોગથી જેનો સંબંધ જીવને મળ્યો
તુચ્છકારી હૃદે એને ડોઈ કાળે ન નાખવો.

હાલના જીવને એવાં સગાંસંબંધી જે મળ્યાં
આપણે ધસડાવાનું એમાં એમની રીત ના.

નજીક જેટલું જેવું માત્રા વિરોધની તહીં
 વધારે ને વધારે તે એમની રીતની મહીં.
 એવાં જે સ્પર્શતાં ના કૈં વધારે ઊંડું જીવને
 તે સાથે મોકળાશે તો વર્તવું રહ્યું આપણે.
 છતાં તે વર્તવામાં યે મોહ કે મમતા કશાં
 નેઈએ ના રહેલાં ત્યાં, જોતાં તે રેવું સર્વદા.
 જેવો સંબંધ જ્યાં ગાઢો મર્યાદા સાંકડી રહે
 સંબંધ એકતા જેવો પોતે મર્યાદ-રૂપ તે.
 વર્તતો જેમ હો પોતે પોતાની પર તેમ ત્યાં
 તેવા સંબંધમાં એણે તે દૃષ્ટિ-વૃત્તિ ધારવાં.
 પોતાનાથી જવા બુદ્ધ તેવું જો માનવી ચહે
 જવા દેવું ઉમંગેથી એની રીતે જ્યહાં ચહે.
 જીવનાદર્શમાં જો તે સાધી સુમેળ ના શકે
 એવાને દુઃખનું પોતે ના નિમિત્ત થવું ઘટે.
 એવાના અન્યથા ભાવે, એવાના અન્ય વર્તને,
 એવાના અન્ય વિચારે ભેરવાવું ન આપણે.
 “ભેંસનાં શીંગડાં ભારે ભેંસને” મન ધારી તે
 આપણે આપણા કામે લગાડી ચિત્ત રાખજે.
 લેવાદેવા કશી ના હો એમ વર્તવું ના છતાં
 આપણા ઉરની ઉપમા એને દો ઉર સ્પર્શવા.
 અલિપ્ત એક બાજુથી, બીજી બાજુ સુમેળતા
 -જમાવી, તીવ્ર આકાંક્ષા આપણે રાખવી તદ્દા.
 ત્યાં સમજાવવા પોતે પૂરી તૈયારી રાખવી
 બીજું આવ્યા વિના સામું આપમેળે જવું નહીં.

હુઃખ એથી લલે લાગે ખીજના દિલમાં ઘણું
'પ્રવૃત્તિ જાણવાની તે સામેથી જાગવી' ફેડું.

મથે તે જાણવા જેમ તેમ ઉત્સુક જ્યાં થશે
ઉત્કંઠ લાવથી ત્યારે તૈયારી આપણી ઘટે.

પ્રેમ, આદર્શના લાવે આશા ને પરિણામનાં
સ્વપ્નાં ના સેવવાનાં છે, મિથ્યા તે ધારણું, લલા !

ધર્મ-કર્તવ્ય જે હોય કર્યાં તે કરવું, પછી
અપેક્ષા કોઈ પાસેથી રાખવાની નથી કરી.

પોતાનું અંગ ધારીને એનું કલ્યાણ જે રીતે
થવાનું લાગતું હોય તહીં વર્તવું તે રીતે.

આડું કૈં આપણું એને લાગ્યાં જે કરતું હોય
કશું તો ના પછી એને કહેવું એ રીતે ઘટે.

સૌમ્ય લાવે છતાં પૂરું તે સાથે વર્તવું રહ્યું
અને ના કોઈ રીતિએ વિચારાદર્શથી ચસો.

ખીજનું વર્તતાં તેવું તે જો ઊંચું થતું હૃદયે
વર્તને જેવડા પ્રાણ વધારી શક્તિ, વર્તજે.

તેનો સાથ હૃદયે દેશે સ્ફૂર્તિ ને પ્રાણ ચેતના
અને સાથે થશે એનું ઊંચું આદર્શમાં દિલ.

સાધકનું સ્વજન સાથે વર્તન

અનુબંધ

સામું જો જાણવા માગે પોતાનું અંગભૂત જો
તેવું જો હોય તો એને દિલનું તે જણાવવું.
જોડાયેલાં બને જ્યારે બન્નેનાં દિલ એક થે
પછી કૈં ના રહે ભુલું, વર્તાયે એકમેળ રૈં.
પ્રભુનો વાસ હૈયામાં એમાં સુમેળ જો થશે
સર્વ સાથે સુમેળે તો જીવવાનું જ નિશ્ચયે.
તેથી સુમેળ પોતામાં પહેલાં કરવો રહ્યો
બીજાનું કૌડી લેવા દો પોતાને એની રીત સૌ.
કાવ્યા જો આપણામાં તો બીજામાં કાવશું બરે;
માટે કોઈ વિચારોને સેવવા મન ના ઘટે.
વિચારો જેટલા ઓછા આપમેળે થયાં કરે
કૂલ શું હળવું ચિત્ત રૈં પ્રસન્ન બધી રીતે.
જ્યારે તાટસ્થ્ય પોતાનું જીવને વર્તવું થશે
પોતાને જાણશે તેવા, બીજાને જાણશે ય તે.
બીજાનું કૈં જણાયેલું જણાવા દે ન એમને
ગંધ તે સરખી એને આવવા દે ન તે વિષે.
સ્વરૂપે મગ્ન પોતાના વર્તવાનું કરે ક્યાં
'ખાય શા પલટા બીજાં' જણાયાં કરશે તદ્દા.
જોવાતાં રૂપ એવાં ત્યાં ઘટે ઉદ્ભવવા ન તે
આપણામાં વિચારો કૈં, થવા દેવા પસાર તે.

ના ડગો જવું ક્યાં યે તે વૃત્તિ નિશ્ચલ ધારીને
 સાધનાના પુરુષાર્થે ભક્તિથી જીવવું હૃદે.
 હૈયાની સાથ સામિધ્ય પૂરું કેંદ્રિત ત્યાં ઊંડું
 લક્ષ, ચિત્ત ધરી રાખી એકાગ્રે રત સૌ થવું.
 ભરેલો રસ ત્યાં દિવ્ય પરમાત્મા રૂપે હૃદે
 સ્થાન એ એકલું એનું ગોતાશે ધ્યાનથી રસે.
 માનવી જિંદગાનીનું કર્તવ્ય શ્રેષ્ઠ એ જ તે
 એ કાળે તો મળેલો છે માનવી દેહ સર્વને.
 કૃપા એ તો પ્રભુની છે, એની જે અવહેલના
 કરે છે, કેં ન પામે તે; ભારે છે હોય સાધના.
 મહાલવી જિંદગાનીને જેને જે રીત તે ગમે
 એવાને તો વહેવા દો જે ગમે મન એ રીતે.
 સામાની પરવા પૂરી જીવને ધરવી રહી
 ધરતાં પરવા એવી આડું ના જવું ત્યાં કદી.
 વિરોધ ઉઘ્ર જાગેલો જે વેળા ચિત્ત લાગતો
 માત્રા પ્રેમ તણી ત્યારે હૈયે સૂક્ષ્મ વધારજો.
 નકારી દેવું બીજાનું કરું ના કદી આપણે
 ઉઘાડું એવું સામાનું આપણા લક્ષ આવશે.
 વિચારે તે વિષે ના કેં ચિત્તમાં ધરવા ઘટે
 કેવું ત્યાં સમજ્યાં છીએ જણાવા દેવું ના ઘટે.
 હૈયાના પ્રેમનો ભાવ એમનો એમ રાખીને
 મૃદુતા વર્તને ભાષામાં યે તે રાખવી ઘટે.
 તડખેડ બીજા સાથે રાખતા આપણે ભલે
 પોતાના અંગની સાથે તેવું તો સંભવે ન તે,

સાધનામાર્ગમાં ઊડું રંગાવા દિલ જેહતું
તડ-જેડ સમું ના તે પોતા સાથે કરે કશું.

ખાર

:

તા. ૩૦-૧૧-૧૯૪૨

પ્રારબ્ધક્ષીણતા

અનુબંધ

કર્મતું સૌ પરિણામ નિશ્ચયે મળવાતું તે
પછી એના વિષે આશા રાખવી તે નિરર્થકે.
કર્મ કેવી રીતે યોગ્ય બને તે તો વિચારવું
શકીશું એટલું સાધી બની રે' યોગ્ય તો બધું.
કર્મને એક બાબતથી ઘટે ના જોવું આપણે
લક્ષણો, ક્ષેત્ર ને દિશા હેતુ સાથે વિચારજે.
આપણાં કર્મથી કોને ક્યાં ચે ના નુકસાન હો
એનો આરંભ શોધેલો ઘટે ના આપણે હવો.
જેને ના છે કશી આશા કશા વિષે કદી મને
એવાને કર્મને વિષે ક્યાં ચે આરંભ ના રહે.
ત્યાં સુધી કેંક આશા ને ઇચ્છાઓ દિલમાં રમે
સર્વાંભવપરિત્યાગી થવાયે નવ ત્યાં સુધી.
એટલે કેં કશા વિષે ખેલેથી આપણે કશું
વિચારવાતું ના રે'તું તે તે ઊઠ્યા વિના કશું.
આપણામાં રહેલા જે સંસ્કારો કર્મના સદા
પ્રેરાવે ને મથાવે છે એની રીતેથી કર્મમાં.
કર્મતું મૂળ તો આશા કામના તે બહુ વિધા
થશે જો ત્યાગ તેનો તો સ્વભાવે કર્મ ના થતાં.

આશા તૃષ્ણા તાણું મૂળ સંસ્કારો ચિત્ત માંહોના
 સંસ્કારો તે બળ્યા વિના મૂળ ક્યાંથી જશે બધાં ?
 સંસ્કારોના પ્રવર્તાવ્યાં વર્તીશું જો ન આપણે
 થશે તો જોર તેઓનું ઓછું ને ઓછું એમ તે.
 અને પ્રારબ્ધનું જોશ વર્તમાને ન ચાલશે
 તે વેળા જીવને સાચા થઈશું શેઠ આપણે.
 સૌ અભિરુચિ સ્વાધ્યાયે જગાડી મનથી ખરી
 વૃત્તિ સૌ મનની ખીજ સમેટી લે તું ચિત્તથી.
 ખાર :

૬-૧૨-૪૨

કર્મમાં ત્રણનો સુમેળ

અનુબંધ

થવું જેવું તમારે હો એનું લક્ષ ન જો રહે
 જીવતું જાગતું હોયે તો તે તેવા ન થૈ શકે.
 જે જે કર્મ થતાં હોયે ઊંડો તે હેતુ કર્મનો
 લાવના તેવાં ત્યાં રાખી ત્રણેનો મેળ સાધવો.
 કર્મ ને જ્ઞાન ભક્તિનો ત્યાં સુમેળ જમાવીને
 ત્રણેનો ખ્યાલ તો હોયે રે'વો સાધકમૈ ઘટે.
 ખોટું કર્મ નથી રે'તું જો હેતુ સમજાય ત્યાં
 હેતુ રે' સાથ જો ઊંડો હોયે જીવંત લાવમાં.
 લાવથી કર્મનું માપ જણાશે આપમેળ તે
 પોતે સુધારો પોતાને શકે એ રીત નિશ્ચયે.
 હેતુની શુદ્ધતા કર્મે વધ્યાં જેમ વધુ કરે
 સ્વયંભૂ લાવનું જોશ વધ્યાં તે કરશે હૃદે,

કર્મના હેતુનું ધ્યાન જીવને તેથી રાખજો
 દોરાયેલાં ગમે ત્યાં હો કિંતુ હેતુ ન ચૂકવો.
 આપણા ચિત્ત-સંસ્કારો બુદ્ધિ કર્માનુસારિણી
 ભજવે ભાગ હેતુને ફંટાવવા, ઘડી ઘડી.
 પૂર્વગ્રહો રહેલા છે સંસ્કાર બુદ્ધિમાં ઘણા
 એનાથી જે જણાયેલું હોવા ના સત્ય સંભવે.
 એવું જે સત્ય-મિશ્રિત જણાયે; એથી તોય તે
 ભૂલાવે નાંખનારું છે જાણજો કદાં થૈ પડે.
 સંસ્કાર, બુદ્ધિનું જોશ, હેતુની શુદ્ધતા વિષે
 ઘટે વાપરવાં તેથી ત્યાં ઘડી ઘડી ચેતૌને.
 સત્યનું અંગ એકાદું બુદ્ધિથી જાણી કો શકે
 સમગ્ર સત્ય બુદ્ધિથી શકે જાણી ન કોઈ યે.
 આશા, ઇચ્છા બહુ રીતે આપણા માંહિ જે સ્ફુરે
 રાખવું ગાળવાનું તે હેતુના માપથી ખરે.
 લેખાવું આપણે જેમાં તેના આદર્શ-ભાવના
 જ્યાંલ, ચિંત્વન ને ભાન હૈયે પૂરાં ઘટે થવાં.
 આદર્શ તો નહીં આવે વરવા આપમેળ તે
 જવું ત્યાં પડશે પોતે આદર્શ વરવા હૃદે.

ઉપજાતિ

આદર્શ ટોચે ઉરભાવ વિના
 કેમે કરીયે ચઢી કો શકે ના.

કરાંચી

;

તા. ૨૪-૧૨ '૪૨

જીવંત સાધના

અનુબંધ ૫

જે ભાવે કર્મમાં પ્રાર્થ એને આદરીશું જગે
મોડો બહેલો પડે એનો નિશ્ચયે પડવો હૃદે.
કર્મનું તો પરિણામ આવવાનું જ છે, ભલા !
એના હેતુ તણા કાળે ખ્યાલ કેળવવો સદા.
એવા તે ખ્યાલની સાથે ભાવને હૃદયે ઊંડો
રાખી એકાગ્રતા પૂરી ચિત્તને પ્રાણ ત્યાં ધરો.
ઊંડું પ્રેરાર્થ હૈયાથી સર્વ કર્મે પ્રવેશવું
સંપૂર્ણ તે કરી એને પ્રભુપાદ સમર્પવું.
કયાં ખેલ્યાં કયાં પૂંઠે વિચારો એ જ કર્મના
ઊભરાવા ન દેવાના ને રો' નિશ્ચિંત કર્મમાં.
આડાતેડા ખીંજા ખ્યાલો જેને કૈં આવતા રહે
મૂળ વિચારની સાથે જોડાયે નવ સાંકળે.
હૈયાની ચેતના મૂળ આપોઆપ ઝગ્યાં કરે
વર્તવાનું જ એ રીતે રાખવું જીવને જને.
વર્તવાનું ખીંજાં સાથે રાખવું વિણ-આગ્રહે
નિરાશા આપણાથી તો થવા દેવી ન કોઈને.
બાણવું ખીંજું કેને તે વિવેક તહાં રાખવો
પ્રસન્ન આપણે ને તે રહીએ તેમ વર્તજે.
પોતાના કામનો ખ્યાલ ગમે તેવી સ્થિતિ થતાં
છોડી દેવાય ના એને એ તો રાખવું લક્ષમાં.

કર્મ તો જન્મની સાથે બંધાઈને રહ્યું ખરે
 ને છોડી ના શકે એને કેમેં યે કરી કોઈએ.
 તો પછી ‘કર્મને કેવી રીતે ફેરવવું’ રહ્યું
 આપણા લાલમાં પૂરું ?’ એટલું ત્યાં વિચારવું.
 ભાવના ઉગ્રમાં ઉગ્ર ઊંડી ઊંડી ઉતારવી
 કર્મને કરતાં તે જો વધે ના, થોભવું તહીં.
 વેપારે નાખતાં પાસા ફાવતાં જ્યાં નથી કશું
 રખાયે ખંચકાવાનું, કર્મમાં તેમ વર્તવું.
 હેતુના જ્યાલની સાથે વર્તતાં જ્ઞાન કર્મમાં
 ઉમેરાતું જશે જાણે વણાયાં જતું આપમાં.
 ભાવના કર્મની સાથે ઊંડી ઊંડી રહ્યાં જતાં
 જ્ઞાન ને કર્મ સંગાથે ભેળવાશે જ ભક્તિ ત્યાં.
 કર્મ, જ્ઞાન અને ભક્તિ ત્રિવેણીનો સુમેળ તે
 જમાવવો રહ્યો પૂરો સાધનામાંહોં એ રીતે.
 સાધના એ ત્રણે કેરો જીવતો જાગતો ફેડો
 જન્માવે જ્યાલ ના તો તે સાધનામાં કમીપણું.
 સાધનાહેતુ એવો તે જન્મવો કર્મમાં ઘટે
 કર્મ ને સાધના જુદાં મનાશે પછી ના કશે.
 સાધનાથી ઊંડું ઊંડું જે સધાયેલું આપણું
 એને વાપરવાનું તે કર્મમાં સર્વ ધારવું.
 ખેટરીને થતો ખાલી ફરીથી ભરવી પડે
 ક્રિયા તે ભરવા એવી સાધના જાણવી હૃદે.
 સાધનાથી નવી દષ્ટિ, પ્રાણ, ઉત્સાહ, સાહસ
 ચેતના, પ્રેરણા ઊડાં મળ્યાં સૌ કરતાં દિલ.

સાધના સંકળાયેલી રે'વી જીવનમાં ઘટે
 'જીવન' 'સાધના' બન્ને ઓતપ્રોત થવાં ઘટે.
 સાધનાથી જીવું એવું કયાં એ ના જીવવાપણું
 જીવન સાધનાથી ના જીવું છે એમ જાણવું.
 સાધનાથી બધો મેળ જીવને બેસવો ઘટે
 તો જ તે સાધના સાચી જીવને જાણવી ખરે.
 સાધનાની સ્થિતિ કેવી હોવી તે જાણવું ઘટે
 એની અનેક સ્થિતિ તો ઊંચી નીચી થયાં જશે.
 કાસારજળની પેઠે એને ના સ્થિર જાણવી
 પલટાતો રહે સ્વાંગ એનો તો શો નવો વળી !
 રખાવે જ્યાંલ પોતાનો પૂરેપૂરો ઊઠો હ્રદે
 સ્વભાવ પ્રકૃતિથી તે ચેતાવીને રખાવશે.
 બુદ્ધિને સમતાયોગે સાત્ત્વિકી તે કરાવશે
 નિરહંકારી તે એવો બનવા પૂરું જોમ દે.
 સાધના ખાલી ના તે તો બનાવે છે ક્રિયાત્મક,
 કર્મના વ્યવહારે સૌ પ્રેરશે ભાવ નિર્મળ.
 વડોદરા જતાં દ્રેનમાં : તા. ૬-૧૨-'૪૨

અંખનાગ્નિ

અનુબંધ

‘થવું છે, થવું છે’ એવા પોકારો પાડવા થકી
થવાશે ના થવું જોવું, ઇચ્છા ઊંડી લલે રહી.
અંખના તે થવા કેરી એકલી કામ શું કરે ?
ખિચારી વાંઝણી એ તો ઠેરની ઠેર ત્યાં રહે.
અંખના જો પુરુષાર્થે ધક્કેલા મારતી રહે
એકની એક જગ્યામાં બેસી રે’વા ન દે પળે.
તો ય કેટલો ન મૂકી દે આપણો કર્મને કરી
ટકોચીં તે કરે ઊંડું ધ્યેય-પ્રાપ્તિ થવા ચહી.
જ્વલંત અંખના એવી જેના હૈયે જલી રહી
કેં ન હલ્લ એવાને, એવો પ્રાપ્તિ કરે બધી.
મન, બુદ્ધિ અને ચિત્ત, પ્રાણ, વૃત્તિ, અહં, બધાં
તેજસ્વી અંખના થાતાં ફેરવાયાં કરે સદા.
અગ્નિથી ભસ્મ સૌ થાયે કૂડું સોગાણું હો લલે
કૂડાતું ચાલશે ના ત્યાં અંખના-અગ્નિ જો જલે.
કૂડું સૌ જે, કૂંડા રૂપે પછી રે’શે ન તે કદી
દિવ્ય રૂપાંતરે એવું ફેરવાઈ જશે નકી.
અંખના એવીં તે હૈયે ઉગ્રમાં ઉગ્ર લાવથી
-વર્ધતાં, યજ્ઞની જ્વાળા રીતે, અર્થ જતો સરી.
કરાંચી : તા. ૨૪-૧૨-૪૨

સાચો શરણુભાવ

અનુબંધ

શરણ્ય જેનો સાથેતું કેળવાતું હૃદય રહે,
એના તે ચિત્તને ભાવ આપોઆપ સ્કુર્યાં કરે.
પ્રેમ એના પ્રતિ ઊંડો હૈયામાં વધતો જશે,
આપણું મન એનામાં તેથી ડૂબેલું તો રહે.
સેવાની ભાવના સાથે ચેતના પરમેશ્વરી
ધારણા જે ન હો હૈયે દિવ્ય વિકાસ લ્હાણુ શી ?
એવાનામાંથી જે હૈયે તેવું તારવ્યું હોય ના
તો ચેતન્ય તણો ભાવ સ્કુરે ના જીવને કઢા.
ચેતન્યે ભાવના હૈયે ઠસે જેમ અનુભવે
તેમ તે ભાવ ત્યાં રેશે તે વિના એ ન સંભવે.
વાસ્તવિકપણું ત્યાં ય સાધકે સૌ તપાસવું
જ્ઞાનપૂર્વક લેવાતું તેવું તેવું હૃદય ખરું.
ભાવનાના કશા વેગે કલ્પનાના પ્રવેશથી
તેવું ના માની લેવાતું રાખવું સાધકે કહીં.
આપમેળે ઠસી જાયે જે જે એવું ગ્રહી ખધું
પોતાની જાતમાં તેથી પ્રવેશાતું પ્રમાણવું.
કેટલી સ્હાય ને હુંક એનાથી મેળવાય છે
પ્રત્યક્ષ ભાવથી તેવું રાખવું જાણવાતું તે.
ચેતના એવો એને તે જ્યાં જ્યાં કામ કરાવતી
એનો જે હોય ના જ્યાલ તો તે મિથ્યા પ્રમાણવી.

જેનો ખ્યાલ રહે સ્પષ્ટ હીવાની જેમ ચિત્તમાં
અસ્તિત્વ આપણી પેઠે ઘટે લાગવું એવું ત્યાં.
કરેલું એ વિના જે તે આડકંટે લઈ જશે,
સાધકે તેથી ચેતીને રાખવો ભાવ દિવ્ય તે.
એવું મહત્ત્વ ત્યાં દેવું સ્થળથી સૂક્ષ્મમાં જવા
એ રીતે જો જવાતું હો તો પ્રમાણવું યોગ્ય ત્યાં.
આંધળી સાધના ખોટી એનાથી લાભ શો મળે ?
આંધળા વ્યવહારોએ ચાલતાં, કશું ના મળે.
વ્યવહારે કંઈ હેતુ હોય જે તે રીતે તહીં
-પ્રવેશાવાનું રાખો છો, તેવું સૌ સાધના મહીં.
ચાલવા જો ગમે તેમ જશે તો ગખડી જશે,
કિંતુ તે ચાલવા કેરો મર્મ જાણી પથે રહો.
ખધાનું કામ પોતાની સાધનારીતથી કરો
પોતાને માટ જે રીતે કરો, તે રીતથી કરો.
જિંહો ભાવ તહીં પ્રેરો ઉત્સાહે ભાવથી કરી
શરણુભાવ હૈયાથી કેળવ્યાં કરવો ચહીં.
કેળવાતાં જતાં જિંહો એવો ભાવ પ્રભુ તણો
પોતાને આપ જોશે ને પ્રકૃતિનો સ્વભાવ શો !
જેવાશે પ્રકૃતિરૂપ કોઈનાં એવાં વેળ તે
દોરાવા દેવું ત્યાં તો ના છતાં આપણું લક્ષ જે.
જીવને પ્રભુનો ભાવ પૂરેપૂરો દઢાવવો,
કર્મ-સાધન તે જાણી પ્રેમભાવે કર્યાં કરો.
હૃદયે શરણુનો ભાવ કેળવાતાં પ્રમાણુ સૌ
અનુભવાય પ્રત્યક્ષે ત્યારે તે સાચું જાણુશો.

એમનું એમ જો કાંઈ ગ્રહી લેશે હૃદે તમે
 તો કાચું એટલું રેશે ઘડાવાશે ન પાકું તે.
 શરણ્યમર્મની ગાથા એની ઊકલતી જશે,
 પોતાની ગૂંચ તે પોતે શકે ઉકેલો જીવને.
 શરણ્યભાવ તે દિવ્ય ઊગતાં ઊગતાં હૃદે
 આકું તેહું રહેલું તે આપમેળે ખસ્યાં જશે.
 એવી રીતે બધું જે તે આપણામાંનું કે' હશે
 કરીને ઘર બેઠેલું જતું તે તે દોસ્ત્યાં કરે.
 એવું પ્રત્યક્ષ તે રીતે જ્યારે અનુભવે જોગે
 ચેતનાશક્તિનો ભાવ સાધનાથી ફળ્યાં કરે.
 જીવતી જાગતી ત્યારે સાધના જીવને થશે
 'લક્ષિત, જ્ઞાન અને કર્મ ધ્યાન' સુમેળ જામશે.
 સર્વ કે' જાતનાં ત્યારે અશાંતિ-કારણો ભલે
 આવતાં, ત્યાં રહે શાંતિ આપોઆપ ખરી હૃદે.
 ભાગવા પ્રાપ્ત કર્મોથી ત્યારે વૃત્તિ થશે નહીં,
 કંટાળો કે' કશાથીયે આવશે ના હૃદે જરી.
 એવાં પ્રમાણુ પ્રત્યક્ષે જીવને સૌ અનુભવી
 શરણ્યભાવની હૈયે સાધનાને દઢાવવી.
 કર્મ તે કર્મ ના પોતે; સંજોગે કરીને મળે
 સાધનાને દઢાવાને એને વાપરવાં ઘટે.
 વિશ્વના વ્યવહારો સૌ પ્રભુની રચના લોલો
 અનુભવે જણાશે તે સંધાતાં લક્ષ એમ ત્યાં.
 એવું તે સર્વ વાતે જ્યાં આવે અનુભવે બધે
 શરણ્ય ભાવ જન્મેલો જીવને જાણવો હૃદે.

ખીજનું રૂપ જેવું હો તેનીયે સાથ એકતા
 સહાનુભૂતિ રાખીને તેવો તો વર્તશે સદા.
 વર્તવું તેમ કેા સાથે જીવને રાખવા જતાં
 ભૂલ તો ખાઈ એસીશું પોતામાં દઢ ના થતાં.
 કેાઈનું તેમ જોઈને આપણે નવ વર્તવું,
 આપણે સાધના રીતે જે તે કેા સાથ વર્તવું.
 જાગૃતિ ચેતનાયુક્ત કર્મમાં લક્ષ વેધો રે',
 કર્યો તે કરવું પ્રાપ્તિ ભાવની કાજ સૌ તર્હી.
 પ્રત્યેક કર્મમાંથી જો મળેલો ભાવ પારખો,
 યોગયોગ્ય થયેલું તે જાણવું હૃદયે ખરું.
 પ્રમાણે એમ પ્રત્યક્ષે જાણી, નાણી જ જીવવું,
 છતાં મહત્વના ભાવે સાધનામાં રહ્યાં જવું.
 ત્રિગિ : તા. ૩-૨-'૪૩

ચૈતન્ય-સ્વીકારભાવ : ૧

અનુબંધ

શરણ્ય ભાવનામાં જ્યાં સ્વીકાર દેવો તત્ત્વનો
 જેમ જેમ થતો રે'શે, ખીલશે આત્મશક્તિ સૌ.
 તે સ્વીકાર થવા કાજે ભૂમિકા ભાવયોગ્ય તે
 જીવને આપણી પૂરી પાકેલી હોવી ત્યાં ઘટે.
 યોગની યોગ્ય તે વેળા લેવાશે લાભ સૌ ખરે
 ફસાઈ જમમાં આડે તે વિના તો જશે પથે.
 ચૈતન્યભાવ-સ્વીકાર થયો યોગ્ય હશે હૃદયે,
 એનાં યે સૌ પ્રમાણે છે, યદ્રા તદ્રા ન ત્યાં હશે.

વૈજ્ઞાનિક રીતે જોવાં પ્રમાણે હોય ચોક્કસ,
 તેનાથી થે વધુ ત્યાં તો સ્પષ્ટ તાદૃશ લક્ષણ.
 સ્વીકારભાવ ચૈતન્ય થતાં આધાર જીવને
 નવાંકુરિત ભાવોથી કર્મે દોરાઈશું પથે.
 સ્વભાવજન્ય જે શક્તિ તેનાથી કોટિ તો ખરે,
 થાય ઉદ્ભવ શક્તિનો એવું અનુભવે ઝરે.
 પ્રકૃતિ-પલટો ત્યારે પ્રત્યક્ષે જોઈશું ખરો
 ઉદ્ભવાયેલો શક્તિનું ભાન-જ્ઞાન થતું જીવો.
 ચંચળ પ્રકૃતિરૂપ તે પેઠે થાય કામ ના
 એકધારું, દૃઢ, સ્થિર જ્યાં ત્યાં કામ કરાય શાં !
 કશું યે ના મૂકી દે છે જીવ્યા વિના કદી ય તે
 સ્વભાવને વિના જીવ્યા છોડે ના નિજ રૂપ તે.
 જોળખાયે બધાં કર્મો જિતાયેલા સ્વભાવનાં
 જીવને એવો રીતે ત્યાં સાધનામાં જવું રહ્યાં.
 હૈયે ચૈતન્ય સ્વીકારી સ્વભાવ પલટાવવા
 ઘટે વાપરવું તે તે રહી સ્વીકારતાં તદ્દા.
 સાધનાભાવ-વૃદ્ધ્યર્થે સ્વીકાર મુખ્ય લક્ષણ
 બ્રહ્માતો જાય તે જેમ પ્રકૃતિ પલટાય ત્યાં.
 એકલો માત્ર સ્વીકાર આવે ના ખપ કોઈ દી
 એનાથી કર્મને યોગ્ય લેતાં તે વધશે નકી.
 જિજ્ઞાસા એનો હૈયામાં ઊડી કેળવતાં જજો
 'કેમ તેવું થવા ઇચ્છો' ચિંતવી તેમ સૌ, ધધો.
 'જ્યાં જવા નિરધાર્યું' છે તે દિશામાં જવાય છે
 -કે ના,' પથે જવાતાં તે કરો વિચાર ત્યાં હૃદે.

પોતાના પંથમાં પોતે છીએ કે ના છીએ ખરે
એતું જ્ઞાન હૃદયે ત્યારે પૂરું સાધકને સ્ફુરે.
પરિસ્થિતિ વિષે જેવી મુકાયેલાં તમે હશે
એનો- શો ધર્મ ને હેતુ તે કળાતો રહે ખરો.

સ્વભાવ મૂળનો ત્યારે પલટાયાં કરે બધો
જણાતાં જીવને તેમ પથે યોગ્ય તમે હશે.

તે વિનાયે ખીજાં માપો એવાં સ્વીકારનાં ઘણાં
ગણાવ્યેથી નથી લાલ, મેળે પ્રત્યક્ષ સૌ થતાં.

સૂર્યની સાગિતી કાળે કોઈ ખીજાં પ્રમાણ ના;
મેળે અનુભવાયે તે; તેવું ચૈતન્યભાવમાં.

પ્રકાશ સૂર્યથી લાગે, સૂર્યથી તાપ લાગશે;
ઘણા લાલ મળે ખીજા સૂર્યનાં કિરણો વડે.

વરસે મેહ એનાં તો ચિહ્ન સ્પષ્ટ જણાય છે
પ્રભુનું દૈવી ચૈતન્ય લાગતાં* તેવું થાય છે.

ચૈતન્યભાવની જેવી જેવી હો ભાવના હૃદયે
હૈયે સ્વીકાર તે થાય, તેવું તે ઘડતો પથે.

સૌ પ્રત્યક્ષ પરિણામો આપણામાં થયેલ જો
એનાથી નિરખાયે તે થયો સ્વીકાર, યોગ્ય તો.

એકધારું વહું જાવું સાધના-ચક્ષમાં ઊંડું
જન્માવે ભાવ શો હૈયે અલૌકિકપણ તણો!

સ્વભાવ વર્તતો કેમ સૂક્ષ્મમાં સૂક્ષ્મ બાબતે
તાટસ્થ્યે જ્ઞાન એવું તો સાધકે જાણવું ઘટે.

વળાંકામાંથી તો તો ત્યાં થવાશે પાંસરું સૌંધું,
 બાકી સ્વભાવનાં મૂળ મેળે ના પલટાય સૌ.
 ‘દેવી ચૈતન્યનો ભાવ પૃથ્વીની પ્રકૃતિ મહીં
 -ઠરે ના તે કદી’ એવું જાણવું સાધકે સહી.
 દ્વધ સિંહણ કેરું તો સોનાપાત્ર વિષે ઠરે
 ભૂમિકા એવી હયાની તે યોગ્ય કરવી ઘટે.
 કરતાં જઈએ જેમ તે સ્વીકાર, સ્વભાવથી
 ચૈતન્યે તે સ્વીકારાવો ઘટે ઉન્મુખો ભાવથી.
 કરી સ્વીકાર તે શક્તિ ઊર્ધ્વ આરોહણે બધી
 વાપર્યોં કરવી જ્ઞાને હેતુમૂલક લક્ષથી.
 બન્ને એવી રીતે ક્ષેત્રે સાધકે વર્તવું પથે
 તે વિના ના થશે કામ યોગયોગ્ય કરી રીતે.
 ત્રિયિ : તા. ૪-૨-’૪૩

ચૈતન્ય-સ્વીકારભાવ : ૨

અનુષ્ટુપ

પ્રભુચૈતન્યશક્તિની શક્યતા શી શો ત્યાં હશે !
 માનવી-કલ્પનામાં તે આવી કેમ કરી શકે ?
 જીવને યોગ્યતા થાતાં જેવા જેવા પ્રમાણથી
 કરાતો જાય સ્વીકાર જાગે ત્યાં ભાવ તે રીતિ.
 એક બાબુ થવાનું છે ભાવને યોગ્ય જીવને
 શક્તિ-સ્વીકાર આધારે ઘડાવાનું પછી બને.
 શ્રદ્ધા વિશ્વાસથી જે કેં બેઠેલી કલ્પના હશે,
 કરેલો એથી સ્વીકાર રહેશે અધૂરો હૃદે.

સત્ય હકીકતે પૂરે જણાયેલો ન જો હશે,
તો વાસ્તવિકતા પૂરી આવશે એનો ના હૃદે.
વાસ્તવિકપણે સત્ય સ્વીકારાયેલું જેટલું
કામ તે આપવાનું છે* હઠાશે એથી ના પછી.
પ્રેમ, આદર ને શ્રદ્ધા વિશ્વાસ, બેસતાં જતાં
પોતાનો ધર્મ એવાને ત્યારે તો સૂઝતો જશે.
ધર્મના પાલને એવા નદીના બેઠણ પેર જો
વહ્યાં જો કરોંએ ભાવે યોગ્ય તે ભાવ માનજો.
ને એવા પાલનેથી જો કશું ત્યાં ના મળ્યાં કરે
વ્યર્થ પાલન તે જાણો સૂઝેલું યોગ્ય ના હશે.
એવું પાલન જો યોગ્ય જીવને સૌ થયું હશે
સ્વીકાર દેવી શક્તિનો આપ મેળે થયાં જશે.
'ધર્મપાલન' 'સ્વીકાર' બંને મહત્વનાં ખરાં
બંનેની યોગ્યતામાં તો સાધકે વર્તાવું સદા.
એકને છોડીને બીજું લેવા સાધક જો જશે
ભ્રમણામાં પડી પોતે તત્ત્વને તે ગુમાવશે.
આપણે એકલાયે તે બધું યે કરવાનું છે
રહ્યું બનાવવાનું ત્યાં આપણે ભાવ સાથ તે.
ના'વે વર્તાવવા મેળે એ તો આપણું સાથ તે
હૈયે ઉમળકા ભાવે આપણે ત્યાં જવું પડે.
ક્યાં ક્યાં આધારમાં યોગ્ય સ્વીકાર માટ ના કશું
ખોળી ખોળી બધું તેવું નીકવાનું કયાં જવું.

* આપવાનું છે.

ભગવામાં પછી કાલ નડે જેથી ન કે' કશું
 ખેતી જીવનમાં એવી ખંતલાવે ક્યાં જન્ને.
 ખેતી ક્યાં જતાં એવી ખ્યાલ શા કાજ તે થતી
 -આપોઆપ હૃદે જો રે', યોગ્ય તે ખેતી જાણવી.
 કર્મે તે ખેડ સુમેળ આપણે ખેસવો ઘટે
 એકધારું વહેવાવું ખંનેમાં યોગ્ય તો થશે.
 ત્રિયિ : તા. ૬-૨-'૪૩

મુક્તનો અંતરંગ સ્વભાવ

અનુબંધ

વિકાસ આપણા માટે દેવાનો પ્રેમ આપણે
 પ્રેમ, આદર, ને શ્રદ્ધા, વિશ્વાસ પણ તે રીતે.
 જો બધાં યોગ્યતામાં તે અપાયાં કરતાં રહે
 પરિણામે ફળેલાં સૌ લાગવાં ઘટતાં હોંસે.
 કર્મના ફળની આશા રાખવાની નથી ભલે
 છતાં પ્રાપ્તિ નથી તેની માનવાનું ન એવું તે.
 ધાર્યાં ત્યાં કરવી આશા તેવું ના રાખવાનું તે
 ધારણા-હેતુ જેવો ત્યાં કર્મમાં તેવું ત્યાં ફળે.
 આચર્યાં કરવાનું તે યોગ્ય જો ફળતું હોંસે
 યોગ્ય આચરવા કેરો યજ્ઞ તો ચાલુ રાખજો.
 ફળતું જાય શું એમાં ઘો મહત્ત્વ ન ઝાઝું કે'
 આપમેળે જણાતાં તે યોગ્યતામાં પ્રમાણજે.
 સાધના આપવા કેરી જીવને જાણવી ઘટે
 સાધના-ભાવનાથી સૌ કર્મને કરવાં પડે.

કર્મમાં સૌ પ્રવેશાવું ભાવના-વૃદ્ધિ અર્થ તે સાધકે ખ્યાલ તે ઊડો રાખવો કર્મ અંતરે. જે કેં સૂએલું હો યોગ્ય સ્વીકાર કરતાં જવું ચેતના-જાગૃતિવાળો એમાંથી પામતો ઘણું. એને યે પ્રકૃતિ દક્ષ સૂક્ષ્મ સૂક્ષ્મ રીતે કરી પછાડવા જશે તેથી સાધકે જાણવી રહી. આપણું શુભમાં શુભ વાંછીને વેષ તે લઈ આપણી રીતમાં પેસી ભોળવ્યાં કરશે પછી. ચકોર કોઈ ચેતેલો જીતી પ્રકૃતિ પાર તે કૃપાથી શક્તિ ચેતન્યે ઓજસે દીપશે હૃદે. એવાનાં લક્ષણો કેવાં વ્યવહારે જણાય તે એને તો સર્વ કોઈ તે ઓળખી ના શકે કરશે. ક્યાંક ઊઘો, છતો ક્યાંક, કરશે તે આડું વર્તશે એવાનાં સર્વ કર્મોમાં હેતુ ન્યારો રહ્યાં કરે. એ હેતુને હૃદે જેઓ ખોળી લે જ્ઞાનભાવથી જીવને ઘડવા કેરી ચાવી તે સૂક્ષ્મ મેળવે. અર્થ વિના બકાચેલું કે સંકેત વિનાનું તે અન્યથાવૃત્તિવાળું હો તેવું એનું ઘણું ચ તે. સર્વને એક રીતે તે ભાસશે એકરૂપ ના કોને વિકૃત રૂપે ને કોને સીધો જણાય ત્યાં. જે જે કો પામવા કેરી ભૂમિકા યોગ્ય હો હૃદે તે તે મેળવશે તેવું તેમાં સંશય ના ખરે. એને જે માગવા જાય, એની કસોટી જે કરે મોડાઠેલા પડે હેઠા, ચોળતા હાથ તે રહે.

પેલાને તો કશું ના છે, પોતાનામાં રમ્યાં કરે
 બધું બાહ્યાંતરે જેવું પ્રતિબિંબ વડે જુએ.
 બે આંખો રાખી પોતામાં ત્રીજીથી ખેલ નીરખે
 એને ખોવાતું ના ક્યાંયે, પ્રાપ્તિ-આશ ન ક્યાંય છે.
 જે તે સંબંધોએ સાથે વર્તશે તે જુદો જુદો
 નૈસર્ગિકપણે એવો પોતા જેવો પ્રવર્તતો.
 છતાં એનું બધું ઊંધું, એવો સરળ વર્તને
 જેવી જેની હશે વૃત્તિ તેને તે તેમ લાગશે.
 ઠેકાણું કોઈ વાતે ના, ઠેકાણું સહુ વાતમાં,
 વિરોધાભાસી ગુણોનો એવાનો મેળ લાગતો.
 બંધાયેલો અને મુક્ત રાગી વિરાગી લાગશે
 છતાં એવો ન છે તે તો, એનો ભાવ વિરાટ છે.
 ભાવના જુદો જુદીમાં જેવું વર્તન બાળતું
 સ્વાભાવિકપણું એનું તે ઉચ્છૃંખલ લાગતું.
 એની તે વૃત્તિ ના એક, એક શી લાગતી ભલે
 બધે રોકાયેલો રે' તે વિચરે વૃત્તિથી બધે.
 એક બાજુ વહે ક્યારે, બીજી બાજુ વળી સ્થિર,
 ત્રીજી બાજુ જુએ જુદું, જુદો જુદો છતાં નથી.
 લક્ષણો ક્ષેત્ર ને દિશા એનાં ના એકદેશીય
 એવાને માનવી-માપે માપી કેમ શકાય રે ?
 માનવી બુદ્ધિનામાં તો એની પ્રવૃત્તિ ના ઠસે
 એની પ્રવૃત્તિ, નિવૃત્તિ બેમાં ભેદ ન છે કશે.
 એના કર્તવ્યમાં ના છે કાંઈ કર્તવ્ય એક શું
 કશું જ્યાં એ કરે ના ત્યાં તોય તે કરતો ઘણું

એની વાણી મહીં કે'કે' લેદ લુદા લુદા રહે;
એમાંથી મર્મ કોઈએ પૂરો ખોળી નહીં શકે.

આરસી સામને આવી જે કો ઊભું જરી રહે
પ્રતિબિંબ છતાં ત્યાં એ પડી એવાનું ત્યાં જશે;
પરવા છાંયની સાથે આરસીને કશી ન તે.

થયાં ત્યાં સૌ કરે જે તે એવાની આસપાસ કેં
એનામાં આપમેળે તે આવીને લુપ્ત થાય છે.

પ્રભુની દિવ્ય શક્તિ તે કામધેનુફેણે હૃદયે
એને જે ભાવનાથી કો સ્તવે તે રૂપ તે થશે.

ત્રિયિ

:

તા. ૮-૨-'૪૩

સાધનાની અનિવાર્યતા

અનુબંધ ૫

પ્રભુની દિવ્ય શક્તિ તે વિશ્વમાં સચરાચરે
હજારો રીતથી વ્યક્ત પોતે કેવી થયાં કરે!

આડમાં આડ રૂપે તે, પાણીમાં પાણી રૂપ તે
ચેતના-મર્મની રીતે આવિર્ભાવ રૂપે હરે.

સર્વના મૂળમાં જોતાં ચૈતન્ય-શક્તિ વાસ છે
વૈજ્ઞાનિકો કહે એવું, પ્રયોગે સિદ્ધ તે કરે.

જો તે હો સત્ય તો કેમ એને જોઈ શકાય ના ?
પ્રશ્ન એ ઊઠતો સૌને. વચ્ચે વિશ્લેષ ક્યાંક ત્યાં.

ઇન્દ્રિયો, મન ને ચિત્ત, અહંકાર તણા રૂપે
લેળવાયેલાં તે લેગી જુદી કેમ કરી જુઓ ?

સોનામાં કે'ક ધાતુઓ લળેલી લેગીં જે હશે
 લઢીમાંયે તપાવ્યાથી એકલું સોનું ના મળે.
 કસોટી આકરીમાં તે શી જાતે ઉકળાઈને
 કારીગર તણા હાથે પડે શોધાવું એહને !
 બીજી ધાતુ લળેલી જે આપોઆપ જોડી જશે
 તેજાએ સંધિ ત્યાં થાતાં તત્ત્વ સોનાનું માત્ર રે'.
 તેવી રીતે લળેલી છે લેગીં ચેતન્ય-શક્તિ જે
 સર્વથી જુદી પાડી જે શકે, તે નીરખી શકે.
 ઇંદ્રિયો, મન ને ચિત્ત બુદ્ધિ, પ્રાણ વળી ઓળં
 અહંકારાદિથી નોખું થવાનું રહ્યું ત્યાં સદા.
 તે બધાંથી થયા વિના પૂરેપૂરું જુદું હૃદયે
 આત્માની દિવ્ય શક્તિ ના પમાયે અન્ય કો રીતે.
 થવું કેવી રીતે જુદું તે તે સૌમાંથી જીવને ?
 તે તે સૌના સ્વભાવે ત્યાં વર્ત્યાં ના કરવું કશે.
 દઢ ટેવ થતાં એવી થવાતાં જુદું સર્વથી
 આત્મનું તત્ત્વ શું છે તે જાણશે પામશે હૃદયે.
 સૌના સ્વભાવથી જુદું વર્ત્યાં કેમ જવું ખરું
 એની ચાવી ખતાવે કો ? કેમ તે રીત વર્તવું ?
 બુદ્ધિથી સમજાયે આ જ્યાલમાં જેસતું બધું
 વર્તે તે છતાં ના'વે, ભારે મુશ્કેલ કોયડો.
 પ્રયત્ન સાધના ઉપર તે કાજે કરવી પડે
 તે વિના એ નથી શક્ય ઉપાયે કોઈ રીતિએ.
 લાખો વાર કંઈ બોધ સાંભળ્યાં કરશે ભલે
 જશે કોટિય વારે છો સંતના ય સમાગમે.

શાસ્ત્રનાં ચિંત્વનો જાંડાં ને અભ્યાસ કરે કર્યાં
તો યે ના તે પમાવાનું વિના કેં સાધના કર્યાં.

બલત સાધનામાં જે પોતાનું સર્વ હોમશે
તેવો સૌના સ્વભાવેથી વર્તવું જુદું બહુશે.

સાધના માત્ર ઉપાય એકલો એક ત્યાં ખરે
શક્તિને પામવા કેરે, ફાંફાં ખીન્ન બધાં ગણો.

ત્રિચિ

:

તા. ૬-૨-૪૩

સાધકનાં લક્ષણો

અનુબંધ

પ્રેમ પાથેય સૌ ગુણો જાંડા કેળવવા પડે
વેપારે બુદ્ધિ ના જોડયે ખેડી વેપાર ના શકે.
વેપાર ખેડવા કાજે જે જે ગુણો જરૂરો છે
ઉપયોગ ગુણોનો ત્યાં કેવો વાપરવો પડે !

વેતરે ઝીણુંઝીણું ત્યાં; કમાવું શક્ય હો બધું
ખેંચી તે લાવવાને તો મથાયે આપમેળ શું !

પોતાનું કામ જે માન્યું બુદ્ધિ તેમાં જોડી ખૂંપે;
ખૂંપતી જાય જો બુદ્ધિ, વરેલા કામને ગણો.

જે તે સર્વસ્વ ભાવે તે વરેલું ક્ષેમ લાગશે
સદા તેવો રચ્યો રેશે તેમાં એકાગ્ર જીવને.

એવાનું ચિત્ત તો ખીજે જશે દોડી કદાપિ ના
પોતાના કામમાં રે'તે સ્હાય લીધાં કરે સદા.

સાધના શૂન્યમાં બુદ્ધિ કર્યાં ઉડેલ જે કરે
 ખૂંપેલા સાધનામાં તો જાણવું રહ્યું સાધકે.
 રસ સ્કુર્યાં કરે પૂરે મળેલાં કર્મને વિષે
 જીવને ચાલતું ગાડું ચીલે, તો તો પ્રમાણજે.
 એવાના કામમાં આવ્યાં આડાંફેલાં કરે ભલે
 તો ય કૈં વ્યગ્રતા તેથી એવાને ના થશે કશે.
 પ્રસન્નતા સદા કામે રાખીને રાગતો રહે
 જે તે આવે ભલે તેમાં દોરવાશે ન તે જાંધે.
 પોતાના ધ્યેયની સામે માંડીને મીટ જે મથે,
 તેનાથી ચ્યુત કે રીતે કેમેયે તે નહીં થશે.
 બુદ્ધિ, દલીલનાં જાળાં બીજાનાં ભેદો ના શકે
 તર્કપરંપરાને તે ખેંચી છે ન શકે ભલે.
 મથે ચળાવવા એને પોતાના ટેકથી બધાં
 તો એ ત્યાં સ્થિર રે' એવો, આપે ના મચકે કશે.
 પોતાથી સૌ જતું જાંધું દેખશે, તોન્ય ધ્યેયને
 છોડી તેવો ન દેશે ત્યાં, ચાંટી રે'શે મથી હ્રદે.
 છોડી દીધેલું સૌ એણે લાગશે નિજ કે સમે
 આધું એનું છતાં લક્ષ ધ્યેયથી ના જતું હશે.
 ધ્યેયની પ્રાપ્તિ શી રીતે વહેલી જે થકી સાંપડે
 એવો માર્ગ જણાતાં જ ગ્રહી લે આપમેળે તે.
 એવાનું એવું જાંધું તે ધ્યેય-આદર્શથી પથે
 લાગશે સર્વને તોય એને તે પકડી રહે.
 એવાના સર્વ સિદ્ધાંતો સ્થિર છે ના બધી પળે
 વિકાસ પામતા રે'તે, એકના એક તે ન રે'

દ્યેયની સન્મુખે દૃષ્ટિ એવાની તો રહ્યાં કરે
દ્યેય એ મુખ્ય છે એને, બીજું ગૌણ બની જશે.

આજની વાત તે કાલે એવાની બીજું લાગતાં
પરિસ્થિતિ પ્રમાણે તે વર્તતાં અચકાય ના.

લોકોની ના પડી એને, પોતાની કાજ તે જીવે;
આત્મવિશ્વાસ એવો છે એના તે દિલમાં ખરે.

એવાના સત્યની વ્યાખ્યા લોક ના સમજી શકે
લોક તો સર્વ વાતોમાં સ્થિતિચુસ્તપણું જીએ.

લોકબુદ્ધિ પરે રૈ તે ઉવેજે લોકને ન તે
સમજે લોકને પૂરું એના જેવું ખોળું ન કો.

ભલે બીજું કહે લોક એવાને, તો ય લોક તે
પૂઠે પૂઠે જવાના છે, એમાં સંશય ના કરો.

યોગ્ય કલ્યાણના અર્થે એની પ્રવૃત્તિ તે બધી
લોકનું ના કરે ચીંધું, તે લોકોત્તર સૌ સ્થળે.

ત્રિયં

:

તા. ૯-૨-'૪૩

કાર્યની ધૂન

શિખરિણી

ગમે તેવાં મોટાં પણ થઈ શકેા ચાહ હિલ જો,
ગમે તેવાં મોટાં પણ થઈ શકેા હોંશ મન જો;
ગમે તેવાં મોટાં થઈ જ શકેા હામ દિલ જ્યાં
ગમે તેવાં મોટાં જરૂર બનશેા, કામ કરતાં.

ઝૂંસણા

કામની લઢણ ના લાગશે જ્યાં સુધી,
ત્યાં સુધી કામમાં કેં ન કાવે;
કામમાં ચિત્તને પ્રોઈને બેસતાં,
કામમાં અવનવેા રંગ જામે.

હાથ બે બેડોંને કો ન બેસી રહે,
કામ કરતાં જગે સર્વ હીસે;
કામનો રંગ બેસી જતાં ચિત્તમાં,
લહેર હૈયે ચઢે પ્રેમરંગે. °
કામમાં લીન થૈ તાન એતું ચઢયે,
કામ ને કામ બસ કામ સૂઝે;
એ જ લગની હૃદે લાગજો સર્વને,
પ્રેમસંદેશ છે પ્રેમી સહુને.

કામની સાધનાની તમન્ના જોંડી
હૃદયમાં લાગતાં પ્રેમ જાગે;
પ્રેમ જ્યાં લાગશે લક્ષિત ત્યાં જન્મશે,
ધૂન ત્યાં એકની એક રેશે.

કર્મ મહિમા

વસંતતિલકા

તું તો ક્યા તુજ ધરીશ ન કે લગાર,
થા તું પ્રતિ જરૂર કાળની જેમ કૂર;
લીધા વિના સખત કામ ન છૂટકો છે,
ઉધ્યા વિના ઝટપટે તુજ લાગ કામે.

જે કે કહ્યાં કરું તને નથી એ લવારો
એ છે જરૂર તણુખા ઉર-આગના જો;
એ ઠારવાનું તુજ હાથ સખે! રહું છે;
રાખી કૃપા નજર, ખૂબ તું મસ્ત રે'જો.

આનંદમાં દિન બધા વૉતવ્યા કરીને
જે કે થતું તુજ કર્યાં કરજો ઉમંગે;
જ્યાં કે થવાય મન તંગ, સવેળ ચેતી
પાછું પ્રકુલ્લ બની કામ તું હાથ લેજો.

ના કામ મુખ્ય, પણ કામની લાવના છે,
એ સૂરને સતત જાળવી રાખ હેયે;
એ લાવના દિલ જતાં સમજાઈ પૂરી
મેજે જ એનો બનશે તુજ કાર્ય રંગી.

શું 'કામ' 'કામ' જગલોક બકે નકામાં,
એ તો કર્યા વગર કોઈ શું ખેસી રે'તાં ?
છે લાવની બઢતો કાજ જ કામ સર્વ,
એ લક્ષ ચિત્ત ધરો કાર્ય કરો બધાં ય :

ના હોત કામ, જગ થાત પ્રવેશ કેમ ?
ના કામ હોત, ઠરતે મન કેવી રીત ?
ના હોત કામ, મળતે કહીથી જ વેગ ?
ના કામ હોત, સ્ફુરતે ઉર ક્યાંથી પ્રાણ ?

ના કામ હોત, ઉર વેઠ ન કાંઈ હોત,
 ના હોત કામ, પરિવાર ન પત્ની હોત.
 ના કામ હોત, જગ હોત ન પંડ પોતે,
 ના હોત કામ, સહુ સૂત જ અંધકારે.

એ કામ એક કણથી કંઈ લાખ આપે,
 એ કામ પથ્થર થકી પ્રભુમૂર્તિ આપે,
 છે કામ ઊર્મિ, રસ, રંગ જમાવનારું
 છે કામ શક્તિપ્રદ ચેતન પ્રેરનારું.

જે કામ છે, બધુંય છે, નવ કામ, કેં ના;
 આધાર કામ હૃદમાં સહુ રીત પ્રોવા;
 છે કામ સાધન જ પ્રકૃતિ બાણવાને,
 છે કામ ભાવ પ્રભુનો જગ રેલવાને.

જે કામ ચિત્ત, મન, યુદ્ધિ શમાવવાને
 તે કામ અંગ સહુ ચેતન ધારવાને;
 છે કામ દિવ્ય પ્રભુ આહુતિ યજ્ઞની જે
 તે કામ જ્ઞાન પ્રભુભક્તિ કરાવવાને.

સૌ કામ છો પણ કરો, નવ રાગ રાગો,
 તે તે થતાં હૃદયમાંહિ તટસ્થ વર્તો;
 થાતાં, થયાં પછી, કશું કંઈ લેવુંદેવું
 બાણે ન હોય મન એમ પૂરું દઢાવો.

જે કામથી મન ડરે, કરો તે શકે શું ?
 જે કામથી મન ડરે, મન ઠારશે શું ?
 જે કામ અંતર તણા, રસને પ્રવેશી
 જો તે કયાં જ કરશે, મળશે જ શાંતિ.

પૂરેપૂરું હૃદ સમર્પણ પદ્મપાદે
મારે તને કરવું છે બનતા પ્રયાસે.
રાખ્યાં કરીશ મન તારી પ્રતિ હું ખુદહું
ને સૌ કહ્યાં કરીશ, કામ કરીશ જે હું.

તારું નિરીક્ષણ કર્યાં કરતો રહેજે
તેથી તું દોષ ભૂલ ખોળો શકીશ સર્વે;
ને તે મથ્યાં જ કર નિત્ય સુધારવાને
માંગી કૃપા હૃદય જાગૃત એમ રે'જે.

ખંડલાં કરી જ મન ત્રેવડ 'ક્યાં જવાનું'
લીધો જ માર્ગ, પછોથી હઠવાનું કેવું !
શ્રદ્ધા ધરી હૃદયતરંગ જમાવતા રે',
આગે બધ્યાં નિત કરો, નિજ કામ સાથે.

'સર્વસ્વ શક્તિ મુજ નિશ્ચય વાપરીશ
'ધાર્યું' ગમે ત્યમ કરી પણ મેળવીશ;'
વિશ્વાસ એમ હૃદયે દઢ કેળવીને,
એસીશ ના જરૂં ન જપો ઠરીશ ક્યાંયે.

એકાગ્રતા જગત કામ કરાવતી જે
તે શક્તિ ધ્યાન, જપ, ત્રાટક કામ આવે;
એકાગ્રતા જ્યમ વધે ઝટ ઊકલે સૌ
ને એ વધી દઢ થતાં, ઉર પ્રાપ્તિ પામે.

સતાપ લેશ ન કશા ય તણો થવા દો,
ના આમ તેમ કશું ઇચ્છવું કેં વિષે હો,
જેવું થયાં જ્યમ કરે ત્યમ તે થવા દો,
એકાગ્ર રે'વું પણ સાધન-રંગમાં તો.

હરિજન આશ્રમ, : તા. ૨૬-૩-૪૨
સાબરમતી

કર્મ-પ્રભુદ્રષ્ટિ જન્માવવા

વસંતતિલકા

પાતાનો મેળ બનતું જ્યમ થાય જે જે
ના આડખીલો બનવું, સહુ તે થવા દો;
પોતાનું ડા'પણુ ન ડા'ળવું ત્યાં કદી ચે
ને તે વિષે મન વિચાર ન બિઠાને ચે.

શિખરિણી

પ્રસંગો સર્વેથી કંઈ કંઈ નવું શોધો શકવા
જનોના સંપર્કે કંઈ કંઈ નવું પ્રાપ્ત કરવા
મળે જે જે તેવી પરિસ્થિતિ થકી કેંક મળવા
પ્રભો ! તેવી દૃષ્ટિ સમજ હૃદયે દે વરતવા.

અનાસક્તિ સૌની તરફ હૃદયે, પ્રેમ મન હો,
તમન્ના સાથે ચે ધોરજ બહુ હૈયે પણ વસો,
હજે સૌ કાર્યોમાં બહુ કુશળતા, 'હુંપણું' ન હો!
પ્રભો ! તેવી દૃષ્ટિ સમજ હૃદયે દે વરતવા.

‘કશો કાર્યો કાળે લગૌરથ પુરુષાર્થ’ પણ જે
થતો ના મારાથી, ‘પણુ પ્રભુકૃપાથી’ સમજ દે;
નથી વિઘ્નો વિઘ્નો પણ તક મળી ઉપર જવા
પ્રભો ! દૃષ્ટિ તેવી સમજ અમને દે વરતવા.

ગમે ત્યાં ફેંકાઉં નિજ મન તણી વૃત્તિ થકો ચે
પડું નીચે ત્યારે, કદો વળો બેઠું આલ મહોં ચે,
પરંતુ સૌ કાળે પકડ પથ તે ધ્યેય તણો રે
પ્રભો ! તેવી દૃષ્ટિ સમજ મુજને દે વરતવા.

કશી યે કોની યે કંઈ જ ગડલાંજે ન પડશે
સદા વત્યોં રે'જો નિજ ધૂન વિચારે હૃદય તો;
મને તાલાવેલી જગર્વો, મન રાખી પ્રભુપદે
જવાતાં ઊંડું ત્યાં, હૃદય સમજશે અનુભવે.

સાગરમતી

:

તા. ૩૧-૩-'૪૨

નિરાશા—જીવનપરીક્ષાકાળ

શિખરિણી

નિરાશામાં જ્યારે જીવન મહોં શ્રદ્ધા દઢ થશે
નિરાશામાં જ્યારે જીવન મહોં વિશ્વાસ વધશે;
નિરાશામાં જ્યારે પદ વધુ અનુરાગ બઢશે,
હૃદે ત્યારે સાચું જીવન જીવવાનું જ મળશે.

નિરાશામાં જ્યારે પડ પર પડોનાં થર બધે
નિરાશાનાં જ્યારે નયન પર ઝાઝાં પડળ રે',
નિરાશાના જ્યારે હૃદય પર ઓથાર ઢળશે,
જમાવેલા ત્યારે રસ તણી પરીક્ષા ખર્ચ થશે.

સાગરમતી

:

તા. ૩૧-૩-'૪૨

કર્મનો જીવનસંબંધ

અનુદુષ

આવેલું કર્મ જે માથે તેમાંથી લાગવા તણી
થયાં ઇચ્છા કરી જો કેં એળે સૌ ગયું જાણવું.
ગમે ના હોય એવું છો આવેલું કર્મ જીવને,
કરવાનું બધું તે તે પ્રેમભાવે થવું ઘટે.
આપણા દિલનો ભાવ સ્વભાવ-પ્રકૃતિ ચોંદે
વહ્યાં તે કરશે કર્મે તેથી ત્યાં ચેતવું ઘટે.

નકારાત્મક જે ગુણો નકારાત્મક તે રીતે
 વપરાતાં જુઓ ત્યારે, ખંચકાર્થ જુવું ઘટે.
 કામ, મત્સર ને ક્રોધ, મોહ ને મદ, લોભ સૌ
 મહીં જ્યારે તણાતા હો, ચેતીને ચાલજે તદા.
 આપણે આપણી રીતે ક્યાં ચે ના ચાલવાનું છે
 લક્ષ જો એટલું રે'શે, સર્વ યોગ્ય થયાં જશે.
 ક્યાં સર્વ કરો ભાવે પ્રભુભાવ દઢાવવા
 રાખજો ધારણા તેવી જેમાંતેમાં પ્રવેશવા.
 બહાલું જે કોઈ હોયે છે તેં કાજે કરતાં, દિલે
 કેટલું બહાલ, ઉત્સાહ આપણે ધરોએ છોએ!
 તેનાથી ચે વધુ બહાલ, ખંત ઉત્સાહ રાખવાં
 જે તે કર્મ બધાં સૌ તે વિકાસાર્થ મળ્યાં ગણી.
 પ્રત્યેક કર્મસંજોગ પ્રારબ્ધે કરોને મળે
 એના એ જ જતાં ચીલે, ત્યાં પ્રારબ્ધ જોભું થશે.
 દૃષ્ટિ જો સાધનાની હો પ્રત્યેક કર્મને વિશે;
 ચેતાવ્યાં કરશે જ્યાં ત્યાં ભાવ તે, તે સમે હૃદે.
 જિંદગીમાં મળ્યાં જે સૌ તે સાથે કર્મબંધનો
 નવાં ઊભાં કરીશું જો, જઈશું જકડાઈ તો.
 સર્વ સંબંધ તે કાજે, પ્રસાદી પ્રભુની ગણી
 વર્તીશું તે રીતે ત્યાં જો, ક્ષેમ સૌ થાય છે નકી.
 કર્મના વ્યવહારે સૌ પ્રભુનો ભાવ રાખોને
 વરત્યાં જો કરીશું તો ઠેકાણે પડશે બધું.

ત્રિયિ.

તા. ૧૦-૪-'૪૩

કર્મનો પ્રેરક ભાવ

અનુબંધ ૫

પોતાના ભાવનો હેતુ સિદ્ધ્યર્થે સર્વ કૈં થતાં
બીજનો ખ્યાલ ના રે'શે રમે તે નિજ કર્મમાં.

જન્માવી કર્મ પોતાથી પોતા કાજ બધું થતાં
એવાને રે' નિરાશા ના, છેતરાવાપણું ચ ના.

કર્મ-સંબંધનો ભાવ પોતાથી ઉપજાવવો
ના થતો દષ્ટિએ દેખો, પ્રકૃતિરૂપ જાણો.

લાગવા દેવું ના ઊંડું, પેસવા દેવું ના હૃદે
ને અલિપ્ત થવા કાજે એ રીતે વર્તવું ઘટે.

બીજનો ખ્યાલ શા માટે જીવને ધારવો ઘટે?
સૃષ્ટિ પોતાની તો પોતે; પોતામાં રમવું હૃદે.

સાધનામાં પૂરું લીન થતાં, એવા વિચાર સૌ
આપમેળે હઠી જશે; અધારું જેમ તેજીથી.

જોવામાં રૂપ બીજનું આડફેટે ચઢી જશે
ઊલટો કર્મમાં દોષ ખેંચીને દોષ આણુશે.

આપણું કામ પોતાનું સાચવ્યાં કરો જે રમે
સર્વ સંતોષ એવાને નિજનદે મળ્યાં કરે.

કર્મને કરવા કેરાં લક્ષણો રાખીને પૂરાં
ઘટે છે કરવાં તે સૌ દઢાવી પ્રેમભાવ ત્યાં.

કર્મ તે કરતી વેળા નહાવું નીચોવવું ન કૈં
આપણે કર્મમાં ક્યાં યે; ખ્યાલ તે દદ રાખજે.

ભલે તે ભાવ ના હોય સ્મરતાં-સ્મરતાં રહી
 કર્મ સૌ કરવાં ખાતે, પ્રભુને અંતરે ધરી.
 ‘કૃપા રે’જો, કૃપા હોજો’ એમ સૌ સ્હાય માંગવી;
 કર્તૃત્વપણું મોળું ત્યાં એનું તો પડશે નકી.
 કર્મને એકલો પોતે કરી ના શકતો કદી
 એવું બ્યાં ભાન બજે ત્યાં પોતાને તૃણ રે’ ગણી.
 પોતાને શૂન્ય માનીને પ્રેરાયે કર્મ જીવને;
 સિદ્ધિ-અસિદ્ધિનો ખ્યાલ તો એને નવ જીવજો.
 બીજાં માંહે પ્રભુતત્ત્વ પ્રેરણારૂપ કર્મમાં
 બીજાંને શૂળોએ શાને આપણે તો ચડાવવાં?
 ‘બીજું’ કોઈ નથી ક્યાંયે, પ્રકૃતિ આપણી બધે
 રહેલી ખેલો જે બાણે, તે દંદે ના ફસી શકે.
 કર્મને કરતી વેળા ભાવના-જ્ઞાન ધારવાં
 ત્રણેનો યોગ સંઘાતાં યોગની પરિપૂર્ણતા.
 કર્મનો ભાર તે વેળા જરીકે લાગશે નહીં
 કર્મથી કશું એવાને લાગવાનું કશે નથી.

● વિદ્યુત્તત્ત્વ સ્વયં પોતે અપ્રકાશ તે રહે છતાં
 સંબંધે તત્ત્વના બીજા દેહીખ્યમાન થાય તે.
 જ્ઞાતા, જ્ઞાન અને જ્ઞેય, કર્મની એ પરિસ્થિતિ
 કર્તા, લોકતાપણું તેમાં એકલા જ્ઞાનને નથી.
 જ્ઞાન ને જ્ઞેય સંબંધે પ્રેરાઈ જે થતું રહે
 થયાં તે કરવાનું છે જ્ઞાન ને જ્ઞેય કારણે.
 કરે કે ના કરે પોતે, પ્રકૃતિ કેમ છોડશે?
 પ્રકૃતિથી રહી જુદાં વર્તાતાં મુક્ત તે થશે.

ધાયું શરીર જ્યાં સુધી ત્યાં સુધી કર્મ સૌ રહ્યાં
લાવની સાધના પેરે કર્મ તેથી કરે બધાં.
ચેતાવું કેટલી વાર ? પઢાવું પાઠ કેટલા ?
મૂર્ખ જે હું મળ્યો, તેણે અંઝાવાત ન ટાળિયા.
કરાંચી : તા. ૭-૫-'૪૭

સાધકના કર્મસંબંધો

અનુબંધ

જેની નિસ્ખત જે સાથે જેટલી હોય તે રીતે
જીવને વર્તવાનું છે પૂરતા કિંતુ પ્રેમથી.
પ્રેમના લાવમાં હૈયે ફેર ના પડવો ઘટે
ડૂપેરી ઘંટડી જેવો સૂર નીકળવો ઘટે.
પ્રકૃતિ સર્વની કર્મે જાણુ આવી જવી ઘટે
અને ત્યાં વર્તવું કેમ સ્વયં જાણુ પડી જશે.
કર્મ વિના વિચારે કૈં ના બીજા ત્યાં થવા ઘટે;
જેટલો બપ હો કર્મે તેમ વિચારવું થશે.
તે યે ના પૂરતું જાણુ કર્મ ખડેલાં વિચાર તે
ઉદ્ભવી ના શકે એવું થવું તે યોગ્ય જીવને.
જે વેળા કર્મ જે યોગ્ય તે વેળા તેમ વર્તવું
આડાતેડા બીજા બ્યાલે દોરવાયાં નહીં જવું.
જે વેળા કામ જે કૈં હો, માત્ર એના વિચાર ત્યાં
આપણામાં ઘટે હોવા તેના તેના પ્રમાણના.
માનવી સર્વ સંબંધો કર્મથી મળતા રહે;
માનવી-બ્યાલ તે સૌમાં રાખવો ત્યાં ન જીવને,

પ્રભુ પ્રત્યક્ષ જ્યાં ત્યાં તે, આડી કે અવળી રીતે
 સારી રીતે લલેને હો, પોતે આપ જીલેલ છે.
 એમ બુદ્ધિ થકી ધારી, કલ્પના-લક્ષ વાપરી
 ચિંતવી યોગ્યતા કર્મે સારવો હેતુ કર્મથી.
 જે જે સાથે પડે પાનાં કર્મથી તેમને ખરો
 આપણાથી જ સંતોષ લાવયુક્ત ઘટે થવો.
 પ્રસન્ન રાખવા તેથી કોઈને જાણી જોઈને
 આપણે ના જવાનું છે કર્મથી ખીજી રીતિએ.
 પ્રવર્તેલો પૂરો કર્મે રાખી સદ્ભાવ ત્યાં હૃદે
 વર્તવું એકનિષ્ઠાથી કર્મ સાધન-દૃષ્ટિએ.
 અન્યથાભાવ તો લોક પોતાની પ્રકૃતિ રીતે
 ધારશે આપણા માટે, રે'વું નિશ્ચિંત તે છતે.
 વિચારો કોઈને કાજ આપણા દિલમાં કદી
 કરી ના ઘર તે ખેસે રાખવું લક્ષ ત્યાં મથી.
 જિંધા વળાંકવાળું ચે મળ્યાં ત્યાં કરવાનું છે;
 થવાવા પાકું, સંબંધ તે મળેલો ગણો હૃદે.
 જિંદગીની કસોટી તો જેમ જેમ થયાં કરે
 ઉત્તીર્ણ ત્યાં થતાં, સાચો વિકાસ જીવને બને.
 વિવેક, શક્તિ, તાટસ્થ્ય, જાગૃતિ, શાંતિ, ભાવના
 કેવાં કેવાં રહે કર્મે ઘટે સર્વ તપાસવાં.
 કર્મમાં જીવતો જ્યાલ સદાકાળ ધર્યાં કર્યે
 જીવન્મુક્તિ મળે એને નિશ્ચયે જાણજો હૃદે.
 કર્મમાં માનવીથી જે સહેજમાં સહેજ લાલ હો
 ખડાડના જેટલો હૈયે માનો આભાર તેમનો.

પ્રભુની ધારણા ત્યારે દઢાવો ઉરમાં ખરી
કેવી કેવી રીતે પોતે ઘડે તે ધારવું તહીં.
આપણી દૃષ્ટિથી ભિંધું કરી જાય છતાં કશો
માનવીના નહારાનો ખ્યાલ એસી જવા ન દો.
નહારામાં ય સંબંધ ત્યાં એના એકલા તણો
-હોય છે ના કદી, પોતે ભળેલાં જ છોંએ ગણો.
તેથી નહારું ખીજનું ભૂમિકા-છાંય આપણી
જાણીને સાધકે તેથી તેમાં ના પેસવું કદી.
પૂર્વસંબંધ પ્રત્યક્ષ એ રીતે જીવને થતો
એનો પાસ ન કેં લાગે એમ ત્યાં વર્તવું બધું.
કર્મને બનવાનાં તો એક કારણ હોય ના
આપણે એકલાં ત્યાં ના સંકળાયેલ કર્મમાં.
કર્મમાં કારણો કેંક ભળે કર્મનો સાથ શાં!
જેવી પ્રકૃતિ જેની હો તેમ સૌ વર્તશે સદા.
તેથી પંચાત છોડી સૌ આપણે આપણો ખરો
-કર્મમાં કર્મનો હેતુ સંભાળીને જ બેસજો.
કોઈની ક્યાં ય પંચાત આપણે કરવી નહીં;
પતી કર્મ જતાં એના વિચારે કરવા નહીં.
આવું જે જીવતું ધ્યાન પોતાના જીવને ધરે
એવાનો કોઈયે વાંકો વાળ યે ના કરી શકે.
બગાડી ના શકે કોઈ આપણું કે પ્રભુ વિના
સુધારી ના શકે કોઈ આપણું કે પ્રભુ વિના.
પ્રભુનો ખ્યાલ હૈયામાં એવો જીવંત જે ધરે
માનવી-કલ્પના પારે પોતે કેવો તર્ક કરે!

માનવી દષ્ટિ, વૃત્તિની પાર એવો થઈ જશે
ધારવું માનવી જેવું એવાનું ઓગળી જશે.

જીવને સર્વ સંબંધો આપણાં કર્મથી મળે
કર્મ તેમાં વધાર્યું તો કર્મ પોતે વધ્યાં કરે.

કર્મમાં કર્મની રીતે તેથી ત્યાં ના પ્રવેશવું
જિંદગી-ધ્યેયને આપી મહત્ત્વ, કર્મમાં જવું.

જિંદગી-ધ્યેય તો મુખ્ય જેમાં તેમાં પૂરેપૂરું
જીવતું જાગતું રે' જ્યાં, ફળતું જાય જીવતું.

વિના સંબંધ ના આવે કોઈએ નોતર્યા વિના
સ્પર્શવા દેવું ના તેથી જાળવીને તટસ્થતા.

વૃત્તિઓ ઊઠતાં પોતે પૂરા સાવધ ત્યાં થઈ
જવું લેખાઈ ના સાથે યોગ્યતા ત્યાં વિચારવી.

માનવી સ્વાર્થના કામે કેવું પોતે વિચારતાં !
જિંદગીના વિષે તેવું ઘટે વિચારવું સદા.

ઊંડો જીવનનો ખ્યાલ હેયામાં જે ધર્યાં કરી
—પ્રભુ રિઝાવવાને જે કરે, એને જશે વરી.

“અહ” રવરૂપ

અનુબંધ

હૈયાના ભાવની રૂપ કર્મ તેવાં થવાં ઘટે
 કર્મ સૌ ભાવ-વૃદ્ધ્યથે ઉમંગે કરવાં જગે.
 ‘અહં આમ્રહ’ બહેણે તે ના કર્મે રાખવાં હુદ્દે
 કર્મના માવ-ઉત્સાહે ઓગાળી નાખવાં જ તે.
 ‘અહં આમ્રહ’ શક્તિ છે, ધપવા કેરો કર્મમાં
 તે શકે રાખી એકાગ્ર જોડાયેલા જ દિલમાં.
 પ્રવેશાર્થે જોડુંજોડું કર્મઅંતર ગર્ભમાં
 કર્મની તે ગતિ સાથે ‘અહં’ જોડાર્થે જાય ત્યાં.
 ‘અહં’ જે હોય ના તો તો કર્મ કે ન થઈ શકે
 કર્મમાં પ્રેરવા કાળે ‘અહં’ તત્ત્વ જરૂરો છે.
 ‘અહં’થી વિશ્વ જન્મે છે, ‘અહં’થી વિશ્વ સૌ નભે
 ‘અહં’થી ફેરવાયે તે ‘અહં’ છે જોમ ભાવનું.
 જ્ઞાનપૂર્વક એનો જે ઉપયોગ કર્યાં કરે
 ‘અહં’ એનું થશે યોગ્ય ને વિકાસ કર્યાં કરે.
 ઉપયોગ ‘અહં’નો સૌ તેથી કર્મ વિષે જોડા
 કરવો તે પ્રવેશાવા જ્ઞાનભાવે કરી ખરો.
 ‘અહં’ને સાત્ત્વિકી જોમે પૂરું કેળવવું રહ્યું
 તે વિના સાધનામાં તો પ્રાણ જાગે ન રીત કો.

જીવનવિચાર

અનુષ્ટુપ

શુભ દોષ મળે બન્ને માનવીજીવને સદા
થવા નિર્મળ, જીવાની ઋતુ તે માટ યોગ્ય ત્યાં.
અંતે જીવાનીની કાંતો મૂર્ખ કે સમજી બને
માનવી જે જીવાનીમાં વળે તે ગમ, તે ઢળે.
ત્યજવા કેરોં લાગે છે વૃત્તિ જે જે છતાંય તે
કેમેય કરોં છોડાય ના એને, બળવાન તે.
જે રીતે ગ્રહવા યોગ્ય જે જે જીવનમાં મળે
તેના સૌ લાવથી એને ના ગ્રહી તે શકાય છે.
એવી વૃત્તિ દ્વિધા કેરી જીવને ઉદ્દભવ્યાં કરે
એનું તે નામ માયા જે લભાવ્યાં જીવને કરે.
નિશ્ચયાત્મક આદર્શ સ્વીકારી તેવું વર્તવા
ફના સર્વ થયેલાં જે, માનવી શ્રેષ્ઠ તે ખરાં.
આ જન્મે જે મળેલું છે તે સૌ શુદ્ધ કર્યાં કરી
મેળવાયું નથી એને મેળવી લ્યો મથ્યાં કરી.
કેળવાયાં કરે જ્યાંથી જીવને માનવીપણું
અમૂલ્ય પદ જે જાણી સેવ્યાં સતસંગ તે કરો.
બધો જીવનનો થાક જેના શીતળ છાંયડે
ખંખેરી માનવી નાંખે એવું તો સંતવૃક્ષ તે.
જેશ યૌવન ઊભું છે, ત્યાં સુધી માત્ર જીવન
જિંદગીના વિકાસાર્થે યોગ્ય શો કાળ યૌવન !

જાત્રત નિત્યનો ઉડો અસંતોષ હ્રદે પેરે
 પોતાના જે વિકાસાર્થે સાહે, યૌવન તો ગણો.
 આવો જે હો અસંતોષ, જાણે વ્યાકુળતા નહીં
 આવો જે હો અસંતોષ, જાણે આરામને નહીં.
 જિંદગી ધ્યેયને કાજે જે અસંતોષ જાગિયો
 કેમેં યે જંપવા તે તો. માનવીને ન દે કશું.
 નિત્યની જાગૃતિ વિના વ્યવસ્થિતિ ન સાંપડે
 વ્યવસ્થિતિ વિના શક્ય નથી વિકાસ જીવને.
 અદૃશ્ય શી જણાતી કે ભાવના શક્તિ પાસ તે
 વિજ્ઞાન-વીજળી કેરું જોમ હિસાબમાં ન છે.
 શક્તિ વિનાની સ્પર્ધા તે હણી જીવન નાંખતી
 પહેલાં શક્તિ કરી પ્રાપ્ત બધું કાંઈ કરે પછી.
 સામાન્ય માનવી જેવો વ્યવહાર જગે કરે
 વર્તીશું તેવું જો તો તો પછી શી વાર મૃત્યુને ?
 વિચારહીન યાંત્રિક માનવીની ગતિ જગે
 મૃત્યુમાં તે પડેલા છે; જીવતાં ના છતાં જીવે.
 જેનામાં સર્વ તાકાત સહેવા અવહેલના
 છતાં કોમળતા વાળી જેનામાં શક્તિ, સાધુ તે.
 શક્તિ કેન્દ્રિત એકાગ્ર સંયમિત કરેલી જે
 ભાવના જીવને એવી સાધુતા સારી ભવ્ય તે.
 જેઓ આરામને વાંછે લૂલો આદર્શને કરે
 ગયેલું હો સડી અજ્ઞ તેવા નિર્મોહ્ય તે બને.
 નવા જીવનની કોઈ વ્યવસ્થાની કદી તમા
 જેઓને ના પડી, તેવા એકે યે ક્ષણ ના જીવ્યા.

ત્યાગ જ્યારે મહારુદ્ર સમો મેળે બની જતો
 પોતાને વાપરી નાખી મહત્તા નિજ સ્થાપતો*.
 એવા તે ત્યાગમાંથી જે સૌ પેદા બળ તે થતું
 ફેરવી દે જૂના ચીલા જીવને સહજે બધું.
 જૂની જીવન-ચર્ચાને ફેરવી નાંખશે જ તે
 અગમ્યે ફેરવાવો દે હેતુને જીવવા વિષે.
 સાચું જે જીવતા તેઓ નવું જીવન પ્રેરશે
 ભાવના માત્ર તો છાયા ઊગ્યા જીવનની ખરે.
 ધ્યેયનિષ્ઠ વિનાની કે જે ધમાલ શરૂ થતી
 થોડાંકે કાળમાં તે તો થકાવી ખૂબ નાખતી.
 અતોબ્રષ્ટ તતોબ્રષ્ટ એવું જીવન તે કરે
 મઝા શી જીવવામાં તે ! તુચ્છ જીવવું એવું તે.
 દોષ હોય છતાં દોષ દેખાતો હોય તે ન તો
 પોતાને માનવી માને છે સલામત રીતનો.
 માનવી જીવને કેવા રંગ ખેલ નવા નવા
 ના મહાન છતાં પોતે શા મહાન ગણાવતા !
 'તે મહાન થવું પૂરું' 'દેખાવું મોટું'—જે મહીં
 જીવન-મૃત્યુની વચ્ચે જેટલો ફેર, ફેર ત્યાં.

શિખરિણી-મંદાકાંતા

મહત્વાકાંક્ષા એ કદોંય પણ ના દોષ ક્યાંયે ગણાયે
 મહત્વાકાંક્ષા જો હૃદય જીરવો, ગુણ સામર્થ્ય છે તે,
 મહત્વાકાંક્ષાને જીવન જળથી સિંચવી જે ઉછેરે
 અનેરાં તો એનાં જીવન ફળને આપ્યો તે ધન્ય થાયે.

અનુષ્ટુપ

સંઘડી-લેવો થોડામાં થોડી જે પળ સાંપડે
સાચું જીવન તે કે જે નકામી પળ ના ખુએ.
મળેલી તકનો પૂરો સત્યમાં સત્ય હો ખરો
ઉપયોગ કરી જે લે એને જીવન જાણ્યો.
હૈયાને કેળવ્યા વિના સાચું મોટું ન કેળવે
ઉર કેળવવા કાજે મૃત્યુમોંએ જવું પડે.
જરૂરી જે ભલે ના હો તો ય પોતે મળ્યાં જતાં
સંઘડે એવું, તો વૃત્તિ તે ઘેરે સૌ વિકાસને.

ઉપજાતિ

અન્યાય કાજે ફરોને ફરીને
જેણે હબારો કહ્યો શબ્દ નાખ્યા
એનાથી તો શબ્દ વિના જ એકે
પ્રેમે સહે, શ્રેષ્ઠ ગણાય છે તે.

અનુષ્ટુપ

ભાંડો જીવનનો જેને તાગ મેળવવો હશે
તમન્ના પૂરો લાગેલી, જીવવું ધન્ય એવું તે.

મંદાકાંતા

ચીલે ચાલે જગતપરના તે ન ચીલે કદી છે,
કીધા વિના નિજ જીવનનો તાગ, શું જીવવું તે?
કરાંચી : તા. ૨૪-૮-'૪૩

કર્મમાં સ્મૃતિભાવ

અનુબંધ ૫

એમનું એમ કે કર્મ, જ્યાં એણે ન દેવું જે
જાગૃતિ ચેતના હેતુ જ્ઞાન સૌ ધારવાં હૃદે.
સ્મૃતિ તે સર્વ કર્મોમાં ચેતના-શક્તિ-ભાવની
ધારીધારી હૃદે ઊંડી ભાવવૃદ્ધિ કર્યાં જવી.
હૈયાના તારને એવી પ્રાણુવાળી સ્મૃતિ મહીં
પરેવી રાખવો, બંધુ; એને ઢીલો ન રાખવો.
કર્મમાં જોશ, સ્ફુર્તિ ને પ્રાણુ તે સ્મૃતિ લાવશે
સ્મૃતિમાં જો ઊંડો પ્રેમ, ભાવ પ્રત્યક્ષ તો થશે.
શી રીતે સ્મૃતિમાં એવો પ્રેમભાવ ઊંડી શકે,
પ્રેરાવે કર્મ જે ઊંડું, જેથી ચેતન નીપજે?
આકર્ષાયેલ હૈયામાં તાદાત્મ્યભાવથી ખરા
તે સાથે જો પૂરેપૂરા, સ્મૃતિમાં ભાવ તો ઊંઠે.
વીજળી કેરો શક્તિથી યંત્ર સૌ કામ આપતું
શક્તિ ઉદ્ભાવવી એવી જીવને રહી ચલક્યશું.
પોતાના કામનો હેતુ જીવને યાદ ધારવો
કર્મને હેતુભાવેથી જીવને સૌ કર્યાં કરો.
એક શા તાંતણે કર્મે જોડાઈ રેવું ચીટકી,
ઊંડો નિશ્ચય હૈયાનો દઢાવ્યાં કર્મમાં કરી.
બાંધીને જ્યાં કોઈએ ના પ્રવેશવું કર્મમાં
જ્યાં ના બાંધવાના છે બધાં કર્મ પતી જતાં.

અનેકવિધ હો. કર્મ ધ્યેયની તો ય વૃત્તિ તે,
 પાંગળી ના થશે તે ત્યાં જાગતો હેતુ જો હશે.
 સેનાપતિ હશે એને પ્રત્યેક સ્થળ વર્તાતી,
 દૃષ્ટિ વૃત્તિ રહે ઊંડી હેતુના જ્ઞાનભાવ શી.
 અમસ્થી દૃષ્ટિ એવાની આમતેમ નહિ ફરે
 ચૂકતો લક્ષ જો તે રે' ફળી ના કહીં તે શકે.
 જીવને સાધના સૂક્ષ્મ એવી રીતે કર્યાં જતાં
 પામીશું લક્ષ્ય તે પૂરું એમાં સંશય ના જરા.
 'ઘણું ભારે જ આ કામ, આપણાથી થશે નહિ'
 કાઠી તે ખ્યાલ નાખી સૌ કર્યાં તે કરવું સહી.
 શક્ય ના માનવીને શું દઢાત્મવાન જો થશે
 ઉગ્ર નિશ્ચયવાળાને જને શક્ય અશક્ય સૌ.
 શક્તિ શી પ્રકટે ત્યારે ! એને કર્મ લગાડજો,
 ચેતનાશક્તિનો ભાવ ત્યાં અનુભવ પ્રીછશો.
 હશે જો આપણો પ્રેમ હૈયામાં પ્રભુમાં જરે
 પાડે તે પડધો કેવો જાણી લેજો અનુભવે.
 સ્વભાને કાળજી રાખી જ્યાં ત્યાં રે'વું જ જીવને
 ઉપભોગ કશાનો ના જીવને કરવો જને.
 ઉપયોગ બધાંનો તે જીવને કરવો રહે
 ઝંખના જેવના એવી જેને તે, માત્ર તે કરે.
 નકામી જતાં શક્તિને એકાંગી કરવી ઘટે
 એકાગ્રી કેન્દ્રમાં એને રાખ્યાં જ કરવી હૃદે.
 હૃદે જીવનનો જેને નિર્માતા સત્ય માનિયો
 એને જીવાડતો રાખ્યાં કરે સૌ કર્મમાં ખરો.

સંભાયાં કરવું ઊંડા પ્રેમના ભાવથી ઘણું
એટલી માણું હું ભીખ, આપને એટલું ચણું.
આપોઆપ કંઈ ખ્યાલ આવીને ઊઠતાં જતા
કરાવે છે હૃદે ભાન 'કેવું કેવું કરે થયાં'.
કરે છે શું ભરી રાખી ! છતાં કોઈ ન યોદ્ધાતું
પોતાને બાણતાં બાણે; બાણતાં નથી કોઈ શું !
પ્રત્યેક પરિસ્થિતિને ધ્યેય રીતે ઉકેલને
બેઈ વિચારીને ચાલી જીવને તેમ વર્તેને.
કરાંચી :

તા. ૩૦-૮-'૪૩

ઊર્મિનો સદુપયોગ

અનુષ્ટુપ

હંયાની વેદના ઊંડી ભલે બાણે ન કોઈ છા,
વેદનાથી ઊંડો ભાવ શક્તિ બે પ્રગટાવશો,
વેદના તેવીં તેા કેવું અલભ્ય કામ આપશે !
કલ્યાણમૂળ એ એવી, જેને તે વેદના થશે.

ઊંડો આઘાત ન્યાં લાગે ભાવના તેથી જન્મશે;
ભાવના બેમને ત્યારે બેતરે સાધના વિષે.
કશાથી યે હૃદે ઊર્મિ બગતાં કર્મસાધને
વાપંરી દેવીં તે યોગ્ય, ઉપભોગ કરે ન તે.

ઊર્મિ તે શક્તિનું રૂપ આડકંટે લગાડતાં
બગૃતિ, ચેતના ઓછી આપણી બાણને તદ્દા.
બગતો ચેતતો યુદ્ધે જે રહે તે જીતી શકે,
હિંમે તે હાર ખાવાનો, બાણવું પૂરું નિશ્ચયે.

કરાંચી

:

તા. ૩૦-૮-'૪૩

સાચો સંયમ

માલિની

જીવન તણી ગતિને ક્યાંય તે આડકંટે
કહોય સરકવા ના દેવો ક્યાંયે ઘટે રે;
મથન કરો કરીને હામ-ઠંકાણું રાખો
મતત સરળ રેને એકમાં લક્ષ ધારો.
નહોજળ તણી પેઠે ધ્યેય પ્રત્યે જ બહેવું
હૃદય મન તપાસી જોવું એવી રીતેનું;
અતિશય ગૂંચવાડે નાંખો દે એવો ચાલ
-મન તણી; ન રહ્યાં જો ચેતો, થાઓ ખુવાર.

અનુષ્ટુપ

નદીના ઊર્ધ્વ બહેણે શું જવાનું આકરું પડે!
એ કાળે પરસેવાનો શ્રમ શો પાડવો પડે!
સાચવ્યાં જે કરેલો હો, ખતે સંયમ જીવને
એનાથીયે રહે મેળે, ખરે સંયમ એ જ છે.
સાચવેલો ઘણા દિને તૂટી સંયમ જ્યાં પડે
કેવો નિશ્ચય પોતાનો મીણુ શો પીગળી જશે!
એવો સંયમ આવે ના જીવને ખપમાં કશો,
શકે જીવી ખરી વેળા તેવો સંયમ યોગ્ય સૌ.
તેથી સંયમપ્રાપ્તિના પ્રયાસે ભાવના હૃદે
લયો તે કરવી ઊંડી, પ્રભુમાં ચિત્ત ધારીને.
એવી રીતે પ્રયાસોનું સર્વ સ્થૂળપાણું જશે
અને શક્તિ તણો એમાં ત્યારે જન્મ ખરો થશે.

જીવને કામ લેવાનું અને ત્યારે સહેજ સૌ
 નૈસર્ગિકપણે, ને તે જીવને પ્રાણ પ્રેરતું.
 રહેવું વર્તવું કેવું જેને ઓળખ છે બધી,
 ચેતેલો તે રહે એવો ને ખાડે પડતો નથી.
 કૂંજી સૌ લાગણી કેવી સામે લોભાવવા ઊભે !
 પુરુષાર્થ તાણું જોમ ખર્ચો ભાવ ધરી હૃદે.
 પ્રભુનાં સૌ કૃપા, પ્રેમ યત્ને નોતરવાં ઘટે,
 પ્રભુ પ્રત્યક્ષ ધારીને તે ભાવે ત્યાં જીવો હૃદે.
 પ્રભુને સાથ ધારીને પ્રયત્ને સર્વ ખૂંપવું
 પ્રયત્ને તે પ્રભુ પોતે ફેરવાતો જશે ખરું.
 પ્રભુના ભાવને હૈયે રાખ્યાં ત્યાં જીવતો કરી,
 જે જે સર્વ કરે તેમાં ઉતારો પ્રભુને ચહી.
 પ્રભુને ચિંતવતાં રે'જો, કર્મના અંતરે પ્રભુ
 રે'જો જન્માવતાં પૂરાં, કર્મે તો સૌ થશે રૂંડું.
 કરાંચી : તા. ૫-૬-૪૩

કામ રામ છતો થવા

ઉપજાતિ

હંડું કલેજું કરીને કશામાં ન બેસો રે'વાનું કરો કહાપિ.
 જે જે થતું સર્વ કર્યો કરી તે, પછી પ્રભુ ઉપર દો જ છોડી.
 વિશ્વાસ રાખી પ્રભુની પરે જે, જે હાથ જોડી બસ બેસી રે' છે
 એને પ્રભુ કાંઈ ન સ્હાય દે છે, બધું કરંતા રહી સ્હાય લેજે.

અનુક્રુપ

ચાલુ સ્થિતિ જતી રે'તાં 'હાય હાય થશે શું શું ?'
 અભાવ બીક એવીનો એને નિર્ભયતા ગણો.

'દુઃખ ભવિષ્યમાં શાં શાં પડે,' ચિત્તવન તે વિષે
 કોઈ વાતે નથી રહેજે, એને નિર્ભયતા ગણો.
 આજની સ્થિતિમાં માને પૂરી જે કો સલામતી
 એનો વિકાસ ના થાયે, ત્યાંનો ત્યાં તે રહે પડી.
 માત્ર વિચાર ને વાતો કર્યે આકાર ના બને,
 કર્મ વિના ઘડાતું ના કોઈ જીવન ક્યાંય તે.
 આપણે આપણું ઊંડું વિચાર્યું કરવું રહ્યું
 બીજાં, સૌ ફેડી તે લેશે, તેમનું તેમનું બધું.
 વિચારો સાથ બીજાના લેવાદેવા ન હો કશી,
 વિના માગ્યા ન દો બોલ કોઈને તે કશા મહી.
 કદી તે હોય પોતાનું જીવન સાથ જેહનો
 જે સંબંધ ઘડાયેલો ત્યાં પોતા જેમ વર્તજો.
 કશા વિષે વિચારો થે થવા દેવા ન જોઈએ
 મૌન શાંતિભર્યું સેવી આત્મલક્ષી થવું હૃદે.
 ધારણા લાવની હૈયે એકલી માત્ર ધારવી
 જે જે કાંઈ થતી વેળા, ધારણા તે ઘટે હવી.
 કર્મને કરતી વેળા બીજાંનો જ્યાલ ઉદ્ભવે,
 તે જ્યાલે કિંતુ તાટસ્થ્ય જળવ્યાં કરવું હૃદે.
 બીજો યોગ્ય હશે તે જો પોતાનું કર્મ યોગ્ય શું
 આપમેળે ઉકેલી તે લેશે એમ વિચારવું.
 બીજાંને બોધ દેવાનો આપણો ધર્મ ત્યાં ન છે
 આપણે રેવું પોતામાં, પોતાનું કરવું પૂરું.
 બીજાંની ગૂંચને પોતે જતાં એમ ઉકેલવા
 પોતાનું ખોઈકેં બેસો, રમો તો તેથી આપમાં.

બીજાંની વાતમાં શાને પૂરવા ટહુકો ચડો
 એક તાન તણી માત્રા ઓછી એમ કયાં કરો.
 આપણે આપણા તાને મસ્ત પૂરું રહ્યાં જવું
 ઉકેલી આપણે પ્રશ્ન શકીશું, ખસ તો ખરું.
 જીવનપ્રશ્ન હૈયામાં ઉકેલાતાં પૂરી રીતે
 સમાધાન બધી વાતે જ્યાં ત્યાં એને થયાં જશે.
 એકાંગી, કેંદ્રિતા શક્તિ એકાગ્રી રાખો જીવન
 પોતાનામાં ઊંડું-ઊંડું પોતે જવાનું રાખવું.
 વિચારો ઊઠતાં બીજા એકતાનપણું તૂટે
 હૃદે એકાગ્રતા જન્મી ત્યાં ખલેલ પડ્યાં કરે.
 સહાનુભૂતિ છો રાખો બીજાંઓ સાથે સૌ રીતે
 છતાં વિચાર બીજાના આવવા દો ન તે વિષે.
 ઉકેલ આપણે પોતે આપણી રીતથી કરી
 વધાર્યાં શક્તિ એ રીતે જીવને કરવી ઊંડી.
 બીજે કોઈ કદી બોધ દે ને, તે સાંભળી લઈ
 સહાનુભૂતિથી પ્રેમે રો' ત્યાં તાટસ્થ જાળવી.
 કિંતુ તે બોધની સાથે ભેળવાઈ જવું ન ત્યાં
 વ્યક્તિત્વ આપણું છો ને વ્યક્ત ત્યાં તે કરે થયાં.
 બોધ દેવા ઘણા આવે, ગમે તે હિતુ હો ભલે
 આપણે પરવા તેમાં રાખવી ના કરી ઘટે.
 રમતો રામ છે હૈયે સર્વ તે કેં ઉકેલશે
 કરીશું ને છતો રામ જીવને સૌ છતું થશે.
 રામને કરવા પૂરો છતો ત્યાં જીવને હૃદે
 એકલું એક તે ધ્યેય કર્મ માત્ર તણું ખરે.

તે વિના કર્મનો ખીજો હેતુ શો હોઈ તે શકે ?
 પરાધી કર્મમાં તેથી હેતુને, રમણ હૃદે.
 ક્યાંય ના આપણે હૈયે કોઈને માટ દ્રેષ હો,
 ક્યાંય ના આપણે હૈયે કોઈને કાજ વેર હો !
 ક્યાંય ના આપણે હૈયે કોઈને કાજ કામના,
 ક્યાંય કે આપણે હૈયે કોઈને માટ લોભ ના.
 ક્યાંય તે આપણે હૈયે કોઈને માટ રંજ ના,
 ક્યાંય તે આપણે હૈયે કોઈને માટ શોક ના.
 જીવને સ્થિતિ એવી તે કરી રાખ્યાં હૃદે સ્થિર
 ચેતના જ્ઞાનવાળી તે સર્તવ્યાં કરવી દિલ.
 પોતપોતાતણી રીતે પ્રકૃતિ કર્મ પ્રેરશે
 અંતરે ચેતનાશક્તિ એવાં કર્મે પરાવજે.
 કશા ચે ઊભરાથી તે ઊભરાઈ જવું નહીં,
 રાખી સંયમ ઊર્મિનો લાભ લેવો ઘટે સહી.
 ઊર્મિ તો શક્તિનું રૂપ ન નકામી કદી ગણો
 વાળ્યાં જે કરશે ધ્યેયે લ્હાણુ તે પામશે ખરો.
 ઊર્મિ જે શક્તિની નાની કેવી તે તો લહેર છે,
 પિછાની શક્તિરૂપે ત્યાં એવી વાપરવી ઘટે.
 ઊઠતાં ઊર્મિ સંગાથે પૂરા જે કા લખી જશે,
 ઊર્મિથી કામ લેવાની એને ત્યાં ગમ શી પડે ?
 ઊર્મિને સંયમે પૂરી રાખી જે કામ લે શકે
 ઊર્મિને શક્તિરૂપે તો વાળી સંપૂર્ણ તે શકે.
 ઊર્મિ ના ખાલો કે ઊર્મિ, શક્તિ કેરા ખરેખરા
 આસોચવાસ થતા જાણો, ઊર્મિ તો શક્તિ જન્મવા.
 કરાંગી

‘શક્તિ પ્રાપ્ત થવા કાળે, સાધના જ ઉપાય છે’

અનુક્રુપ

ઊઠી જુઠી જુઠી વૃત્તિ ઉપજાવે અશાંતિ તે
 એવી સૌ મનની વૃત્તિ ધરાવો પ્રભુને પદે.
 એવી સૌ મનની વૃત્તિ નકારાત્મક જાણવી
 તે તે વૃત્તિ ઊભી થાતાં પ્રભુમાં ઉર વાળવી.
 નકામો નાશ શક્તિનો થતો ત્યારે બચાવશે
 સમત્વ, શાંતિ હૈયાની તો તો સૌ જાળવી શકો.
 સ્ફુરતાં વૃત્તિઓ તે તે હશે જો જાગૃતિ ન કે
 તણાઈ ત્યાં જશો ત્યારે પોતાનું જાન ભૂલીને.
 પોતાની જાગૃતિ પૂરી રાખી જે શકતો હશે
 વૃત્તિઓનું શકે વાળી બહેણ જીવનપંથ તે.
 જાગૃતિ તે મહીં શક્તિ ભાવ-વેધકતા હૃદે
 ઉદ્બલવેલી હશે પૂરી તો તે જાગૃતિ કામ દે.
 જાગૃતિ ચેતના-શક્તિ ભાવવાળી થયા વિના
 સ્વભાવબહેણ ફંટાવું અને તે કહી શક્ય ના.
 શક્તિ-ધંધા તણું જોશ જેનું કેંદ્રિત રે’ સદા
 વાપરી તે શકે શક્તિ લક્ષ્યના ઉરકાર્યમાં.
 વિના કેં સાધના એવી શક્તિ ના પ્રાપ્ત થાય તે
 શક્તિ પ્રાપ્ત થવા કાળે સાધના જ ઉપાય છે.
 કરાંચી : તા. ૮-૯-’૪૩

ઈચ્છાશક્તિસમર્પણ

અનુબંધ ૫

ઈચ્છાશક્તિ પ્રભુનામાં જોડ્યાં જે કરતો રહે
ઈચ્છાશક્તિ ખરી પૂરી લેખવ્યાં પ્રભુમાં કરે
પ્રકૃતિથી જુદા પોતે પોતાને ઓળખ્યાં કરે.

હેયાથી આત્મશક્તિની એને ઓળખ થાય છે,
યત્ર તો જ્ઞારનું માત્ર એવાને લાગશે હૃદે.

પોતાના કર્મમાં શક્તિ અનોખી કોઈ ઓર છે
સમજશે હૃદે ત્યારે એવાને તે ખરું ખરે.

રહે તટસ્થતા ત્યારે સ્વતંત્રપણું આપણું
હૈયે અનુભવી એવું એના માંહી પ્રવેશશું.

કર્તવ્યે કોઈ દોરે છે આંતરે જીવને રહી
કર્મનો ભાર ના લાગે, શક્તિસામર્થ્ય લાગશે.

ઈચ્છાશક્તિ પ્રભુનામાં પરોવ્યાં કરવી જાંડી
સર્વ કર્મે પ્રભુભાવ શ્રદ્ધાભક્તિ ભરીભરી
દઢાવ્યાં કરવી હૈયે એવું ચિંત્વન જાળવી.

આંતરે શક્તિ તે વેળા જગત આપણી થશે
કર્મમાં તે પરોવાતી ભાળીશું તે અનુભવે.

ચેતનાશક્તિમાં ઓર કુવારા પ્રાણ કુટશે
કર્મના મર્મનું જ્ઞાન આપોઆપ મળ્યાં જશે.

કર્મ સૌ જીવને ત્યારે ભક્તિ-જ્ઞાન વડે થશે,
પ્રકૃતિનું પૂરેપૂરું ત્યારે રૂપાંતરે થશે.

મહત્ત્વ લક્ષિતનું જેને જણાયું હો ખરેખરું
 સર્વસમર્પણે એવા ભાગ્યે કોઈ જીવી રહ્યું.
 ધ્યાનની સાધના પૂરી એ કાળે કરવી પડે
 વિના એકાગ્રતા ધ્યાન કો કાળે ના રહી શકે.
 એવી સૌ સાધનામાંથી મળ્યાં આનંદ જે કરે
 ભોગવ્યાં તે કરે માત્ર પ્રભુનો માર્ગ તે ન છે.
 લક્ષિત, ધ્યાન અને યોગ જ્ઞાન જે સૌ થયાં કરે
 કર્મ તાદૃશ પ્રેરીને પ્રભુને કાજ જે જીવે;
 એતના હેતુની એને પ્રભુ કાળે રહ્યાં કરે
 એવા પ્રભુતણું યંત્ર કૃપાથી એનીં થૈ શકે.
 આપણું સર્વ છોડીને કૃપા મેળવવા હૃદે
 ધ્યાને એકાગ્રતા ધારી પ્રાર્થના કરવી ખરે.
 ચિત્તની શાંતિને માટે ધ્યાનનો ઉપયોગ ના
 કૃપાને યોગ્ય થાવાને ધ્યાનનો ઉપયોગ ત્યાં.
 ધ્યાનથી ભાવ જે સ્નિગ્ધ જાગે તે નિત્ય કર્મમાં
 ઉતાર્યાં કરવો યોગ્ય, થાય વિકાસ સર્વ ત્યાં.
 કર્મમાં લક્ષિતનો ભાવ ધ્યાનની શક્તિથી મળે
 એતના કર્મમાં રેશે, જાણશો તે અનુભવે.
 સર્વ પ્રકારથી ખુલ્લા રહેવું લક્ષિતથી હૃદે
 આવે જે જે વિચારો તે તુર્ત સમર્પવા પડે.
 ના સંકોચ કશો ધારો જીવને તે પરસ્પરે
 લલે ને તે લહે તો ય હાલવાનું ન યોગ્ય છે.
 ખુલ્લેખુલ્લું હૃદે રેવું જોડાઈ ખૂબ ભાવથી
 તાંતણે તાર સાંધીને જાગૃતિ એતના ધરી.

ચિત્ત બીજે જતાં બહુ પ્રેમ પૂરે થયો ન તે
 પૂરે એવો હૃદ પ્રેમ થતાં તે ત્યાં જ બમશે.
 છતાં બે ચિત્ત ભાગે તો અંતથી વાળવું હૃદ
 કેકાણે હામ બેસાડી ભર્યા ભાવ કરી પડે.
 ‘લહે ને આજ ના થાય કાલે તે બનવાનું છે’
 રહીને નિશ્ચયે એવા જીવને મંડવું ઘટે.
 હું તો પામર કેવો તે સ્હાય શી આપશે, કહો?
 તમે બંતે જ પોતાને ઉદ્ધારી શકશો અરુ,
 તમારી પછવાડે તે ઊભા રેવાનું કોક તે
 ઊભા ત્યાં જેટલું રેશે ઉભાશે તેટલું હૃદ.
 તમારા જોમથી જોમ મારામાં તે સ્ફુર્યાં જશે
 તમારી ભક્તિથી ભક્તિ મારામાં પ્રકટ્યાં જશે.
 તમારી હામથી મારે ફૂલવાનું બન્યાં જશે
 તમારા પ્રેમથી મારે હૈયું ભીંજવું પડે.
 તેથી તો પ્રેમ માગું છું વધુ ને વધુ ઉરનો
 ભીંજવ્યાં કરજો બહાલાં ! કદી કોરો ન રાખશો.
 એટલી માગણી મારી તમારી પાસ મૂકો તે
 ભિખારીને ભિખારી ના રાખશો, તો કૃપા થશે.
 પ્રાર્થના : તા. ૯-૬-૪૩

જીવનસાધના

અનુબંધ ૫

૧

યુદ્ધ છે મનથી ખેલો, ઇચ્છા જો અંતરે રહે
પાછો તે જીલરો એનો આવ્યા વિના ન તે રહે.
ઇચ્છાઓ સર્વ લેખાવ્યાં કરો લક્ષિતથી તે પદે
મનની સાથ તો યુદ્ધ પછીથી ખેલવું હૃદે.
પ્રકૃતિ પ્રકૃતિ જાણો એમાં ના લેખવો ખોભું
એમાં લેખાવ્યું જો કે તો લેખવાયાં જશો ખરું.
કાગને કાગડો જાણો, જ્ઞાનને જ્ઞાન જાણવો
શંભુમેજો કરો ત્યાં ના, જુદા લાગ ગણ્યાં કરો.
'પ્રકૃતિ કોણ પોતાની' જાણ્યાં શુદ્ધ રીતે કરો;
લેખાવીને પ્રભુને ત્યાં આપદા શી ઊભી કરો?
પ્રકૃતિમાં લખેલી છે ચૈતન્યશક્તિ ઇશની
સંકળાયેલ રે'વાનું જીવને ઇશભાવથી.
પ્રકૃતિથી થતાં કામો ને એનું જોશ કેટલું
જાણવું જોઈશે પૂરું; તે વિના ચાલશે નહીં.
પ્રકૃતિના પ્રવાહો સૌ અંતરેથી ફગાવવા
આવડી છે કળા જેને, તે એવો લેહ પામતા.
બુદ્ધિની કલ્પના રમ્ય દોડાવ્યે વળશે ન કે
ઓળખી પ્રકૃતિરૂપ શક્તિ દાખવવી હૃદે.
અંતરેથી ફગાવાનું પ્રકૃતિના પ્રવાહને
કરી તે જ શકે, જેને શક્તિ પેદા થયેલી છે.

તરંગોની પ્રમાણે તો વર્તાવું છોડવું પડે
 હેતુના ભાન ને જ્ઞાન રીતે ત્યાં વર્તાવું પડે.
 અંતરે સૂક્ષ્મનું ભેંસ પ્રકૃતિની પરે ખરું
 લાગવા માંડતું ત્યારે તે અનુભવ પ્રીછશું.
 ગમે તેવી ભલે ને હો આપણામાંનો પ્રકૃતિ
 પ્રકૃતિ પ્રકૃતિરૂપે હોયે તે જાણવી રહી.
 સેજસેજ કરો ના તે ઈશિના ભાવ સાથ કે
 બુદ્ધિથી સમજે કે તે પ્રકૃતિ પ્રાણવાન છે.
 રહેલું ચેતનાતત્ત્વ પ્રકૃતિ માંહીનું બધું
 ભલે તે ચેતનાતત્ત્વ ઈશિના મૂળનું સહું.
 પાણી ડોળાયલું જો હો હોવા પાણી છતાં કદી
 પીવાનું કોઈ ના રાખે પીવાને પથ્ય તે નથી.
 શિશુ નિર્દોષ નાનું શું છતાં કે પ્રભુ ના ગણે
 સૌમ્ય એ પ્રકૃતિરૂપ પ્રકૃતિ કેરું જાણજે.
 પ્રેરે જે ભર્તૃ રેવાને જીત કે વેળ જ્યાં મળે
 સાંધેલા તાર ત્યાં જાણે કોકના ઉરના ખરે.
 એ રીતે આજખી એને જે કે સ્થાય લોધાં કરે
 પ્રત્યક્ષ તાર સંધાવા તે જ્ઞાન-હેતુથી જીવે.
 પ્રકૃતિ પ્રકૃતિથી તે જીતાશે એમ માનોને
 પોતાની જાતને એવું ઘો ના ભોળાવવા કરો.
 પ્રકૃતિમાં ભળેલું છે કંઈક છે ઈશિનું ભલે
 બન્યું તે પ્રકૃતિરૂપ ચેતના પ્રકૃતિરૂપે.
 કંઈક પ્રકૃતિનું એવું શુદ્ધ તત્ત્વ ન ઈશિનું
 રખે પડે ભુલાવામાં એને પ્રકૃતિમાં ગણી.

દૂધમાંથી અને છાશ, છાશ તેથી ન દૂધ છે
 પડી જતા રખે તેથી ગોટાળામાં કદી હ્રદે.
 આડમાં આડ રૂપે તે પાણીમાં પાણી રૂપ તે
 પૃથ્વીમાં પૃથ્વી રૂપે તે તેમ તે પ્રકૃતિ રૂપે.
 ખેલાં તો પ્રકૃતિમાંથી છૂટકારો થવો ઘટે
 ભાન એતું પૂરેપૂરું હેયાથી લાવવું ઘટે.
 અને સૌ કર્મમાં લાવ પ્રભુના લાવનો ધરી
 થવા રૂપાંતરે પૂરું મંડ્યા તો કરવું ચહી.
 કર્મ એ કરવાતું તે પ્રભુના લાવકાજ સૌ
 બીજા જ્યાલ રખે ને ત્યાં ના પેસી કો ઘટે જવો.
 એવું કર્મ કરું બીજું જે જે કે કરતાં જ હો
 એને કાળે કરીને સૌ સમર્થો તે અધું કરો.
 બુદ્ધિથી માત્ર કેવું તે કે તેવું મન બોલવું
 કામ ના આપશે યોગ્ય એવું અર્પેલું આપણું.
 જેના સમર્પણે પૂરી લાવના ઉરની જોડી
 તદ્દાકારપણે છે ત્યાં અર્પેલું યોગ્ય તે ચહી.

૨

કર્મનાં અંતરે ભાન-જ્ઞાન જેને કરું ન રે
 કર્મનો હેતુ શી રીતે એવો તે રાખો ત્યાં શકે ?
 કર્મના હાર્દમાં જેની લાવના નવ નીતરે
 કર્મથી ચેતના પ્રાણ શી રીતે મેળવી શકે ?
 શી રીતે લાવના કર્મે તે તાદશ તર્યાં કરે
 વક્રકેલનારો તે શક્તિ તમન્નાથી હ્રદે સ્ફુરે ?

એકના એક અભ્યાસે જ્ઞાનથી ત્યાં રહ્યાં કર્યે
સર્વ કર્મ વિષે ઊંડું રાખી ચિંત્વન તે શકે.

જેમાં તેમાંથી લેવાનું આપણે તો સદા રહે
જેની 'એકાગ્રતા હૈયે રે' તેવા તે કરી શકે.

ભીની માટી થતાં ચિત્ત પડે છે પગલાં તણાં
ઉદ્રેક લાવનો એવો થતાં યોગ્ય ગ્રહાય ત્યાં.

‘પ્રિય’ને આથવાનો શું કામ, જે ના લઈ શકે ?

‘પ્રિય’ની સ્મૃતિથી ભાવ ઉપજાવ્યાં ઊંડો કરો.

પ્રેમ ઉત્કટ એનામાં ઊંડો જાગ્યો હશે (હૃદે
યોગ્ય હાર્દ સહુ વાતે ત્યારે તે લે ગ્રહી ખરે.

પ્રેરણાત્મક એવું તે પ્રેમનું જોશ આર શું !

પ્રેરાવ્યાં તે કરે ઊંડા ભાવ કેરા પ્રદેશમાં.

આલંબન લીધેલું છે છતાં લીધા સમું ન તે

એનું ભાન નથી રે 'તું જેને તે, શું કરી શકે ?

ઉદ્ભાવવા (હૃદેમાંથી) ચેતના શક્તિની કળા

લીધો આશ્રય જેનો તો તે કાળે વાપરો ન કાં ?

ભોળવાવો ન પોતાને બીજી કોઈ કશી રીતે

મહત્ત્વ લાવને આપી બનો કેન્દ્રિત ત્યાં (હૃદે).

ઊર્મિ, વૃત્તિ, મન, સ્થૂળ એમાં ભાવ ભર્યાં કરી

લાવને યોગ્ય સૌ કર્મ કરાવ્યાં કરવાં ચહી.

ક્યાં જે કરીએ તેમાં ‘થવાનું’ કેવું જીવને’

પૂરું ચિત્ત્વન એનું ને ભાન એનું રહ્યાં કર્યે

ચેતનાશક્તિ પોતાની શકે અનુભવી (હૃદે).

વાતાવરણ જીવંતું ચેતનાભાવવાળું શું
 હૈયાથી રાખવાતું છે પ્રત્યક્ષ કર્મમાં ઘણું.
 ગમે તે કરતા છો હો હૈયાની ભાવના ઊંડી
 ઘટે ત્યાં થવી પ્રત્યક્ષ જો લક્ષ રાખ્યું ભાનથી.
 નકામો કેઈ વિચાર નકામી ઊર્મિ તે કશી
 નકામું સ્થળને ચે તે વેડફી દેવું ના કદી.
 ઉપયોગ બધાંનો ચે ભાવયોગ્ય કયાં કરી
 પોતે જન્મભાવવાનું છે હૈયે જીવનને ફરી.
 જાણીએ ધ્યેય પોતાનું જાણીએ કયાં જવાનું છે,
 બુદ્ધિથી જાણીએ કે 'શું' શું યોગ્ય કરવાનું છે'
 બુદ્ધિનું સમજેલું તે સાવ ઉપરચોટિયું
 કશા પ્રાણ નથી એમાં જેથી આગળ કેં ધપા.
 વિકાસ માટ આધાર માત્ર સાધન તો ગુરુ
 ફેરફાર થવા કાજે એને યોગ્ય રહ્યાં જવું.
 સર્વશ્રેષ્ઠ પ્રભુભાવ તોલે આવે ન એનીં કેં
 ગુરુ પગથિયાં રૂપે મથો જો ચઢવા ઊંચે.
 વારો ભોગવવા આવે ગુરુને એથીં તો ઘણો
 પ્રેમ જો હો ગુરુ પ્રત્યે તેવું નિમિત્ત આપણે
 એના ભોગવવા કેરું થવું ના ઘટતું કયે.
 મહત્તા કેરીં જ્યાં છાપ બધાંનું ચિત્ત ત્યાં ઠરે
 પૂજે સર્વ મહત્તાને ઝોછા કેં સત્યને ચહે.
 નામનાને ચહે વિશ્વ નામના માગતાં બધાં,
 નામના છાપથી વિશ્વ કેવું મુગ્ધ કરે રહ્યાં !

એકલવાયું રે'વાનું અન્નણ્યું સર્વ કોઈથી
 પોતાનામાં જીવી ઉઠું કોકને વધવું ગમે.
 એકલા કે બધાં સાથે પ્રશ્ન તે ના મહત્વનો
 ગમે તે સ્થિતિમાં થે સૌ વિકાસ કરવો રહ્યો.
 જે વિકાસ થતો હોય એનાથી મન કાઢવું
 સૌનો થે તે વિકાસાર્થે ઉપયોગ કર્યાં જવું.
 પૂજા, આદર કે આપો, મહત્વ એનું કાંઈ ના
 કિંતુ એનાથી શો પાત્રો લાભ એ જ મહત્વ ત્યાં.
 પોતપોતાનાં મેળે સૌ જોળવું, પામવું રહું,
 પુરુષાર્થ કૃપા સાથે પૂરો ભેળવતાં જવું.
 “બધું કોક કરી દેશે” મિથ્યા એ ભ્રમણા ખરે!
 પ્રત્યક્ષ રહાય, જે પોતે સાચી રીતે મથ્યાં કરે.
 લેવાનું બહાણું લાગે છે, આપવાનું ન લાગતું;
 કરે આપ્યાં બધું થે જે, લેવાનો હક્ક પામતું.
 અપેક્ષા આપવામાં તે ધારવી આપણે ન કે
 પોતાના કાજ જે તે સૌ જીવને કરવું ઘટે.
 ભાવ ઉત્કટ જે હૈયે, આપતાં હર્ષ જન્મશે
 પ્રેમ તો આપો આપો સૌ સાધ્યાં વિકાસ શો કરે!
 પ્રેમ પોતાનું ના રાખી બહાલાને સૌ ધર્યાં કરે
 સંતુષ્ટ પ્રેમીને રાખે સર્વ ભાવે બધી રીતે.
 ગણે ના કશું પોતાને શ્રીજીને સર્વ કે ગણે,
 શ્રીજીની ભાવના જ્યાં ત્યાં જેમાં તેમાં ભર્યાં કરે.
 ખાલી ખાલી હૃદયે એવું ધારણા ધારવા થકે
 કશું ના વળવાનું છે પોતામાં ભાવ જે ન કે.

ધારણા ઊડીમાં એવી હૈયાના પ્રાણુ જે ધરે
 ઉઠાવ્યા વિણુ તે છાય આપણામાં નહીં રહે.
 આપણામાં પડયે છાય સાચી જાણુવી ધારણા
 એ રીતે સૌ ગ્રહી લેતાં રે' ફસાવાનું કયાં ય ના.
 આપણી આસપાસે જે બન્યાં હો કરતું બધું
 જાણતાં રે'વું જોઈએ તાટસ્થ્યે રે' હૃદયે ઊંડું.
 પ્રસંગો સર્વ સામાન્ય જે જે નિત્ય બન્યા કરે
 તેનાથી જિંદગી સૂક્ષ્મ વણાયાં કરતી રહે.

૩

“દુખતો પકોટ કેવું જે તે કે” હાથ આવતાં
 કેમેં યે તે ન છોડી દે” તમન્ના એવી દિલમાં
 પ્રગટેલી પૂરી, તેને આધાર જોઈએ ન કો.
 કોઈના કામને સારું અસ્તિત્વ યોગ્ય હો કશું
 સાથે જીવ્યું બને એવું, જીવ્યું લેખે થયું ગણું.
 બંધાવાનું ન કોઈમાં જીવને રાખવું કદી
 જોડાવાનું ભલે રાખો કામને કાજ ખંતથી.
 હૈયાને એક આધાર જીવને જાણવો ખરો
 ખીજાને ગણવા જતાં ગોટાળામાં પડી જશે.
 સત્ય મેળવવા જેણે હૈયે હામ ભોંડી હશે
 બંધાશે તે કશામાં ના પોતાને ઓળખ્યાં જશે.
 હું કહું એટલા માટે ના સ્વીકારવું રાખશે
 વિચારી શ્રેય પોતાનું લાગ્યે યોગ્ય, સ્વીકારશે.
 યોગ્ય ને સત્ય જે લાગે તો તે સર્વ સ્વીકારવું
 મારણા એમ રાખીને લેવાનું સર્વ રાખવું.

જે જે સર્વ ક્રમાતા હો મૂક્યાં સર્વ પદે કરો,
 ભાર ના રાખશો માથે કશાનો ય કશા વિષે.
 સારાખોટાતણે જ્યાલ કહેલું વર્તને થતાં
 ઊડી ગયો હશે, ત્યારે બેઠો વિશ્વાસ તે ગાળું.
 સત્ય આધાર ના રાખે કોઈ વ્યક્તિની ઉપરે
 પોતાના ઉપરે સત્ય હુંયે આધાર ધારશે.
 હુંયે ક્ષાણે છે જેને મહત્ત્વ સત્યનું ખરું
 ગાળવાપાળું એવાને કશામાં ના રહે કશું.
 કોઈના સ્થૂળને યે તે બેઠી ના પકડી રહો,
 સૂક્ષ્મની ચેતનાશક્તિ ઉદ્યત બ્રહ્મા ચહો.
 જીવન નિઃશંકાનીનું બ્રહ્માં જે જે કરે હૃદે
 ક્યાં ય સંશય એવાને કાંઈયે ના રહ્યાં કરે.
 લેવાદેવા ન ક્યાંયે છે સંસ્થા, સમાજ, સાથ તે
 જે રીતે ખપમાં આવે તે રીતે ઉપયોગી તે.
 જીવનતત્ત્વની સાથે હુંયે સંબંધ એકલો
 મર્યાદા તત્ત્વને ના તે જ્યાં ત્યાંથી તે લોધાં કરો.
 મને મહત્ત્વ ના આપો, આખ્યાં તે સત્યને કરો,
 સર્વ શ્રેષ્ઠ ગણી ભાવ એને યોગ્ય મહત્ત્વ દો.
 તમારી પાસથી મારે કાંઈ ના જોઈએ કશું
 જ્યાં ત્યાંથી જોઈએ મારે જીવન એકલું ખરું.
 વ્યવહાર બધો જે તે એ રીતે રાખશો લલા !
 એ રીતે ખપમાં લાગે બાકી મિથ્યા બોલું સદા.
 વ્યક્તિ પરંપરાથી સૌ સત્ય મહત્ત્વનું ઘણું
 સત્યને પકડી રાખી તેવા ભાવેથી જીવવું.

વિધિ કે માન્યતાઓમાં રહેલું જકડાઈ ના
 ભાવપ્રાગટ્ય અર્થે સૌ તે તે છે અપનું ભલા !
 અર્થની પ્રાપ્તિને કાળે પ્રવૃત્તિ એકધારે શી
 કર્યાં લોક કરે વિશ્વે, તેવું આમાં કરો ચાહી.
 કહ્યાનો સાર ઊગેલો લાગ્યો જ્યાં સુધી ના કરશે
 જોશ પોતા થકી પૂરું નીકળ્યાં કરશે ન તો.
 પોતાને લાગશે જ્યારે મહત્ત્વ ઉર વીંધતું
 આપમેળે થશે ત્યારે જે તે કાંઈ ફેડું બધું.
 જીવન જિંદગીના તે સાથે સૌ પ્રેમ લાગતાં
 બ્રહ્માંડ સૌ કરશે ત્યાં સર્વથી યોગ્ય ભાવમાં.
 વરસાદ બધે વર્ષે બધાંને ઉપયોગનો
 મર્યાદા આપણી એને મર્યાદિત કર્યાં કરે.
 જીવન સાથ ભેગાયાં જો ભાવે કરશે હૃદયે
 બધાંની સાથ જોડાશે ભાવયોગ્યપણે બધે.
 જીવન સાથ જોડાશે તમન્ના લાગતાં ખરી
 તમન્ના ઉરની એવી ધકકેલ્યાં કરશે પછી.
 ઇચ્છાઓ સર્વ નિર્મૂળ જીવને કરતાં જવું,
 કશામાં ચોંટી ના રેવું વિના ભાવ કહીં ઊંડું.
 હૈયાના હેતુમાં મસ્તી શી ઉન્મત્ત લયોં કરો
 હંકારી હોડોને ભાવે લક્ષ જ્યાં ત્યાં સદા ધરે.
 હૈયજ્ઞા હેતુમાં પ્રાણ ઊગ્યા જો કરતો હશે
 ઊભેલા પહાડ રસ્તામાં તે વિખેરાઈ સૌ જશે.
 તમારી પાસ જે મૂકું હૈયામાં તે જોશે ન જો
 કૃપા દાખી કરો ના તે મારી કાજ જરા ચ તો,

તમોને લાગવા દેજે પૂરેપૂરું હૃદયે ખરું
હેયે જાગેલું તે એવું આપશે કામ સૌ રૂંડું.
તમારામાં પરવાનું મારે તો લાવ કાજ સૌ
તે કાજે લાવની યોગ્ય સૌ કરવાનું રાખશો.
કોરે મૂંછી બધું જે તે સત્યને વળગ્યાં કરે,
સત્યની તે કસોટીથી જેને તેને ગ્રહ્યાં કરે.
કરાંચીથી અમદાવાદ આવતાં : તા. ૧૪-૮-'૪૩

કર્મનો ફલિતાર્થ

અનુક્રમ

જે પ્રભુત્વ રહેલું છે ગૂઢમાં ગૂઢ જીવને
થવા પ્રાકટ્ય તે માટે નિમિત્ત કર્મ સાધન.
ચેતનાશક્તિના ભાવે મૂલ્યાંકનો સનાતન
ઘટે છે જાણવા સૌનાં યોગ્ય તે માપ-નિયમ.
ચેતન્યે જે અવસ્થા સૌ મથે પ્રાકટ્ય તે થવા,
તે પરે સર્વ આધાર રહેલો કર્મમાં સદા.
સ્વરૂપ મૂર્ત ચેતન્ય આપવા કર્મ સૌ મળે,
કર્મમાં હેતુ ને જ્ઞાન રાખવાં તેથી જીવને.
આખેડૂબ પ્રતિકૃતિ ચેતનાતણી જે નથી
એવાં કર્મતણું મૂલ્ય લગારે જીવને નથી.
ચેતન્ય-અંતરેથી સૌ કર્મ તે જન્મવાં ઘટે,
કર્મનું મૂળ ચેતન્યે રે'લું તે આપણું ઘટે.
દંદાદિ અસરોથી કે' જે જે કર્મ થયાં કરે
ચેતનાશક્તિ પ્રાબલ્ય * ઓછુંઓછું કર્યાં કરે.

રાગમોહાદિથી મુક્ત ભાવને અર્થ કર્મ સૌ
 જેમ જેમ થતાં રે'શે, ચૈતન્ય તેમ જાગશે.
 આલંબન લોધેલું છે જેનું ભાવ જગાડવા
 હૈયામાં શ્વાસ તે એનો કરો રાજ્યાં કૃપાર્થો ત્યાં.
 પ્રાણુવાળી સ્મૃતિ એની હૈયે જો ચેતતી રહે
 ઉપજાવ્યા વિના ભાવ તેવી સ્મૃતિ ન તે રહે.
 સગુણ ઈશિનું રૂપ ભાવ પ્રત્યક્ષ જાણુશે
 જીવલું ભાવને કાજે પ્રત્યેક પાળ તોળશે.
 ભક્તિભાવ વિના કાર્ય થવા દેલું કદી ન તે
 નહીં તો ભાવ ને કર્મો એજો તે મારી નાંખશે.
 ભાવને જીવવા કાજે કર્મનો આશરો ગ્રહો
 મહત્ત્વ ભાવને આપો કર્મમાં લક્ષ રાખો સૌ.
 માનવીનાં બધાં કર્મ તે ચૈતન્ય દગાવો દે,
 કેટલી વાર શો ભાવ મારી નાખે બધો ય તે !

માલિની

ઉરમહોં પ્રકટેલો પ્રેમ પ્રત્યક્ષ કર્મો
 જરૂર સ્ફુરવશે તે ભાન પોતાનું સર્વે;
 કશું ન ચસકવા દે આમથી તેમ ક્યાં ચે
 નહોં જળ જ્યમ વહે છે મધ્ય, તેલું વહાવે.
 સતત સ્મરણ હૈયે ભક્તિના ભાવવાળું
 મનનું વલણ એનું ના જશે આડકંડું;
 ઉરમહોં ઉપજાવે ચેતના-શક્તિ શૂદ્ધ
 અનુપમ મન શાંતિ એહની કાંઈ ઓર !

ભડભડ બળતી છે આગ ચોપાસ હોય,
કંઈકે વળો ઉપાધિ એહને શિર હોય;
કશુંય પણ ન એને લાગશે, ચોંટશે તે
સરળ સરળ રીતે બંદ જશે એનો મેળે.

અનુષ્ટુપ

હૃદે નિશ્ચિંતતા એની હો'ળાશે કોઈ રીત ના,
પોતાના ભાવને યોગ્ય રહે તે લીન કર્મમાં.

કંબકોણમ

તા. ૨૨-૯-'૪૩

આંતર વૃત્તિ-યુદ્ધ

અનુષ્ટુપ

ક્રિયા ચિત્તંત્રની સર્વ રહ્યા એકાગ્રચે વિના,
દ્વિધા થયેલું ચિત્તંત્ર થાય તે બળવાન ના.
ચિત્તના સર્વ ધર્મોને એક ભાવ તળે પેરે
પ્રયત્ન લાવવા કેરે આત્મસંયમ જાણવો.
માનવી પ્રકૃતિની જે નીચલી ભૂમિકા તણી
લઈ જનારો વૃત્તિઓ જીવને વાળવી રહી.
ક્રિયા તે કરણોની સૌ ઊર્ધ્વગામિનો ભાવથી
ઘટે લાવવો કાળૂમાં ચૈતન્યશક્તિ પામવા.
લગામ જેમ ઘોડાને અંકુશવર્તી તે રહે
દોડવાની છતાં શક્તિ કરી કુંઠિત ના શકે.
ઊર્ધ્વગામી થવા વૃત્તિ હૈયે સંયમ-ભાવમાં
કળા જે પામવા આહે તે તે મથે તેમ સદા.

ઊર્ધ્વમાં ઊર્ધ્વ ચૈતન્ય-શક્તિ ભાવ પ્રતિ દશા
 જીવને સૌ થવા કાળે તેવો સંયમયોગ્ય ત્યાં.
 એક તે જાતનો તેવો કોઈ સંયમ ત્યાં ન છે
 ભૂમિકા જેવી જેવી હો જુદો સંયમ તેમ છે.
 માનવી એક જે માને ભાવ સંયમનો હૃદયે
 બીજાના જીવને તેથી જુદો સંયમ તે બને.
 જેમ જીવનનો ઊંચો ભાવ હોય ખરેખરો
 હૈયે સંયમનો તેવો વહાં મૂળ કરે ઝરો.
 સામાન્ય માનવી જેને માને સંયમ જીવને
 તેના ભાવ થકી ક્યાંયે જુદો સંયમ તે ખરે !
 જેમ જેમ થવાતું રે' ઉચ્ચ ઊર્ધ્વ દશા વિધે
 મર્યાદા સંયમે ત્યાં ત્યાં મેળે યોગગતી જશે.
 બુદ્ધિની તર્કશક્તિથી પામી સંયમ ના શકો
 બુદ્ધિને છેતરી વૃત્તિ ભોગવી ભોગ લે સહુ.
 ભોગેચ્છા-વૃત્તિ તો સૂક્ષ્મ પોતાના બહેણમાં જતાં
 કેળવેલો ન હો કાબૂ બુદ્ધિ આપે શું કામ ત્યાં ?
 કાબૂ કેળવવા કાળે સાધનાની જરૂર છે,
 તાટસ્થ્યે વૃત્તિઓ સાથે ખેલવું યુદ્ધ જીવને.
 કશી લેવા ન દેવા હો વૃત્તિઓ સાથ જન્મતી
 વર્તવું જગૃતિ રાખી એકાગ્રી ભાવના કરી.
 જુદી જુદી કંઈ વૃત્તિ ઊઠ્યાં સૌ કરશે, ભલા !
 તેનાથી જે તણાયાં તો શક્તિ ગુમાવશું તદ્દા.
 અનેક જાતની વૃત્તિ ડો'ળાવ્યાં કરશે સદા,
 પોતાને દેવું ભેળાવા તેમાં તો ના જરાય ત્યાં.

‘પોતાને વૃત્તિ ઊઠે છે’ એવું લાન થવું ઘટે,
જેને ના લાન એવું રે’ તેવો તે શું કરી શકે?
જેને રે’ લાન વૃત્તિનું તે સાથે જાગૃતિ ધરી
તાટસ્થ્યે વૃત્તિની સાથે રહેવા મથવું તહીં.

કામ, ક્રોધ અને લોભ, મોહ, મત્સર ને ઘૃણા,
અહંતા કેરી વૃત્તિઓ ઊઠે માનવીને સદા.

તે સાથે યુદ્ધ મંડાવા શક્તિ જાગી ન જો હશે
તાટસ્થ્યને ય શી રીતે રાખી તે શક્તિશું હૃદે?

ખાલી ખાલી નથી આ સૌ વાતો બુદ્ધિતણી ખરે
એમાં તો ખેલવાના છે મહા કે’ જંગ જીવને.

એની રે’વાર્યો શી રીતે કાંઈ પાલવશે કશું?
સૂતેલા સિંહને મોઢે ભક્ષ્ય પોતે નહીં પડે.

નીચલી ભૂમિકાની જે વૃત્તિઓ ઊઠતી બધી,
ચેતીને એહને તાબે મોહથી ત્યાં થવું નહીં.

નીચલી ભૂમિકાની સૌ વૃત્તિના ભોગની દૃષ્ટા
ઘટે ના રાખવી હૈયે, દળાવ્યાં ના કરો છતાં.

થતાં ઘૃણા, ઝોજી આજી પ્રેમની ભાવના હૃદે
એના પ્રત્યે જગાડીને સૌમ્ય ભાવે પ્રવર્તજે.

સામાની પ્રકૃતિથી કે’ જો જવાબ મળે નહીં
દૃષ્ટા કે પરવા શાને આપણે ધરવી તહીં?

આપણે આપણા કાજે સર્વ કાંઈ કર્યો જવું,
પ્રભુનો ભાવ રાખીને સર્વમાં ચિત્ત ધારવું.

પ્રભુને સાક્ષી રાખીને ખુલ્લેખુલ્લાં થયાં જવું,
આદ્યાંતરે પ્રભુભાવે એક શું ત્યાં વહ્યાં જવું.

એક બાળુ હૃદે ભાવ જેવો હો તેવું વર્તવું
 જીવને જો ખને ના તો, મિથ્યા તે ભાવ જાણવો.
 વર્તને હેતુનું જ્ઞાન આપણું જેવું રે' હૃદે
 વિકાસ તેટલો થાય જીવને સર્વ નિશ્ચયે.
 'વર્તને શો રહ્યો હેતુ કે હૈયે ભાવ શો રમે'
 જાણ્યા તે વિના ના રે'; જાણીતો તે બધું કળે.
 કબૂલી સર્વ દેવામાં પોતાનું સાચું હોય જે
 બહાલાં તો થઈશું મેળે પ્રભુને બહુ આપણે.
 સંતાડી તે શકીશું શું પ્રભુથી આપણું કશું ?
 સંતાડે છે પ્રભુથી જે તે એને બહાલું હોય શું ?
 બોલવું એક ને બીજું વર્તને કંઈ જો વસે
 થાય આઘાત ત્યાં કેવો વલોવાય શું ઉર તે !
 સીધેસીધું જ તેથી તો સ્પષ્ટ જે હોય તે બધું
 ભલેને તેથી ખોટાં છે આપણે લાગીએ વધુ.
 જેવું હોય થતું સૌ તે ખરા રૂપે જાણાવવું
 કશું છાનું ન ત્યાં રાખી જાત છુપાવવા જવું.
 પ્રભુના ભાવને કોઈ ભુલાવે નાંખો ના શકે,
 ભુલાવે નાંખવા જે કો જશે, પોતે ભૂલું પડે.
 વૃત્તિઓ કોઈથી છૂપી કોઈની તે રહે નહીં,
 જણાઈ તે જવાની છે કોઈ એકાદ બોલથી.
 પ્રભુને સર્વ ભાવેથી હિયામાં રાખવો હૃદે
 પોતાનો કરીને એને ઘટે રીઝવવો ખરે.
 અંતર્યામી પ્રભુ પોતે આપણું સર્વ જાણતો
 એવાને ઉર પોતાનો એ રીતે જ કર્યાં જવો.
 કંબોજીયમ ; તા. ૨૩-૬-૪૩

સ્વજનોને હૃદયપુકાર

શિખરિણી-મંદાકાન્તા

તમે સાથે જો ના કંઈ પણ રહો, ને રહેવા મને તે
તમે સાથે સોંપો, તમ મહીં હશે બુદ્ધિ શી તે જણાશે !
તમારો શું હું તો મનૂર સમજો ? વેઠ કેવી કરાવો !
છતાં યે ના એનું પણ જરો રહે લાન હૈયે તમારે.

કરો શું શું એનો જીવન પૂરતો ખ્યાલ પૂરો રહે ના,
અને ત્યાં હેતુનું કહોં થકોં પછી જ્ઞાન ને લાવ રે' ત્યાં ?
પછી તે કર્તવ્યે પ્રિય સ્મરણને કેવી રીતે ધરાયે ?
વખા આવા શોને મુજ જીવનમાં રે ! સહેવા પડે તે !

જતાં આડાં તેડાં, લમર ચકડી 'ક્યાંનીં ક્યાં શી ફરો છો ?
'પ્રસંગોનું શાને જીવન મળવું ?' લાન ના એટલું તો;
ગધેડું યે છો ને મુજ કંઈ લલે લાવ પૂછે ન રહેજે,
મને જેઓ કિંતુ પ્રિયજન ગણે, લાવ ક્યાં શો પૂછે છે ?

મને ખાલી ખાલી 'પ્રિયજન' ગણો; ના સહેવાય હૈયે
મને છુટી દેવા મન ચહતું હો તો રજા પ્રેમથી છે;
પરંતુ ખાલી સૌ જીવવું સહુનું ખૂંચવું ખૂબ સાલે
તમન્ના હૈયામાં ગળતી કરોને જીવો એને જીવાડો.

લઈ લેવી હોયે મુજ થકોં રજા તો તમોને મળેલી
-ગણી સૌ લેજો તે; મુજ તરફનાં કોઈ ના બંધનો છે;
છતાં મારે હૈયે મુજ પ્રિય બધાં ખાંડ આવા તણાં ના,
રહો ના ચેતેલાં વળોં ઉપરથી માર મારો મને કાં ?

તમારો પોતાનો તમ મહોં કશો દોષ કાં ના જુઓ છો ?
 પછાડીને શાને તગડ અમથી કાં મને તે કરાવો ?
 તમારી સંગાથે કહોં કહોં તણા વા મને શા ચખાડો !
 અરે ! આનાથી તો પડો ઉકરડે તે રહેવું જ સારું ;

લલ્લે આને કોઈ નિજ મન તણી કલ્પના વ્યર્થ ધારે
 પરંતુ એ તો છે હૃદયતણુખા કારમી કેા વ્યથાના.
 હું તો એવું મારું પ્રભુ તરફનું કર્મ જે જીવવાનું ;
 પૂરેપૂરું સૌનું મુજથી બનતું ચોખ્ય ભાવે કરું છું ;
 રહેવું તાટસ્થ્યે વળી પ્રભુતણે હેતુ ચે ચૂકવો ના,
 તમો સૌને તેથી સતત હૃદયે આમ ચેતાવતો ત્યાં.
 કુંભકોણમ : તા. ૧-૧૦-'૪૩

આત્મનિવેદન

અનુષ્ટુપ

જેને જેટલું જે કેં હો મળવાનું મળ્યાં કરે,
 ભૂમિકા કિંતુ પાક્યા સૌ વિના કાંઈ બને ન તે.

શિખરિણી-મંદાકાન્તા

વિના સંકોચે જે મન હૃદયને ભાવથી ઠાલવે છે
 લલ્લેને લાગે કે હૃદય તમને ના પ્રભુ સાંભળે તે,
 હૃદે કિંતુ જ્યારે ઝળહળ થતી ભાવના જાગી ઊઠી
 પરાંવી કર્મે જ્યાં પ્રભુપદ ઢળે, સાંભળે તુર્ત શ્રીજી.

કહેવામાં એને મન હૃદયથી સર્વ ખુલ્લાં થવાનું,
 કહેવામાં એને લગીંલગીં હૃદે ભાવનું વ્યક્ત હોવું ;
 કહેવાનું રાખો ચરણકમળે જે કર્યાં સૌ કરો તે
 વધારો એ રીતે પ્રિય પ્રભુતણે પ્રેમસંગ'થ હૈયે.

કુંભકોણમ

:

તા. ૨-૧૦-'૪૩

આચારરહસ્ય

શાર્દૂલવિકીરિત

જે તે કાર્ય કર્યો કરે પણ છતાં, તે કાર્ય માંહી હુદે
ચૈતન્યે રસ રાગશે પકડી જે તે કાર્યથી મેળવે;
તો જે કાર્ય લીધું હશે ભલું થશે, ભાવે ઝગારે થશે
માટે ચિત્ત ધર્યો કરી પ્રભુપદે આવી ચઢ્યું સૌ કરે.

ચતુષ્ટય

ધર્મ-આત્મા પુરાયેલો આચારપિંજરા વિષે
આચાર-કોટલા ખડાર યેને તત્ત્વ જગાડજો.

સૌ આચાર કરેલા તે શક્તિને પ્રકટાવવા,
કિંતુ આચારમાંથી સૌ ધર્મપ્રાણ જતા રહ્યા.

આચાર મુહાં જેવા આજે તો પ્રચલિત છે
એને જે ગ્રહી રાખે છે મેળવી પ્રાણ ના શકે.

કિંતુ આચારને જેઓ ભાવજ્ઞાન હુદે થવા
સ્વીકારે છે પ્રભુ કાળે જન્મે તે થકી ચેતના.

ગુણ-ચૈતન્યશક્તિપટ

અનુબંધ ૫

તમારું જીવ્યું જે જ્ઞાને ભક્તિ ને ધ્યાનયોગથી
 પ્રભુભાવ ધરી હૈયે થતું હો, ખપતું ગધું.
 કોઈ કે'શે પૂરું એવું થાય શેં એકસામંદ્ર ?
 કિંતુ અભ્યાસ પાડ્યાથી શક્ય ના શું થવું કશું ?
 અભ્યાસ પાડતાં રે'વું હૈયે લક્ષ જીંડું ધરી,
 દષ્ટિ, વૃત્તિ અને ભાવ પરોવ્યાં કર્મમાં કરી.
 પ્રત્યેક પળ જે જીવો, જીવો તે જ્ઞાનપૂર્વક,
 જીવ્યાના હેતુનું જીંડું લક્ષ રાખ્યાં કરો દિલ.
 પ્રભુને પામવા ચાહો કિંતુ જીંધ્યાં હજી કરો
 ચાલશે કેમ એવું તે, કૃપાથી લક્ષમાં ધરો.
 પ્રકૃતિના સ્વભાવેથી દોરાયાં ના જવું ઘટે,
 સ્વતંત્ર એર્થો કો શક્તિ છે, ધારી વર્તવું હૃદે.
 પ્રકૃતિના પ્રવાહો સૌ મિથ્યા કિંતુ ન તે ગણો,
 તેમાં સૌ ભાવ મૂકીને કક્ષા એની જીંધી કરો.
 પ્રકૃતિના ત્રણે ગુણો જીવને કામના ખરે,
 ગમે તેવી લલે કક્ષા, કોક આધાર નેઈશે.
 આધાર જેટલો શુદ્ધ, દિવ્ય તે જેટલો હશે
 નગેલી ચેતનાશક્તિ પ્રાણ તે વધુ પ્રેરશે.
 વૃત્તિઓ ઇંદ્રિયોની જ્યાં જે જે વેળા ઊઠ્યાં કરે,
 હૈયાનો ચેતના-ભાવ વહેવા સાથ ઘો ખરે.

જાગેલી ચેતના-શક્તિ વૃત્તિઓ સાથે જ્યાં મળે
કરે જ્યાં બેસવું વૃત્તિ, ત્યાં હૈયા-ભાવ સ્પર્શશે.
વૃત્તિનો મૂળ ઉદ્દેશ ત્યાં ફલિતાર્થ ના થશે,
વૃત્તિનાં મૂળ એ રીતે ફેરવાતાં તદ્દા જશે
તે વેળા કિંતુ શક્તિને શકે જો રાખી સાથ તે.
પુરુષ-પ્રકૃતિ જ્ઞાને વિવેકશક્તિ, સત્ત્વ દે
અનાસક્તિ પરાવૃત્તિ સંપૂર્ણ રાજસે રહે
જીવનાસ્તિત્વ ને પૂરી સમતા તામસે રહે.
દૈવી તે ચેતનાનું દે કામ ગુણે ત્રણે ખરું,
ભાવે તટસ્થ જો પોતે બેઠો જોતો રહે બધું.
કુંભકોણમ : તા. ૬-૧૦-૪૩

કર્મથી પ્રકૃતિ-રૂપાંતર

અનુબંધ

આમતેમ કરે કોઈ તેમાં જીવ ન ઘાલવો,
સૌ સ્વભાવની રીતે તો વત્યાં તે કરશે બધું.
આપણું સાંભળ્યું પોતે સાંભળીએ ન આપણે
આપણું શી રીતે બીજું પછી સાંભળશે જગે ?
આપણે આપણું પૂરું સાંભળ્યાં કરવું હૃદે
આડાં જો આવતાં બીજાં જવા દેવું ન ચિત્ત ત્યાં.
તેથી કદાપિ તો કામ પૂરેપૂરું થશે નહીં,
બગાડો કે થશે, તેથી થાય ઉદ્વિગ્નતા વળી.
તે સ્વભાવથી એવું તો લગાડ્યાં કરશે ઘણું
બની કિંતુ શકે જે સૌ સાચવ્યાં કરી શાંત રો.

સાચવી સાચવી તે શું સાચવી શકશે? બધું ?
 બાણી બેઈ છતાં બિંધું થવા દેવું ન કે' કશું.
 સંભાળ કાળજી રાખ્યાં થતી સૌ કરવી બધી
 છતાં તેમ થતાં બિંધું સ્વસ્થતા દિલ ધારવી.
 ઉકળાટ કરી એવું ઉશ્કેરાઈ ન કે' જવું,
 ચિત્તને શાંત રાખીને યોગ્યતાથી પ્રવર્તવું.
 “ પોતાની પ્રકૃતિ સામે સામાના રૂપમાં જોભી
 “ કેવી હરાવવા ચાહે ! ” લક્ષ તે રાખવું મથી.
 કોઈ ના આપણી સામે બીજું પ્રત્યક્ષ ત્યાં વસે
 સ્વભાવ ચાલબાજી શી નવીનવી ધર્યાં કરે !
 છેતરાઈ રખે તેથી જવાયે આપણાથી ત્યાં
 એતીને બાગૃતિ ધારી મંડ્યાં ત્યાં રહેવું સર્વદા.
 દુઃખાદિ, ગ્લાનિ સૌ શોક આવ્યાં તે કરશે સદા,
 સ્વાભાવિક ક્રમે એ તો નિત્યના પ્રકૃતિતણા.
 તેથી હેરાન લેશે એ થવાનું નવ રાખવું,
 હૃદે સ્વસ્થપણું શાંતિ રાખવાનું જ ધારવું.
 હાલી ના જવું કે રીતે એકધારું વહ્યાં જવા,
 જીવતોબગતો યતન જીવને તો જવો કર્યો.
 ચાલતું આપણાથી સૌ આપણે તો કર્યો જવું
 હેયે ધારવું બિંડું કે કૃપાથી એની સૌ થતું.
 “ જીવની કેળવાવાને ભૂમિકા યોગ્ય ” હેતુ તે
 દુઃખ કલેશાદિનો સૂક્ષ્મ વિશ્વની રચના વિષે.
 આત્માના આર્ત પોકારે સંભાર્યાં પ્રભુને કરો
 કૃપા એની કરો વાંછ્યાં, માગ્યાં તે પ્રેમથી+ કરો,

હૈયે નીરવતા પૂરી ભાવ નિશ્ચિન બ્યાં થતાં
અભિવૃદ્ધિ થશે હૈયે ચેતનાશક્તિની તદ્વા.
વિચારેની પરે કાબૂ જ્ઞાનપૂર્વકનો થતાં
ખ્યાલ તાટસ્થ્યનો યોગ્ય તે વેળા જન્મશે ભલા !
આપણામાં રહેલી જે ચેતનાશક્તિનું હૃદય
પૂરું ભાન થયા વિના ફવાયે ના કશું કશે.
પહેલાં દિવ્ય શક્તિની પ્રતિષ્ઠા ત્યાં થવી ઘટે,
એનાથી કામ જે લે છે, એના પોખાર સૌ પડે.
આપણામાં થયાં જે તે કરે, તેનાથી જુદું તે
ઈશ્વરી તત્ત્વ, સૌ કર્મે ધારણા તે ધરે હૃદય.
તણાઈ છે જવાતામાં ‘રૂપ તે આપણે નથી,’
ધારી તેવું, જુદું રે’વા થવાને મંડવું મથી.
ધારણા આત્મશક્તિની ઊંડી દઢાવવી હૃદય,
કેરી તે ધારણા ખાલી કરે રહ્યાં ન યોગ્ય તે.
સ્વભાવે વૃત્તિ જે ઊઠે તેમાં ના ભળે છે જવું,
‘પોતે જુદા ઊભા છીએ’ તે પ્રમાણે જ વર્તવું.
વૃત્તિથી નવ દોરાઈ જવાનું રાખવું કશે,
જલતી જાગૃતિ રાખો દેવતા જેવી તે હૃદય.
કર્મમાં ભાવ હૈયાનો ઉતાર્યાં કરવો ઊંડો
કિંતુ તાટસ્થ્ય તે સાથે રાખવાનું ધર્યાં કરો.
જે તે સાથે કશું વર્તે, પ્રમાણિકપણે રહો
હોય એક ખીંજું તેથી ખતાવાનું ન રાખશો.
પાછું વિવેકનું ભાન યોગ્યાયોગ્યતાનું હૃદય
આપણે રાખવાનું ત્યાં ભૂલવાનું નથી કશે.

અમાનિત્વ, અહંભિત્વ, નિરભિમાન ને ક્ષમા
 નિરાસકિત બધાં પ્રત્યે કેળવ્યાં કરવાં સદા.
 પૂરી સરળતા હૈયે કૂલના જેવો કુમળી,
 કેળવ્યાં કરવાની છે ભાનજ્ઞાનવતી વળી.
 બોલેલા બોલનું પૂરું પાળવા સર્વ તે કરે
 ‘કિંતુ તે વેળની કેવી ભૂમિકા’ લક્ષ રાખજો.
 રાગમોહાદિ વૃત્તિથી બોલેલાની અયોગ્યતા
 જણાતાં પૂરું એ રીતે અંધારેલાં ન પાળવા.
 કુંભકોણમ : તા. ૧૨-૧૦-૪૩

કર્મકૌશલ

અનુષ્ટુપ

તૈયારી આપણી જો ના પ્રભુ પ્રત્યક્ષ આવતાં
 લેવાશે લાભ એનો ના કોઈ રીતે હુદ્દે જરા.
 આપણી દષ્ટિ ને વૃત્તિ હૈયાના લાવની બધી
 એના પ્રત્યે કરે રાખ્યાં ઊડામાં ઊડો અંતથી.
 એની સામે રખે મૂકે કોઈ જાતનો માગણી,
 પોતાના કે વિચારોનો ત્યાં ના આગ્રહ ધારવો.
 ‘આવી કે તેવો રીતે તે હૈયા માંહી મને ઘડે’
 એવી ના ધારણા કોઈ રાખવી ચિત્ત આપણે.
 સ્વીકાર કરવા કાજે સ્થિરતા મનની કરે
 ચેતના જાગૃતિ રાખી પ્રકૃતિથી ન કેં કરે.
 આવેશ પ્રાણના ગૂઢ અંતરે તે પ્રવેશોને
 ધંચા જાણે પ્રભુની હો પોતે કેખાવ શો કરે !

ચેતન્યશક્તિ હૈયાની પૂરેપૂરી જગાવવા
વિના તે સાધના એવું આપણું થવું શક્ય ના.

પ્રભુની ઉપરે ભારે હોવી નિર્ભરતા ઘટે
કિંતુ સૌ ચેતનાથી તે આપણાથી થવું ઘટે.

તામસી પ્રકૃતિવાળા જડતામાં રહ્યાં કરી
પોતે એવું કરે છે સૌ માન્યાં એવું કરે કદી.

માનવી સર્વ આધાર શ્રદ્ધા, વિશ્વાસ, તે બધાં
નીચલી ભૂમિકાનો કે' લોગ ના જ ઘટે થવાં.

પ્રભુના માર્ગમાં જે જે અંતરાય રૂપે બને,
ખરા હૈયાર્થો એનો સૌ ત્યાં ઇન્કાર થવો ઘટે.

કિંતુ તેવું થવાવામાં જ્ઞાનપૂર્વક તે કરો
કયું ના કયું બાકી તો મિથ્યા તે સર્વ જાણજો.

પ્રભુનો વેશ કે' ખોટો અવિદ્યા અધકાર તે
લઈ આવે કંઈ વેળા, તે વેળા ચેતવું હૃદે.

એકલા પ્રભુ સામે જે જોયાં જ કરતો હશે
ભરમાઈ જવા એને શક્યતા ના કદી કશે.

‘જે જે કામો કરો તે તે પ્રભુની શક્તિથી કરો’
હૃદે સૌ ધારણા એવી જીવતી ત્યાં જગાડજો.

જે જે કામો કરતાં હો પ્રભુને કાજ સૌ થતાં
દિવ્ય ઊડો હૃદે ભાવ ધર્યાં જવો જ કર્મમાં.

‘કર્યાં સૌ જે કરો છો તે કરો છો પ્રભુકાજ સૌ
ઊંડી ઊંડી હૃદે લક્ષે જીવતી ધારણા ધરો.

ખાલી ખાલી હૃદે એવું ધારવાનું ન તે કરો
કિંતુ તે ધારણા માંહી ચેતના-પ્રાણ લાવશો.

એવા ભાવ તણો હૈયે તે પ્રયોગ કર્યા વિષે
સાચું ના ત્યાં મથાયું તો, કોની રાહ જુઓ હવે?

કરો પ્રત્યેક જ્યાં કર્મ તે વેળા ભાન રાખવું,
ભગૃતિ ચેતનાયુક્ત કે તે યોગ્ય બને બધું.

શરૂમાં કર્મ સંગાથે પ્રકૃતિ લળશે ખરી,
કિંતુ ત્યાં આપણો ભાવ સાથેસાથ હશે વળી.

જેટલો ભાવમાં પ્રાણ બગેલો હોય અંતર
પ્રકૃતિનું થશે તેવું તેટલું ત્યાં રૂપાંતર.

જે જે કાંઈ કરો તે તે પ્રભુ કાજે કર્યાં જવું
તે તે સાથે જોડો ભાવ હૈયાનો રાખતાં જવું.

એકલું કોરું તે કર્મ કર્યાં જો કરશો તમે,
પ્રકૃતિનું તમોમાંની તો રૂપાંતર ના થશે.

અભ્યાસ પ્રાણવાળો તે પાડ્યાં જો કરશો હૃદે,
થવાનું એનીં મેળે સૌ દેખશો થતું આપ તે.

પ્રત્યેક ક્ષણ જીવ્યામાં થવાનું ધન્ય જીવને
કિંતુ એવું હૃદે ભાન રાખતાં કાં ન આપણે?

મળેલી શક્તિનો જેઓ જ્ઞાનપૂર્વક લાભ લે
મળ્યાં લાભ કરે એને તે પ્રત્યક્ષ પ્રમાણશે.

‘આ મારો હક્ક છે’ ‘આવો મારો દાવો કશો ગણો’
‘ફલાણું કેં જરૂરી છે’ ‘કાં દરકાર કરે ન કો?’

“આટલું કરતાં તો ચે સામું કો કેમ ના જુએ?”
એવાએવા કશા તુક્કા ઊઠવા ના થટે મને.*

સમર્પણ કરી દેવી જાતને સર્વ ભાવથી,
 જે જે આપે પ્રભુ એને સ્વીકારી લેવું હર્ષથી.
 થઈ દુઃખિત, કે છૂપો ત્યાં વિરોધ કર્યાં કરી
 બેબેબેબે ગ્રહિતાતાં એનો અર્થ સરે નહીં.
 મળ્યાં કિંતુ કરે જે સૌ આપણા યોગ્ય તે હશે,
 બંધબેસતું પૂરું તે સાચેસાચું વળી હશે.
 ઘડાવા જ્ઞાન ભાવેથી મળેલું સર્વ તે ગણી
 સ્વીકારી હર્ષથી લેને જીવલું એ ખરેખરું.
 પૂરેપૂરું સ્ફુરેલું છે એવું જેમાં હૃદયે ખરું
 પ્રસંગોને વધાવી લે પોતાની મેળ પ્રેમશું.
 'એણે શું કરવું યોગ્ય કે આવું ના થવું ઘટે'
 નિર્ણયો કરવા એવા એણે ના બેસવું પડે.
 જીવનધ્યેય આદર્શો એ ભાવે કર્મ જે કરે
 કર્મનો યોગ્ય વિવેક સ્વતઃ એને હૃદયે સ્ફુરે.
 ચૈતન્ય શક્તિનો ભાવ ગૂઢ જે સચરાચરે
 સર્વને અંતરે પ્રેરે એના એના ગુણો-પટે.
 અકલ્પ્ય ને અનિર્દેશ્ય અભાવાત્મક તે નથી,
 કિંતુ જીવન-પ્રત્યક્ષ થનારી ચેતના ખરી.
 સાક્ષાત્કાર કરી એનો શકો જીવન આ વિષે,
 એવી પ્રતીતિથી યોગ-સાધના કરવી હૃદયે.

ચેતનાપૂર્વક કર્મ

અનુબંધ

શ્રદ્ધા ને દૃઢ સંકલ્પ નિશ્ચયાત્મક હોય જો
x મને, થી મુક્ત, ઐશ્વર્ય જમાવી તે પરે શકે.
તે વેળાના બધા ખેલ ન્યારા ઔર કશા હશે,
વિના અનુભવ્યા જાતે પારખે આવી ના શકે.
અનુભવ્યા વિનાનું સૌ બુદ્ધિથી સમજાયલું
હૈયું કેમ કરી માને ઠસે કેવી રીતે બધું ?
શ્રદ્ધા વિશ્વાસ તેથી તો ચેતના પ્રાણયુક્ત સૌ
પૂરેપૂરાં ઘટે હોવાં આપણામાં સભાન તે.
જેવું જીવન ભાવિમાં માગતાં કરવા તમે
તે આદર્શ તણું ઊડું ધ્યાન રાખ્યાં કરો હૃદયે.
ચેતનાની અનુભૂતિ મળેલી, તે તણા ખરો
હૈયામાં x જ્યાલ આણીને ઊડેઊડે ઉતારજો.
વેપારે બુદ્ધિ જે સૂક્ષ્મ થયાં સૌ કરતી જુઓ,
પાછી વેપારમાં એને ઉપયોગે લોધાં કરો.
કમાઓ જેટલી મૂડી નાંખ્યાં વેપારમાં કરો
વધારો તે રીતે મૂડી આપી વેપાર લક્ષ સૌ.
તેવું જ સાધના વિષે જીવને કરવું રહ્યું
મૂડી વધારવાને ત્યાં કમાયેલી મથ્યાં જવું.
એકના એક કુંડાળે રમ્યાં ના કરવું હવે
એટલા એટલામાં શું સંતોષ ધરવો ઘટે ?

ઊંડા તે ઊતરી હૈયે આંખ જે મેળવેલ છે
 એને ત્યાં રાખતાં શીખી ઊંડુંઊંડું જવું હૈદે.
 રોજિદાં કર્મમાં પ્રેર્યાં હૈયાના ભાવને કરો
 વ્યવહાર ન તેથી તો તે ઘરેડ કઢી બને.
 ભાવના સૌ પ્રમાણિક કર્મે રાખ્યાં કરીકરી
 ભાવ-ઉત્તેજના રેવા જ્યાલ ત્યાં રાખજો ચઢી.
 આપણે આપણી મેળે, કર્મ પરંપરાથી કે
 પ્રસંગો આવતા જે તે, થવા દેવા ઊભા ન તે
 માનવીની પ્રકૃતિનો પ્રત્યેક ભાગ તે ખરે
 એમનો એમ મેળે તે મૂકી આપણને ન દે.
 ફેરફાર સમૂજો તે થવા તત્પર ના રહે
 પોતાનો કાળ તે છોડી દેવા ના રાજી હોય છે.
 એમ જો તે કરે તો તો પોતાનાથી વધુ ઊંચી
 સત્તાના કાળમાં એને જવાનું સાંપડે તહીં.
 પોતાના ક્ષેત્રમાં એની સત્તા જે સાર્વભૌમ છે,
 છોડી દેવા ન તે એ તો પોતાની મેળ રાજી રે.
 પૂરું છોડાવવા એનું અધોગામીપણું બધું,
 આપણે ખાંત રાખીને રહે એને મથાવવું.
 જાગૃતિ ચેતના પૂરી જે અખંડ ધરી શકે
 ફેરફાર કરાવી તે શકે પ્રકૃતિને ખરે.
 વધે આગળ તે જેમ ચેતના વિસ્તૃતિ કરે,
 તેમ તો કરતાં રેવું વાપરી વાપરી હૈદે.
 વેષારે જો કમાતા હો ધ્યાન એનું રહ્યાં કરે
 ધ્યાનનું એહવું લક્ષ આપણું હોવું ત્યાં ઘટે.

કમાણી જે કરે પાછી વેપારે નાખતા મધી,
 મૂડી એમ વધારે છે, તેવું આમાં કરે મથી.
 આધા શી શી નહે છે ક્યાં સાધકે ખોળો કાઢવું,
 શોધી ઉપાય તે કાઢી પૂરું નિશ્ચિંત ત્યાં થવું.
 પ્રસંગો આવરી લેવા કસોટીરૂપ આવશે
 ચેતેલો જે રહે એને તેમાં આનંદ લાધશે.
 કુંભકોણમ : તા. ૧૧-૧૦-'૪૩

કર્મમાં ચિત્શક્તિનું યોગ્ય વહન

અનુબંધ

વાળીને પ્રભુ પ્રત્યે તે ચિત્શક્તિ આપણી જોડી
 એ શક્તિની ક્રિયાવાટે ઉતારે દિવ્ય ચેતના.
 ચિત્શક્તિથી પ્રભુલાવ હૃયામાં પ્રગટે જોડા
 પ્રભુ પ્રત્યે હૃદે ભક્તિ પ્રેમ તેથી થયાં કરે.
 જાણે પ્રત્યક્ષ સંબંધ એક બીજાં વિષે કશો
 તે પ્રમાણે હૃદે એવી પ્રેમથી ભાવના ધરે.
 પ્રાર્થના દિવ્ય શક્તિની શુદ્ધ આધાર સૌ થવા
 જોઈએ કરવી નિત્યે, ભાવે યત્ને કરી રહ્યાં.
 ‘ક્યાં ક્યાં તે આપણું ખોટું’ આપણે જાણવું રહ્યું
 એવી રીતે સુધારે કે સાધનામાં વધ્યાં જશું.
 રેવું ના જોઈએ બાકી સ્પર્શ્યા વિના જ શક્તિએ
 સ્પર્શવા તહોં કામે તે શક્તિ લગાડવી ઘટે.
 કળા સાંપડવા એવી કરીને પ્રાર્થના જોડી
 યત્ન એકાગ્રતા ભાવે કરી શક્તિ ઉતારવી.

જે જે કરણ આડું હો શક્તિ કેન્દ્રિત ત્યાં કરી
વાળવું પ્રભુભાવે તે ચેતના વાપર્યાં કરી.
આપણું ના કશું રાખો પ્રભુનું બધું તે કરો
તેવો તેવો ધરી ભાવ તે તે સૌ પ્રભુને ધરો.
પ્રભુનો ભાવ જે રીતે જાગે તે રીતને ગ્રહો
ભૂમિકા યોગ્ય તે કાજે રચાવા સર્વ કું કરો.
ભૂમિકા તે રચાવાને યોગ્ય ભાવ ધર્યાં કરો
ભાવ વિના કશું કાર્ય પ્રભુનું ના થશે ખરું.
ભાવ તે ભક્તિનું મૂળ ખરું પ્રત્યક્ષ જાણવું
જ્ઞાનના ભાવથી ભાવ જન્મે તો યોગ્ય સૌ થવું.
ને ભાવ રાખવા માટે કર્મ તો કરવાં પડે
તેથી સૌ કર્મમાં ભાવ જ્ઞાને પરોવવો ઘટે.
કર્મના હાર્દમાં ભાવ નીતર્યાં જો ન કું કરે
મિથ્યા તે કર્મ શા પ્રાણ શકે ત્યાં પ્રકટાવો તે !
કર્મથી ભાવ જુદો ના, કર્મથી ઉર ભાવને
પ્રીછી શકાય છે, તેથી કર્મે ભાવ પરોવજો.
કર્મના હાર્દમાં ઊંડાં ભાવ જ્ઞાન રહી શકે
એટલે “યોગ્ય તે શક્તિ જોડાવા કર્મ” યોગ તે.
કર્મમાં ભાવ ને જ્ઞાન ઊંડાંઊંડાં લઈ જવાં
યોગશક્તિ વિના તે તો ના બની શકશે કદા.
તે બધાંનો ય કર્મે સૌ ત્યાં સુમેળ થવો ઘટે
અંતર્યામી હૃદે પૂરો ત્યારે તે પ્રગટે ખરે.
ચાંપુ જેટલી યુદ્ધિને કામ કરાવતી કરો
એને ત્યાં જોતરો એવી જેથી ઉકેલ થાય સૌ.

પોતાને કોઈ વાતે ના ડાહ્યાં સૌ ગણશે હૃદે
 દોરનારો તમે શોધ્યો, મારવા ઝખ તો શું તે ?
 કૃવામાં નાખોને એને જે તે સર્વ ક્યાં કરે
 જો ના હો થતું કે તો તો નકામી વેઠ મૂકી દો.
 વરવો જો પ્રભુને હો એકસામટું સૌ મહીં
 યોગ્ય સૌ ધ્યાન દેવાનું કરે રાખ્યાં ચહી, મથી.
 તે વિના કામ ના ચાલે અધૂરું તે થયાં કર્યે
 થતું કોઈકમાં ના કે છતાં માન્યા ઘણું કરે.
 ચેતજો ચેતજો ! બહાલાં ! પ્રભુને કાજ તો હૃદે
 અધીરાં ભાવથી પોતે બનો તત્પર ત્યાં હવે.
 કુંભકોણમ : તા. ૧૬-૧૦-૪૩

મડાગાંઠો

અનુબંધ

અંધાયેલી મડાગાંઠો સાધકે છોડવી ઘટે
 વિકાસ નહોં તો એનો થયાં ના કરશે ખરે.
 સર્વ તે જાતની જે જે માન્યતાઓ પરે જવા
 જીવતા જાગતા એના ચત્નો ભાવે થવા રહ્યા.
 એવા પ્રયત્નમાં એણે જાગૃતિ, પ્રેમ, કાળજી
 પૂરેપૂરી હૃદે રાખી કરી સૌ ચૂકવું મથી.
 વાતે ચેતનતા જે તે યોગ્યાયોગ્ય તણી ખરી
 રાખવી જોઈએ હૈયે દક્ષતા સ્થિરતા ધરી.
 વર્તાવું એવી રીતે કે કલ્યાણ સર્વનું બને
 કાળૂ સાત્ત્વિક વાણીમાં સાધકે રાખવો ઘટે.

કોઈ વાતે ઊંચુંનીચું થવાનું રાખવું નહીં
ધારીને સ્વસ્થતા હૈયે ધરો કુશળતા પૂરી.

કોઈ ઊંઘા વિચારોમાં પરોવાઈ ન કેં જવું
તે વેળા જાગૃતિ આણી ચેતના-ખળ લાવવું.

કોઈ આવે જવા દોરી દોરવાઈ જવું ન ત્યાં
દાખવી જોમ પોતાનું દ્યો અનુભવો શક્તિ ત્યાં.

દિલમાં દહતા ધારી ચળી સહેજે જવું નહીં;
જ્યાં ત્યાં સૌ દોષ પોતાથી સુધારો ખોળો દિલથી.

ખીજા કોઈ તણા દોષો ના જોવા આપણે કદી;
સાધી સુમેળ પોતાનો જે તે પોતે જીવે મથી.

કોઈ વાત તણે! સાર તારતમ્ય ઊંડું પૂરું
જવું આવી ઘટે મેળે તે હૈયા મહીં સોંસરું.

‘માગે છે કે કહેવા શું? શો ઊંડો હેતુ છે હૃદે!’
સમજાઈ જવું એ તો જોઈએ આપમેળથી.

કહેવાનું પછી જો હો શ્રેય તે વ્યક્તિનું લહી
થાય કલ્યાણ એ રીતે કહો વિવેક વાપરી.

સર્વની પ્રકૃતિનાં તે ઊંડાં મૂળ કઈ રીતે
પ્રવર્ત્યાં કરતાં એનું જ્ઞાન ના પ્રગટે દિલે.

એને આઘાત દેવાની કળા યોગ્ય ન સાંપડી
ત્યાં સુધી સાધકે પોતે વિવેક-જ્ઞાન રાખવું.

પોતાને યોગ્ય માનીને એવું જે વર્તવા જશે
પોતે ખાડે પડે ને તે નાંજે ખાડેય અન્યને.

કર્મ-કૌશલ્ય તે મેળે સાંપડી ના જશે કદી
વિવેકશક્તિને સૂક્ષ્મ ઊંડી કેળવવી રહી.

કર્મ આવેલું બીજાનું થવું એવું ઘટે સદા
 જેથી ગતિ બીજાની તે ભાવે ઊંચી કરે થયાં.
 જાણવાનું મળે કૈંક નવું તેવી રીતે કરી
 આત્મલક્ષી રહી ઊંડું વર્તવું સૌ કળે કરી.
 પૂરેપૂરું ધરી ભાન પોતાનું સર્વ વાતમાં
 શા મુદ્દાથી વહે પોતે વિચારે એની યોગ્યતા.
 આપણાં કર્મથી જે તે થયેલું કામ કેટલું
 સુધરે અગટે એનું ઘટે ત્યાં જ્ઞાન જાગવું.
 એક વેળાનું જે સારું બીજી વેળા ય તે જ તે
 સારું હોવું ઘટે એવો સ્પષ્ટ નિયમ કેા ન છે.
 પરિસ્થિતિ પ્રમાણેનું વર્તવું વર્તવું જુદું
 પોતાનો કાળ તે વેળા યોગ્ય-આગળ ના થવું.
 બતાવેલો તમારો જે દોષ ના લાગતાં હૃદે
 તમે કયાંક થયેલાં છો ભ્રમિત એમ જાણજો.
 કિંતુ મનાવવું એવું બેળે બેળે નથી કશું
 તમારે ધ્યાન જો બેસે ઠીક તો માનજો બધું.
 હું તો મારે મને સૂઝયું જે જે યોગ્ય, અયોગ્ય સૌ
 તમોને તે બતાવ્યા હું પ્રેમભાવે સદા કરું.
 જે કર્તવ્યે જીલેલો જો હોઈ તે વિષયે કશું
 તમારે બોલવું ના કૈં કૃપા તેટલી માગું હું.
 દેતાં સરળતા પૂરી આવડે જો કળા નરી
 વાપરે દક્ષતાથી ત્યાં હૃદે ચેતનતા ધરી.
 ગમે તેવું ભલે થાય લેવા તૈયાર તે જીલો
 તે વેળા કિંતુ એનામાં પૂરા જો ત્યાં રહ્યા હશે.

તે વિનાનું કરેલું સૌ અહંતા લયું નાણશે.
 વધુ મુશ્કેલીઓ ત્યારે એની તમે વધારશે.
 કહેવાનું કંઈ આવે બીજાને તે પણ તમે
 ખાતરી કરો લેશે. ત્યાં પોતાની કેટલા ગણી.
 પોતાનું સાધતાં જેને પૂરું ના હજી આવડ્યું
 ઘાલવા હાથ તેણે ને બીજે નય, ફેસે ઘણું.
 પોતાનું યોગ્ય જોવાનું જેને કેં આવડ્યું નથી
 જશે જોવા બીજાનું ને ખત્તા ખાશે જરૂરી.
 પોતાનું સર્વ સંભાળ્યાં સાધકે કરવું ઊંડું
 પંચાતે કે બીજાની તે ના કદી પડવું રહ્યું.
 સોંપેલું કામ ને હોય તે કામે ઊલટી ઘણી
 સાવચેતી બધી એણે ત્યારે તે રાખવી રહી.
 યદ્વા તદ્વા કરે જે કે પોતાના કામમાં જગે
 બીજાના કામમાં તેવું વાળશે ઊંધું તે ખરે.
 પોતાના કર્મમાં પૂરી લલે સ્વતંત્રતા ધરે
 બીજાના કર્મમાં જ્યારે પ્રવેશો, ચેતતાં રહો.
 વેતરાઈ કશું આડું ના નય તેમ તે કરે
 હૃદે *સળંગતા ત્યારે કર્મની સૌ તપાસને.
 એને કર્મ ફેંપે જ્યાં ત્યાં સંકળાવાનું છે બધે
 ભૂમિકા યોગ્ય ત્યાં પ્રેમે કરી સૌ આપને તમે.
 થાય સ્વીકાર ત્યાં હર્ષે એનો એવું તમે કરે
 હૃદે ભાવ ડસાવો ને રહેલું એને પડે બધું.

કરાવો હજુ એનું કામ તે તે પ્રકારનું
 તે તે એનાં તમે સાચાં, બાકી તે વ્યર્થ જાણુ.
 અજપો ના કશો એને તમેથી થાય તે રીતે
 વર્તવાનું તમે રાખો યોગ્ય ભાવેથી સૌ હૃદે.
 કુંજભાણુમ : તા. ૧૯-૧૦-'૪૩

સંસારી ને સાધકની વર્તનકળા

અનુબંધ

કોઈની વાતથી જે કો અંતર્ધ જાય સહેજમાં,
 કે' તાટસ્થ શકે રાખી કેમ તે સમજાય ના ?
 પ્રાણસ્યે કોઈનાથી એ થઈ મ્હાત જવાનું ના;
 અહંતામાં છતાં પાછું તણાઈ ના જવું જરા.
 કામ સૌ કાઢી લેવાની બીજની પાસથી કળા,
 ઘટે આવડવી પૂરી રાખીને નિષ્પ્રયત્નતા.
 અંતર્ધ ના જવું સહેજે કોઈનાથી ય આપણે
 આપણામાં છતાં ખોટું હોવું હુંપદ ના ઘટે.
 આગ્રહો છોડતાં રે'વું એક એક કરી બધા,
 જમ્યું પ્રાણસ્ય કેવું તે તે થકી પરબાય ત્યાં.
 ચેતના પર સ્વામિત્વ જામતું જો અનુભવો,
 થતું રે' છે બધું યોગ્ય જીવને ત્યાં પ્રમાણજો.
 અંતરે કરવા દેવા કામ ચેતન શક્તિને
 ખુલ્લાં એના પ્રતિ રે'વું સર્વ તે જાતથી હૃદે.
 પોતાની માન્યતાઓને છોડતાં જવું પ્રેમથી
 ઘડાવા સોંપી દો એને આપણી જાતને પછી.

હોરનારો હૃદે માન્યો એના કે'વા તણું જોડો
હેતુને જોળી કાઢીને હેતુને યોગ્ય વર્તજો.

એના વાક્ય વિષે બુદ્ધિ ના ઉકેલ કરી શકે
વાત તે જો મનાયે ના; ઘટે વિચારવું હૃદે.

કાઢી ના નાંખવું એનું એમનું એમ તે કદી
એમાં તથ્યાંશ કે' ને કે' રહેલું જાણવું સહી.

જેમાં હકીકતે ના છે સત્ય તેવું ન તે વહે,
સળંગે ને સમથે તે એનું જોવાનું હોય છે.

આપણે એક બાબતનું જોઈ ના શકીએ પૂરું
તેમાં બીજાનું તે માપ કાઢી શે' શકીએ કશું ?

આપણું માપ પોતાથી કાઢી તો શકતા નથી,
દોઢ ડાહ્યાં થઈ શાને પેલાને માપીએ પછી ?

સમથે ને સળંગે રે' પેલાનું ભાન તો બધે,
આંકડામાં પછી એને મેળવાયે જ મેળ શે' ?

માપવા તો જતાં એને મપાઈ આપણે જશું
શકેા માપી હૃદે પૂરે એવાને કોઈ રીત શું ?

એક જેવો ન તે રે' શે છતાં એક રહ્યાં જશે
એનું એકપણું એવું દોહલું પરખાવું તે.

જે જેવા હોય તે સાથે તાદાત્મ્ય તેમ રાખશે,
એનો સ્વભાવ ના એક, વૃત્તિવાળો અનેક તે.

કોઈને કે' કહે તેથી એને તેવો ન જાણવો,
નિરાળો તે રહી સૌથી પોતાનામાં રહે વહો.

પ્રસંગો સર્વના એક કોઈ કાળે રહે જ ના,
પ્રસંગોની પ્રમાણે તે જુદોજુદો કરે રહ્યાં.

એને ઊઘો પછી કોઈ તેવા તેવા વિષે જુએ,
 ને સમજાવવા જ્યાં ત્યાં પોતાનું બેસશે ન તે.
 માનવું હોય તે માને, ના માને તો ય વાહ છે,
 માનવી શાં કરે પોતે ! પોતાના દોષ ના જુએ.
 ઠાંકે નિર્જળતાને સૌ ઓઠા નીચે કશા તણા,
 મોખરે 'મૂકો બીજા'ને પોતે કોરે ખસી જતાં.
 પોતાને કરવું તેમ હતું તેમ ન કો વહે,
 'ફલાણે તે કહ્યું આમ તેથી આમ કયું' વહે.
 પોતાની કિંતુ ત્યાં ઇચ્છા હૃદયે સર્વોપરિ હતી,
 એને ના મોખરે મૂકે, બીજાનું નામ લે તહીં.
 સંસારી લોકને તોળા ! બીજાની ભૂલ કાઢતાં
 એમને વાર ના લાગે, વાપરે હોશિયારી ત્યાં;
 સંતના વર્તને હેતુ કોઈ ને કોઈ ગૂઢ રહે
 જ્યાં ત્યાં નિમિત્ત જે હોય ઇચ્છે કલ્યાણ એનું તે.
 કિંતુ કલ્યાણની વ્યાખ્યા બન્નેની જુદી જુદી રહે
 સંસારી સ્વાર્થ ત્યાં શોધે, તેમાં પેલો લખે ન કે.
 અનેક રીતથી ઊંધાં ભલે પોતે જતાં હશે,
 બીજાનું ઊંધું સેવાતાં કંઠે શા પ્રાણ આવશે !
 બીજાની ભૂલ જોઈને સ્વાર તેના પરે થશે,
 પોતાનામાં ભૂલો એવી તો અનેક થતી હશે.
 પોતાનું સર્વ જોવાની એને નિરાંત ના મળે,
 બીજાને બોધ દેવા તે જશે બેસી પળે પળે.
 પોતાના મનની વાત બાણે કો બાણતું નથી
 વર્તે છે વ્યવહારે શા લોક એવી રીતે કરી !

દોષ હોય છતાં દોષ જણાતો હોય ના તદ્દા
 પોતાને માનવી માને જાણે હો સર્વ યોગ્યતા.
 પૂરાં ડાહ્યાં બધી રીતે માને પોતાનો જાતને
 બુદ્ધિમત્તા છતાં એની અગાડીનું ન કેં બુઝે.
 પોતાની પેરવીમાં તે પૂરાં રચ્યાંપચ્યાં રહે,
 પાર તે પાડવામાં શાં દોડાદોડી કર્યો કરે !
 પોતાનાં તે બનાવે છે બીજાંને સાધનો જગે,
 ખેલ કેવા રમાડે છે ! ચિત્તે શા મલકાય તે !
 પોતાનું માપ ના આપે સંસારી લોક તો જરા
 કાઠી લેવા પૂરું માપ બીજાનું તે મથે સદા.
 તેમને કોઈ જોનારો નાથે ખેઠેલ તો હશે,
 એવું ભાન કદી હોયે એવાને જાગતું ન છે.
 પ્રભુને વરવા જેઓ ચાહતા હોય તેમણે
 સંસારી ભાવ સંસારે છોડી દેવો ઘટે હૃદે.
 આશા-તૃષ્ણા તણા તારે ચાલે સંસાર આ બધો,
 આશા ઇચ્છા બધી છોડી સંસારે તો વહ્યાં જશે.
 કોઈને કેં કહેવાનું આવે નિમિત્ત રૂપ જો,
 વિચારી એનું કલ્યાણ વર્તજો તે પ્રમાણ સૌ.

મન્યું કર્મ તે પ્રભુકર્મ

અનુબંધ ૫

પોતાના કામનું લક્ષ્ય જેનું સંપૂર્ણ રહે હૃદે,
ઉકેલ કામનો તેના આપમેળે થયાં જશે.
કામ વિના વિચારે તે બીજા ના કરશે કશા,
પરોવાઈ રહેવાનું રાખે તે લક્ષ્ય કામમાં.
પોતાની પ્રકૃતિ એને આડકંટે* લઈ જશે
કિંતુ બગૃતિવાળો તો એનાથી બચવા કરે.
એવા તે બચવામાં જે પોતાના પ્રાણ પાથરે
એવાની કેળવાયે છે આત્મશક્તિ હૃદે ખરે.
ઉપયોગ થવાવાને આત્મશક્તિ તણે પૂરે
ક્ષેત્ર ખુલ્લું કરે રાખ્યાં શક્તિ તેવો પિછાનશે.
પોતાના જ્યાલમાં એણે આઠે ખેડાર રહ્યાં જવું
સુધારવા બીજાઓને જ્યાલ દેવો તજી બધો.
બીજાઓમાં કશે લાવ પ્રભુ વિના ન રાખવો
કરવા ત્યાં જતાં કૈંક પ્રભુનો જ્યાલ ધારવો.
સર્વની પ્રકૃતિ સૂક્ષ્મ નોખી નોખી વહ્યાં કરે,
આપણી ધારણા રીતે શકીશું ગોઠવી ન તે.
એક બીજા તણા ઢાળે સૌ કો ઘડાઈ ના શકે,
વ્યક્તિત્વ માનવીનું તો નોખું નોખું રહ્યાં કરે.
પોતાનો જ્યાલ સુખ્યત્વે જીવને કરવો હૃદે
બીજાના જ્યાલને હૈયે સ્થાન ના આપવું ઘટે.

* ભેખરે અથડાવશે.

પોતાની રીતને જેમ બીજાને જ ચલાવવા
મથે આગ્રહી રીતે તે કાવે છે કોઈ રીત ના.
પ્રભુને પામવા જેને તમન્ના લાગી છે હૃદે
ઢોંઢવા દેશે બીજાઓને એમની પ્રકૃતિ વિષે.
પોતે શાંત થયા વિના, પોતે મુક્ત થયા વિના,
શાંત, મુક્ત બીજાઓને કરાવી શકોશું જ ના.
વર્તાવવા બીજાઓને આપણી માન્યતાદબે
છોડી આગ્રહ દેવા સૌ, રાખી પ્રેમ બધાં પર.
આપણાં ધર્મ-કર્તવ્ય આવી જે કેં પડેલ છે
નિર્મમત્વ તણા લાવે રાખવું કરવાનું તે.
તેવાં તેવાં બધાં કર્મે ધારણા ધારવી હૃદે
'પોતા કાળે કરીએ તે', પ્રભુપ્રીત્યર્થ માનીને.
પ્રભુભાવ તણા જેમાં તેમાં અભ્યાસ પાડવો
જન્યુતિ-પ્રાણ રાખીને હૃદે કેન્દ્રિત ધારવો.
સંભાળી આપણું એસો, કોઈ પ્રકારનો મને
થવા ઉદ્દેગ ના દેવો, તાટસ્થ્ય સ્વાસ્થ્ય તો જીવે.
વિશ્વને ફેરવાવાળો સુધારો કરનાર ત્યાં
માથે બેઠેલ છે મોટો બધું સંભાળશે સદા.
છોડી પંચાત બીજાની એકવાર પ્રભુ તણું
પૂરું ચંત્ર બની જાઓ, જોવાશે પછી સૌ ખરું.
પ્રભુની પ્રેરણા પામ્યા વિનાનું કાર્ય કાર્ય ના;
કરી સોંપ્યાં પ્રભુને સૌ ધારો નિશ્ચિંતતા સદા,

બહારી લેવાનું ના રાખો, આપમેળે મળ્યાં જતું
પ્રભુનું કાર્ય તે માની તે ભાવે તે ક્યાં જવું.

અમદાવાદ

:

તા. ૨૯-૧૧-૪૩

યોગ્ય વ્યવસ્થિતિ

ખાઓ, પીઓ, મૂઓ, બેસો, બેઠો, જે સૌ ક્યાં કરો
ધારી ત્યાં ધારણા એની તે તે સર્વ ક્યાં જાણે.

અન્નથી તો ટકે પ્રાણ, અન્નમાં ચેતના બરે
શક્તિ જન્માવવા કેરી જીવને ધારવી ઘટે.

પાણી ઓગળવાને છે આપણામાંનું તે બધું
પાણીને લેતો વેળાએ ધારણા સ્મરણે ધરો.

હૃદયે સૌ ત્યાગ મળ વાટે જતો હોંસે
થવાવા દૂર તેવું સૌ તે વેળા પ્રાર્થજે હૃદે.

સૂતી વેળા સૂઈ જતું આપણામાંનું સ્થૂલ તે
“જગતાં સૂઈ તે રહે” પ્રાર્થજે એવું તે પળે.

પ્રાર્થનાભાવ હૈયામાં દઢાવી કર્મ સૌ કરો
વિના ભાવ થતાં કામો નકામાં સર્વને ગણો.

ઓઠવા ખેરવાનું ચે જાતને ઢાંકવા મળ્યું
તેમાંથી મમતા મૂકી જે આવે, ખેરવું બધું.

વ્યવસ્થા તે છતાં સૌમાં કળા-સૌંદર્યશ્રી ભરી
જીવને રાખવાની છે ચેતના પ્રાણ વાપરી.

જેમ પ્રકૃતિમાં ક્યાં ચે યદ્વાતદ્વા કશું ન છે
યદ્વાતદ્વાપણું તેમ રાખવાનું ને આપણું.

ધરકામ હૃદે શક્તિ મળ્યું જન્માવવા ગણો
જેટલું કરશે સારું તેટલી શક્તિ પામશે.

કળા સૌંદર્યનો ભાવ કામથી જન્મતો હૃદે,
પ્રભુપ્રીત્યર્થે જો કામ થાય, ચેતન નીપજે.

મહંતું ચઢિયાતું છે કામ એવું નહીં ગણો
સૌ સૌનું કામ છે શ્રેષ્ઠ તેના વિકાસ અર્થે સૌ.

પ્રકૃતિજન્ય હો કામ જે સ્વાભાવિક સ્ત્રીતાલું
તે કામે ઉન્નતિ એની થશે એમ પ્રમાણવું.

પોતાની પ્રકૃતિથી જો ભિન્ન કામે પડાપડી
કરે જે, તે બગાડે છે કામ પ્રકૃતિનું વળી.

મુગ્ધતાભર્યું સૌંદર્ય, મુગ્ધ કોમળતા ફૂળી
મહંના મહેનતુ કામે સ્ત્રીની ત્યાં ઓગળી જતી.

તત્ત્વ આકર્ષનારું જે સ્ત્રીમાં પ્રકૃતિનું રહ્યું
તે તત્ત્વનો થતો નાશ સ્ત્રીના પુરુષ *કામશું.

પોત પોતાતાલું કામ સૌ કાળે ઇષ્ટ, શ્રેષ્ઠ છે,
પોતાના કામમાં શ્રેય રહેલું સૌનું તે જગે.

ના કામ હલકું કોનું, બીજું ના કામ કોઈનું;
કોઈ મોટું નથી નાનું, સૌ તે એક પ્રમાણનું.

સાચલા

:

તા. ૧૫-૧૨-૪૩

* કામશું = કામ સાથે

ઈચ્છા—સ્વરૂપ

ઇચ્છાઓ મનમાં છૂપી જો રહ્યાં કરતી હશે
 આશાકિલ્લા સ્વાભ્યાં તે સદા આપણને કરે.
 જન્માવે સૃષ્ટિ તે આશા આપણામાં નવી નવી
 બંધાવ્યાં તે કરે તેમાં જાંડું આપણને વળી.
 ઇચ્છા કેં રાખવાની ના જીવને તેથી તો કદા
 થતાં ઇચ્છા જ તે સાથે ભેળાઈ ના જવું તદા.
 ઇચ્છાથી જન્મ ને મૃત્યુ જીવને તો થયાં કરે
 ઇચ્છાથી સુખ ને દુઃખ લાગ્યાં આપણને કરે.
 પ્રભુને પામવા કેરી તમન્ના દિલ લાગી હો;
 ઇચ્છા સૌ છોડતાં જાઓ, બાકી બંધાઈ ત્યાં જશે.
 ઇચ્છા ના છૂટશે મેળે એને છોડાવવા પૂરી
 પડે કેળવવું ચિત્ત ગ્રાસે કોર થકી ચઢી.
 ઇચ્છાના વેગથી થાયે ઉધામા જીવને બધા
 આશા અને નિરાશાને જન્માવ્યાં તે કરે સદા.
 ઇચ્છાથી સૃષ્ટિ જન્મે ને ઇચ્છા પોષતી સૃષ્ટિને;
 થાય તે લય ઇચ્છાથી, ઇચ્છા શી બળવાન તે!
 પ્રભુ વિના ખીજી ઇચ્છા આપણામાં ન જો હશે
 જન્મશે કે ન પોષાશે કશાનાં ખીજ તો હૃદે.
 ભાવ ઉત્કટ હૈયામાં થયા એવો વિના ખરો
 ઇચ્છાનો લય એનામાં કદી કેમ બને પૂરો?
 ‘આપણા મનનું રૂપ વળાંકો શાં લીધાં કરે’
 તાદસ્થ્યે તે નિહાળીને દોરવાવું ન તે રીતે.

અનેક જાતની ઇચ્છા આપણામાં થયાં જશે
એકરૂપ બધાં સાથે થઈ ના જવું આપણે.
તેથી જે જે કરે કામ તેમાં મોહ ન રાખવો
પ્રભુપ્રીત્યર્થનો ભાવ ધર્યો કર્મે કરે ઊંડો.
પ્રત્યેક કર્મમાં એવી જ્ઞાનપૂર્વક ભાવના
રખાયે જીવતી, તો તો કળાવે યોગ્ય સાધના.

શંકા-સમાધાન

અનુબંધ ૫

શંકા જે મનમાં જાગે તેનો સૌ તોલ પૂરતો
ચારે બાજુ તણો ઊંડો સાધકે રાખવો રહ્યો.
જેવો ખ્યાલ ઊઠે તેના જેવું જીવનમાં કરું,
સ્વાર્થરૂપે રહેલું છે ત્યાં તે જોવાતું ધારવું.
જો ના તેવું જડે તેમાં તો બુદ્ધિ તણી વફતા
ઊંધું તે જોવડાવે છે માનવાપણું એવું ત્યાં.
શંકા ઊઠ્યા પ્રમાણે તો હેતુ શા કાજ ત્યાં હશે ?
ઘટે વિચારવું પૂરું તે વેળા આપણે હૃદે.
કેવા પ્રકારનો વિશ્વે માનવી એવું તે કરે
બુદ્ધિ કામે લગાડીને તોળવું સર્વ બાજુએ.
વધારવા મહત્તા કે પોતાની શ્રેષ્ઠતા પૂરી
હંસાવવા ખીંખીએને એવા દાવ શું તે રમે ?
નામના કે મહત્તામાં રાચવા કેરું એહવું
રહું છે જીવને કેવું જણાશે આપમેળવું.

માલિની

હૃદય હૃદય સાથે દોરોસંચારથી શો
 —અનુભવ હૃદયે તે જે થયેલો, વિચારે;
 મનસમજણ કેરો જે ચોલો છે પડેલો
 મન ત્યમ સમજવા પ્રેરશે ચિત્તને તો.

અનુકૃપ

વેપારે જે રીતે ઊંડો સૌ અભ્યાસ પડેલ છે
 એનો અધ્યાસ બુદ્ધિમાં થયેલો સ્પર્શ છે ખરે.
 કિંતુ નિરુપયોગી ના એવું જે બુદ્ધિનું કશું
 બુદ્ધિ જે ના નકામી, જો એને પાંસરી રાખશું.
 સરવાળે જુઓ કેવું થયાં જીવનનું કરે
 એને માપ ગણી હેયે ત્યાં મઠારવો બુદ્ધિને.
 ચમત્કાર નથી એ તો વ્યક્તત્વ શક્તિ કેરું ત્યાં
 થયાં કરેલું પોતાનું નિમિત્ત રૂપ વ્યક્તિમાં.
 આત્મની શક્તિનો ભાવ ઉદ્ભવ એ રીતે થતાં
 વ્યક્ત એમ થતો રેશે કોઈ ગૂઢ રીતે તહાં.
 ભલે નિમિત્ત ત્યાં બીજું શક્તિનો પ્રાણ સ્પર્શવા
 આત્મશક્તિ તણું જ્ઞાન એ રીતે પ્રભુ દે તહાં.
 વિસ્તાર જ્ઞાનનો થાવા નિમિત્ત ભૂમિકા હૃદે
 જોઈતી, આપતો રે'છે કૃપાળુ પ્રભુ એહને.
 મારી મુશ્કેલીઓ ભાંગી ભલે માનવોએ જગે
 કિંતુ સાક્ષાત ત્યાં હાથ સૂઝે છે પ્રભુનો મને.
 બુદ્ધિએ તે સુઝાડેલું પ્રપંચી સાવ દાવને
 કરાવો ના પ્રભુ એવું નિમિત્ત હું બનાવીને.

એવા પ્રપંચવતીનાં લક્ષણો જીવને કદી
 પરખાયાં વિના ના રે' કોઈ ને કોઈ રીતથી.
 પૂર્વ જીવનની છાયા એવાની કેવી છે અધી
 તેનાથી તોલ તો પૂરે તેનો આવી શકે સહી.
 તમારો પા'ડ માનું કે આવું સૂઝયા છતાં હૃદે
 મને પ્રેમ તમે દીધો તે બાલું હું કઈ રીતે.
 છતાં જે કે' લખાયું છે બુદ્ધિને સમજાવવા
 તે વિના ત્યાં બીજો હેતુ નથી કોઈ કશે હવાં.
 આઘાત જે થયો ઊંડો તમારું ચિત્તવું હૃદે
 ઊંડું કરાવિયું કેલું પ્રાણવાણું હલાવીને !
 “હેયે આઘાત જે જન્મ્યો એનાથી શુભ ભાવના
 પ્રેમીના દિલમાં પૂરી જાગજો” કરું પ્રાર્થના.
 નાનું બાળ જહીં મુખી અમુક વર્ષનું થતું
 સહી લેવાય એનું તો પ્રેમભાવે કરી અધું.
 એવું પ્રેમે સહેવાતું બાળ વિકાસ યોગ્ય તે
 કિંતુ મોટું થતાં એણે સહેવાતાં બગડયાં કરે.
 એને ત્યાં રોકવું યોગ્ય જેમ તે માનોએ છોએ
 તેવું આમાં ચ, સહેવામાં મર્યાદાઓ રહી ખરે.
 મને રખાવજો સીધો આત્મકલ્યાણમાં અધે
 તે વિના કે! બીજા કામે હજો ના પરવા મને.
 પ્રાર્થના પાદ બહાલાંને બહાલાનું જીરવી શકું
 ચક્રાત્ક્રા ગમે તેવું આત્મભાવે કરી અધું.
 બહાલાનામાં કરી શંકા ઊગે તે વેળ આપમાં
 જોઈજોઈ હૃદે ઊંડું પ્રભુને પ્રાર્થવું તદા.

અન્યથા કર્મવિચાર પરત્વે સમાધાન

અનુબંધ

પોતાના કામની જેને પૂરેપૂરી પડી હશે
કામની સાથે તે માત્ર પરવા ખૂબ રાખશે.
કામ સાથી નિષેદાય જ્યાં એનો જ એહને
માત્ર હોયે થતો રેશે ચેતનાયુક્ત ઔર તે.
અન્યથા કોઈ વિચારે આવતાં તે વિચારશે
સાથી તે ઊપજ્યા એનું મૂળ તે શોધી કાઢશે.
જ્યાં સુધી આપણે પોતે પૂરેપૂરા થયા નથી
અન્યથા કેરું તો મૂળ શોધવું આપણા મહી.
એછો અન્યાય બીજાને થવા સંભવ એ રીતે
શોધતાં મૂળ પોતામાં ખોઈએ આપણે ન કે.
ઊંડા ઊતરવું પૂરું સાધકે સર્વ વાતમાં
કલ્યાણ એકલા કાજે, સૌ છોડી દેવું તે વિના.
અભિમાનભર્યાં કોનાં ભલે હો વચનો કહા;
પ્રત્યાઘાત થકી એના કર્મે પ્રવેશવું ન ત્યાં.
કર્મે તે જો પ્રવેશવું જરૂરી હોય આપણું
કર્મકૌશલ્યને કાજે કર્મ તે ઉપયોગનું.
આઘાતે કોઈના હોયે છંછેડાઈ જવું ન તે;
હાલી તાર જવા ના હો અગાડે કામ તે ખરે.
સારગ્રાહી થવા સારુ ખુલ્લું પૂરું રહ્યાં જવું;
સાત્ત્વિક નમ્રતા હોયે ધારી સૌ, પ્રેમ રાખવો,

માનીએ તેથી કેં બીજું હોવા સંભવ હોય છે;
 ના મનાય છતાં તેમાં ઊંડું ધારી ન બેસવું.
 ના મનાયેલું હો. જે તે એમનું એમ તે બધું
 પડી રે'વા જ દેવું તે ઉભળાવા ન દેવું સૌ.
 આપણું મુખ્ય જે કામ એનો ઊંડો ભલે કશો
 સાર પેદાર્થી ના દેખો, કામથી પરવા ધરો.
 કામથી ચેતનાગ્રાણુ આવશે જે ક્ષણે ખરા
 આપમેળે બધું ત્યારે જણાશે જ્યોત જેમ ત્યાં.
 જૂનવાણી બધી જે જે માન્યતાઓ પડેલી છે
 બેવાનું તે રીતે ક્યાં યે રાખવાનું નથી કશે.
 ગેરલાભ કશો એમાં નથી આપણને જગે
 વિચારી તે ઊંડું બેશો પોતાનો ખ્યાલ રાખોને.
 ઘડીવાર ભલે માનો બીજો ખોટો હશે કદા
 એને સારો ગ્રહી લેતાં જવાનું આપણું ન ત્યાં.
 તેવું તેનું કશું ખોટું, કામ બે આપણું ઊંધું
 મારી ના શકતું હોય, રે'વા તે એની પાસ ઘો.
 જિંદગી કામમાં જેનો પૂરો છે ખપ બેઠતો
 તે કામે સ્થાદવાદેથી વર્તવાનું ન યોગ્ય સૌ.
 જીવન વર્તવા કેરી રીત ને કામ જે બધાં
 સ્થાદવાદ કશો તેમાં રાખવો આપણે ન ત્યાં.
 સત્યની શક્યતાઓ સૌ સત્ય પાસે ભલે રહે,
 સત્યને પામવા સૌથી મથો ખડેલાં જ આપણે.
 પોતાને કામ ચેતેલો પૂરો ઉર રહ્યાં કરે
 છેતરાઈ જવા ક્યાં યે એને સંભવ તે ન રહે.

કામથી કામમાં જીવ રાખવા જે મથે હૃદે
 સર્વની પાસથી કામ કાઢી લેવાનું તે કરે.
 જશે ગાંજ્યો ન એવો તે કોઈનાથી કશે જશે
 રે'વું નિશ્ચિંત એવાએ સર્વ વાતે બધે ખરે.
 હૃદે નિશ્ચિંતતા શાંતિ વિના સર્જન ના થશે
 જે થકી તે રહે તેવું વત્યાં સૌ કરવું ઘટે.
 ભિખારી હોય ને કે'શે કે “હું રાબધિરાજ છું”;
 એને તેવું કહેવા ઘો કાઢી લો કામ આપણું.
 રાબધિરાજ જે એવો સાચેસાચ હશે જ તો
 કોક દી જાણવામાં કે' રે'શે આવ્યા વિના ન તો.
 ઊંધું જીવનનું એનું, જે કે' આપણને ખરે
 શિખવાડ્યાં કરે છે તે રહે કાં લય તે પછે?
 એવાની પાસથી જ્ઞાન જાણવા કંઈ જે મળે,
 જાણી લેવાનું તો રાખો નમ્રતા ભક્તિથી હૃદે.
 એવા પ્રત્યે વિના પ્રેમ ભક્તિ ઊડી ધર્યાં વિના
 શકાશે ના ગ્રહી યોગ્ય એવાની પાસથી જરા.
 ભક્તિ ને પ્રેમ દેવાનાં પેલાને કાજ તો નથી
 આપણા સૌ વિકાસાર્થે દેવાં જે યોગ્ય, દો ચહી.
 એવાને બાંધી લેવાનું પોટલું કયાંય ના કશું
 લોભથી આપણી પાસે એને લેવાનું શું રહ્યું?
 નામના વિશ્વવિખ્યાતિ એવો ના માગતો કરે
 પોતાની વાત કે'વાની જેને તેને મના કરે.
 એની મેળે થવા જે દે સહેજ ભાવે થતું બધું
 મોઢાટો ના નકામો કે' એને, તે પ્રાર્થના કરું.

એને જે લાગતું હોય, કે'વા દો સર્વ એહને
 આપણું જાય તેમાં શું ? ના ગ્રહાતાં, ગ્રહો ન તે.
 એસે જો કે' બગાડી તે જીવન આપણું કદા
 સ્વતંત્ર આપણે છીએ એનાથી મુક્ત ત્યાં થવા.
 અંધારેલા નથી ક્યાંયે તેનામાં આપણે જરા
 સ્વચ્છંદી હો ભલે એવો આપણે રે'વું આપમાં.
 સ્વચ્છંદીપણું એવાનું સહેવાતું ન હોય જો
 એને દૂર મૂકી દેજો તે વેળા હાથ જોડો તો.
 દ્વંજણી ગાયની પાટુ સહી લેવી પડે કદી
 એવું એનું સહી પ્રેમે રાખજો કામ કામથી.
 ગાંડા એવા ઘણા દીઠા પોતાને નૃપ માનતા
 માની બેઠા ભલે તેઓ બને તે હાંસીપાત્ર શા !
 માનવાને સદા ખુદ્દી ખુદ્દિ તટસ્થ રાખવી
 બેળે બેળે મનાવાથી વળે ના સાર કોઈથી.
 નમેલું એક બાળુનું પદલું જો રાખવું ચહો
 સત્ય બાળુ નમેલું તે રહેતું હો, ભલે રહો.
 'અંધશ્રદ્ધા મહીં ઊંડે જવા આપણને ન દે'
 જોયું અનુભવે એવું શેની ચિંતા પછી રહે ?
 સાયલા :

મૌન

અનુબંધ

વૃત્તિઓ ઊઠી ઊઠીને ડોળાવ્યાં મનને કરે
ઠારવા સર્વ તે કાળે મૌનનો ઉપયોગ છે.
એકના એક અભ્યાસે રહેવા વળગી હૃદે
ભૂમિકા તે રચાવાને મૌનનો ઉપયોગ છે.
બહાલું મધુરું એવું તે પ્રભુનું સ્મરણું હૃદે
થયાં તે કરવા કાળે મૌનનો ઉપયોગ છે.
વિચારે સૌ જુદા જુદા ઊઠ્યા જે કરતા રહે
તણાઈ ના જવા તેમાં મૌનનો ઉપયોગ છે.
સ્થિરતા, શાંતિ, આનંદ ને તાટસ્થ્ય બધાં થકી
રાખવાને જરૂરી તે મૌન છે યોગ્ય ચિત્તથી.
રહે ચિત્શક્તિ બહેંચાતી, એને એકાર્થો, કેંદ્રિત
એકાંગી ઊઠી રેવાને મૌન ઉત્તમ સાધન.
આડુંતેડું કરે દોડ્યાં આમથી તેમ લક્ષ શું !
ખીલે તે બાંધવા કાળે મૌન છે ફલદાયી શું !
ભેદ પડાવવા આવે વચ્ચે આપણને પથે
રહેવા યોગ્ય ચેતી, ત્યાં રખાવે ઠામ મૌન તે.
ચેતનાશક્તિ હૈયાની ઉદ્દીપ્ત કરવા ખરે
પરોવાવા જોડું તેમાં મૌન દે માર્ગ ચિત્તને.
પરિસ્થિતિથી તે મુક્ત રહેવાવા પૂરેપૂરી
કરી સરળતા આપે મૌન જીવનને ખરી.

સંડાવાતાં ભલે ને હો જાધું ને કેં ચતું થતાં
આડે ચઢી જવાતાં ત્યાં બચાવ્યાં મૌન તે કરે.

પોતાનામાં પૂરેપૂરું પોતાને ઠરવા હૃદે
મૌન જેવો ખોળે કો ના રામખાણુ ધલાજ છે.

ચિંતા, ઉદ્વેગ, કંટાળો, શોક, મત્સર, ક્રોધ ને
કામ-રાગાદિ ઠેકાણે સાધવા મૌન સાર્થ છે.

મૌન જો જળવાતું હો ખાલી, ખાલી નકામું જે
તો તો સૌ કચરો ભેગો કર્યાં તે કરશે ખરે.

હેતુ વિનાનું તે મૌન સારશે કાંઈ અર્થ ના
હેતુથી સંકળાવેલું જન્માવે મૌન ચેતના.

એક ઠામે રહેવાને ટકોર્યાં ચિત્તને કરે
રખાવે ચિત્ત ચાંટાડી ધ્યેયે મૌન જોડું હૃદે.

આપણી જાતને પૂરા ચેતેલા તે રખાવતું
ભગૃતિ કાળજી પ્રેરે મૌન જીવનમાં જોડું.

પ્રવેશાવે જોડું જોડું હૈયાનો ભાવ ધ્યેયમાં
નવા નવા જુદા અર્થ સમજાવ્યાં કરે સદા.

ગમે તે કરતાં છો હો, તે તે કર્મ બધાં વિષે
આપણે કરવાનું ત્યાં દોરવે ભાન મૌન તે.

સંજોગો ઊલટા આવે ઉપરાઉપરી ભલે
જળવાવ્યાં કરે શાંતિ, સ્થિરતા, સમતા, હૃદે.

પોતાની શક્તિનો ખ્યાલ જન્માવ્યાં મૌન તો કરે;
પ્રસંગોથી રહેવાને અલિપ્ત, મૌન પ્રાણુ દે.

વૃત્તિઓ ઇંદ્રિયોનાથી જુદાં તો આપણે છોએ
સ્પષ્ટ ભાન હોવા જેવું કરાવે મૌન તે હૃદે.

જેનું તેનું ઘટે જેનું યોગ્યાયોગ્યપણું હવું
 સુઝાડયાં તે કરે મેળે મૌન આપણને પૂરું.
 ‘કર્મ-અકર્મની કેવી વિવેકશક્તિ યોગ્ય તે’
 હેતુથી સંકળાયેલું મૌન સર્વ ખોલાવશે.
 સર્વની સાથ વાતોના રસે ઊંડા કદાપિ ચે
 રૂખી ના તે જવા દેશે ભાવનાવાળું મૌન જે.
 એક કામે રહેવાનું પૂરું ભાન રખાવશે;
 ઉત્તેજના અદીઠી કે। મૌન અનુભવાવશે.
 વિચારો આવતાં ઊંધા પોતે સાવધ ત્યાં થશે
 અગમ્ય ગૂઢ ત્યાં એવી મૌનથી શક્તિ જન્મશે.
 વેગ, ઉત્સાહ ને જોમ, ખંત, સાહસ, ધીરજ,
 પુરુષાર્થ તણી શક્તિ જન્માવે મૌન શી દિલ !
 ગૂંચવાતાં ખરો રસ્તો આપમેળે સૂઝયાં જશે;
 ‘ગૂંચવાવું’ કશી વાતે’ મૌન તે અટકાવશે.
 સર્વથી ચે થયેલાં હો મુક્ત પૂરાં ખરાં હૃદે
 મૌન પૂરાં બનાવે છે મૌન સાચું અનુભવે.
 પૂરેપૂરા રહેવાને આત્મલક્ષી બધાં વિષે
 પ્રેરાવે સહજે મૌન, મૌનનો શો પ્રતાપ તે !
 એકલા આપ પોતે હો સમાયેલા બધાં વિષે
 પાછા એનાર્થો ચે જુદા મૌનમાં મૌનથી બને.
 સ્થૂળ ને સૂક્ષ્મ તો મૌન, મૌન જેવા પ્રકારનું
 જીવને ભાવ તેવા સૌ પ્રગટાવ્યાં કરે ખરું.
 મૌનની તો દશાઓ છે એકએકથી શી જુદી !
 આત્માના મૌનના જેવી સર્વોત્કૃષ્ટ દશા ન કેં.
 કુબકોણમ : તા. ૧૦-૧૦-૪૩

કર્મમાં ભક્તિભાવ

અનુબંધ ૫

કામ વિના વિચારને ઊઠવા દો ન કે. રીતે
કાળૂ મેળવવા પૂરે ચેતવું જ્ઞાનપૂર્વક.
ઉદ્દેશ ભાવના કેરો ભક્તિ વિના ન સ્ફુરશે
ભાવ વિના થતાં કર્મો ભાવ કેવી રીતે જોગે ?
ભક્તિભાવ જોડો હૈયે જેનો જીવનમાં ભર્યો
ઘટે છે જાગવો તેને કર્મોમાં સ્નિગ્ધતાભર્યો.
હાજની પોળ, અમદાવાદ : તા. ૧૦-૧૨-૪૩

સમર્પણભાવે કર્મ

અનુબંધ ૫

વિચારની પરે કાળૂ જ્યારે પૂરેપૂરે થશે
સંશયમુક્તિ તે વેળા આપોઆપ હ્રદે થશે.
પ્રાણની વાસનાઓ ને શારીરિક ક્રિયા પરે
પૂરે કાળૂ ઘટે હોવો જીવને જ્ઞાનપૂર્વક.
મોળાં વિચારનાં જે જે આવે તે સાથે નિઃસ્પૃહી
જાણે નિર્લેપ બેઠેલા તમે હો, એમ વર્તવું.
કોઈ વિચારને પોતે ના અનુમતિ આપવી
એને વહી જવા દેવો સાક્ષી-તટસ્થતા ધરી.
કર્મમાં એવું વર્તતાં આત્માની શક્તિ જાગશે;
કામ જે એથી હેશે તે વધારે શક્તિ પામશે.
'રહે જો ચિત્ત અક્ષુબ્ધ પૂરેપૂરું અરેખરું'
ખેલું પગથિયું એને સાધના કેરું જાણવું.

આંતર ચેતનાશક્તિ જાગેલી જો થઈ હશે;
કરણો સર્વમાં એનો વિસ્તાર જામતો જશે.

આપણા અંતરે જ્યારે શક્તિ કામ કરી રહે
જ્યાં જ્યાં અશક્યતા લાગે ત્યાં લગાડવો કામ તે.

બિધ્નું કે ભૂમિકાનું તે કામ હોવું ઘટે ખરું;
તેના વિના જોઈને કોઈ કામે એને ન વાપરો.

ચારે બાજુ ય પોતાને બિરાશા જેવું લાગતાં
જાણી લેવું ઘટે ત્યારે આપણે એકલા પડ્યા.

ત્યારે તો ચેતનાએ ત્યાં છોડી દીધેલ સાથ છે
તે વેળાના વિચારોને મહત્ત્વ દેવું ના હૃદે.

ભૂમિકાના જોઈને કોઈ જાણી લેવા વિચાર તે
વર્તાવું તે પ્રમાણે ના ગમે તે ત્યાં થઈ જતો.

ચેતના કે અધોગામી ઘસેડી લઈ જાય છે
પ્રમાણી એવું તે વેળા સ્હાય માંગ્યા કરે હૃદે.

સ્હાય માગ્યાં કરે ત્યારે આર્તનાદે ઘણા ઊંડા
પ્રત્યક્ષ ચેતના જાગે ત્યાં સુધી રે કરે મથ્યાં.

અનેરી શક્તિનું કોઈ ભાનજ્ઞાન હૃદે થશે
દોરવણી બધાં કામે જાણે તે આપતી જશે.

હૃદે દોરી રહ્યું કોક પ્રત્યક્ષ ભાન જ્ઞાન તે
પૂરેપૂરું હૃદે થાય કર્મે આપણને ખરે.

છેતરાવું કદી ના ત્યાં, ઉઘાડી આંખ રાખીને;
હૈયે અનુભવી જોવું સ્પષ્ટતાથી પૂરું ખરે.

આવું તે જાણી લેવાતાં શંકા ના રાખવી કશી
છતું જે હોય તે સ્થિર ચિત્તે જોવું જ પારખી.

બીજું લેણાયલું ત્યાં જો હશે તો રંગ ત્યાં જુદો
જે પ્રમાણેનું હો. ચિત્ત તેવા આકાર નીરખો.
તેથી તો ચિત્તને પૂરું બધાંથી જુદું રાખવા
અભ્યાસ પાડતાં રે'વું કર્મે જીવનમાં સદા.
એવી તટસ્થતા જ્યારે સાંપડી સૌ હશે પૂરી
આવિર્ભાવ થતી શક્તિ દેખાશે આપમેળથી.
પ્રભુની પ્રાપ્તિ વિનાના સૌ હેતુ તે જતા કરી
જે તમન્ના વધારે છે પ્રભુ કાજે ચઢ્યાં કરી;
હૈયાનું સર્વ સામર્થ્ય તેને સાંપડતું હશે
પ્રત્યક્ષ એવું હૈયામાં તે અનુભવ પ્રીછશે.

પ્રભુ નિમિત્ત જે તે કે' રાખજો કરવાનું સૌ
આપણે કાજ ત્યાં કાંઈ રહે ના કરવાનું તો.
જે તે વાતે પ્રભુભાવ લાવ્યાં તે ઉરમાં કરો
દહાવ્યાં તે કરો ભાવ હૈયામાં પ્રેમથી ખરો.
પ્રભુની ચેતનાશક્તિ સર્વ કર્મ કરાવતી
તે તે કામ થતી વેળા ચેતના તે દહાવવી.
આદિ, મધ્ય અને અંતે જ્ઞાન, ભાવે, કર્યાં જવું
પછી સમર્પવું પ્રેમે; કશું પાસે ન રાખવું.
પ્રભુ વિના બીજું કોઈ ક્યાંય આપણું બેઠો ના,
નિશ્ચય ઉરમાં એવો થવો પાકો ઘટે સદા.
પ્રભુને દોર સોંપીને, પ્રવેશો સર્વ કર્મમાં
સારું માડું પછી એને સમર્પ્યાં જવું સર્વદા.
સર્વ કર્મ મહી વૃત્તિ પોતાની જો રહે ન તે
“ હું ” બધું નીકળી જશે, ત્યારે શક્તિ છતી થશે.

માલિની

કરો કરો કરોશું શું આપણે રે ખિચારાં ?
તહાપિ હઠતું ના તે 'હું'પણું આપણામાં;
હૃદયમહીં પ્રભુની ચેતનાને ઉતારી
સહુ કંઈ કરવામાં સ્પર્શ એનો થવા દો.

પ્રભુમય જીવવાનો પ્રેમ સૌ જાગવા દો,
પ્રભુમય જીવવાનાં સ્વપ્ન સૌ ઊઠવા દો,
પ્રભુમય જીવવાની ભાવના સૌ થવા દો,
પ્રભુમય જીવવાની ચેતના જન્મવા દો.

અનુષ્ટુપ

જોવું કે આમ ને તેમ પાલવે કેમ તે હવે ?
સ્થિર ચિત્તે જ એકાગ્રે ભાવથી વર્તવું હૃદે.
બીજા વિચાર કર્મોમાં આડા તેડા થવા ન દો
હૃદે ચેતનતા રાખો એવી આઠે પહોર તો.
પ્રભુ મેળવવા ઇચ્છો તો એને ઉર રાખવા
જાગૃતિ, ભાવના, પ્રેમ ધરો ત્યાં એવી ચેતના.
પ્રભુ મેળવવા ઇચ્છો તો ઇચ્છા સર્વ ઉરથી
જે તે જતી કરી; હયું પ્રભુમાં પ્રોઈ રાખવું.
આઠે પહોર એનામાં પ્રેમભાવે રહ્યાં કરી
મેળે કર્મ મળે તેમાં પ્રભુભાવે જવું ભળી.
પ્રભુભાવ થકી અન્ય કોઈ ભાવ નથી કશે
જ્યાં ત્યાંથી કર્મમાં ભાવ તે રાખ્યાં કરવો હૃદે.
આડીતેડી કરી વાતે વર્તવું અમથું ન તે
જ્યાં ત્યાંથી કામમાં ભાવ રાખ્યાં સૌ કરવો હૃદે.

પ્રભુની ચેતનાશક્તિનેા અનુભવ કે' થતાં
આપમેળે જણાશે સૌ કળારૂપે પ્રભુ તદ્દા.
ચેતના પ્રાણશક્તિને ઉદ્ભવાવ્યાં કરેા હૃદે;
જે તે સૌ કામ એનાથી લેવાનું રાખજે ખરે.
વિરોધી સૌ પ્રસંગોથી ભાગી ના છૂટવું કદી;
તે તે સર્વ થકી પોતે ઓળંગી જવું પ્રેમથી.
આહતા સાથ જેનો હો ભાવે ત્યાં વળગી રહો
એકલું વળગી રે'વું ચાલવાનું નથી કશું.
પૂરેપૂરેા હૃદે સાથ આપ્યાં ત્યાં કરવો સદા
જે રીતે કે' થવાનું હો યોગ્ય તેવા ચહો થવા.
કુંભકોણમ : તા. ૧૩-૧૦-'૪૩

ત્રિગુણાતીત કર્મ

અનુષ્ટુપ

જન્માવનાર પોતાને પોતા વિના ન કોઈ છે;
પોતાથી નિપજવે જે પોતાને, ગુરુ તે બને.
પૂરું શુદ્ધ થતાં ખેલ્યાં ગળાવું ભઠ્ઠામાં પડે;
ગળાવાની ક્રિયામાં સૌ ધૈર્ય, પ્રેમ થવાં ઘટે.
ગુણોથી આવવું ઊંચું એમનું એમ ના બને
જાણવા જોઈ શે 'ગુણો,' 'સ્વામિત્વ ગુણનું શું?' તે.
ગુણનું કામ ગુણો તે એમને એમ ના કરે
સ્વભાવે ગુણ વર્તાવ્યાં સામાન્ય જનને કરે.
ગુણોની ઉપરે કાપૂ પૂરે મેળવવા હૃદે
કર્મમાં જ્ઞાનના ભાવે વર્તાવું તેથી સાધકે.

ગુણોને સેવવાથી તો મળે ના કાળૂં એમનો;
 જ્ઞાનભાવેથી વર્તીતાં કાળૂં ત્યાં મેળવી શકો.
 કામ સૌ જાનો, અજ્ઞાની કર્યાં ગુણાશ્રયે કરે;
 બન્નેના હેતુમાં જ્ઞાન જુડુંજુડું રહ્યાં કરે.
 નદીના પટની જેમ કર્મનો પટ તો ગુણો
 ગુણોમાં જેવું હો જ્ઞાન તેવો રે' પટ કર્મનો.
 સોનાની ભસ્મ તો થાતાં ગુણ એનો જુદો બને
 તત્ત્વ તો એકનું એક છતાં ભેદ તહીં પડે.
 માનવું એક છે વાત, મનાયેલી દશા ખીજી
 અંતર કૈંક ગાઉ-નું બન્નેમાં તો રહ્યું સહી.
 હાજની યોગ, અમદાવાદ : તા. ૧૬-૧૨-'૪૩

ધર્મરાર્પણબુદ્ધિથી કર્મ

અનુષ્ટુપ

પોતા ને વિશ્વની વચ્ચે કેા પ્રકારની એકતા
 લાગવા માંડતી જેને એની છે યોગ્ય સાધના.
 ધર્મનું તત્ત્વ સાચું તો જાણવી સમબુદ્ધિ તે;
 જેનામાં તે ઊંચી ના તે ધર્મતત્ત્વ ન મેળવે.
 જીવન-વ્યવહારોમાં પહેલું પારખું ઊંડું
 આપણે આપણું લેવું સત્યને વળગી પૂરું.
 ક્ષુદ્ર સૌ વાસનાઓને ટેવ સંયમ પાડજો
 કેળવાવા પૂરેપૂરું એકાગ્ર ચિત્ત રાખજો.
 એવી શ્રદ્ધાર્થી જે મંડે એવાને ધર્મબુદ્ધિને
 યોગ્ય હો પંથ એવો જે, સૂઝ્યા વિના કદી ન રે'.

ધધિરાર્પણબુદ્ધિથી કર્તવ્ય-કર્મ સૌ કરે
જીવતી ધારણા તેમાં રાખવાને મથ્યાં કરે.
કર્મના પરિણામે જે થતો લાભ જણાય તે
પૂરે ત્યાગ કરી દેવો પ્રભુપ્રીત્યર્થ ધારીને.
મન, વાણી અને કાયા વેચેલાં પ્રભુને જ હો;
એ રીતે વર્તવું રાખી ભાવના પ્રભુમાં ધરે.
અનન્ય ભક્તિની પૂરી પરાકાષ્ટા થયા વિના
કર્મ કેરી ફળેચ્છાનો કદી ત્યાગ થતો જ ના.
સેવકોની કમાણીને શેઠજી ભોગવે બધી;
કર્મનાં ફળને તેથી સોંપવાં પ્રભુને ચહી.
'સંકલ્પ ને વિકલ્પોનો ત્યાગ' સંન્યાસ જાણવો;
કર્મનાં ફળનો ત્યાગ સાચો સંન્યાસ માનવો.
આત્માની શુદ્ધિના જેવી ચિત્તની શુદ્ધતા ખરી
જહીં સુધી થયેલી ના, તત્ત્વને પામશું નહીં.
ચિત્તશુદ્ધિ થવા કાજે પ્રભુભાવ દઢાવવા
કર્મ એરણુ રૂપે સૌ ઘડાવા કરવાં રહ્યાં.
પ્રાપ્ત જે કરવા જેવું નિશ્ચય પદ જે કહ્યું
'પ્રભુ સાથે તદાકાર રે'વું' તે પદ જાણવું.
કોઈક ગૂઢ યોગીઓ, યોગ જે જાણતા નથી
એવા માનવીઓ લેઈ, પોતાને વશ ચિત્તથી,
ઠીંચા પોતાનીં કે' એની પ્રમાણે, ચિત્તના ઊંડા
સંસ્કારોને કરાવે છે પૂરા જાગૃત ત્યાં ખરા.
તે વેળાનો ખરો લાભ જે કોઈ ઉશ્ર સાધક
લઈ લેશે હૃદે ચેતી પામે લાભ પૂરો ઉર.

ધર્મ, વૈરાગ્ય, ઐશ્વર્ય, પ્રકાશ, બળ, દિવ્યતા,
 જ્ઞાન, અમરતા, એવાં અંગો વિભૂતિનાં બધાં.
 પ્રભુને પામવા કાળે અપાર ભક્તિથી ભયું
 પ્રેમ-ઉત્કટતાવાળું હૈયું, સૌથી મહત્ત્વનું.
 અનન્ય ભક્તિવાળાને ખીન્ન સાધન સૌ બધાં
 ન્યાંત્યાંથી તે મળી રે'શે, તેથી રા' ભક્તિથી ભયાં.
 પ્રભુને ઇચ્છતો ના જે એને તે કહ્યો ના મળે
 જેની છે કામના જેમાં તે તેને મળશે ખરે.
 પ્રભુ વિના ખોળ ઇચ્છા તેથી ના રાખવી હુદે
 પ્રભુમાં કામના પૂરી રાખીને વર્તવું જગે.
 વિશ્વમાં જ્ઞાન મૂકેલું વિશ્વનાથે કૃપા કરી
 કિંતુ બુદ્ધિ ખોલેલી ના, તેથી તે પામતાં નથી.
 વાયુ-આકાશને કેવો ગૂઢ સંબંધ હોય છે!
 વાયુના ગુણદોષોનો સ્પર્શ આકાશને ન છે.
 વાયુથી સાવ ભુદ્ધ હો એમ આકાશ તો રહે
 વાયુ ન્યાં નથી ત્યાં એ તે આકાશ વિદ્યમાન છે.
 પ્રભુ એવો રહે વિશ્વે છતાં તેથી અલિપ્ત છે;
 છતાં સંબંધ પાસેનો ગાઢ ને ગૂઢ ત્યાં રહે.
 ઢાળની પોળ, અમદાવાદ : તા. ૨૭-૧૨-૪૩

પ્રભુધારણા

શિખરિણી-મંદાકાંતા

ન સારાખોટાની ગણતરી કરી ધારણા ક્યાંય રાખો!
બધે જેમાં તેમાં ગૂંઢતમ રહ્યો અંતરે હેતુ પ્રીછો;
પ્રભુનો છૂપો ત્યાં કરકમળ જે પ્રેરવાને મથાવે
ઊંડા ખ્યાલે એવા હૃદયકર્ણો તે સાર્ય લાવે ફૂલાવો.

પૂરી જેની આંખો ઉર ઊંઘડવાની તમન્નાથી યુક્ત
ખતાવે તે એને પળપળ નવું વિશ્વમાંનું રહસ્ય;
કરેલું જે તે એ સફળ કરવા તાત સામર્થ્યવાન
ખનાવે છે શક્ય પરમ પ્રભુ તે હોય છોને અશક્ય.

અનોખી એની શી, ઉર શીખવવા સત્યની નોખી રીતો,
મથો તેથી જોવા નિજ હૃદયથી કાર્યનો ગૂંઢ હેતુ;
સમાયો જે હેતુ સફળ કરવા લાવના એકધારી
ઉતારી કર્મે તે મન પ્રભુ ધરી, તે કરી, પાદ અર્પો.

અનુક્રુપ

અંતરે જે રહે જાગ્યા પ્રભુની ધારણા મહીં
એવાને શીખવે પોતે સાધનોથી વિચક્ષણ.
જે જે થતું બધું રે' છં આપણી આસપાસમાં
તેમાંથી એ નવું જ્ઞાન પ્રેરાવ્યાં કરતો સદા.
ચરાચરે સમાયેલો એની સાળિતી એહને
એવા અનુભવોથી શા કરાવે તે પ્રભુકૃપા.
એવાના જીવને કાંઈ નકામું આવતું નથી
હેતુ પ્રત્યેકમાં સ્પષ્ટ દીવા જેવો જણાય ત્યાં.

જીવતો જાગતો તેથી પ્રભુ પ્રત્યક્ષ તે ગણે
જેમાં તેમાં પ્રભુ કેરી ધારણા ધારી તે જીવે.

શિખરિણી-મંદાકાંતા

હૃદે ઊંડું ઊંડું પ્રિય સ્વજન સૌ ધારણા એવી ધારે
મળેલું મોંઘું આ જીવતર લલા ! વ્યર્થ ના તે ગુમાવો;
તમોને આકર્ષી તમ પર કૃપા શી પ્રભુએ કરી છે!
હવે ઘેલાં એના પદ પર થઈ ખેલજો જીવને રે.

હિંદુ વિશ્વવિદ્યાલય, કાશી : તા. ૩-૩-'૪૪

સહેતુક પ્રસંગો

શિખરિણી મંદાકાંતા

બધા નાના-મોટા નિજ જીવનમાં સાંપડે જે પ્રસંગો
નકામા ના આવે જરૂર પ્રભુનો ગૂઢ હેતુ રહેલો;
શકો ના પ્રીછી તે, પછોથી પ્રભુજી શું કરે આપડો હા!
મળે જ્યાં વેતા ના નિજ મહીં પૂરા, દોષ શો આપવો ત્યાં!

જગાડ્યા છે એણે રહમ કરીને તો ય જો ઊર્ધ્વ જાઓ
હૃદે ચેતાવ્યા છે સમય સમયે લક્ષ ના તો ય લો જો;
બતાવ્યો છે એણે જીવનપથ તો શી કૃપા-આંગળીથી !
છતાં યે ના ચાલો પથ પર સોંધાં, શી બલિહારી ન્યારી!

રહેવાનું 'માર્ગે' અટલ હૃદયે ભાવના 'ભારી' કર્મે
મળે છે કર્મો સૌ નિજ હૃદયને ભાવના ઠાલવાને;
અતાં જો ના કર્મો નિજ જીવનની સાધના ભાવ પેઠે
વૃથા જાણો કર્મો; પ્રભુ તણી કૃપા વ્યર્થ શી ફેંકો દો છો !

પ્રભુ ડાહ્યો જ્ઞાની, તમથી અદકો, શ્રેય જે છે તમારું
તમોને પ્રેરાવે તહીં, પણ છતાં ધ્યાન ખેસે ન પૂરું;
સ્વભાવે દોરાર્ધ જીવન ઘડવાના પ્રસંગો ગુમાવે
હશે દેતાં શાને જગજન પછી દોષ એને જ માથે !

ખિચારો એવો તે સહન કરો લે શો કરુણાળુ છે તે !
ન દે છોડી પીછો સતત પથમાં તે રહે ભાવ તોલે;
પ્રભુ ખુલ્લા હાથે જગતજનને આપતો શું રહે છે !
ન આપી જાણે જે લઈ પણ શકે શું ખિચારાં જનો તે ?

પ્રભુની જેને હો તલપ હૃદયે લાગી તે તો બધામાં
પ્રભુનો એ છૂપો કર નોરખવા રાખશે જ્ઞાન એમાં;
નથી જેને પૂરી સમજણ હૃદે ઊતરી કર્મભાવે
ન આવે એવી તે સમજણ કશી સ્થાયમાં યોગ્ય ટાણે.

યતું રે'તું પૂરું અનુશીલન જ્યાં ભાવનું ના હૃદમાં
બધું આબું પૂર ઉપરથી વહી તે જશે આપખેજે;
કૃપા દાખી બહાલાં ! હૃદય સમજી જગતાં રો' હવે તો,
પ્રભુને સંભાર્યા, સતત કરજો પ્રેમભાવે હવે સૌ.
હિંદુ વિશ્વવિદ્યાલય, કાશી : તા. ૪-૩-'૪૪

ધારણાયોગ્ય કર્મ

અનુક્રમ

જે જવા દિલ હો ઊંચું, દષ્ટિ વૃત્તિ ઊંચી ધરે
કર્મમાં ધારણા એવી રાખો જેથી ઊંચા ચઢો.
વિના તે ધારણા ઊંચું જવાવાનું નથી કદી;
ધારણા જીવતી તેથી કર્મે રાખ્યાં કરો મથી.
ધારણા રાખવી પૂરી જીવતી જાગતી સદા
'સર્વ' કર્તાવ્યમાં તે જ કર્તાવ્ય આપણું લલા !

એવી તે ધારણા યોગ્ય આપણી જો રહ્યાં કરે
 સર્વ કર્મ થશે યોગ્ય, રે'જો નિશ્ચિંત તો ખરે.
 જેવી હો ધારણા કર્મે તેવો ત્યાં ભાવ નીતરે;
 ભાવના ધારણા વિના કર્મમાં તે ન ઊતરે.
 ધારણાની નથી ગેડ જેને બેઠી ખરેખરી
 કૌશલ્ય કર્મમાં એને ના પૂરું સાંપડે કદી.
 ધારણા યોગ્ય કર્તવ્ય જેનાં સર્વ થયાં કરે
 સર્વ પ્રકારથી તેવો પૂરો નિશ્ચિંત શો રહે !
 ધારણા એનો મેળે તો રે'વાની નથી જીવતી
 મથી મથી પુરુષાર્થ કૃપાથી કરવો ચહી.
 ડામાડોળપણું ક્યાં ચે ધારણામાં ન સંભવે
 કર્મની પાર વેધતી એની દષ્ટિ ઊંડી રહે.
 ધારણા કર્મનો હેતુ ફળાવ્યાં કરશે સદા
 ધારણા દિલ જન્માવે જીવન પ્રાણ કર્મમાં.
 ગમે તેવું નજીવું ચે કરે, તેમ ભલે છતાં
 ધારણા રાખવી ત્યાં ચે જીવન-ધ્યેયની સદા.
 ધ્યેયની ધારણા જેઓ ભૂલતા નથી હો પળે
 એવાને કર્મથી લાભ મળ્યાં સૌ કરશે જગે.
 પ્રસંગો ના અમસ્તા છે, હેતુથી કાઈ તૈ મળે,
 જેનામાં ધારણા રે' તે હેતુ ફળાવતા રહે.
 ભોળવો ધારણામાં ના માન્યતા, રીત, કલ્પના;
 આગ્રહ, મત, ટેવોથી રાગો તે મુક્ત ધારણા.
 ધારણા સાથનો ભાવ કેંદ્ર-વર્તી જ ભેઈશે;
 ધારણા ભાવનો મેળ જન્માવે તે જ ફાલશે.
 હિંદુ વિશ્વવિદ્યાલય, અનારસ : ૬-૨-'૪૪

ગુરુને અંજલિ

અનુબંધ

‘આપવામાં’ જિંદગીની માની જેણે કૃતાર્થતા
અંજલિ હું ધરું, પ્રેમે એવા શ્રી ગુરુપાદમાં.
બતાવ્યાં સાધનો એણે તેમાં તત્પરતા પૂરી
જેમ, સાહસ દાખી સૌ મંડ્યા રે’વા, કૃપા કરી.
પોતાનું શું થશે એની ચિંતા ક્યાં ય ભેડી નહિ,
પૂરું એ કરવા ધ્યાન કાર્યમાં રાખતો સહી.
ધ્યેયને ચૂકોને ક્યાં યે બીજે ચિત્ત જરા જતાં
વાળીને તે પદે એના રાખવામાં ગણી મઝા.
સ્મૃતિને ગુરુની પુણ્ય પ્રેરણાત્મક કાર્યમાં
ફળાવાની કળા હૈયે ઉપજતી શક્યો તહાં.
કરી નહોતું દોધું કામ ગુરુએ મારું આપથી,
કરી બતાવતાં આપ્યું હજારોગણું પ્રેમથી.
છતાં એમાં કંઈ મારી મહત્તા મેં ગણી નથી.
પ્રભુકૃપાથી તે સર્વે શક્યું પૂરું થઈ વળી.
ભાર ઉપાડવા મારો એને મેં વીનવ્યા નથી;
કરી ચૂક્યો બધું ચીંધ્યું; છતાં માગ્યાં કર્યું નથી.
બતાવેલું કરી દેવા મંડતો પ્રેમથી રહ્યો
લાખો વાર પ્રણામો મેં શ્રીગુરુને કર્યો કર્યો.
ચિંતવ્યા’તા હૃદે એને કેટલી કેટલી પળે !
સ્હાય સાક્ષાત આપીને રાખ્યો શો ભવતો મને !
એવા કૃપાળુ મારા તે ગુરુના પાદમાં લળું
દીધું જેણે હૃદે જ્ઞાન એની સેવા ક્યાં કરું.

દીધેલું જલુ એનું તે અઢા પૂરું થવા સઢા
 તમારો પ્રેમસંબંધ વાંછતો રહું ઉરમાં.
 જન્માવી જીવને ભાવ પ્રભુપ્રેમ રસાત્મક
 દક્ષિણા તે ગુરુ કેરી આપવા દિલ ઉત્સુક.
 કશું એ ઠીક માસમાં જાણાતાં પ્રભુનું ગણો
 મહત્તા પ્રભુને દે ત્યાં વારી વારી હૃદે જાનો.
 હિંદુ વિશ્વવિદ્યાલય, કાશી : તા. ૫-૩-'૪૪

કર્મપ્રસંગોનું રહસ્ય

શિખરિણી-મંદાકાંતા

ખધી કોરી કોરી સમજણ થકી શું થવાનું ? વિચારો,
 નકામી જાણો તે સમજ, પૂરતી જો ન આચારમાં હો;
 લૂંલી લૂલી એવી સમજણ હૃદે કામમાં આવતી ના,
 ભરી ભાવે હેયાં અનુશીલનમાં ખતોલાં રહો હમેશાં.
 પ્રસંગો તો આપે પ્રભુ, કરી કૃપા, જાતને જાણવાને
 ખનાવી કાં દો તે અફળ, જીવતા ના રહો કેમ ત્યારે ?
 પૂરેપૂરી રીતે સમજવી ઘટે જાત પોતાની કેવી !
 પછી એને ખતે કળકળ થકી વાળવી જ્ઞાનભાવે.
 થતાં કર્મોમાં તે નિજ મન તણા શા વળાંકો રહે છે !
 પૂરી એની એવી સમજણ હૃદે જોડને ત્યાં પડે છે;
 ટકોરી તે વેળા નિજ મન ગતિ પાંસરી રાખી ભાવે
 રહે છે જે ઠામે, પ્રભુમય થતાં વાર તેને ન દાગે.

કર્મમાં કર્મનો હેતુ ફળાવો

[૧૪૫]

કૃપા એવી એની લળીં લળીં નમી, ભકિતભાવેથી યાચો
કૃપાકાળે ઊંડું હૃદય તલસો પ્રેમ—ઉત્સુકતામાં;
પ્રભુને સૌથી ચે નિજ જીવનમાં આપશે જે મહત્ત્વ
કૃપા એની હૈયાં મન ભીંજવશે, પ્રેમથી રંગીં દેશે.

સિંદુ વિશ્વવિદ્યાત્રય, કાશી

તા. ૫-૩-૪૪

કર્મમાં કર્મનો હેતુ ફળાવો

શિખરિણી-મંદાકાંતા

કશું આડુંતેડું ખપ વગરનું ધ્યાનમાં લેવું ના તે
સ્ફુરે જે બીજું સૌ ઉપરથી વહી તે જવા દેવું મેળે;
પરોવી ના દેવું અવર વિષયે ચિત્તને કોઈ રીતે
પરોવીને રાખો પ્રિય પ્રભુ તણી ધારણામાં ઊંડું તે.

મળ્યો છે સંસાર કંઈ ન અમથો; સાર જે એથી ના લો
વૃથા જાશે હેતુ જીવન ફળવા કાજ રૂડો મળેલો;
મળેલું માનુષી જીવન પ્રભુની પ્રેમબક્ષિસ દિવ્ય
હૃદે એવા ઊંચા જીવન પર કાં આપતાં ના મહત્ત્વ ?

પ્રભુની માયાને તરો નહિ શકો જે પ્રભુનાં થશે ના,
પ્રભુની માયાને તરો નહિ શકો પ્રેમ જે ના પ્રભુમાં;
પ્રભુની માયાને તરો નહિ શકો કેંદ્રિત ત્યાં ન જે હો
પ્રભુની માયાને તરો જઈ શકો જે પ્રભુને વરો તો.

પ્રભુની માયાની પકડથી થવું મુક્ત ના રહેલ વાત
ધરીને માયામાં મન મતિ કદી ના બનો એથી મુક્ત;
છતાં માયામાં ચે જગપતિ છૂંપો એહને ના નકારી
રહેલી માયામાં ગૂંઠ પ્રભુ તણી છાંયે જોવાનું શીખો.

પ્રભુ વિના બીજું કંઈ પણ નથી; છો ભલે વિશ્વ દેખો
 સકંચામાં એના હૃદ બની જતાં દેખશો એવું સૌ તો;
 બધી રીતે એના સ્વજન બનીને જે તમે લાગશો* તો
 બધામાં એ એને નોરખો શકશો જે પ્રભુને વચો તો.

અનુબંધ

ધારવું માનવું જે તે પ્રભુની ધારણા જોડી
 વધે એવી રીતે તે તે ધારવું માનવું સ્તવી.
 પ્રભુની ધારણા જેથી વધે એકાગ્ર જીવતી
 માનવું કર્મ તે યોગ્ય; કર્મની રીત તે ખરી.
 મહત્ત્વ કર્મને ના હો, જે કાજે તે મળ્યું દોસે
 પૂરેપૂરું ફળાવાને એ પરે હો મહત્ત્વ તે.
 રાખજો જ્ઞાન પોતાનું પૂરેપૂરું સદા જોડું
 વૃત્તિને કો રોતે તાબે ક્યારે એ ના થઈ જવું.
 પ્રભુની ભાવના હુંચે દહાવ્યાં કરવી સદા
 ગણી શ્રીહરિને મોટા પ્રવેશો જ્ઞાન કર્મમાં.
 હિંદુ વિશ્વવિદ્યાલય, કાશી : તા. ૭-૩-'૪૪

હેતુમૂલક કર્મ

અનુબંધ

પ્રભુની ^xભાવના જેને ઓતપ્રોત હૃદે રહે
 ઓળંગી કર્મને જાય, ભાવથી કર્મમાં રહે.
 મયોદા કર્મની એને કો રીતે વળગે નહીં
 કર્મથી કર્મનું તત્ત્વ મેળે જન્માવતો જીવ.

કર્મમાં વ્યવહારે તો માત્ર યાંત્રિકતા મળે
કર્મે જે સાધના સાધે જાગતો તે રહી શકે.
કિંતુ જે કર્મની પાર ઠામઠેકાણું ના મળે
કશે ઢંગધડો એના કશા ના લક્ષીવાર છે.
ગમે તેવું લહે કામ નાનામાં નાનું હોય જે
કિંતુ ત્યાં જ્ઞાનથી હૈયે પ્રેરાવાયાં જવું ઘટે.
કશી યાંત્રિકતા કર્મે એવાના કર્મમાં નથી,
મહત્ત્વ કર્મને એવો ક્યાંયે તે આપતો નથી.
મહત્ત્વ તે કશાને એ આપ્યાં ના કરતો કદી
નોખો સર્વર્થો પોતે તો તરી ઉપર રહે સદા.
સર્વ કર્મ પ્રસંગોમાં એનો જે ગૂઢ હેતુ હો
પ્રેરાવ્યો જાય એ રીતે જે કર્મે, શ્રેય પામતો.
હિંદુ વિશ્વવિદ્યાલય, કાશી : તા. ૧૬-૩-'૪૪

કર્મમાં ઇષ્ટ ધારણા

અનુક્રમ

વિશિષ્ટાભાસો પ્રવૃત્તિ જીવને તો મળ્યાં કરે
તેમાં સુમેળ જે સાધે, જીવન-ઠંડેણમાં વળે.
એક બીજાથી જુદી હો એવી પ્રવૃત્તિ જીવને
સદા ઉદ્ભવતી રેશે; છતાં ત્યાંયે સુમેળ છે.
એવા સુમેળનાં મૂળ પ્રવૃત્તિ-હૃદ્ય ઊતરી
જીવે જે, ઠંડેણ વાળી તે શકે જીવન-તત્ત્વમાં.
એક હો કર્મ, એનાં તો પાસાં તો ય કંઈક તે
શ્રેયને યોગ્ય પાસું તે કર્મમાં જાણવું હૈદે.

પ્રવાહો પ્રકૃતિજન્ય નકારાત્મક હો ભલે
 કિંતુ એમાંથી તો જ્ઞાન મળ્યાં આપણને કરે.
 બોધ લેવા મળ્યાં છે સૌ ભૂમિકા રૂપ વિશ્વ તે
 કર્મથી જે અતિરિક્ત ચેતના, પ્રીછએ હૃદે.
 ગુણો પ્રભાવથી કર્મે જે તે કોઈ પ્રવેશનું
 પ્રકાર ગુણનો જાણી ગુણમાં ભાન રાખવું.
 ગુણનું ભાન ના ચાલે ઇષ્ટની ધારણા હૃદે
 આરપાર બધાં કર્મે જીવતી રાખવી ધરે.
 આપણામાં રહેલી છે પ્રકૃતિ ત્રિગુણાત્મક
 પોતાના તે સ્વભાવેથી વર્તાવ્યાં કરશે જગ.
 ઇશની ચેતનાશક્તિ પ્રકૃતિમાં શો ગૂઢ રહે
 યંત્ર પેઠે ચલાવે છે વિશ્વને મૂઢતાર્યો તે.
 પોતાના ઉરમાં કિંતુ ચેતનાવંત જે રહે
 વિવેકશક્તિથી હૈયે જાગેલો તે રહ્યાં કરે.
 સર્વ પ્રવૃત્તિમાં એ તો તાંતણે ધારણા તણા
 એકધારું પરોવાઈ રહેવાનું ચૂકે ન ત્યાં.
 ઇષ્ટની ધારણા સૌમાં સારા કે નરતા વિષે
 એવો અભ્યાસ ભાવેથી રાખવો પડશે બધે.
 પ્રકૃતિજન્ય પોતામાં પ્રવાહો જે ઊઠ્યાં કરે
 ઘસડાઈ ગયા વિના સંયમે સમતા ધરે.
 પ્રવાહોની ગતિ ક્યાં તે પ્રેરાવે છે લઈ જવા
 સળંગે ને સમગ્રે તે જોવાનું રાખવું સદા.
 જેનાથી ધ્યેયની વૃત્તિ પોષાયે તેવું વર્તવું
 વિચારી તેમ બાકીનું છોડી દેવાનું રાખવું.

નહારું કે' મળ્યું હોય ત્યાં શી નિસ્ખત આપણે ?
 બધું સ્વીકારવું તેથી ધ્યેયને પંથ જે મળે.
 મળે જેની કનેથી જે પ્રભુ પાસેથી તે મળ્યું
 ભયો ભયો જોડા ભાવે એનો આભાર માનવો.
 વિના હેતુ 'નકામું' એ નકામું ના મળે કદા
 હેતુ જ્ઞાન સ્ફુરે જેને 'નકામાં'માં, કરે કળ્યાં.
 વિશ્વની રચના ખાલી એમની એમ ના હશે;
 એનામાં જોળવાનું જે રાખે ઇશિ, હૃદયે જીવે.
 શરીર આપણું લૂલું, ભલે સાધન પાંગળું
 કિંતુ કેવું જરૂરી તે ધર્મને પામવા જોડું !
 વિશ્વ તેવી રીતે જાણે ઇશનું તે શરીર છે
 શો અવ્યક્ત રહે નાથ સંતાયેલો મહીં બધે !
 સંકળાયેલ છે પોતે છતાં તે રચના મહીં
 અને એનાથીયે નોખો પોતે પાછો રહે કહીં.
 'નકામું' 'સારું' એ દ્રંદ્ર; દ્રંદ્રમાં દ્રંદ્રની રીતે
 કર્મે પ્રવેશવાનું ના આપણે રાખવું ઘટે.
 એરણુ કર્મ જાણી તે ઘડાવા જીવને મળ્યું
 'ઘડાવાનું' શી રીતે ત્યાં બને' તેવું વિચારવું.
 જીવનધ્યેયના વિના અન્ય કો હેતુને વિષે
 પરોવાવાનું ના રાખો જાગૃતિ ધારોને હૃદયે.
 જીંધમાં જાતનું ભાન રહે આપણને ન ત્યાં
 છતાં એ કરતાં રો' છો કર્મ ત્યાં ય અજાણતાં.
 ભોગવો ભોગ સ્વપ્નામાં લીધાં ત્યાં રસ જે કરો
 જાગૃત સ્થિતિનો ભોગ એનાથી હળવો ખરો.

સ્થળ ને કાળમર્યાદા સ્વપ્નના વિશ્વમાં ઘટે
 દશા જાગૃતમાં બંને રહે, વિશ્લેષ ત્યાં નહે.
 તેથી ઊંઘ મહીં હુંયે પૂરા જે ચેતતા રહે
 સાક્ષીભાવ હૃદે રાખી અલિપ્તપણું કેળવે.
 તેવા માત્ર બધાં કર્મોના પ્રવાહે તણાય ના
 પ્રભુપ્રસાદો જાણી તે કર્મને, માનતા કૃપા.
 કર્મથી કર્મનું હાર્દ કર્મમાં મેળવાય તે
 કર્મની સાધના એવી કર્મ વ્યક્ત સ્વરૂપ છે.
 બદલાવા ગુણો કેરી ગતિ કર્મ મળ્યું ગણો;
 એવું કર્મ નકારે જે નકાર્યો ઇશને ગણો.
 આડાં તેડાં મળે કર્મ તેમાં જોવું નહિ કશું
 સ્વભાવ પલટાવાવા કર્મ સાધન પ્રીછવું.
 તેથી ભલે ગમે તેવાં કર્મ હો, કિંતુ ધારણા
 ઇષ્ટની ત્યાં હુંયે રહેતાં પામશે ફળ ઇષ્ટ ત્યાં.
 કર્મની સાધના એવી હુંયે ધ્યાન ધરી કરે
 કર્મને પ્રેરનારી તે ચેતના મેળવી શકે.
 ભક્તિભાવ ધૃત્યા વિના ‘પૂરી દઢાવવી’ હૃદે
 કર્મમાં ધારણા ઊંડી’ કે રીતે ના બની શકે.
 શ્રદ્ધા-વિશ્વાસ જીવંતાં કેળવાયાં જતાં હૃદે
 કર્મનું બાહ્ય જે રૂપ મેળે ઉકેલ પામશે.
 જ્ઞાન જન્માવવા કર્મ, કર્મ પ્રેરક ભાવ છે,
 રાખવા ત્રણમાં મેળ થવું કેદ્રિત ત્યાં પડે.
 ત્રણમાં એકનું ઊંડું જેને ધ્યાન રહે હૃદે
 અથિઓ તૂટશે મેળે એકતા પામતાં ત્રણે.

ત્રણેને એક ભાવેથી જોડવાની કળા હૃદે
સાંપડી હોય તેવાને કોયડો ક્યાં ચ ના કશે.

અનાદિ આદિ કેરા જે ગૂંચવાડા ભયાં બધા
પ્રશ્નો સૌ વિશ્વજૂના તે ઊકેલાઈ જશે તદા.

પામવાનું ખરું જે છે ખડેલાં તે પામવા હૃદે
જોમ જો પ્રેરશું ત્યાં તો સર્વનો અંત આવશે.

પ્રપંચી રૂપ માયાનું એમાં યે ખેલ ઇશિના;
ઈશ્વરે ત્યાં રમે કેવો ! જણાશે આપમેળ ત્યાં.

તર્ક, વિતર્ક કે ચર્ચા, શાસ્ત્રની સૌ પરંપરા
એકલી બુદ્ધિના શુષ્ક સાધને તે મપાય ના.

જિજ્ઞાસુ, આર્ત ને આર્દ્ર તાલાવેલીભયું ખરું
કેળવાયું હશે જેનું હૈયું, તે પામતો બધું.

જેમાં તેમાં પ્રભુભાવ કેળવ્યાં કરવા જોડો
ધારીધારી હૃદે એવી ધારણા, મથતાં જજો.

ધારણા ધારવા એવી જાંડી જીવતી ઉરમાં
સાધનો ધ્યાન આદિનાં તે કાજે છે જરૂરનાં.

વિચારેના સકંચેથી પૂરું મોકળું ત્યાં થવા
જોડાતાં શંખલા એમાં ચેતતા રે'વું સર્વદા.

પ્રભુના ભાવમાં જોડા રહેવાવા બધાં વિશે
જ્ઞાન હેતુ તણા ભાવે રહેવું ચિંત્વને હૃદે.

મધ્યસ્થ, અંતરે સૌના, આરપાર બધાંનીં યે
સર્વના પારની પારે પોતે કૂટસ્થ શો રહે.

મધ્યસ્થ, અંતરે સૌના, આરપાર બધાંનીં યે
સર્વની પારની પારે, કેળવ્યે, દૃષ્ટિ પામશું.

મારી પરે ભાંડા પ્રેમ રાખી જેણે મને હૃદે
 આ બધું શિખવાડ્યું છે તેને હું નમું છું પદે.
 ગિરિની આગળે જેવો કાંકરો શો હિસાબનો ?
 સમુદ્ર આગળે બિંદુ, તેના આગળ તેમ હું.
 માતાની આગળે બાળ કાલુંઘેલું કશું વદે
 માતા શી હરખાયે ત્યાં ! તેવું જોજો મને તમે.
 જીવને દષ્ટિ, વૃત્તિને દઢાવા જે રીતે કયું
 નમ્રભાવે તમોને તે જાણવાને કહ્યું બધું.
 ‘તર્ક, ન્યાય, દલીલોથી બીજી પરંપરાથી કે
 ટકી તે શકશે કે ના ?’ એવું ના દિલમાં ધર્યું.
 એકલું કશું બુદ્ધિથી જાણવા કરતાં ભાંડું
 ભાવથી કર્મ પ્રેરાવા, ગુરુએ ત્યાં મથાવિયું.
 શરીરે જીવતા તે ના હું-કાજે જીવતા થયા
 મને પ્રત્યક્ષ આવીને ચેતાવી શા જતા રહ્યા !
 લાખો ચે જીવનો આવાં આપી દેતાં ય હું કશો
 વાળી ના બદલો પૂરો શકું એવા ગુરુ તણો.
 એવા ગુરુ તણો ભાવ આપના પાદમાં ધરી
 જેવું તેવું ધર્યું મેં તો ચિત્ત રાખી તમો મહીં.
 હિંદુ વિશ્વવિદ્યાલય, કાશી : તા. ૨૦-૩-૪૪

કર્મમાં પ્રભુભાવ

અનુબંધ

કર્મનું એક પાસું તે જોઈને કર્મનો મત બાંધી લેવો ઘટે ના, તે રાખજો લક્ષમાં દઢ. કર્મનો હેતુ કોઈનો જાણ્યો ના હોય જ્યાં સુધી ત્યાં સુધી તોળવા કર્મ બેસી ના ત્યાં જવું કદી. પાસાં તો કર્મનાં કે'ક, પાસું પ્રત્યેક છે જુદું જુદો પ્રત્યેક પાસાનો લક્ષ્યાર્થ હોય છે જોડો. સર્વ બાજુથી જોવાની કર્મમાં દૃષ્ટિ, વૃત્તિ તે થયેલી પાકો જ્યાં ના હો, ધારવું ઠીક ના થયે. ખીલેલાં સમતાદિ હો તાટસ્થ્ય ને નિરાગ્રહ ત્યારે જોઈ શકો પૂરાં કર્મ સૌ તુલનાત્મક. જ્યાં સૌ બાંધવાના તે સાધકે છોડવા ઘટે નવાં મૂલ્યાંકનો જોવા રાખવું લક્ષ સાધકે. ધારતા હોઈએ પોતે એકલું માત્ર તે ખરું મડાગાંઠ કદી એવી વાળી રાખી ન બેસવું. પ્રભુપથે વળે છે જે પ્રભુ તેને કરી કૃપા છોડાવવા મડાગાંઠો અનેરા દે પ્રસંગ શા ! નવાં મૂલ્યાંકનોમાં ચે બંધાઈ ના જવું વળી ત્યાં ચે નિરાગ્રહી રે'વું, સત્ય તો પર સર્વથી. નવાં મૂલ્યાંકનો જે હો તૈયારી જ્યાં સ્વીકારવા વર્ચો એને કરે સત્ય તોડાવી દુર્ગ લેહના. શિખવાડ્યાં કરે એ તો નવી રીતે નવી કરી જ્ઞાન કિંતુ ન જે રાખે એને સત્ય મળે નહીં.

પોતાની મેળ તો સત્ય કદી દેખા ન દે કહીં
 ખોળવા જે મથે ખતે એને સત્ય સૂઝે સહી.
 ભક્તિ હો જ્યાં સુધી હૈયે નૈસર્ગિકપણે નરી
 જેની તે કેળવાતી રહે, ઊંડા ઊતરશે નકી.
 ભક્તિ વિના કદી શ્રદ્ધા જીવતી બનતી નથી
 શ્રદ્ધા પાડ્યા વિના બુદ્ધિ ઠેકાણે ઠરતી નથી.
 સ્વભાવ બુદ્ધિનો એવો શંકાશીલપણા તણો
 એમનો એમ કો રીતે કદી થે તે ન પ્રીટતો.
 એને ફિટાડવા કાળે કર્મની કૈં પરંપરા
 પ્રભુના ભક્તને મેળે જીવને તો કરે મળ્યાં.
 એવા પ્રસંગ જે વેળા મળે તે વેળ ઉરમાં
 તે રીતે તે ગ્રહી લેવા હજો ઉત્સુકતા સદા.
 એવી ઉત્સુકતા, બુદ્ધિ શ્રદ્ધાયુક્ત થતાં જોગે .
 એથી બુદ્ધિ ગળે પૂરી પ્રભુમાં એમ વર્તજો.
 બુદ્ધિને ગાળવા કેરી, એની રીતો અનેરો શી !
 જિજ્ઞાસા તેવી જેની રહે એને તે સૂઝતું નકી.
 પ્રભુની સ્મૃતિ સદ્ભાવે કર્યાં તે કરવા થકી
 જિજ્ઞાસા આપમેળે થે પાડ્યાં ધીમેધીમે જતી.
 મળે જે જે જગે હૈયે સદ્વૃત્તિ તે બધાં મહીં
 કરી જોયાં, પ્રભુભાવ મથો દઢાવવા ચહી.
 બીજાંના જીવને તેવો સદ્ભાવ પ્રીછવા તણો
 આપણી ચિત્તવૃત્તિનો તેવો અભ્યાસ રાખવો.
 કિંતુ સદ્ભાવ જે જુઓ બીજાંના જીવને તમે
 ઊંડો તેમાં ચ હૈયામાં દઢાવો પ્રભુભાવને.

ચિંત્વન ભાવનું એવું જ્યાં જ્યાં જીવન કર્મમાં
 એકધારું રહે જેનું પામે તે સ્થિતિ તત્ત્વમાં.
 સારા કે નરસા કેરું આપણે કે' ન ચિંત્વનું
 પરંતુ સર્વમાંથી જે ભાવને નિત્ય પ્રીછવું.
 એવો અભ્યાસ જેનો રહે જીવતો જાગતો સદા
 પોતાના કર્મમાં પૂરો તે જીએ પ્રભુ સર્વમાં.
 માનવીમાં પ્રભુભાવ જુદીજુદી રીતે કરી
 વ્યક્ત પોતે થતો રહે એની પ્રકૃતિ-રીતથી.
 આપણી પ્રકૃતિ જેવી બીજાની પ્રકૃતિ ગણી
 સમદષ્ટિ પૂરી રાખી એનામાં વૃત્તિ રાખવી.
 વર્તવું સર્વ સંગાથે કે જેથી કરી આપણી
 પ્રભુના ભાવમાં ખુદ્ધિ એની મેળે રહે થતી.
 પ્રભુના ભાવનો ખ્યાલ જેમાં તેમાં દઢાવવો
 જેમાં તેમાં પ્રભુ વિના અન્ય જોવાનું ના થએ.
 પ્રભુ જેને બધાંનામાં ને પોતામાં બધી રીતે
 પ્રીછવો એક ભાવે છે, તેણે વર્તવું તે રીતે.
 પ્રભુ પોતે કઈ રીતે પ્રેર્યાં જીવનને કરે
 થતાં 'સૌ કર્મમાંથી' તે સાધકે જાણવું ઘટે.
 પ્રત્યેક કર્મમાંથી ત્યાં એવા ભાન તાણું હૃદે
 પૂરેપૂરું થવું જ્ઞાન જોઈએ તે ક્ષણે ખરે.
 પ્રભુ ઉપર તે વિના શ્રદ્ધા-વિશ્વાસ જીવતાં
 ઉરમાં ના દઢાશે ને નિર્જાણા તીવ્ર ના બને.
 વિચારો કર્મના કે' કે પ્રસંગો વ્યવહારના
 મોળા ના તે થતા કિંતુ ઉકેલાશે જુદી રીતે.

ગણિતશાસ્ત્રી તો રહેજે ભારે છો કોયડો હશે
 ખીન્નને મૂંઝવે તેવો, અદ્વાયાસે ઉકેલશે.
 પ્રભુના ભક્તને જ્યાં ત્યાં પ્રભુચિંતન સ્ફુરશે
 પ્રભુ એના બધામાં છે એના સૌ વ્યવહારમાં.
 કર્મમાં કર્મનું કોરું એકલું માત્ર લક્ષ તે
 સાધકે રાખવાનું ના પ્રભુ વિનાનું તે હૃદયે.
 જે જે કાંઈ થતું હોય તેમાં જે ધ્યાન ઈશનું
 આપણું ના રહે તો તે મિથ્યા સર્વ પ્રમાણનું.
 પ્રભુ-આરાધના જેને પ્રત્યક્ષ જીવને ખરી
 ભાવથી કરવી, તેણે મથ્યાં ત્યાં જવું પ્રેમથી.
 એકધારું વહ્યાં જીવું ભક્તિ ને જ્ઞાન રાખી સૌ
 ભાવના પ્રેરી કર્મોમાં પ્રભુને ત્યાં જગાડજો.
 પ્રભુપ્રેમ તણી માત્રા ભક્તિ રાખી વધારવી
 પ્રભુના ભાવમાં લીન રહેવું પૂરું જ્યાલથી.
 જીવવાનું ખોળું ક્યેય આપણું કોઈ છે નહીં
 આપણે કરવાનો છે પ્રભુને જીવતો સહી.
 કૃપા રાખી કશું બુદ્ધ પ્રભુ વિના ગણો નહીં
 કોઈયે *ક્ષેત્રમાં બુદ્ધો એને તો ગણવો નહીં.
 સાથે એને સદા ધારીધારીને સર્વ કર્મમાં
 તે તે ઉકેલવાનું તે આપણે રાખવું સદા.
 એને ના છોડવો ક્યાંયે બાંધીને રાખવો પૂરો
 કૃપા તો એટલી હાવાં મારી ઉપર રાખજો.

પ્રભુને વરવા ધાર્યું પ્રભુ વિના બીજો કશો
 અર્થ ના જીવવાનો જો; તો પછી કેમ બંધશે ?
 કશાં જીવનનાં ક્ષેત્રો આરાં કે નરસાં હવે
 આપણે ગણવાનાં ના જે મળે તે સ્વીકારજો.
 સારી કે નરસી એવી વૃત્તિ કર્મ મહીં કદી
 પ્રભુ વિનાનીં કે બીજીં આપણે ધારવી નહીં.
 સંસારી માનવી જેવો જ્યાંલ તે સર્વ કર્મમાં
 આપણે ધારવાનો ના લક્ષ તે રાખજો સદા.
 હૈયે ઉતારતા રે'વું પ્રભુનો ભાવ પ્રેમથી
 કૃપા પ્રેમ પ્રભુનાં તે માગતાં રે'વું ભક્તિથી.
 પ્રભુ પ્રત્યક્ષ છે બિલો એની જો સ્હાય આપણે
 લેવા તૈયારી રાખીશું, આવશે તો અનુભવે.
 એવા અનુભવો જેમ પાકતા હૃદયે જશે
 પ્રભુનો ભાવ તો તેમ ત્યાં પ્રત્યક્ષ થતો જશે.
 ભૂલો ના પ્રભુને ક્યાંયે રાખીને ખંત એટલી
 સાવધાન પૂરા રે'વા હૃદયે ચતન કર્યા કરો.
 'માનવી જિંદગી કેવી પ્રભુની ભેટ !' બાણીં તે
 એને સર્જાઈને પૂરી સાર્થ તે કરજો પદે.
 પ્રભુ તો છે બધે જ્યાં ત્યાં જેમાં તેમાં પ્રભુ તણો
 જીવતો જ્યાંલ રાખીને કર્મના હેતુથી જીવો.
 કર્મ ના મુખ્ય, કર્મોથી જેને છે પામવાપણું
 સર્વ તે કર્મમાં એનું ભાન, લક્ષે સ્કુરાવણું.
 મહત્ત્વ કર્મમાં એનું આખ્યાં તો જીવને જવું
 કર્મ સુધારશે બહાલો જે રીતે શ્રેય આપણું.

શ્રેય શેમાં રહેલું છે જાણતો તે પૂરેપૂરું
સારું કે નરસું છોને, બન્નેમાં તે સદા ઊભો.

‘નહારું’ તે નહારું ના જે પ્રભુભાવ ત્યાં હશે
દ્વંદ્વની પાર એ રીતે જીવગીમાં થવાનું છે.

દ્વંદ્વમાં તે પ્રભુભાવ જે રાખી ના શકીશું તે
દ્વંદ્વથી શી રીતે પાર થવાના પછી જીવને?

દ્વંદ્વની વૃત્તિ તે દ્વંદ્વે રાખવાની ન જીવને
એકધારું જોડું એવું ભાન તે રાખજો હૃદે.

‘ભારે મુશ્કેલ છે આ તો, આવું કેમ બને બધું?’
એવું વિચારવાનું ના આપણે રાખવું કશું.

ડગ એક પછી એક ભરાતાં તે જતાં કરી
કપાવાનો જ છે પંથ બ્યાલ તે રાખજો નકી.

કેટલું કેટલું આધું જવાનું ત્યાં મહત્ત્વ તે
આપ્યાં ના કરવું, કિંતુ હાથે પ્રત્યક્ષ કર્મ જે
ઉકેલ્યાં તે જવામાં સૌ વર્તવું લક્ષ રાખીને
ત્યાં મુશ્કેલી તણા ભારે વિચારે દો ન ભેર કેં.

મુશ્કેલી આવતાં ખેલાં મુશ્કેલીનો વિચાર તે
ઘણીને મૂંઝવી નાખે મુશ્કેલી કરતાં ઘણા.

શાંતિ ને સમતા ધારી ના મને અકળાઈને
સ્વસ્થતા ધારીને પૂરી ઉતારે કર્મ પાર તે.

કર્મથી આપણી કેવી તૈયારી તે થયેલી છે
કર્મ ઉકેલતાં એ તો આપમેળે જણાય છે.

ચેતજો, જાગજો, બહાલાં! પ્રત્યેક ક્ષણ જીવજો!
અવા જીવનનું મૃત્યુ દેશે ના, ભાન રાખજો.

તમારે સર્વને હું તો પૂનારે શો પડેલ છું !
 મને નિલાવળે, યાચું, તમારું જાણી આમ હું.
 મહત્ત્વ આપતાં રેજો પ્રભુને સર્વ વાતમાં
 કૃપાકાંક્ષી બની એના પ્રભુને સ્મરજો સદા.
 બાલી વાતો કહું ના આ, પ્રભુને લજવા તણો
 જેવો તેવો કરીને હું તમને દઈ દાખલો.
 ગપાટા કેં ન મોઢાના તમો આગળ ઠાલવું
 જેવું તેવું કરેલું તે તમો આગળ હું ધરું.
 મૂર્ખતા, ઘેલછા, મારી લક્ષમાં તે ન રાખોને
 જતું મારું કરી જે તે પ્રભુને રાખજો હૃદે.
 કદી ભૂલો કરી બેસું અંગનું તો તમારું હું
 મને જાણી ક્ષમા દેજો, એટલી પ્રાર્થના કરું.

ખાર

:

તા. ૧-૫-૪૪

પ્રભુપ્રીત્યર્થ કર્મ

બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, મહાદેવ કર્મનાં તે સ્વરૂપ છે
 અનાદિ કર્મની માયા, કર્મમાં ધ્રિશ વ્યક્ત છે.
 પલાંડી વાળોને કોઈ જગે બેસી રહેતું ના
 કર્મ વિના ન ઉદ્ધાર કોઈનો જગમાં, ભલા !
 અનાદિ કર્મ જો માનો કારણે શા થયું બધું
 કારણનું મહા કોઈ હશે કારણ, તો કયું ?
 મહાકારણ તો પોતે સર્વનું પ્રભુમાં રહ્યું
 પ્રભુને પામતાં, સૂઝ મેળે સર્વ પડ્યાં જતું.

કશું ના જાણવું બાકી એવાને તો રહે પછી
 તરતો આપમેળે તે રહે સૌમાં સ્વભાવથી.
 દેખીતા જડમાં ગૂઢ ચેતનાશક્તિ, પ્રકૃતિ
 ફેરફારે કરાવીને તે વિકાસ સધાવતી.
 કિંતુ અજ્ઞાનવર્તી સૌ તે વિકાસ થતો રહે
 સર્વ જાણ્યેઅજાણ્યે તે પ્રકૃતિ-વશ ત્યાં રહે.
 પ્રકૃતિ-કાયદા જાણ્યે જ્ઞાની કે ના થઈ જતું
 પ્રકૃતિથી થવા પાર *રહે જે, પાર તે થતું.
 પ્રકૃતિ તો પ્રભુની છે, પ્રભુ વિના ન કોઈના
 તાબે એ તો થવાની છે, જાણજે નિશ્ચયે હૃદે.
 વિના પામ્યા પ્રભુને કે પ્રકૃતિ-પાર ના થશે
 પ્રભુને પામવાથી તે સમેટાઈ હૃદે જશે.
 પ્રકૃતિના સ્વભાવેથી થવા જે કંઈ ઉદ્ભવે
 ભાવના ચેતના હેતુ તેમાં રાખ્યાં કરો હૃદે.
 કર્મમાં ભાવ જો ના હો, કર્મે જો હેતુ, ભાવ, ના;
 કર્મના વિકાસે કે આવે તે ઉપયોગ ના.
 કર્મની અંતરે જો હો ચેતના એની ના ખરી
 કર્મ તો એવું સૌ કોરું જીવને ખપતું નથી.
 ‘રહે કર્મ વિના કેવી ભાવના ચેતના હૃદે’
 શકો જાણી કઈ રીતે કર્મનું જે મહત્ત્વ તે ?
 કર્મ એ પાઠશાળા છે ભાવનાને ઉતારવા
 ચેતના જોડવા કાળે પ્રયોગભૂમિ કર્મ ત્યાં.
 ભાવના ચેતના સાથે હેતુનું જ્ઞાન અંતરે
 દઢાવવા બધી રીતે કર્મ કેવાં જરૂરી તે !

કર્મ તો વિશ્વતું રૂપ, કર્મ સ્વરૂપ ઈશતું,
કર્મ વિના કશો ખેલ શકે ઉદ્ધર્વો કેમ, શું ?
કર્મથી વિશ્વ જન્મે છે, કર્મે પોષાય વિશ્વ આ,
કર્મથી મૃત્યુ પામે તે, કર્મમાં તે ત્રણે ક્રિયા.
જાળું કેવું બનાવે છે પોતામાંથી કરોળિયો
રીતથી પાછું અદ્ભુત પોતામાં તે શમાવતો.
એને ત્યાં કર્મમાં તેવા પડે છે શ્રમ ના જરી
નૈસર્ગિક સ્વભાવે જ તેવું સર્વ કર્યાં કરી.
વર્ષામાં વૃષ્ટિ જ્યાં થાતાં પૃથ્વીની પર શી રડી
સૌંદર્ય કેરી ખિછાત કૂટે છે ચેતનાભરી.
પ્રભુથી સૃષ્ટિનો તેવો થવાનો જન્મ, જાણવું
એને આધાર ભૂમિકા કશા કો કાજ હોય શું ?
ઊપજ્યું કર્મ તો જાણે પ્રભુમાંથી પ્રભુ મહીં
કર્મ તે સૌ સમાવાનાં; જાણજો રડો રીતથી.
જીવને કર્મ તેથી તો પ્રભુકાજે કર્યાં કરે
પ્રભુમાં સૌ સમાવીને કર્મમાં બંધને ન રે'.
દિંદુ વિશ્વવિદ્યાલય, કાશી : તા. ૫-૪-'૪૪

જ્ઞાનપ્રેરક કર્મ

શાર્દૂલવિકીરિત

જો આનંદ વહે નહીં જીવનમાં કર્મો મળે તે વિષે
તો કૌશલ્ય શું કર્મમાં પ્રગટશે? રે' જીવતો હેતુ શે ?
જેને કર્મ-પ્રસન્નતા વીંજળો શી પૂરી ઝખૂડ્યાં કરે
એવો કર્મ ઉતારશે જીવનના સાક્ષ્ય માંહી ખરે.

અનુબંધ

કર્મના ક્ષેત્રની સાથે નથી નિસ્ખત જીવને
 કરીએ કર્મ શી રીતે? બધી નિસ્ખત ત્યાં રહે.
 કર્મમાં હેતુનો ભાવ બગતો જીવતો હૃદે
 જે કેા રાખી શકે પૂરો, ઝોળાંગી કર્મ તે જશે.
 આત્માની સાધના કાળે જરૂરી જેવું યોગિયું
 જીવન સાધવા કાળે કર્મ તેવું મહત્ત્વનું.
 આપણે ઇચ્છીએ તેવાં કર્મ સૌ મળતાં નથી,
 મળેલાં કર્મમાં તેથી શ્રેયવૃત્તિ દઢાવવી.
 ગમે તેવાં મળે કર્મ ‘ઇચ્છા ત્યાં કેવો રાખવી
 આપણે હાથ તે વાત’ ભૂલવું તે નહીં કદી.
 યદ્વાતદાપણે કર્મ કદીએ કરવું નહીં
 કૃપા રાખી હૃદે ભાન રાખજો કર્મમાં મથી.
 કર્મથી ચિત્તની શુદ્ધિ થતી જે જીવને જીવે
 મહત્ત્વ કર્મમાં એવો કર્મભાવે ન આંકશે.
 તમન્ના જ્ઞાન લેવાની જે લાગી જીવને હશે
 કર્મમાં ભાવ પ્રેરાતો આપમેળે રહ્યાં જશે.
 કર્મપ્રેરક તો પ્રાણ જીવને પ્રગટાવશે
 કર્મ તો પ્રગટાવે છે જીવને સાચું તત્ત્વ જે.
 રાખીએ આપણે ભાન પૂરેપૂરું ન, કર્મ તો
 ફળાવે હેતુ શી રીતે? પછી શો અર્થ કર્મનો ?
 મળે જગાડવા કર્મ કર્મ સૂઝાડવા નવું;
 નવું પ્રેરાવવા કર્મ કૃપાથી મળ્યું લાગતું.
 કર્મથી ખ્યાલ જન્મે છે, કર્મથી બોધ તો મળે,
 કર્મથી સર્વ સંબંધો જીવને ઝોળાખાય છે.

કર્મથી બુદ્ધિ તેજસ્વી સૂક્ષ્મ-સૂક્ષ્મ થતી જશે.
વર્તવું કેમ સૌ સાથે સૂઝયાં તે કર્મથી જશે.
સર્વ ગૂંચો તણા યોગ્ય ઉકેલ કરવા તણી
સાંપડે કર્મથી શક્તિ, સાધના એ જ કર્મની.
સાધના કર્મની જે કો કર્યાં જીવનમાં કરે
એને કર્મ રહે છે ના જીવને કોરું કોરું તે.
કર્મમાં ચેતના જેની ચોતપ્રોત રહ્યાં કરે
કર્મની સર્વ મર્યાદા એવાને ચિત્ત ઊગશે.
ચારે બાજુ તણા ખ્યાલ કર્મને કરતી ક્ષણે
ઊઠવો જોઈએ પૂરો જીવનધ્યેયની રીતે.
કર્મમાં જાગતું જેને યોગ્ય ભાન રહ્યાં કરે
પાકેલી જમીન ત્યારે પોતાની જાણવી, હૃદે.
કર્મના સર્વ આઘાત-પ્રત્યાઘાત થતા હૃદે
સમતા, શાંતિ, તાટસ્થ્ય રાખે જે જાણવી રણે
કર્મપ્રયોગની શાળા જ્ઞાન ઉદ્ભાવવા હૃદે
કર્મને આચરે જે કો એ રીતે, જ્ઞાન મેળવે.
જાળની પોળ, અમદાવાદ : તા. ૭-૫-'૪૪

કર્મ : પ્રભુભાવનું ક્ષેત્ર

અનુક્રમ

કોઈ ક્ષેત્ર પ્રભુભાવ વિનાનું ક્યાંય રે ન છે;
જેમાં તેમાં પ્રભુ હૈયે લક્ષી પ્રવેશવું ઘટે.
ગમે તે હો લલે ક્ષેત્ર બાંધનારું ન તે ગણો
સારું ખોટું હૃદે એને જાણવાનું ન રાખશો.

ખોટું હોવા છતાં એની સાથે શી હોય નિસ્ખત ?
 એમાં ના કેં પરોવાનું આપણે રાખવું દિલ.
 દેખા ખોટું ચ જે દે છે એમનું એમ તે કદી
 જીવને આવતું ના કેં, આવે તે કેંક હેતુથી.
 હેતુનું જ્ઞાન તે વેળા તેવામાં જેમને સ્ફુરે
 ખોટાની માંહોથી સત્ય જોધ એને થયાં કરે.
 ખોટું ના એકલું ખોટું, સારું તેમાં ચ હોય છે;
 સર્વના કર્મને તેથી તે રીતે જોવું ત્યાં હૃદે.
 મુકાયેલા તમે જ્યાં હો જીવનહોણ આપણું
 ફેરવાવા મળેલો છે પ્રસંગ જાણજો ખરો.
 બધું જે તે ભરેલું છે પ્રભુના ભાવથી નયું
 તેથી પ્રેરાઈ ત્યાં હૈયે પ્રભુભાવેથી વર્તવું.
 નકારાને પ્રભુજીનો દંડ પહોંચે જરૂર તે
 સારાનો બદલો પૂરો આપે છે જ પ્રભુ જગે.
 આવો જે સ્થિતિમાં, એનો ધર્મ પૂરો પિછાનવો
 યોગ્ય કર્તવ્ય પોતાનું જાણીને સૌ કર્યાં કરો.
 એના વિના બીજી સેવા જે કોઈ જોળવા મથે
 પડીને ભ્રમણામાં તે, નકામા અટવાય છે.
 સેવાના જ્યાં તમે ઊભા ત્યાં ત્યાં પ્રસંગ સાંપડે,
 સેવા પોતાનો એ રીતે જે કરે, તરશે જગે.
 સેવામાં ચ પ્રભુભાવ નરો પૂરો ધરી હૃદે
 કલ્યાણ કાજ પોતાને ત્યાં તેવું કરવાનું છે.
 સારા કે નરસા કેરો સાધકે તો વિચાર સૌ
 છોડતાં રેવું ખતેથી ને પ્રભુભાવ રાખવો.

સારા ને નરસા કેરું રહેતું દ્રંદ્ર સદા જગે
જીવને પાર તેનાથી પ્રભુભાવે થવાનું છે.
ગમે તેવા ભલે ખોટા ગણાતા કામમાં તમે
પ્રારબ્ધથી પડેલા હો છતાં ખોટું ગણો રખે !
'ખોટું ખોટાતણે ભાવ જાય ના ભજવી રખે'
આપણે જ્યાં તો પૂરો રાખવાનો જ છે હયે.
એમ જે ચેતતો રહે સારા કે નરતા વિષે
સારું કે નરતું એને બાંધી કો રીત ના શકે.
દ્રંદ્ર તો આવતાં રહે માનવી જીવને સદા
દ્રંદ્રનો ભાવ, જ્ઞાને ત્યાં મથો ઓળંગવા તદ્દા.
કોઈ કર્તવ્યમાં પાછું કર્તવ્ય ધર્મનું ખરું
ને એની યોગ્યતા કેરું ભાન હોવું ઘટે જોડું.
સ્થૂળ, સૂક્ષ્મ અને દિવ્ય કર્મના ત્રણ ધર્મ છે
ત્રણે ધર્મ તણા હેતુ સુમેળે સાધવા હૃદે.
જેમ જેમ હૃદે ભાવ જોડો ઊતરતો જશે
ત્રણે ધર્મ થતા રહે પ્રત્યક્ષ આપ જીવને.
તેવું થયેલું જ્યાં સુધી હોય ના આપણું પૂરું
શુદ્ધ સાત્ત્વિક બુદ્ધિથી તેવો અભ્યાસ કેળવો.
ત્યાં સુધી સમતા, શાંતિ, તાટસ્થ્ય ને નિરાગ્રહ
રેવું કેળવતાં, બંધુ, ખંત રાખી પૂરાં દિલ.
પ્રભુની ભાવના કર્મે, ગમે તેવા પ્રકારનું
ભલે તે હોય, તેમાં ચે રાખ્યાં જ કરવા મથો.
આપણું ખોટું ના કોઈ કરી જવા સમર્થ છે;
જે જે કાંઈ બને છે તે આપણાં કર્મથી બને.

સાવચેતી ધરી હોય, વાપરી ખુદ્ધિ હોય સૌ
 છતાં કેા છેતરી જાય, ના ઉદ્દેગ તહીં ધરો.
 પોતાથી બનતું જે જે કયું સૌ યોગ્ય જે હશે
 એથી સંતોષ ત્યાં પૂરો આપણે માનવો હૃદે.
 છેતરી કેા ગયું હોય છતાં 'કેા માનવી થકી
 છેતરાઈ ગયેલાં ત્યાં' આપણે જાણવું નહીં.
 'સાવચેતી છતાં તેથી રાખવાની નથી કશી'
 એમ ના માનવાનું છે જ્યાલ એ રાખજો મથી.
 શેરથી ચે સવાશેર સૌ કેા માથે રહેલ છે
 ગમે તેમ કરે તો ય પડાશે પાછું ક્યાં ય તે.
 થયેલી ભૂલ જોવાનું આપણે 'રાખવું' ત્યહીં;
 'તે સાથે હેતુ શો જીજો' જોવાનું રાખવું વળી.
 સ્થૂળ ને સૂક્ષ્મ એવું જે નીરજ્યાં જીવને કરે
 પ્રભુનો ભાવ એવાને નિશ્ચય જાંતથી વરે.
 જેમાં છે ધ્યેય પાતાનું તેનું ધ્યાન ધર્યાં કરી
 જ્યાં મુકાયેલ હો ત્યાં ત્યાં વર્તવું યોગ્ય ભાનથી.
 જ્યાં મુકાયેલ તેનો જે ધર્મ પરિસ્થિતિ તણો
 ઘટે ઉકેલવો પૂરો ઉહોળાયા વિના ખરો.
 પોતાની રીતની પેઠે સૂતરું સૌ ન કેં વહે
 સ્થિરતા, સમતા, શાંતિ તેથી ગુમાવવી ન કેં.
 હૈયે પ્રસન્નતા પૂરી વહેતા ઝરણા સમી
 રાખીને વર્તવાનું છે જેમાં તેમાં જગે ચહી.
 પ્રારબ્ધ, કર્મ-સંસ્કાર, અનેક જાતના હશે
 તે તે રીતે પ્રવેશાશે આપણા થકી જીવને.

ત્યાં ત્યાં તે તેમની રીતે મથે છે વરતાવવા;
 ચેતી જે કિંતુ ત્યાં ચાલે એવો જીવ્યાં કરે સદા.
 જે જે પરિસ્થિતિમાં હો ઊભાં કર્મ તહીં થશે;
 દઢાવવો પ્રભુભાવ ના રાખ્યો, તો નહ્યાં જશે.
 પરિસ્થિતિ તણાં કર્મોં કયાં વિના ન ચાલશે
 તેથી તેમાં પ્રભુભાવ દઢાવી કરવાં બટે.
 તેવું જો ચેતનાથી ના વર્તીશું જીવને તહીં
 નવા સંસ્કાર કર્મોના જન્માવીશું ઘડી ઘડી.
 કિંતુ જે સર્વ કર્મોમાં પ્રભુભાવ દઢાવવા
 ચેતનાયુક્ત જ્ઞાનેથી ચહે, ત્યાં કર્મદોષ ના.
 બલેને દુન્યવી રીતે દોષો દેખાય ત્યાં ઘણા
 છતાં ના ગભરાવાનું આપણે રાખવું ત્યહાં.
 આપણે જ્યાં તો માત્ર આવતાં સર્વ કર્મમાં
 દઢાવતાં રહીશું, તો પ્રભુ સંભાળશે સદા.
 જ્યાં સુધી જીવતા છીએ ત્યાં સુધી કર્મ તો ઊભાં
 કર્મો તો ‘કર્મનો ભાવ’ રાખીને કરવાં રહ્યાં.
 સગાં, સંબંધોં, સંસાર ને વ્યવહાર સૌ જગે
 મળેલાં કર્મથી બાંધે તેથી તે સઘળાં વિષે
 કર્મનો ભાવ ત્યાં સ્થૂળ સાધના ભૂમિકા રૂપે
 રાખીને અંતરે ભાવ દઢાવો તે પ્રભુરૂપે.
 ઢાળની પેળા, અમદાવાદ : તા. ૭-૫-૪૪

કર્મમાં યોગ્ય દષ્ટિ

અનુબંધ

આપણાં કર્મમાં વ્યક્તિ ગમે તેવી નહારો હો નિસ્ખત, કલ્પના, જ્યાલ તે સાથે આપણે ન કો. કર્મ ઉકેલવા સાથે કર્મને ધર્મ હેતુથી પૂરી નિસ્ખત તો એક તે સાથે માત્ર રાખવી. તે વિના કેં કશા જ્યાલ ઘટે ઉદ્ભાવવા ન ત્યાં કામ ના હોત તો એનો થયો સંબંધ હોત ના. કામ જ્યાં મુજ્ય જે હોય કામનો જ્યાલ રાખો તે વ્યક્તિની સાથ તે રીતે વર્તવું જીવને ખરે. કામમાં બુદ્ધિની સૂક્ષ્મ ઉકેલ કરવા તણી કેટલી શક્તિ જન્મી છે જાણવા તક તે મળી. વ્યક્તિનો કોઈ વિચાર માત્ર તે કામ પૂરતો આપણે કરવાનો છે, કામ તે પાડવા પૂરું. જેવાં સાધન જે કામે મળેલાં હોય તેટલું કામ તેવી રીતે યોગ્ય થવાનું માત્ર જાણવું. સાધનો ઉપયોગી રહે કામમાં કામની રીતે એટલી સૌ તકેદારી ચિંતવને હોવી ત્યાં ઘટે. એટલું જે કરી જાણે કર્મને યોગ્યતાથી તે ઉકેલી શકવા પોતે શક્તિમાન થતો જશે. જેવું જેવું મળે કામ તેમ તેને ઉકેલતાં આદિ, મધ્ય અને અંતે ભૂલી જે કામને જતા. કિંતુ જે રાખવા યોગ્ય યાદમાં કામ જે મળ્યું તે રાખ્યું *પાદ જો લાવે કામ તો તે સદા ફળ્યું. ઢાળની પોળ, અમદાવાદ :

૧૪-૫-૪૪

ધર્મપ્રેરણાત્મક કર્મ

અનુબંધ

ધર્મજીવનનો ઊંડો પ્રેરણાશ્રિ લબ્ધકર્તા
વિરલા કોકને હૈયે ઊતરી ધ્યેય પામતો.
પ્રતિબિંબિત ઝાંખી હો ધર્મની કેટલાકમાં
ભાગે આવેલું તે કાર્ય કરીને તે ઠરી જતા.
જીવનપ્રેરણા પૂરી એવાને જીવતી હૃદે
સ્પષ્ટ જે ના થયેલી છે, ધક્કેલાયાં જતા દૌસે.
નિશાના ઘેનથી જેમ માનવી જેમ દાખવી
ચેતના પ્રાણશક્તિને ખતાવે, તેવું ત્યાં વળી.
કાર્યનો હેતુ પોતામાં નાગ્યો જેના મહીં નથી
ચેતનાશક્તિ એવાની ઓલવાઈ જશે સહી.
કાર્યને જે કરે પોતે માત્ર યાંત્રિક રીતથી
ભલે તે કાર્ય સારું હો જન્મે ના જ્ઞાન તે થકી.
પ્રેરાયેલો રહે છે તે જીવસાના બહેણમાં ખરો
કિંતુ તે ગુણથી પાર આવી ના શકતો ઊંચો.
કાર્ય સાત્ત્વિક છો હોય, શ્રેષ્ઠમાં શ્રેષ્ઠ હોય છો,
ચેતનાશક્તિનું ભાન નાગેલું જો ન હોય તો
જ્ઞાનયુક્ત હૃદે ભાવ કર્મ સૌ કરતી પળે
જેને રહે ન, તેવા સૌ અવિદ્યામાં રમ્યાં કરે.
સંસારી લોકની કક્ષા થકી તે લોક ઉચ્ચ છે
કિંતુ ત્યાં ઠામના ઠામ એવા તો વિરમી રહે.
વિશેષ ભાવથી જેને કર્તાવ્ય જીવવા તણું
હૈયે નાગેલું છે એવા છોડી દે જંપા બેસવું.

કોઈ ને કોઈ રીતેથી તેવા બેસી ન રહે કદી
 અંપલાવી ઝુકાવે તે સોંપી સૌ પ્રભુને સ્મરી.
 પ્રભુનો ભાવ પોતામાં કર્મમાં ને ઉતારવા
 અભ્યાસ પાડતા રે'શે ઊંડા ચેતી હૃદે સદા.
 નકામું એમનું એમ કશુંયે ના થવું ઘટે
 જેમાંતેમાં હૃદે શક્તિ ચેતના સ્ફુરવી ઘટે.
 રહીને સ્મરતાં હૈયે ચેતનાયુક્ત ભાવથી
 કર્મને કરવાનાં છે પ્રભુને અર્થ પ્રેમથી.
 ન્યાં ત્યાંયે પ્રભુનો હાથ જોવાની ટેવ પાડજો
 ન્યાં ત્યાંયે પ્રભુનો ભાવ પ્રેરાવા લક્ષ રાખજો.
 ન્યાં ત્યાંયે શ્રીહરિ કેવો પ્રેયો જીવનને કરે
 જ્ઞાન એ ઝીલતાં રે'જો, કર્મ સાર્થક તો થશે.
 કર્મ તે કર્મને કાજે કદી ના કરવાં ઘટે
 શક્તિ ચેતાવવા કર્મ મળેલાં જાણવાં હૃદે.
 કર્મથી ચેતનાશક્તિ પોતાની વધતી જતી
 અનુભવી શકે ના તો મળે શું કર્મથી પછી ?
 કરતાં કર્મને જોણે જાતને પૂરો ઓળખી
 જાતને બદલાવાને કર્મ છે ભૂમિકા ખરી.
 આધાર ભૂમિકા યોગ્ય પાત્ર એને બનાવવા
 મળેલાં કર્મ પોતાને સાધકે જાણવાં સદા.
 મળેલાં કર્મથી શુદ્ધ જે પોતાની નહીં કરે
 સાધના-મર્મ તે કેમ પામી પૂરો હૃદે શકે ?
 કર્મ તો જાણવા કાજે 'પોતાની જાત કેવી છે'
 કર્મથી તે જાણાયે છે કેવી નમ્રપણે ખરે !

પ્રભુની આગળે એને નમ્રભાવે જણાવીને
એમાંથી તરવા ઊંચે પ્રાર્થના કરવી હૃદે.
પોતાની જાતને પૂરી પ્રભુ આગળ મૂકવી
જણાઈ જેવી હો તેવી, સંકોચ છોડવો નમી.
લગારે ના કશું એવું પ્રભુપાદે મૂક્યા વિના
બાકી રે'વું ઘટે, એવું રાખવું પૂરું લક્ષ ત્યાં.
પ્રભુને સૌ જણાવીને કૃપાસ્થાય પ્રભુતણી
આવવાને ઊંચે તેથી પ્રયત્ન માગવી રહી.
કર્મશુદ્ધિ થવા સારુ પાત્રતાને વધારવા
કર્મની સાધના જે કો કરે, તે પામશે કૃપા.
જેવો સ્વભાવ પોતાનો તેનાથી ફળતો જીંજો
કર્મથી પલટાતો હો, યોગ્ય તો કર્મ જાણજો.
સાધનામાં થતા જે રહે જેમ જેમ હૃદે દઢ
તેમ તેમ હૃદે શક્તિ લાગવી ઘટતી દિલ.
સાધનામાં લગાતાર એકભાવે ખરેખરા
રહી જે ના શકે તેવા ખોરભાઈ દોસે જતમ.
સાધના યત્નમાં જ્યાં ત્યાં આપ્યાં જે નમતું કરે
એકધારું રહે જે ના તત્ત્વ તે કેમ મેળવે ?
સાધનાથી મળેલું હો જે કે' તત્ત્વ પ્રમાણમાં
લાંબી વાર ટકે ના, જો સધાયાં ના કરે સદા.
સાધનાનો ખરો ભાવ જેના પ્રયત્નમાં ઊંડો
સ્કુર્યો ના કરતો જો રહે, સાધનાનો જ અર્થ શો ?
પોતાના ધ્યેયની ચિંતા જેને ખૂંપી ઊંડી નથી
પ્રયત્ને કેમ એવા તો એકધારા શકે ટકી ?

પોતાના યત્નમાં જેઓ ઢીલા ઢીલા રહ્યાં કરે
 નીચે તે પડતા બાણો, એવાને કેાણ રોકશે ?
 એક વાર પડે જેઓ ને ત્યાંથી ઊઠવા તાણું
 દાખવે જોમ તે જો ના, એને ના અચવાપણું.
 પડવાનું ભલે આવે એનું લાન છતાં ખરું
 જેને સ્કુર્યાં કરે તેને ધક્કેડ્યાં તે કરે ઊંડું.
 એવાને પડવામાંથી લાભ પૂરે મળ્યાં કરે
 કૃપા તે પડવામાંયે પ્રભુની ત્યાં પિછાનશે.
 કશું કાંઈ બધી રીતે જેને ના કરવું ગમે
 પ્રભુ મેળવવાના તે કર્મે ના જશ મેળવે.
 છાવરે જાતને જેઓ નીચે ઓઠા કશા જઈ
 જે થોડુંક રંગેલું હો ખોઈ તે બેસશે નકી.
 સાફલ્યે જીવવા કેરી ધ્યેયનિષ્ઠા હૃદે પૂરી
 બુદ્ધિની ચોંટમાં જેને બેસે તે ના ખસે કદી.
 સર્વ કર્મમહીં પોતે જાતને નાણું બાણુંને
 ‘જીએ તેનાર્થો શી રીતે અવાયે’ શીખતો હૃદે.
 બુદ્ધિમાં સમતા પૂરી રાખતાં દઢતા થકી
 નિરાગ્રહી બધી વાતે રહે, તે સ્મરતો ચહી.
 એવી બુદ્ધિતણી શક્તિસાધના ઉપયોગમાં
 હૃદે એકાગ્ર ભાવે જે લે તેવા તરશે ખરા.
 પોતાને શોધવામાં જે જશે ક્ષાવી પૂરેપૂરા
 સાધના કળશે એની એમાં સંશય ના જરા.
 ખાર : તા. ૨૮-૪-૪૪

સંસારી અંખના

અનુક્રમ

અંખના ખોટી ખોટી શી અમસ્તી કરવી ઘટે? તમારું ધાર્યું શું થાય? વિચારોને હુએ તમે. અંખના ચોગ્યતાવાળી જેમાં સૌ કરવાનો છે અંખના કરવાનું સૌ જીવને રાખ્યું ત્યાં ન કે. આપણે અંખનાથી જે હોઈએ અંખતાં મને આપણી પાસ આવીને ઊભું રેવાનું શું ખરે? અંખનાથી જતું સ્વાસ્થ્ય, ચિત્ત આકુળવ્યાકુળ વધારે ને વધારે જ થવાનું, જાણજો દિલ. અંખના કરવાથી તો ચિત્ત-અસ્વસ્થતા વધે સૂઝવા દે ન કે સારું ચઢાવી ચગડોળ તે. વ્યગ્રતા અંખના પ્રેરે મુખ કે વળવા ન દે શાંતિથી ખેસવા ના દે, ને ઉધામા કરાવશે. કહીના કહી વિચારે ઉદ્ધવાવ્યાં કરે જોડા ચિત્ત એકાગ્ર કે રીતે આપણું તે ન દે થવા. વેવલાપણું શું એવું જીવને જોમ પ્રેરશે? તમોને તે ક્ષમાવીને નાંખશે દૂર ક્યાંય તે. કરે જે રગદોળાયાં નકામી અંખના મહી જીવનતત્ત્વ એવામાં કોઈ કાળે જોગે નહીં. જેનામાં રંગ લાગ્યો છે હુંયે જીવનનો જરા અંખનામાં ફસાયે ના એવા તો કોઈ વાતમાં. પરીક્ષા આપણી એ તો ક્યાં વિના રહે નહીં કસોટીએ ચઢાવીને તપાસી, હાથ લે ગ્રહી.

‘જીવનધ્યેયને કેવું વરેલાં આપણે છોએ
 મહત્ત્વ કેટલું એનું વસેલું જીવને હશે,’
 એનું માપ પ્રભુ લે છે અનેાળી એનો રીતથી
 એમાં જે ના લપેટાતો જીવે તે એક માનવી.
 યદ્વાતદ્વાપાતું કેવું રહેલું માનવી તાણું
 પ્રભુ પોતે પિછાની લે સ્થિતિમાં મૂકી એવી સૌ.
 પ્રભુને વેગળો મૂકે એવી જે સ્થિતિમાં પૂરે
 પ્રભુને વરવા કેરું એનું ધ્યેય મપાય કે?
 પ્રસંગો સ્થળ ને સૂક્ષ્મ આગ્યા જીવનમાં જશે
 પ્રસંગોથી પ્રભુધ્યાન જે ચૂકે, તે ન પામશે.
 અંખના કોઈ વાતે હો, અંખના તે મહીં હૃદે
 પ્રભુને સ્મરવા ઊડી મળેલી તક બાણજે.
 અંખનાથી મળે કેવું ઊંડું જીવનમાં બળ;
 માનવી મૂર્ખતાથી તે ખોઈ બેસે કૃપા-તક.
 વધે છે વૃત્તિનું જોશ અંખના ચક્રોં ઓર શું!
 વાળી લે ધ્યેયપથે જે એને શક્તિ વધે વધુ.
 અંખના બીજી વૃત્તિમાં થતાં, જે બગતો નથી
 જીવને ડૂબતો તે રહે, ગૂંગળાઈ જશે નકી.
 ગૂંગળામણ એવાની જીવને વધતી જશે
 ગૂંચવાતો જશે ઊંચો સત્ય એને ન સૂઝશે.
 પોતાના લક્ષનું ભાન એવો તો પૂરું ચૂકશે
 યદ્વાતદ્વા ડરે વાતો એને લક્ષ ન કે રહે.
 પોતાનું ભાન તે ખોઈ બેસે છે સર્વ વાતમાં;
 બેકામ શો બનીને તે વર્તે છે સર્વ કામમાં.

જૂઠડી જંખનાવાળો કો વાતે ફાવો ના શકે
 ઉદ્દેગ-અગ્નિમાં ઊડો બળ્યાં તે કરશે હૃદે.
 જંખના કરવાથી કેં વળે દા'ડો ન કોઈને
 માયાવી જંખના મૃત્યુ પમાડે સર્વ જીવને.
 સંસારી જંખનામાં જે રહે, જીવન ના રળે,
 સંસારી જંખના પોતે વધાર્યો જંખના કરે.
 એવી તે જંખનાવાળાં કદી શાંતિ ન પામશે
 કશી વાતેય ઉકેલ એવાં તે ના કરી શકે.
 ઘસડાયાં જશે પોતે આમથી તેમ જીવને
 ફાવશે કોઈ રીતે ના, મરે તે અટવાઈને.
 નિર્માલ્ય જીવને એવાં સર્વ રીતે કરે બન્યાં
 જંખના રૂપ લે પોતે એકથી એક શાં નવાં !
 જંખના એકની એક વિષે એક ન તે રહે
 અનેક જંખના એને જીવને ઉઢેવે ખરે.
 જંખના મહોં એ દૂળે જંખનાથી મરી જશે
 જંખના ચેતનાશક્તિ મારી નાખે બધી રીતે.
 સંસારી જંખના કેરો પાર આવે નહીં કદી !
 એક પૂરી થતાં બીજી ઉઢેવે આપમેળથી.
 મુક્ત સંસારથી એવો માનવી ના બને કદી;
 પરોવાઈ રહે કેવો પોતે અજ્ઞાનપાશથી !
 જીવને પ્રભુને ખતે વરવાને યદિ ચહો,
 પ્રભુને સર્વ વાતોમાં યાદ રાખ્યાં કરી જીવો.
 સંભારવો પ્રભુને જે મૂકી દેશે ભૂલેચૂકે
 સંસારી જંખના એને ગૂંજાળાવી જ મારશે.

ભલે સંસારમાં રે'જે કામે સંસારી સૌ કરે;
 કિંતુ સંસારમાં એની અખંડ સ્મૃતિ રાખજે.
 સંસારે છે પ્રભુ કેરો પ્રભુને ત્યાં ઉગાડજે;
 સંસારી રીતિથી ને ત્યાં સંસારે કે'ન મહાલશે.
 મહત્ત્વ પ્રભુને આપી પ્રભુનું લક્ષ સૌ ધરી
 સંસારી કામ ઉકેલી, એમાં ચિત્ત ન રાખશે.
 ભાગે આવેલ હો કામ એને સારી રીતે કરે;
 છતાં વિકાસ અર્થે તે મળેલું ગણજે તમો.
 પરિસ્થિતિ ગમે તેવી મળેલી હોય, તોય તે
 વિકાસાર્થે મળેલી છે જીવને, જાણજે ખરે.
 મળેલું કર્મ તે યજ, સાચો તે યોગ જાણવો
 થતાં જ્યાં લાવથી પૂરા જાગ્યે પ્રેમ અનુભવો.
 સ્મરેને પ્રભુને ખૂબ પ્રભુને ના ભૂલી જશે
 પરોવી ચિત્ત એનામાં કામ જે તે નિવેડશે.
 એલિસાબેથ : તા. ૧૭-૫-'૪૪

સંસાર અને કર્મયોગ

અનુક્રમ

સંસારી ઝંખના કેરો પાર ના આવશે કદી;
 એનામાં જે રમે તેને રમાડ્યાં તે કરે વળી.
 જેને જે ઝંખના હોય તેનાથી લાવના ખીંજ
 જીવને સમજશે ના એવાને કોઈ વાતથી.
 પોતાના જ કુંડાળામાં કેદ માનવીને કરે
 એનાથી દૂર તે કયાંય દષ્ટિ, વૃત્તિ થવા ન દે.

પરિસ્થિતિનાં એવાને પૂરી રીતે યથાર્થતા
 આવી શકે કઈ રીતે ? ભમ્યાં તે કરશે સદા.
 સ્વાર્થ-પરાર્થનો ટંટેા એવાને કેમ ખૂંચશે ?
 . પોતામાં તે પડયું રે'શે, એને સાચું ન સૂઝશે.
 શ્રેય ને પ્રેય એવાનું એક ના બનશે કદી;
 શ્રેયમાં ના પરોવાનું લાગશે મીઠું પ્રેયથી !
 સર્વ પ્રસંગમાં એને દ્વિલ સંતોષ ના થશે
 સારું-માડું લગાડીને બળ્યાં તે કરશે હુદે.
 પ્રસન્ન ચિત્તની શાંતિ એને સ્વપ્ને મળે નહીં
 કુટાઈ મરશે એવા જીવને અંબના મહીં.
 પ્રેય ને શ્રેયની વચ્ચે ફેર શેા જાણવાનીં તે
 મળે ના શક્તિ એવામાં, એવાં પીસાય જીવને.
 પ્રભુની સર્વ શક્તિનો ખ્યાલ એને ન આવશે
 પોતાનો ય કશેા ખ્યાલ એવાને કેમ જાગશે ?
 સંસારી અંબનાવાળું ત્યાગ ના કેં કરી શકે
 દોડી તે અંબના કેડે અજાને 'ત્યાગ' સૌ કરે.
 ડાઘા ના કેં પડે એવો પહેલાં વિચાર જે કરે
 ડાઘાને કાઢવા કેરો એવાને શ્રમ ઊગરે.
 ડાઘા પડી ગયા કેડે ડાઘાની છાપ તો પૂરી
 ભૂંસાઈ ના જશે છોને મથ્યાં હો સર્વ રીતથી.
 જેને પહેલું જ સૂઝે છે કર્મને કરતી પળે
 એવા સૌ ઊગરી જાય, એવા સૌ કર્મથી રળે.
 કર્મમાં લાન જે રાખે, કર્મમાં સાન જેનીં હો,
 કર્મમાં લાવ જે રાખે, એનું સાર્થક કર્મ સૌ.

અવજ્ઞા આપણી કોઈ કરે તે જોઈને મને
 આપણે અકળાઈ શાં તે વેળા જઈએ છોંએ.
 આપણું કેં કહેલું જો કોઈએ માન્યું હોય ના
 આવે સલાહ લેવા તો યોગ્ય વર્તો શકે ન ત્યાં.
 આપણે પૂરું પોતાનું જ્યાં જોઈ શકતાં નથી;
 સંભાળવાનું બીજાનું વ્યર્થ સૌ જાણવું નકી.
 વ્યવહારી નયો ભાવ સંસારે રાખો વર્તશે
 એને હૃદયે પ્રભુભાવ કો કાળે જાણો ના શકે.
 સુધારી જે શકે પૂરી પોતાની જાત આપથી
 પોતાનો દોષ એવાને આવશે જ્યાલ આપથી.
 પોતાનું સર્વ જોવામાં સમગ્ર ધ્યાન આપશે
 બીજાની કોઈ પંચાતે પરોવાશે કદી ન તે.
 દોકડું એકબીજાને આપણે રાખવું નહીં;
 આપણે આપણું પૂરું સંભાળી એસવું ઠરી.
 આપણા માત્ર કેવાથી સુધરી કો જવાનું ના;
 નકામા ગાંઠનું ગર્થ બ્રાધકો ખરચે સદા.
 અજપો દિલ લાગ્યો છે જેને પૂરેપૂરો ખરો
 એવું તો ધ્યાન પોતામાં પરોવે પૂરું તે જોડું.
 સંસારે છો રહે કિંતુ સંસારી ભાવના થકી
 રંગાઈ ના જવું કેમે, સેવીને નિત્ય જાગ્રતિ.
 સંસારે સૌ, અહો! લોક પૂરા રચ્યાપચ્યા રહે
 અને જોવા પ્રભુ માગે! એવું શેં બનશે? ભલા!
 સંસાર તો કસોટી છે માનવી જીવવા તણી
 મહત્ત્વ જે પ્રભુને ત્યાં આપે, તે વરશે નકી.

ખાલી નામ પ્રભુ કેરું બે કલાક લોંબા થકી
 પ્રભુ જોઈ શકે કેમ કર્મે જો ભાવના નથી ?
 સંસારમાં બધી રીતે પ્રભુભાવ પરોવજો
 સંસારી ભાવના રાખી સંસારે નહિ વર્તેશો.
 સગાં સંબંધોને કાજે જે જે કૈં કરવાનું હો
 પ્રભુપ્રીત્યર્થે તે કામ ઉમંગે કરવું ચહો.
 આપણે કોઈને કાજે ના કશું કરવાનું છે;
 આપણે આપણા કાજે જે તે સૌ કરવાનું છે.
 નિમિત્ત બીજું તો ખાલી આપણા જીવને ખરે;
 બીજાનું નામ ત્યાં લેવું તે કઠંગું બધી રીતે.
 સ્વભાવ આપણો જેવો હોય તેવી રીતે કદા
 આપણે વર્તવાનું ના, રાખજો નિત્ય ધ્યાનમાં.
 પ્રભુભાવ બધાનામાં જીવને રાખો રાખોને
 પ્રભુ રીઝી શકે તેવું પ્રેમથી વર્તજો જગે.
 સુમેળ રહી શકે સૌમાં એવું આપણું હો બધું;
 પ્રભુરંગ જમાવાને સર્વ કૈં કરવું રહ્યું.
 જે કાંઈ કરવાનું હો તે સૌમાં પ્રભુભાવના
 જીવતી જાગતી રાખી કરે તે સૌ સમર્પવા.
 એલિસચિન્ન :

તા. ૧૭-૫-૪૪

તક-પુષ્પ ચૂંટે।

વસંતતિલકા

જે હિંમતે ધોરજથી દૃઢ નિશ્ચયેથી
વિશ્વાસ ટેક નિજ માંહો પૂર્યા કરીને,
પોતાનું યોગ્ય કરવાનું કર્યો કરે છે,
એને નિરાશ બનવાપણું ના રહે છે.

ખીલ્યાં દોસે મધુર જે તક-પુષ્પ આજે
કાલે કદા વિખરશે કરમાઈ તાપે;
લેવો જ હોય કંઈ લાભ, સવેળ લેશો,
ચાલ્યો જશે સમય, કાલ નવું જ જોશે !

શિખરિણી-મંદાકાંતા

તને જેવી આજે તક મળી દોસે તેવી ને તેવી નિત્યે
મળ્યાં જશે એવું કહ્યો નવ શકે કોઈયે નિશ્ચયે તે;
ગણાયે છે ડાહ્યું મળ્યો તક તણે લાભ ઊઠાવો લે જે
બની ડાહી બેનાં ! મળ્યો તક તણે લાભ લેતી રહેજે.

પ્રેમકંજ, ત્રિયિ.

:

તા. ૧૦-૭-'૪૪

જીવન

અનુક્રુપ

વિદ્ય, મુશ્કેલીઓ, કલેશ, ઠોકરો શી જીતી જીતી !
યુદ્ધો એવાં વધાવી લે, જીવને જીત એહની.
મચેલાં ને ખૂંપેલાંને કોઈ પેરે *ચળાવવા
એની પ્રકૃતિ ખેલે છે અનેરા સૂક્ષ્મ દાવ શા !

* હરાવવા.

પોતાનું વાપરી દેતાં ખાલી ખાલી થતાં જ તે
 દીવો પોતે બળે ત્યારે અન્યને શો પ્રકાશ દે!
 કેવો ખેડૂત તાપે ને વર્ષામાં તે તપી ભોંભ
 તપશ્ચર્યા કરી અંતે મેળવે રૂઝો ધાન્યશ્રી.
 પાર જે પાડવા ધાર્યું તે કે' એમનું એમ તે
 સહેલાઈ થકી પ્રાપ્ત થતું ના કદો કોઈને.
 માર્ગમાં ઠોકરો જે જે મળે, એને સ્વૈકારતાં
 ચૂમે ને પ્રેમભાવે તો જન્મશે ભાવ કર્મમાં.
 જેઓ જેઓ કશું પામ્યાં તેમને સર્વને જળે
 કે' કે' નડ્યાં કરેલું છે, હઠતાં ના, મળ્યું ખરે.
 વહેતી શી થઈ ગંગા ન્યારે ફોડ્યા પહાડ કે'
 વિદ્યો હઠાવવા પોતે ત્યાં વેગીલી તદ્દા ધસે.
 લીધેલું પાડવા પાર જેની ખાંત અપાર રહે
 એક દી જીતવાનો તે નિશ્ચયે જાણ્યો ખરે.
 વિશ્વમાંયે જીવે જે તે યુદ્ધ આપ્યાં કરી ખરે
 વિના યુદ્ધ કદી જીવ કશામાંયે ન પાંગરે.
 યુદ્ધ તો છે અનિવાર્ય, યુદ્ધ જીવનમાં બધે,
 યુદ્ધને જે નકારે છે, નકારે તત્ત્વ જીવને.
 ભાગે આવેલ જે કર્મ કરતાં યોગ્ય ભાવથી
 યોગ જીવનનો તે છે ચેતાવે પ્રાણ આપથી.
 અનેક જાતનાં દુઃખ, એનો જે સામનો કરે
 એના સ્વીકારથી શક્તિ જીવને ખૂબ ઉદ્દભવે.
 દુઃખમાં જે ઝૂઝીને દુઃખથી પ્રાણ મેળવે
 દુઃખથી શો તરી પાર જશે તે ભાવપૂર્વકે!

અનેક રીતનાં હુઝ, શા શા એના પ્રકાર છે;
 મળે છે તે નવું સત્ય ઊંડું પ્રેરાવવા હૃદે.
 નમે કિંતુ હૃદે પોતે પાછો સામર્થ્યવંત રહે
 ઝૂકીને જે ઊઠે છે તે સાચો ઊઠી શકે ખરે!
 લક્ષ્યનું ધ્યાન ના ચૂકે મૃત્યુની યે ખરી પળે
 જીવને જીત સાચી શી એવા જીવ ખરે રળે!
 ઝઝૂમે પાડવા પાર વિદ્ય એને મળ્યાં કરે
 તેજસ્વી બનવા ઝાઝું જાણવાં તે મળેલ છે.
 કર્યો નિશ્ચય પૂરો જે ઉતારે પાર પ્રેમથી
 ઘડી જીવનને એવાં શકે, ધન્ય થતાં વળી.
 જે જે વેળા નડે ત્યારે શકે જાગી હૃદે ખરું
 પ્રભુને સાદ જે પાડે પ્રત્યક્ષ સ્થાય પામતું.
 કાંટાના જૂથમાં ઊગ્યાં ફૂલ તો સર્વને ગમે
 પૂજાર્થે અર્પતાં લોક લળીને પ્રભુના પદે.
 જીવજો જીવજો એવું યજ્ઞાર્થે પ્રભુજીવન
 જીવવાને તમારામાં દો મને એટલું ધન.
 પ્રાર્થના હું કરું હૈયે રહેજો દૃઢ નિશ્ચયી
 લીધેલું પાડવા પાર કામ રહો ખંતથી મથી.

કાર્યકલ્પતરુ

અનુષ્ઠાન

તમન્ના કામમાં જેને લાગી તે કામને કદી
 મૂકી ના વેગળું દે છે, કામ એનું ફળે નફી.
 કામમાં જે લગાતાર એક ભાવે રહ્યાં કરે
 સંપૂર્ણ તે સર્વ પેરેથી એનામાં કામ ઊતરે.

જીવને કામ આવેલું નકામું ના ગણેા કદી;
 કેટલા કેટલા ગુણેા કેળવાયેજ કામથી.
 વિનાનું ખંત ઉત્સાહ કામ તે કામ ના કશું
 પ્રાણ વિનાનું એવું સૌ કામ શા ઉપયોગનું ?
 શકે આવી ખરી વેળા કામ તે કામ તો ગણેા;
 વ્યક્તિત્વ કામથી ખીલે કામ તે યોગ્ય તો ગણેા.
 મળે છે કામથી દામ, નામના કામથી મળે,
 કામથી રામ જાગે છે, કામથી રામને મળે.
 છે જેના કામમાં રામ, પાંસરું કામ તે થયે,
 કામ તો કામધેનું છે, કામ તો કલ્પવૃક્ષ છે.
 કાર્યનિષ્ઠ બને જેઓ ચેતના-લાવ-શક્તિથી
 કામ તેનાં ઉકેલાયાં કરે સૌ આપમેળથી.
 પ્રેમકુંજ, ત્રિચિ. : તા. ૧૩-૭-'૪૪

આદ્યશક્તિ કામ

અનુબંધ ૫

પોતાના શ્રેય માટે જે લીધો અભ્યાસ તે મહીં
 પરોવી જીવ રાખીને મંડે, તે રળતો સહી.
 પોતાનામાં પૂરું ધ્યાન એકાકારે ધર્યો કરે,
 પોતાનું પાર ઉતારી જાપે, તે શ્રેયને વરે.
 પોતાના કામની જેને અંખના ઊઠતી હૃદે
 સંભાળ્યાં જે કરે કામ, કામને તરી તે જશે.
 કામના ભણકારાથી કામ ઉકેલ જે કરે
 કામથી જે તમન્નાને વધારે, શ્રેય તે વરે.

કામ વિના ખોળું કાંઈ ભલે તે કરતું રહે
 છતાં જે કામ ના ચૂકે, કામ પાર જતું રહે.
 કામમાં લક્ષ રાખીને કામને જે ઉકેલશે
 કામને યોગ્ય રીતે તે પૂરું પાર ઉતારશે.
 યદ્વાતદ્વાપણે જેનું ચિત્ત કામે રહે નહીં
 કામનાં પરિણામોમાં એવો નિર્ભય* રહે નકી.
 કરેલા કામમાં પ્રાણ કેટલા ઊતર્યા હશે
 આપમેળે પિછાને તે ખૂંચું જે કામમાં હશે.
 ધ્યેયની એતના જેને કામની અંતરે વસે
 કામ કેરી કળાશામાં જશે ના જકડાઈ તે.
 પોતાના કર્મમાં નિત્યે પૂરું પાવરધું રહે
 ભૂલે છે કામને જે ના, એને કામ ન ભૂલશે.
 મહત્તા કામને આપી જીવ્યાં જે જીવને કરે
 જીવને કામ એવાને પ્રેરણાત્મક શું બને!
 કામમાં ધ્યાન જે રાખી કામને વળગી રહે
 શક્તિ-કૌશલ્ય એવાનું આપમેળે વધ્યાં કરે.
 મુરકેલીઓ પડે કામે છતાં મૂકે ન કામ જે
 એવાને વિઘ્ન ના વિઘ્નો, જીવને શક્તિ પ્રેરશે.
 કામ તે કામ ના ખાલી, જીવન પ્રેરનારું તે;
 કામ ના હોત તો ક્યાંથી હોત આ ઘટમાળ હેં?
 ન્યાં સુધી જીવવાનું છે ત્યાં સુધી કામ તો ભલા !
 કામ છોડી શકે ના કે, જીવી કામથી સૌ રહ્યા.

કામમાં જીવ રાખે ના જે કોઈ સર્વ રીતનો
 તેવાના કામમાં જીવ કે ભલીવાર ના કરે.
 કામ તો આધારશક્તિ છે, ચેતનાશક્તિ કામ છે;
 કામ તો પ્રાણહતા છે, કામથી કામ સૌ મળે. *
 સાંગોપાંગ બધી રીતે કામને જે ઉતારશે,
 કામ જીવનના એને સૌ પોખાર પડાવશે.
 કામ દ્વાક્ષિણ્ય પ્રેરે છે જીવને શું રસાત્મક !
 કામ ઔચિત્યનું ભાન જગાડે ભાવપ્રેરક.
 કામથી જે નવું શીખે સાચું જીવન મેળવે;
 કંટાળે કામથી ના જે, એવાને કામ શીખવે.
 કામને જે ગણે બહાલું એને કામ ન ત્રાસ દે,
 વ્યવસ્થા કામથી આવે સર્વના જીવને જગે.
 કામ તો શીખવે સત્ય, મોંઘા પાઠ ભણાવતું;
 ભણે છે કામથી જેઓ તેવાનું જીવ્યું કામનું.
 સૂક્ષ્મતા બુદ્ધિમાં આવે કામ યોગ્ય કર્યાં કર્યે
 કર્મકૌશલ્ય જન્મે છે કામ સદ્ભાવથી કર્યે.
 ગુરુ જીવનનો કામ, કામ જીવનની કળા,
 ઉકેલ કામથી સર્વ સૂઝ શી જન્મતી સદા !
 કામને એટલા કાળે શ્રેષ્ઠમાં શ્રેષ્ઠ રીતથી
 કરે એવાં જ પોતાનો સાધે વિકાસ કામથી.
 નજીવું હો ભલે કામ બિંડા તે કામમાં છતાં
 પૂરે જે બિતરી પ્રાણ, એને દે કામ ચેતના.

કામને કરવા એવી રીતે છે શક્તિ સર્વમાં
તેવી રીતે છતાં ચિત્ત પરોવે કે ન કામમાં.
મળેલા કામમાં પૂરું ભાવે લક્ષ પરોવવા
સૌને તેથી લળીને હું પ્રેમથી કરું પ્રાર્થના.
પ્રેમકુંજ, ત્રિવિ. : તા. ૧૦-૭-'૪૪

કામનું માહાત્મ્ય

અનુબંધ

કામથી કોઈ કંટાળે પામે જે ત્રાસ કામથી
કામને જે ઉવેળે છે, શીખશે તે શું કામથી ?
કામનો ભાર લાગે છે જેને માથા પરે ઘણો
ગાળિયું કાઢવા માગે કામનું, શું શોળે કશું ?
કામને કામ જે જાણે કામ તેવું યયાં જશે
કામથી કામમાં કામ કાઢે, કામનું તે રળે.
કામ તે કામ તો ના છે, ગુરુ પ્રત્યક્ષ કામ છે,
શીખે જે કામથી એને પ્રેરણા-ઈશ કામ છે.
કામ મિથ્યા નથી કોઈ, મિથ્યા તે કરોંએ છોંએ
આપણે આપણી જાતે; કામ દોષિત ત્યાં ન છે.
કામમાં કામના ઊડી આપણે રાખોંએ છોંએ
કામમાં દોષ જન્માવ્યાં કરીએ તેથી આપણે.
તેથી જે કામને દે છે દોષ, તે મૂર્ખ માનવી
પોતાનો દોષ ના દેખે કામ તે શું કરે પછી ?
છરીથી હાથ કે કાપે અજ્ઞાની બાળ આપથી
છરીથી કામ લે કોઈ, જેણું જોઈતું, માનવી.

નઠારું સારું ના કામ, કામમાં ગુણ કો ન છે,
કામમાં ગુણ પ્રેરાયે પ્રેરાવેલા જ આપણે.
કામથી જે ઘડે પોતે પોતાને હેતુ રીતથી,
કામ એનું બની ઈશ શીખવે છે કળા નવી.

પોતાના હેતુને સ્પષ્ટ પૂરે પાર ઉતારવા
એ રીતે કામમાં પ્રેર્ય કરે કામ, તરે સદા.

કામને લોક કાં નિંદે? બિચારું, લૂણું, કામ તો
વાળે તેમ વળે પોતે, કામ એવું કંઠ્યાગરું.

કામને વાળવા કેરી પોતાના શ્રેયમાં કળા
શીખી જે માનવી લે છે, રળે તે કામથી સદા.

કામ તો કામધેનું છે, કામ કલ્પતરું ખરે,
કામમાં હેતુનું જ્ઞાન જે રાખે, શ્રેય મેળવે.

રુઢા પ્રસંગ શા દે છે કામ જીવનમાં સદા !
કામથી જે મળે બોધ બીજાથી તે મળે જ ના.

કામથી કામ પામે છે આકાર સર્વ જાતના
જેવો આકાર પોતાનો, ધરે તે રૂપ કામ ત્યાં.

કામથી કામ પોતાનું ઊંડું આવેલ કામમાં
ચિંતવ્યાં જે કરે હૈયે, એને કામ રળાવતાં.

કામ પ્રત્યક્ષ શાળા શી પોતાને ઘડવા તણી !
કામમાં દષ્ટિ ને વૃત્તિ એવી સંપૂર્ણ રાખવી.

પ્રત્યક્ષ રીતથી જેવું શિખવાડે નવું નવું
તેવું કામ વિના બીજું કોઈ કેં ના સુઝાડતું.

બીજો દેવ વિના કામ કો ન પ્રત્યક્ષ વિશ્વમાં
કામને દેવ જે જાણી કરે, તે પામતું સદા.

સર્વ પ્રકારની કામ શીખવે જીવને કળા
 બીજું શીખવનારું કે ક્યાંય છે કામ જેવું ના.
 જીવતો જાગતો કેઈ ગુરુ જો હોય ક્યાંય તે
 કામ પોતે જ એવો છે સર્વોત્કૃષ્ટ ખરો ગુરુ.
 કામને એક પાસું ના, પાસાં છે કૈંક કામને,
 એવાં પાસાં નિહાળી જે કરે, તે કામ ક્ષણે.
 કામથી વિશ્વ જન્મે છે, કામે વિશ્વ સમાય છે,
 પોષાતું કામથી વિશ્વ કેવું, અદ્ભુત કામ તે !
 કામ તો આપણાથી છે, જેવા કૈં આપણે હશું
 કામ તેવું થવાનું છે, જાણજો નિશ્ચયે બધું.
 આપણી ઉપરે સર્વ મદાર કામનો ખરે
 જેવું બનાવવા ધારો કામને, તેવું તે બને.
 જે રીતેથી ફળે હેતુ તે રીતે કામને કરો,
 ઉર પ્રેરાવવા જ્ઞાન મળેલું કામને ગણો.
 જવા દો કામ ના વ્યર્થ, કામથી અર્થ સાધવો
 યોગ્ય સૌ સ્ફૂર્તિલો વેગ રાખી સૌ પ્રાણુ તે કરો.
 ચેતના-શક્તિ પ્રેરાવે ઊંડી જીવનમાં સદા
 સંધાવે ચેતનાતાર કામ શા એકમેકમાં !
 થવાનું જેવું પોતાને તેવું ચિંતવન કામમાં
 જે ધર્યાં કરીને કામ કરે, તે નિત્ય જીવતા.
 પ્રદેશ એકથી એક જુદા કામ બતાવતું
 ‘મનોદશા શો પોતાની’ કામથી સૂઝી આવતું.
 કામને કરતી વેળા ઉંડું ચિંતવન ધ્યેયનું
 જ્ઞાન ને ભક્તિવાળું જે રાખે, એનું ફળે બધું.

કામને કોરું કોરું જે કરે, કોરાં રહ્યાં કરે
કામથી શીખવાનું જે રાખે, તેવાં કૃપ્યાં કરે.
કરે જે કામ જે રીતે તે રીતે ઓળખાય તે;
સંદિગ્ધ કામથી કાંઈ રહી ના શકતું ખરે.
આવેલા કામને જેઓ સ્વીકારી પ્રેમભાવથી
પૂરે હેતુ કૃણાવાને કરે, તે જીવશે મરી.
સર્વ ખાજી તણો ખ્યાલ આવેલા કામ અંતરે
રાખે જે કામમાં ઊંડો કામ એને કૃણાવશે.
લક્ષ કેંદ્રિત એકાગ્ર સાધવા કામ જેનું છે
કામથી સાધશે એવો પાતાનો ટેક, યોગ્ય તે.
ઉત્સાહે, ખંતથી કામ કરતાં સૂઝ સૌ સ્કુરે
એવી સૂઝ મળે જે જે કામથી, યોગ્ય કામ તે.
સદ્ગુણો કામથી જન્મે, દુર્ગુણો કામથી મળે
લેવાદેવા છતાં ના છે તે સાથે કામને કરશે.
ગમે તેવું લલે કામ કામ તે કરવા જતાં
આવરાઈ જતો જે ના, જશે તે કામ પાર ત્યાં.
કામને સાધના રૂપે ગણી જે કામને કરે
અવતાર નવો એનો જન્માવે કામ નિશ્ચયે.
કામથી જે ડરે તેવા કામથી મૃત્યુ પામશે,
કામથી જે તરે ખંતે કામથી તત્ત્વ પામશે.
કામ જીવાડતું એવું જેને જ્ઞાન હૃદયે થતું
તેવા કામ વિષે યોગ, લક્ષિત, ભાવ, રહે બધું.
જીવન-માપથી મૂલ્ય આંકે જે કામનું હૃદયે
કોઈ કામ નકારી તે કેવી રીતે પછી શકે?

‘નહારું,’ ‘સારું’ એવાને કામમાં કે’ ન સૂઝશે
 ‘ફળાવા હેતુ પોતાનો મળ્યું તે કામ’ નાણુશે.
 યોગ્યતાથી કર્યે કામ વિવેકજ્ઞાન ઉદ્ભવે
 વર્તવું કેમ સૌ સાથે યોગ્ય કામ કર્યે સૂઝે.
 કામ યોગ્ય થવા સારુ ભાવના કેવો, કેટલી
 રાખવી, તે જિજ્ઞે, એવું માહાત્મ્ય કામનું નકી.
 જે કામે ભાવ કે’ ના છે સારે તે હેતુ શો કશો?
 નિધ્રાણુ કામમાં ખચ્યો જે પરિશ્રમ ભાર શો !
 કામ યોગ્ય થતાં હૈયે ઝાર ચિત્ત-પ્રસન્નતા,
 શાંતિ, સંતોષ, જે લાગે નાણુ યોગ્ય થયું તદ્દા.
 કામને કરતાં ન્યારે યોગ્યાયોગ્ય થવા તણા
 ઘટે વિચાર; રહેજે તે થતાં, નિશ્ચિંતતા મળે.
 પંચગનિ : તા. ૨૪-૯-’૪૪

શુદ્ધિસાધક કામ

અનુક્રુપ

જિંદગાની તણે વેષ શો પહેરાવવા તણે
 આપે છે કામ તો યોગ્ય ! જેને એ દૃષ્ટિ-વૃત્તિ હો.
 કામને શીખવા કેરી નાણુ જે ચાવો જીવને
 એને જીવનની દૃષ્ટિ કામથી શી મળ્યાં કરે !
 કળા જીવનની સર્વ કામથી સાંપડ્યાં કરે;
 યદ્દાતદ્દાપણે કામ આચરવું ન માનવે.
 કામમાં શક્તિ આતુર્ય જે કે’ હો શુદ્ધિજન્ય તે
 વાપરી વાપરી, તેથી લક્ષ્યને સાધવું ઘટે.

ચારે બાબુ તાણું જ્ઞાન કામથી સાંપડે જગે;
 કામ શીખવશે જે કેં કોઈ શીખવશે ન તે.
 કામમાં ભાવ જો ના હો, મિથ્યા કામ પ્રમાણવું;
 ભાવ વિના કશું કામ કરવાનું ન રાખવું.
 જેમ જેમ વધે ભાવ કામે, તેમ હૃદયે થશે
 શાંત, કેંદ્રિત, એકાગ્ર, મજા તેની શી ચાખશે !
 કામમાં ભાવના રાખી કામ જે કરશે જગે
 કામ પ્રેરાવશે એને કામના હેતુને વિષે.
 દોરાયા પ્રકૃતિથી જો કામ-પ્રવૃત્તિમાં કદી
 દ્વંદ્વાદિ વૃત્તિનું નેશ મોળું તો પડશે નહીં.
 અહંકાર થકી સર્વે કામે પ્રેરાયલાં રહે;
 કામ જે શુદ્ધિ અર્થે લે અહં એનું ગળ્યાં જશે.
 પ્રભુનો ભાવ જે રાખે કામે, પ્રવૃત્તિ એહની
 કામમાં કરતી કામ પોતે રમશે વેગળી.
 વધે શા રાગ ને દ્વેષ કામથી માનવી-મને !
 ઘટે શા રાગ ને દ્વેષ કામમાં હેતુ પોરવ્યે !
 તિતિક્ષા કામથી કેવી માનવી-જીવને થતી !
 કામ જેવી તપશ્ચર્યા ક્યાંય કોઈ કરી નથી.
 જેવું જેવું મળે કામ હેતુનું ભાન કેળવી
 લક્ષ ને બુદ્ધિ ત્યાં રાખી દઢાવો ભાવ સૌ વળી.
 મળેલાં કામમાં સર્વે ધારણા ધરી-હેતુની
 બુદ્ધિથી સમજી લેને જીવને તે ફળાવવી.
 દ્વિધાભાવ કશા કામે વિવેકીએ ન રાખવો;
 બાબુથી સર્વ નિશ્ચિંત પૂરું નિઃશંક વર્તાવું.

કામને કરતી 'વેળા' વ્યાપ્તિ હોય જાગતાં દ્વિધા;
 વૃત્તિ તે જાગતી આણી ટાળી જ નાખવી તદ્દા.
 હો'ગાવ્યાં કરશે ખૂબ, કામે કે' લલૌંવાર તે
 દેશે ના જાગવા, એવું દ્વિવિધાપણું હોય જે.
 કામમાં હેતુનું લક્ષ્ય રાખતાં રાખતાં હૃદયે
 કરાવે હેતુ પ્રત્યક્ષ કામ સાધનરૂપ થૈ.
 'કામ આધાર-ભૂમિકા જીવન પામવા તાણી'
 ભાવના હેતુની એવી કામમાંહી પરોવવી.
 કામને એક પાસું ના, પાસાં એનાં અનેક છે,
 એવાં બધાં જ પાસાંનો ખ્યાલ હોવો ઘટે હૃદયે.
 કામ સ્વભાવના જોશે થવાવાને જ પ્રેરશે
 ત્યાં ચેતી કિંતુ જાગીને રહે, તે શક્તિ પામશે.
 કામ તો આપણું એવું દિવ્ય સાધન જાણવું;
 રખે ઉવેખતા કામ ! પ્રેમથી કામ સાધવું.
 સાધના કામની એવી માનવી જે ક્યાં જશે
 જીવનલક્ષ્ય પોતાનું કામથી નકી વીંધશે.
 હરિજન આશ્રમ, સાગરમતી : તા. ૨-૧૦-'૪૪

કામથી પ્રસન્નતા

અનુક્રમ

જે જે કામ કરતા હો કરતી વેળા કામ તે
 પ્રભુનું નામ લેવાનું પ્રેમથી કરજો હૃદયે.
 લેવાથી નામ ખીજા કે' વિચારો નહિ ઉદ્ભવે,
 કામમાં ચિત્ત રે'શે ને ચિત્ત એકાગ્ર ત્યાં થશે.

કામમાં ચિત્ત રે'વાથી ત્યાં કે'દ્રિત થવાથી ને
 સારું કામ થશે, તેથી ઉર સંતોષ લાગશે.
 એવા સંતોષની વૃત્તિ થતાં શાંતિ અનુભવો;
 શાંતચિત્ત થશે જ્યારે શા પ્રસન્ન હૃદય થશે !
 ચિત્તે પ્રસન્નતા રે'તાં લાગશે ભાર ના કયો;
 કશાનો ય ન કંટાળો લાગશે તે સમે કયો.
 પ્રસન્નચિત્તનું જે તે સૂતરું સૂતરું વહે;
 પ્રસન્નચિત્ત જે રે' છે તે અશાંત નહિ થશે.
 ફૂલની જેમ રે'વાશે પ્રવૃત્તિ સર્વ ઉપરે;
 'કામ શું ઉપયોગી છે' તે પછી ખ્યાલ જાગશે.
 કામ તો ભૂમિકા સ્થૂળ દેહની સાથ તે મળી
 ભાવના કેળવાવાને સાધનારૂપ શી ખરી.
 વિના કે' કામ-આધાર ભાવના એકલી કદી
 કેળવાઈ શકાતી ના એના યોગ્ય પ્રમાણથી.
 કામ તે કાજ તો કેવું જરૂરી કેટલું બધું !
 થયેલું ભાવનાહીણું કામ ના ફળતું કશું.
 ખાલી તે કામ ના કામ, કામ તો ફળવા ખીજું
 મળેલું જાણીને કામ તે ભાવે કરવું રહ્યું.
 કામથી શીખવાનું તો નવું ને નવું કે' મળે;
 કામમાં શીખવા કેરો રાખવો હેતુ ત્યાં ઘટે.
 વૈતરા પેઠ તો કામ કદી ના કરવું કશું;
 એવું કામ ફળાવે શું ? ગદ્ધાવૈતરું જાણવું.
 કામની સાથ જે લે છે પ્રભુનું નામ ભાવથી,
 કામથી ભાવના એની કેળવાયાં જતી બધી.

કામ જીવનનો તે તે શુરુ પ્રત્યક્ષ જીવતો
 કામને એવી રીતે જે કરે, તે ખરું પામતો.
 કામમાં હેતુ જેવો હો જેનો, તે તેવું પામશે
 કામમાં હેતુ જે સાધે કામ એને ફળાવશે.
 ક્યાં વિના જગે કામ કોઈનો છૂટકો નથી;
 કામથી શીખવાનું તો કાં ચૂકે માનવી પછી ?
 કામ ના હોત, સંખંધો તો ક્યાંથી થાત વિશ્વમાં ?
 સંખંધો કેળવાયે છે જ્યાં ત્યાં કામથી આપણા.
 એક બીજા તણે સાથ કામથી મેળવાય છે;
 સંપર્ક કામથી કેવો સધાયે સર્વ જીવને.
 કામની ભૂમિકા જેવી આપણા મનમાં હશે
 તે રીતે કામને તેવું ક્યાં તે કરતું જશે.
 કામ હો એકનું એક, છતાં એને બધાં જનો
 એક સૌ સરખી રીતે કરી ના શકશે જગે.
 કામમાં હેતુનું જ્ઞાન જેનામાં જીવતું હશે
 એને શું શીખવાડે છે કામ, તે એક જાણશે.
 કામ પોતે થતું રે' છે ને વળી શીખવાડતું;
 કામથી કેવું કેવું તે પોતાથી ઉઠેવે નવું !
 કામથી એક બીજામાં ભેળાવાનું બન્યાં કરે
 જન્માવે કામ સદ્ભાવ લક્ષણા ઉર જે હશે.
 જે કાજે કામ નિર્માયું એનો જો જ્યાલ રે' હ્રદે
 કામના જેવું તો કામ પછી ના કોઈ દે શકે.
 કામમાં એકધારું જે જિંડું ધ્યાન ધર્યાં કરે
 કામની યોગ્યતાનાં સૌ પાસાં જિગે+ જ એહને

કર્ચાથી કામ એ ભાવે દક્ષતા સૂક્ષ્મતા વધે
 નિષ્ઠા ત્યાં જન્મી ઉકેલ કરવાની કળા મળે.
 ‘કામથી કેળવાયે છે કેવું જીવન કેટલું’
 એમ જો જાણીએ, કેઈ મિથ્યા કામ ગણાય શું ?
 કામને એટલા કાળે પ્રત્યક્ષ શીખવા તણી
 સાંપડેલી ગણે છે જે જીવને તક દિવ્ય શી !
 એવાંને કામથી હૈયે મળે છે પ્રાણ-ચેતના
 એવાંને કામમાં ઊંડાં લાગે છે રસ-જેવના.
 કામ તે એકલું કામ એવાંને લાગતું નથી;
 ‘દેવાંને કામ તો બીજું મળ્યું’ એમ ગણે ચહી.
 કામમાં દષ્ટિ ને વૃત્તિ એવી જેની થયેલો છે
 સૌ કામ જે સ્વોકારે છે આત્મકલ્યાણ અર્થ તે.
 હો યદ્ શકતું કામ જેટલું ઉત્તમોત્તમ
 તેટલું તેમ તે થાવા રાખવું લક્ષ કેન્દ્રિત.
 તે છતાં જો પરિણામ આવી સુયોગ્ય ના શક્યું
 નિરાશા એવવી ના કે, પ્રાણવાળા વધુ થવું.

ખાર

તા. ૩-૧૦-૪૪

કામથી યોગપ્રાપ્તિ

અનુબંધ ૫

કામ તો કામની રીતે ના ઉકેલવું જીવને;
 ‘કામથી ચેતના પામો’ ઉકેલો કામ એ રીતે.
 સૂક્ષ્મ તેજસ્વિતા ઊડી અને સાત્ત્વિકતા હ્રદે
 કામથી બુદ્ધિમાં જન્મે, ઉકેલો કામ એ રીતે.

સૌ બાબુનું પૂરેપૂરું વિવેકજ્ઞાન કામનું
કામથી જન્મ પામે તે કામ એમ ઉકેલવું.
વૃત્તિ જે કામથી જન્મે એને ઊડી તપાસવી,
કેવાં છે લક્ષણો એનાં આપણે જાણવું કસી.
કામથી ઉદ્ધવે જે જે વિચારો મનમાં ઊડા
શી કક્ષા આપણી તેથી જાણાયે આપમેળ ત્યાં !
જીવાત્મા સાથ સંબંધો કામથી સાંપડ્યા કરે;
તે સૌ સાથે રહો કેવું કામથી તે જાણાય છે.
પ્રકૃતિ આપણી સૂક્ષ્મ કામથી શી ઊંધી છતી !
એમાં પ્રત્યક્ષ જે ખ્યાલ રાખે, તે જીવતો નકી.
કેવી રીતે પછાડે ત્યાં પ્રકૃતિ સૂક્ષ્મ આપણી,
તેથી જે ચેતતો રે' છે પામે કલ્યાણ કામથી x
સૌ ઘરેડ પ્રમાણેનું કામ સ્થૂળ કયાં કયે
એથી ના પ્રાણ જન્મે છે, ચૂંગળાયાં કરે જ તે.
પ્રકૃતિને ઘડાવાને કાળે જે કામ હાથ લે
એમાં ચિંત્વન એવું જે રાખે, એને જ તે ફળે.
ગમે તેવું ભલે કામ ભાગે આવેલું તે હશે
એમાં સદ્ભાવ જેનો હો એને કે' ના અયોગ્ય છે.
‘સદ્ભાવ કામથી તેથી કેળવાયાં કરે ઊંડો’
જેતાં તે રે'લું દૈ લક્ષ, કામનો હેતુ તો રૂડો.
વળાંકો, વળણો કેવાં કામનાં મનમાં ઊંઠે
કેવા કેવા થરો એના તેથી શાં જાણવા મળે.
બીજી રીતે વિના કામ, એને ના ઓળખી શકો
કામ તેથી અનિવાર્ય સાધનારૂપ જાણજો.

કામ જેવું ઘડે તેવું ઘડી કોઈ શકે 'નહીં;
 દક્ષતા સર્વ બાબુની કામથી જ મળે સહી.
 કામ તો શીખવે કેવું વર્તવું યોગ્ય આપણે;
 આપણી જાત કેવી તે કામ પોતે બતાવશે.
 'કામ જેણે કર્યું તેણે કર્યું કામણ', ઉક્તિ છે;
 સાચું તથ્યાંશ એમાં છે, વળી સાચું હકીકતે.
 ગૂંચ ઉકેલવા કેરી કામથી શક્તિ સૌ મળે;
 જીવને ઉપયોગી તે કેવું માનવોને જગે !
 આદિ, મધ્ય અને અંતે કામની પ્રભુને હૃદે
 રાખીને જે કરે કામ, તે સત્કર્તવ્ય-યોગ છે.
 છૂટકો ના કર્યા વિના તેથી જે કામ સૌ કરે
 દારિદ્ર્ય નિંદગાનીનું એવાનું કેમ રે ટળેજી
 બેબેબેબે કરે કામ બળાપો એહને રહે
 બેબેબેબે કરે કામ દા'હો એનાથો શું વળે ?
 જીવતીજગતી કામે લાવના જ્ઞાનપૂર્વકે
 રાખે એનું સરે કામ, તે ખરું યોગયોગ્ય છે.
 કામમાં લાવના પૂરી ઓતપ્રોત થતાં હૃદે
 કામ ને લાવનાનો શો જામે સુમેળ ઓર એ !
 એવો સુમેળ જ્યાં જામે રામરામ વિષે પૂરે
 નિંદગાનીનું કેવું તો તારતમ્ય જણાય સૌ !
 કામમાં જીવ જેનો ના તેવા શું કામથી રળે ?
 કામને અવમાને તે તિરસ્કૃત થતા જગે.
 કામને કરવા કેરી જેના માંહી કળા બધી,
 એને કો અવમાને ના, સૌ એના પર રે' ખુશી.

કામ જેવો નથી કોઈ બીજો તો દેવતા જો; કામને દેવરૂપે જે લહે તે કામથી ઝજે. કામથી શીખવાની હો જેને વાંછા ખરી હ્રદે કામથી દૃષ્ટિ ને વૃત્તિ એવાની કેળવાય છે. જિંઆમાં જિંચું જે હોય માનવી-પદ વિશ્વમાં એકલા કામથી પામી શકો તે પદને મહા. કૃપાથી, વિનવું સૌને, કામ હો આંબું તે વિષે લક્ષ પૂરેપૂરું દેજો હેતુને મન રાખોને. માનીશું કામને જેવું તેવું કામ કળ્યાં જશે; જિંદગીને કળાવાને પ્રેર્યું ઇશે કૃપાર્યો તે. તદ્દાકારપણું જેને કામથી જીવને સ્કુરે ફૂળે ત્યાંયે છતાં ના જે કામથી પાર થાય તે. સ્વીકારી કામ આનંદે કામ-હેતુ કળાવજો; પ્રાર્થના મારોં એવી કે નિષ્ઠ તેવા હ્રદે થજો. હરિજન આશ્રમ, સાયરમતી : તા. ૧૮-૧૦-'૪૪

કર્મ પરત્વે અંતર્મુખતા

અનુબંધ

પ્રભુના રસમાં જેને લાગેલી વૃત્તિ છે હ્રદે ધ્યેયપ્રાપ્તિ થવાની છે આજ કે કાલ જીવને. માત્ર ધ્યેયની પ્રાપ્તિમાં એણે મહત્ત્વ નાં'પવું; 'ફૂળે ધ્યેય કઈ રીતે' એને જ મુખ્ય માનવું. આપણે પામવાનું છે જેને જે સાધના વડે, સાધનામાં થવા પૂરું એકાગ્રે જીવવું હ્રદે.

સાધના-ભાવમાં નિષ્ઠ એકાકારપણે થતાં
 આપમેળે થશે પ્રાપ્તિ, એ તો ગૂઢ રહેલ ત્યાં.
 એને ના આજીવની છે, એ તો મેળે જ ઉદ્ધવે.
 એને ઉદ્ધાવતાં આડે હો અસેડવું તે પડે.
 ‘શું અને કેમ જે આડું, તે અસેડવું શી રીતે
 કેવી રીતે જણાયે તે ?’ પ્રશ્ન તે દિલમાં રમે.
 કિંતુ જે ચાલતો હોય, પોતે ક્યાંક ભૂલો પડ્યો,
 એને અનુભવે એવું જણાશે આપમેળ તો.
 અસેડાતું ન જે હોય આપણું બળ વાપર્યે
 પ્રભુને સાદ ત્યાં પાડો સાથ દેવા પૂરે હૃદે.
 શી અગાધ કૃપાશક્તિ ! આમંત્ર્યા તે કરી સદા
 પ્રભુને ભાર સૌ સોંપી સાધનામાં રહો જિંદાં.
 સાધનામાં રહ્યાં વિના જે તે પ્રવૃત્તિને વિષે
 આરો ના આવવાનો છે એને તે પામવા હૃદે.
 થતાં જીવનમાં કર્મે પ્રભુ જેને રમ્યાં કરે
 કર્મનાં બંધનો એને નડી ક્યાંય નહિ શકે.
 હૃદે અલિપ્તતા જામે જે તે પ્રવૃત્તિથી જિંદી
 તો તો જે કૈં થતું તેમાં શકાયે રહ્યો ભાવથી.
 ભલો સૌ સાથ છે હૈયે તાદાત્મ્ય ભાવથી કરી
 કિંતુ ત્યાં કામ હૈયાનું ભેઈએ ચાલવું સહી.
 એવું અંતર્મુખી કામ જેનું ચાલ્યાં કરે ખરું
 એવાને ધ્યેયની પ્રાપ્તિ થઈ એમ પ્રમાણવું.
 હરિજનઆશ્રમ, સાબરમતી : તા. ૨૨-૧૦-૪૪

કામ-પ્રત્યક્ષ ગુરુ

અનુબંધ

જેમાં હો કેળવાવાનું એનો અભ્યાસ ખતથી
એકાંગી એકધારે જે કરે તે કેળવાય છે.
ચિંતન એકલું એ જ પ્રવૃત્તિ સર્વમાં હૃદે
થતું જેને રહે એવો તત્ત્વ મેળવશે ખરે.
ધ્યેય વિનાની આશા કે ઇચ્છા બીજી થતાં કશી
ભંગ એકાગ્રતાનો તે કરાવે છે સમૂળગી.
આશા ઇચ્છા બીજી તેથી ઊઠતાં મનમાં કદી
જાતિ લક્ષ રાખીને તાંતણેા જોડવો નહીં.
કામો જે કરવાનાં હો પ્રભુપ્રીત્યર્થ સૌ કરો;
પ્રભુભાવ વિના હેતુ અન્ય કે નહિ રાખવો.
જેમાં તેમાં પ્રભુભાવ નિશ્ચે રે'વું દઢાવતા
સર્ગંગ એકધારા શા રે'વું અભ્યાસમાં સદા !
વિહ્વળતા કશાથીયે ના દેવી પેસવા ઘટે
ઊઠતા મનના ખ્યાલો વાળવા રચનાત્મકે.
સૌ કામો ભાગ આવેલાં ધર્મભાવે કર્યાં થકે
ચિત્ત શુદ્ધિ થઈ નિશ્ચે તત્ત્વ વિકાસ પામશે.
તેમાંથી ભાગશે જેઓ એને ચિંતા થયાં કરે;
આશા, ઇચ્છા વળી એને ઉદ્ભવ્યા ના વિના રહે.
એવાને કયાંથી તે શાંતિ કેમ ચિત્તે રહી શકે ?
અને શાંતિ વિના કેઈ થઈ નિશ્ચળ શેં શકે ?
થયો નિશ્ચળ જે ના તે ના નિશ્ચિંત બની શકે;
એવાને શાશ્વતી સુખ કેઈ કાળે મળે નહીં.

કામને છોડો દીધાથી કામના સૌ વિચાર તે
 આવ્યા વિના ન રે' છે, જે જાણે છે સર્વ કોઈયે.
 કામને પ્રભુપ્રીત્યર્થે ભૂમિકા જ વિકાસની
 ગણીને જે કરે કામ ભાવ મેળવવા ચહી,
 અહંતા, મમતા એનાં મેળે તો ગળતાં જશે,
 દ્વંદ્વાદિ વૃત્તિથી એવો મુક્ત પોતે થતો જશે.
 વિચારો કામથી જન્મે, ચિંતા કામથી ઉદ્ભવે,
 જન્મે છે રાગ ને દ્વેષ કામથી મનમાં ખરે.
 અહંતાથી જનો વિશ્વે પ્રેરાયે કામમાં સદા
 કલેશ, સંતાપ ને દુઃખ જીવને તેથી પામતાં.
 છતાં એ સર્વનું મૂળ ખીજાંને માનવી ગણે
 'ખીજાથી આ થયું' એવું કહેતાં સાંભળ્યાં જગે.
 સર્વનું મૂળ પોતામાં રહ્યું; ના તે જનો જીવે
 કરે ખદ્મનમાં કેવાં માનવી નિજ જીવને!
 ચિત્ત, બુદ્ધિ, મન, પ્રાણ, અહંકાર નો પ્રકૃતિ
 કામને તજી દેતાં એ દેશે ના કોઈને તજી.
 કામ તો છે અનિવાર્ય, સાધના કામને ગણી
 કેળવે કામથી ભાવ, તો કૃતકૃત્ય માનવી.
 ભલે ને કામ સારું હો કિંતુ તે કરતી પળે
 શુદ્ધ જો ના વિચારો હો સારું તે કામ-સ્થૂળ છે.
 કામ આધાર-ભૂમિકા જીવનશુદ્ધિ અર્થની
 કામથી કામ જે કાઢે પોતાનું, તે રજે મૂડી.
 દેખીતી રીતનું સારું એવું જે કામ હોય છે
 જીવન-ઉપયોગી ના એવું તે કામ નીવડે.

કામ સૌ કરતી વેળા સદ્ભાવ જ્ઞાનપૂર્વક
 રહ્યાં જેને કરે ઊઠો એવો પામે ખરું ફલ.
 કામની યોગ્યતા યોગ્ય જેમાં વિવેકજ્ઞાન હો
 એવાનું ફળશે કામ જિંદગાની મહીં રુડું.
 કામથી વ્યક્તિસંબંધ સંકળાયેલ જીવને,
 સદ્ભાવ વ્યક્તિના શા શા સ્પર્શે માનવજીવને !
 એમ સ્વભાવનો સ્પર્શ થતાં જેઓ વિચારતા
 ‘શાંતિ તાટસ્થ્ય પોતામાં ગણે કેળવવા મળ્યાં.’
 તેઓ સ્પર્શ થકી એવા જીવન કેળવ્યાં કરે
 જીવનમુક્તિની દહાણુ કોક દી તે જ પામશે.
 જેઓ કામથી પોતાનો સ્વભાવ પલટાવવા
 મથતા જાગૃતિ રાખી કામ એને ફળે સદા.
 બાકી તો વૈતરું કામ માથે સૌને રહ્યું ખરું;
 કલ્યાણુ વૈતરા-કામે કોઈનું ના કદી થતું.
 જંજાળ કામની જેને લાગે તે માનવી કશું
 શકે કલ્યાણુ ના સાધી પોતાનું કે ખોળ તણું.
 કામ જેવો ખોળે કોઈ શુર પ્રત્યક્ષ છે નહીં;
 શીખે છે કામથી જે, તે કામને જાય છે તરી.
 હરિજનઆશ્રમ, સાબરમતી : તા. ૧૮-૧૦-૪૪

રામ પ્રકટાવવા કામ

અનુબંધ ૫

કામથી કામના જે તે પુરાયે માનવી તાણી
 જીવન કામથી કેવું સંતોષાયાં કરે વળી !
 કામમાં લોક તો બુદ્ધિ પરાવી કામ ના કરે
 કામને માનવી કેવું વેઠ જેવું જ સૌ કરે !
 ‘કામને કરવાનું છે’ એટલે કામ તે કરે;
 ‘આલશે ના કર્યા વિના’ એમ ધારી વળી કરે.
 ‘જીવનદોરું તો કામ’ જીવતો જાગતો હૃદે
 જ્યાં કામે દઢાવે જે કામથી કેંક પામશે.
 કામથી જ્ઞાન પામે સૌ જુદાજુદા પ્રકારનું;
 કામ તો આપણી માતા; નવો જન્મ પમાડતું.
 કામ વેતરવાની તે જેને છે સાંપડી કળા
 કામ એને બતાવે છે આંડા જે પડદા ઊભા.
 આરપાર જવા સૌની સર્વ સાહસ, હિંમત,
 કામથી શક્તિ જન્મે, તે કામ કેવું જ ઉત્તમ !
 નાસીપાસ થતા જેઓ કામથી અટવાઈને
 શુક્રવાર કરો એનો ના વળે કોઈ રીતથી.
 દોખીને કામને જેને ધ્રાસકો દિલમાં પડે;
 ધ્રાસકો તો રહેવાનો એને જે તે બધા વિષે.
 ચિત્તે શંકાકુશંકાઓ રાખીને કામ જે કરે
 કામમાં તે ભલીવાર પછી શી રીત બીતરે ?
 સદ્ભાવ સદ્વિચારોથી જેના કામ વિષે ઝરે
 સંતોષ કામથી એના એને ને અન્યને વળે.

જીવવું 'પડવાતું' છે માનો કે નવ માનશે.
 તો પછી જીવવું ફાલે એમ કામ ઉકેલજો.
 એવું કામ કર્યામાં તો દુઃખ ને શ્રમ સૌ પડે,
 પાંગરે કિંતુ તેમાંથી નવું જીવન જીવને.
 દુન્યવી લાલ ના કોઈ અમસ્તો મેળવી શકે;
 દુઃખ ને શ્રમ ત્યાં થે તે સૌને ભોગવવાં પડે.
 તો પછી કામમાં શાને દુઃખ ને શ્રમ, ભાવથી
 સ્વીકારે માનવી કાં ના ? સાવ શું જડ માનવી ?
 સૌને આનંદથી, બેબે કે, કામ કરવું પડે
 તો આનંદ મળે તેમ કામ કાં ના બધાં કરે ?
 કામથી સર્વ સંબંધ આપણો જીવતાં લગી
 કામના જેવું સંબંધી બીજું કોઈ કશે નથી.
 કર્મ-કૌશલ્યથી જે જે કેળવાયાં કરે ગુણો
 શક્તિ પ્રેરાવવાને તે જીવને પલટાવજો.
 ગુણોથી ગુણની રીતે કામ લીધાં કર્યે બધું
 ગુણની ચેતના-શક્તિ ફળાવે છે ન ત્યાં કશું.
 કામનો માત્ર વિચાર માનવી જે કર્યાં કરે
 ગોટવાયાં કરે ખાલી કામવિચારમાં જ તે.
 કામથી ખ્યાલ બિંદો બે જાગે જીવનનો નહીં
 એવાને કામ તો કામ ખાલી માત્ર રહે નકી.
 જિંદગી માટ છે કામ, બિંદો તે હેતુ કામનો
 જેને ના કામમાં રેતો, મિથ્યા તે કામ જાણશો.
 કામ તો છે અધિષ્ઠાતા જીવન પામવા તણો
 જે લે આધાર એ રીતે કામમાં, રામ પામતો.

વ્યવસ્થા, દક્ષતા આદિ ગુણો જે કામથી મળે
સદ્ભાવ પ્રેમથી ભીના વિના કોરા ગુણો ખરે.
જીવને રામને જેઓ કામથી પ્રગટાવવા
જ્ઞાન, ભક્તિ અને યોગ કામે જે ધ્યાન જોડતા.
કામ એતું થતું રે' છે સર્વ પેર સળંગ તે
પ્રત્યક્ષ રામને કામે એવા તો નિરખે સદા.
હરિજન આશ્રમ, સાયરમતી : તા. ૨૧-૧૦-'૪૪

પ્રભુ-તર્પણ કામ

અનુબંધ ૫

કામને આવકારે જે એને કામ બધી રીતે
કામ ઉકેલવા યોગ્ય આપે શી સૂક્ષ્મ બુદ્ધિ તે !
કામ ઉકેલતાં જેને આવડે પૂરું પાંસરું
મુશ્કેલી કામની એને થોભાવી ના શકે કશું.
ચારે બાજુ તણી કામે ભલે લાગે અશક્તતા
દઢાત્માવાન તો યે જે, બેસી તેથી રહે ન ત્યાં.
પોતાનાથી થતું જે જે કામ ઉકેલવા બધું
કરે છે ચિત્ત પ્રેર્ય ત્યાં વિચારી કામ હેતુનું.
પાસા સૌ પડતા લાગે કામના અવળા ભલે,
નાસીપાસ છતાં તેથી કોઈ રીતે નહીં થશે.
કામને વળગી જે રે' કામ પૂરું થતાં સુધી
નિરાશા શી પછી એને રહે કોઈ પ્રકારની ?
કામમાંથી નિરાશા જે લાગે જેને હ્રદે કશી
પાર એ પાડવા કામ એને લે' લાગ્યો તો નથી.

વાંછા કેળવવા ઊંડી, કામને પાર પાડવા,
 ઊંડું રહ્યા વિના કામે તમન્ના પાકો થાય ના.
 કળાવા કામનો હેતુ કામ સૌ કરતી પણે
 જેનામાં ભાવના રે' છે હેતુ એનો કળ્યાં જશે.
 હેતુ કળાવવા સારુ, અનિચ્છા હોય, કામ તે
 આવે છે કરવાતું કૈં; થવો ત્યાં ખેદ ના ઘટે.
 ચાહીને ઊલટું એવા કામે લક્ષ પરોવોને
 પ્રેમભાવ વધુ રાખી કામ ઉકેલવું ઘટે.
 જતાં ઉકેલવા એવું કામે નિષ્કળતા મળે
 એવી નિષ્કળતા ત્યારે વધારે ચેતના હૃદે.
 ચેતનાશક્તિ શી ઉચ્ચ તેજસ્વિતપણે થશે!
 કામ ઉકેલવા પોતે લેશે સર્વ ઉપાય તે.
 જે જે કૈં સૂઝશે એને વિચારી એનો યોગ્યતા
 કરી જોયા વિના એવો રે'શે ત્યાં કોઈ રીત ના.
 પોતાના ભાવની આટે જે જે વચ્ચે ઊભું હશે
 ખાલી જોયાં કરી એવો હાથ જોડી ન બેસશે.
 પોતાના ભાવથી ઊંધી ભાવના પ્રસરાયલી
 જોઈ, ઉદ્વિગ્નતા જેને લાગે, વિચારશે મથી.
 પ્રભુની પ્રાર્થનામાં શો એવો લાગી જશે હૃદે!
 ઉકેલાઈ જવા જૂંચ આર્તનાદ પુકારશે.
 પોતાને વેઠવાતું સૌ યજ્ઞભાવે કરી હૃદે
 નોતરીને સ્વીકારી લે આડાંફેલાં થવા દૂર.
 પોતાથી બનતું સર્વ જો કર્યાં ના છતાં કળે
 હેતુ તે કામનો પૂરો, પોતાનો ત્યાં વિચારશે.

પોતાની ભૂમિકા યોગ્ય થવા કાળે અધી રીતે
 જિંડું જિંડું વિચારીને તેવો ત્યાં શો મધ્યાં જશે.
 શા પૃથક્કરણે ઊઠો પ્રોવાઈ તે હૃદે જશે!
 શક્તિ વધારવા એવો યજ્ઞ આહુતિ આપશે.
 પ્રભુને બારણે એવો પોતાની ધા શો નાખશે!
 હોમવા સર્વ પોતાનું એને ઉત્કટતા થશે.
 અધીરો ના થશે પાછો, સ્વસ્થતા ના ગુમાવશે
 વિચારી બાબુથી સર્વે રાજે છે તોલવાનું તે.
 વળી ના ભૂસકો એવો ઓચિંતો મારશે કશે;
 યોગ્યાયોગ્યપણું ત્યાં ત્યાં પોતાનું જિંડું માપશે.
 પ્રભુહાથે પડેલો છે પોતાને એમ માનીને
 ભત બચાવવા એને લગારે ના પડી હૃદે.
 થવા યોગ્ય ભૂમિકાનો પોતાના સૌ સમર્પણે
 એવો તો જીવતો ભાવ જીંડો શો રાખતો હૃદે!
 એવા સમર્પણે હૈયાં બીજાનાં તે હલાવશે
 બીજાને તે હલાવીને ગોઠાટીથી ચલાવશે.
 સદ્ભાવ, પ્રેમ કેવો ને કેટલો આપણો હશે
 તોળાઈ તે જશે ત્યારે એવાના તે સમર્પણે.
 પોતાના જીવને એવો સર્વ માનવજાતને
 જિંચે શો લાવવા કેરા યજ્ઞ આદરતો, જીવે.
 પોતાને એકલો માને, પોતાનામાં ઘણાં ઘણાં
 એ રીતે વર્તતો એવો સર્વ-કલ્યાણમાં સદા.
 કામમાં યજ્ઞનો ભાવ પરાવી કામ સાધવા
 ઇતેભરી હૃદે રાજે કામમાં તે જશે કૃપ્યાં.

કામથી કામનું થાય કામમાં સૌ સમર્પણ
 સર્વ પ્રકારનું શ્રેષ્ઠ, એ કામ પ્રભુતર્પણ.
 જીવનું મરવું એને બંનેમાં લાવ એક શો !
 પ્રભુ માટે બધા એના જે તે સર્વ પ્રકાર તો.
 પ્રભુનો પ્રેમ એવાનો નૈસર્ગિકપણે હૃદે
 એને સમર્પવાવે શો ! કેણુ ઉકેલી તે શકે ?
 વિશ્વ-ઉત્ક્રાંતિનો યજ્ઞ કેવો ચાલે સનાતન !
 હોમાય આદિથી એમાં કેવાં ઉત્કૃષ્ટ જીવન !
 છતાં શી માનવી જાત એવી ને એવી પામર !
 ચઢે, પાછી પડે હેઠી, એનો શો ગૂઢ એ ક્રમ !
 પ્રભુને પાદ ધા મારી “ એને સૌ છાજતું થવાં
 જે તે ભલે થતું રે’લે ” એને માટે જગે સદા.
 એલિસબ્રિજ, અમદાવાદ : તા. ૧-૧૧-૪૪

યૌગિક કર્મ

કામનું માપ તે યોગ્ય ને ધ્યેયે ખૂંપવા તણું
 જોમ ને પ્રાણુ પ્રેરે તો આપણે જાણવું ખરું.
 જે જે સમાજનાં માપો, છાપ, મૂલ્યાંકનો બધાં
 એનાથી આપણું કામ રાખશો માપવાનું ના.
 થતાં સૌ કામનું ધ્યેય સૌ સામાજિક નીતિથી
 લોક-આદર્શથી જુદું રહ્યું જીવનનું ખરે.
 લોકોત્તર થવાનું છે જેમાં તેમાં બધા વિષે
 લોકોની રીતથી તેથી ના કેં વિચારવાનું છે.

લોકજીવન તો માત્ર શી ઘરેડ પ્રમાણનું!
 લોક-જીવન ચીલાથી જવાનું દૂર ત્યાં ઘણું.
 જિંદગી-ધ્યેય જે માન્યું પૂરું ત્યાં અંપલાવવા
 જે કર્યાથી મળે શક્તિ કામ તે યોગ્ય સૌ સદા.
 જીવનધ્યેયથી આવે આડફેટે ચઢાવવા
 કોઈને કોઈ તો નિશ્ચે મંડયું રે'વાનું છે સદા.
 કિંતુ જેને ખરી હૈયે પોતાના ધ્યેયની પડી
 ના વિચાર્યા વિના તે રહે કામ સાંપડતાં કદી.
 આવેલા કામથી 'કેવો, કેટલો ફળશે વધુ
 જીવનધ્યેયનો હેતુ' જાડું એવો વિચારશે.
 એનાથી કોઈ જે બીજા વિચારે મનમાં રકુરે
 સભાતીય વિચારોની જોડે સાંકળે ત્યાં ન તે.
 પ્રત્યેક કામમાં એના 'ધ્યેય કેવું ફળ્યાં કરે'
 એવો રહે જાગતો જાંડો જેને વિચાર, તે ફળે.
 પોતાના કામનું માપ એવાને ઝટ સૂઝશે
 તમજા ધ્યેયની એવી વિવેક-જ્ઞાન પ્રેરશે.
 પૂર્ણ વિવેક જેનામાં યોગ્યાયોગ્ય તણો ખરો
 જન્મેલો છે સદા એવો તોળે કર્મ બધી રીતે.
 કામને યોગ્ય સૌ રીતે શી રીતે તે ફળાવવું
 જાંડાં મંથનથી સૂઝયા વિના એને નહીં રહે.
 આવે ચળાવવા એને એની પ્રકૃતિ સૂક્ષ્મ શી!
 નવો નવો સજી સ્વાંગ એના જ હિતનો ધરી.
 પ્રત્યેક કામ એ રીતે કરે જેથી ખૂંપી શકે
 વધુ ને વધુ લક્ષ્યે, ને કામથી કામ કાઢજે.

સમતા, શાંતિ ને જ્ઞાન પ્રેમથી કાર્ય સૌ કરી
એમ કાર્ય થતું રે'તાં મળે છે ભાવ શક્તિ શી !

ચિત્તને પ્રાણ બન્નેમાં બુદ્ધિમાં, બુદ્ધિથી થયે
સમતા પૂર્ણ ત્યાં મેળે ભોગવે સમતા હૃદે.

એક વેળા પૂરેપૂરે સમતા યોગ્ય જ્યાં થતાં
આસક્તિ કોઈએ કામે ઊઠે ના ચિત્ત-પ્રાણમાં.

આસક્તિ નાશ પામ્યેથી રાગદ્વેષ મટી જશે
આધાર શુદ્ધિ એવાની સર્વ પ્રકારથી થશે.

શુદ્ધિનો સર્વ આધાર બુદ્ધિની સમતા પર;
તેથી સૌ કામમાં બુદ્ધિ રાખવી સ્થિર આપણે.

કામ, કેળવવા ઊડી શાંતિ ને સમતા હૃદે,
મળેલું એમ જાણીને વિવેકે વર્તવું ખરે.

અહંકાર અને પ્રાણ, બુદ્ધિ, ચિત્ત મનાદિના
જૂના સ્વભાવને કામે લગાડો ના, મથી મહા.

બને વિચારવાનું જે ધારેલા ધ્યેયની રીતે
દૃઢતાથી વિચારીને આહસે વધવું પથે.

આપમેળે કશું કામ વહોરી લેવું ન કોઈ દી
આવેલા કામમાં યે તે ધ્યેયની વૃત્તિ રાખવી.

ધ્યેયની દૃષ્ટિ ને વૃત્તિ જે રીતે કામથી ફળે
તે રીતે કામને પ્રેમે આટોપ્યાં કરવું ઘટે.

ધ્યેયહીન બધું જીવ્યું, જીવ્યું ના જીવ્યું જાણવું
એવું તે જીવવા માંહી સ્વાદ-સામર્થ્ય શાં બળ્યાં ?

જેનામાં કેંક સંસ્કાર, જેનામાં પ્રાણચેતના
સવિશેષપણે બુદ્ધિ જેની ચથાર્ય હો ભલા !

સામગ્રી શક્યતા કેરી એવી જેને મળેલ છે
લોકજીવનથી એણે ઊઝ્યાં તો કરવું ઊંચે.
લોકથી જે જશે જુદાં લોક એને બધી રીતે
આદિથી કરતાં આવ્યાં કસોટી કેવી કેવીં થે.

કિંતુ એવી કસોટીને ‘ રૂડો પ્રસંગ શો મળ્યો
શક્તિ દઢાવવા ઊંડી ’ માની જે એમ વર્તતો;
એવાને આકરી છો ને ગમે તેવી કસોટીએ
આવતાં ચઢવાનું ત્યાં પોતે નિશ્ચિંત વર્તશે.

એવી રીતે મળ્યાં કામે શક્તિભાવ દઢાવવા
હેતુ જે જીવતો રાખે તે રળે કામથી સદા.

એવાનું કામ તે કામ કામનું બપનું બધું
કામે વાપરવા બુદ્ધિ એ રીતે યોગયોગ્ય સૌ.

સૂરજ આગળે જેવો પૂરો ધ્રુવડ આંધળો
તેવો શો મૂઢ સૌ રીતે આપ આગળ હું ખરો !

ઝાડના તળિયે કેવો ઊગે નાનોક છાડવો
ઝાડને માપવા એને ક્યાંથી ભાન બળે કશું ?

નાદાન છોકરું જેવું લાડે મોટાંનો આગળે
તે રીતે લાડતો હું યે આપના પાદ આગળે.

રાખળે પ્રેમ ને ભાવ કૃપા મારા પરે કરી
આપનું કોક જાણીને લાવળે સ્મૃતિમાં કદી.

સદા યે લાગતા રેંજો મને બહાલા તમે હૃદે
જરાક સ્પર્શવા દેજો હૈયાના તારને ઊંડે.

પ્રાર્થના એટલી મારી તમોને હું લળી કરું
પ્રભુને યાચું કે એને હૈયામાં સંભળાવજો.

એલિસબ્રિજ : તા. ૧૩/૧૪-૧૧-૪૪

કામ ભાવ છતો થવા

અનુક્રુપ

પૂરી નિશ્ચિંતતા, શાંતિ ને સંતોષ, પ્રસન્નતા
મળે જેથી, ગણો કામ થયેલું યોગ્ય તે સદા.
પ્રાણુની કામનાથી કેં આપણે કરવું નહીં;
કામના અંતરે કામ ધ્યેયનું રાખવું સહી.
જેમાં તેમાં વધે ઊંડી ધ્યેયની લાવના હૃદે
બગીને ચેતતી તે રહે કામે વર્તવું તે રીતે.
સંકોચોં મનને ખંતે ધ્યેયમાં કરવું ઘટે;
એને ટકોરોને પ્રેમે વાળ્યાં ત્યાં કરવું હૃદે.
વિવેક-શક્તિ બગેલી તે કાજે હોવો જોઈશે;
યદ્વાતદ્વા તણાઈને બાકી તો રૂબરૂ ખરે!
'આપણે રૂબોએ છીએ' એનું ચે ભાન બગતું
જેને રહે ખૂંચતું ઊંડું તે રૂબે તો ચ શો તરે!
કામમાં કામના હેતુ સ્થૂલ ને સૂક્ષ્મ બે ખરે;
સાધતાં સાધતાં સ્થૂલ લહો ત્યાં સૂક્ષ્મને હૃદે.
સુમેળ સ્થળ ને સૂક્ષ્મ એવો સૌ કામને વિષે
જન્માવે અંતરે જેઓ બન્નેની પાર તે થશે.
કામ સ્થળ સધાવામાં ચેતનાશક્તિ જોઈશે
તે વિના કામ કોઈ ચે કોઈ રીતે નહીં થશે.
તો પછી ચેતના શક્તિ પ્રેર્યાં જે કરતી રહે
ગૂઢ તે શક્તિનો ભાવ મથો કેળવવા હૃદે.
આવેલા કામને એવી રીતથી જીવને ગ્રહો
કામના અંતરે, ભાવ દહાવાને ઊંડો ચહો.

કળા તે મથવા કેરી જેને જીવનમાં મળી
એવાને કામમાં આધિ, વ્યાધિ, ઉપાધિ ના કશી.

કામ પ્રત્યેકથી એવો શીખશે કે' નહું નહું;
બાધપાઠ નવો લેવા કામ એવો ગણે મળ્યું.

‘આંતર શક્તિ પોતાની’, ‘પોતાનો શો સ્વભાવ છે’
એવાને એનું સૌ માપ કામથી શું મળ્યાં કરે!

કામ તો શીખવે: ‘કેવી રીતે જીવન ઉદ્ધવે’
કામ સૌ કરતાં એવી કળાને શીખવી હૃદે.

વિકાસ અર્થ જે કામ કરે, જીવન એહને
સંગ્રામ ખેલવાના શા આવે પોતાની સન્મુખે!

એવા સંગ્રામમાં જેઓ જીત મેળવવા પૂરી
પોતાનું સર્વ હોમે, તે જીતશે કોઈ દી નકી.

કામમાં કિંતુ જેને ના પોતાનું ભાન રહે પૂરું;
કામથી એવું તો કોઈ રળી ના શકશે કશું.

શક્તિ સ્ફુરાવવા કામ, કામ ભાન જગાડવા,
કામ પ્રેરાવવા જ્ઞાન, કામ ભાવ છત્તે થવા.

કામ તે વિના બીજે કોઈ હેતુ ન જીવને
હેતુ કળાવવા કામ જેને, તે નિત્ય ચેતશે.

અનેરા પ્રશ્ન બે શા ! અનેરી શૂંચ શી બેઠે!
તે સંકળાવવા બીજે મથાવે ધ્યેયથી ખરે.

નિશ્ચયાત્મક બુદ્ધિ છે જેની ધ્યેય વિષે ખૂંપી
એવો ના ચળવાનો ત્યાં કેમે યે કોઈ રીતથી.

ધ્યેયને જીવની પેઠે સાચવી રાખશે બધે
ધ્યેય સાચવતાં એવો પોતાનું સૌ સમર્પશે.

એને સમર્પતાં એવું આઠે કોઠે હૃદે થશે
 ભાવ, આનંદ, એવાનું તે સર્મપવું યોગ્ય છે.

ખેખેખેખે સમર્પેલું સમર્પેલું ગણાય ના
 એવા સમર્પવામાંથી ફળે જીવન ના કદા.

એવું સમર્પવા કાજે કામ છે સ્થૂળ ભૂમિકા
 ચેતના સ્મૃતિ એવી જે કામે રાખે, કરે ફળ્યાં.

લક્ષ્મીજીવન તો તે છે, એવાને કામ કોઈએ
 નકામું કોઈ રીતે ના, કામમાં ભાવ તે જીએ.

કામમાં ધારણા ઊંડી કેળવી કેળવી હૃદે
 લક્ષ્મી તે મેળવે કેવી કામથી ચેતના ખરે !

તેથી તો કામ એવાને ચેતનારૂપ લાગશે
 કામ ને ચેતના કેરો એને ભેદ ટળી જશે.

ચેતનાશક્તિનો ભાવ કેવો શો સચરાચરે !
 કામથી જ્ઞાનનું ભાન એવું એને હૃદે થશે.

જીવન શું કમાવાની સાધના દિવ્ય ભવ્ય તે
 કામની, ભૂમિકાને જે ગણે તે હેતુ સાધશે.

જીવને ઉદ્ધવેલી તે શક્તિ પિછાનશે હૃદે
 જાગેલી શક્તિ આધારે કામમાં જીવતો તરે.

કામ આકાર દેવાને ચેતના શક્તિ કાજ છે
 શું પરાત્પર છે કામ ! કામ તો વ્યક્ત ઇશ છે !

કામથી કામમાં ભાવ કામનો જે દઢાવશે
 કામથી શું મળે એને તે અનુભવશે હૃદે.

જીવતી ભાવના કામે રાખ્યાં જે ધ્યેયની કરે
 એવાના જીવને તો ય ધ્યેય શું સરક્યાં કરે !

જેમ જેમ જતાં પાસે ધ્યેય આધુ જણાય છે
 જેને ત્યાં કે' નિરાશા ના, એક તે ધ્યેય પામશે.
 ખડોચતાં ધ્યેયને અંતે શિખરે કેટકેટલાં
 શાં એક એકથી ઊંચાં પડે છે ચઢવાં બધાં!
 એક સીધી લોટી કેરો ચીલો જીવનનો નથી;
 મહા આંટીઘૂંટી કેવી સાંપડે જીવને વળી!
 તે વેળા ખેવડી હામ જેને જીવનમાં ઝગે
 એવા ત્યાં ઝૂઝશે ખંતે હાથમાં માથું રાખીને.
 રસીલો કે મહાવીર તે સંગ્રામ મહીં ઝૂઝે
 એવું તો ઝૂઝવામાં ત્યાં એને આનંદ નીપજે.
 ઊંચો એવો ચઢેલો જે ખીન્ન ને ય ચઢાવશે
 મરી પોતે ખીન્નને તે કેવો વિશ્વે જિવાડશે!
 જીવન-ચક્ષુ એવાનો કામમાં કામથી સદા
 શો સનાતન તે ચાલે! જીવવું એવું ધન્ય હા!
 બુદ્ધિશક્તિ મળેલી છે કેવી માનવોમાં જગે
 છતાં સદ્ભાવથી કામે તે ના પ્રેરાયુ છે કશે.
 બુદ્ધિના કિંતુ સંસ્કાર જેના જીવનમાં ખીલ્યા
 જીવનશક્તિને કાજે એવાએ મંડવું સદા.
 આપના જીવને એવી મને દૃષ્ટિ કરાવીને
 પ્રેરાવી વૃત્તિ હૈયામાં, તેથી હું નમું આપને.
 આપના જીવને ગૂઢ પ્રભુ મારા વસેલ જે
 એને છે પ્રાર્થના ઊંડી જાગવા ચેતવા હૃદે.
 તમારા પ્રેમ આધારે જીવવાને તમે મહીં
 મારામાં શક્તિ રહે, જેમ ચઢે છે વેલ વાડથી.

હૈયાના પ્રેમનો ભાવ પ્રવેશ-દ્વાર ધશનું;
 જીવતો તે થવા ભાવ થજો સૌ દિલ આપનું.
 ગમાર, રાંક અજ્ઞાની જાણું શું પ્રેમભાવને
 ગરીબાઈ વિના જેણે કશું જોયું ન છે કશે.
 આપનો પ્રેમ માણું છું લગીને પાદપંકજે
 ભૂખ્યો કેવો રહું છું હું પૂરો પ્રેમ વિના હૃદે.
 મને જમાડવામાં તે કેઈનું ના કશું જતું
 છતાં યે કેઈ ના આપે મને જે સર્વ જોઈતું.
 આપને સુઝ જાણીને ભીખની જોળી હું ધરું
 નાખજો ટુકડા ખાવા જેથી હું જીવતો રહું.
 આપ તો ક્યાં અને હું ક્યાં એનું ભાન મને પૂરું
 છતાં હૈયા તણો પ્રેમ બકાવે ત્યાં હું શું કરું?
 ચેતનાસ્મૃતિ હૈયામાં આપની શી ધર્યા કરી
 અંજોધું આપને હું તો પ્રભુ મારા હૃદે ગણી.
 પોતાને હું ટકોરું છું, સંકોરું જેમ નિજને,
 સંકેદ્યાં હું કરું પોતે તેવા હું આપના વિષે.
 ત્રિયિ જતાં : તા. ૧૫-૧૧-'૪૪

‘જીવનપગલો’ : પાન ૧૧૨ કિંમત ૦-૧૦-૦

‘...ગીતા’ અને ગાંધીજીની ‘મંગળપ્રભાત’ એ નાનકડી પુસ્તિકા-એ જેનું વાચન જેમ મને ઘણીવાર શાંતિસ્ફૂર્તિદાયક લાગ્યું છે, તેવું આનું ય લાગતાં આ પુસ્તકને પણ એ પ્રકારના વાચનમાં હું એ જેની જોડે અવશ્ય સ્થાન આપું. આઠ-દશ દિવસે અઢેક વાર એનું વાચન થતું રહે તો જીવનપાથેય સારું મળતું રહે અને પ્રેરણા તથા દષ્ટિ પણ...’

ગૂજરાત કોલેજ, અમદાવાદ

અનંતરાય રાવળ

“સરતુ” સાહિત્ય” એટલે “ઊંચામાં ઊંચું” સાહિત્ય”

ગ્રંથોનું સૂચિપત્ર

શાસ્ત્રગ્રંથો-મૂળ તથા અનુવાદ

પુસ્તકનું નામ	પાન. કિંમત. પોસ્ટેજ
સર્વવેદાંત-સિદ્ધાંત-સારસંગ્રહ-શ્રીમન્ શંકરાચાર્યકૃત	૨૨૪ ૧-૪ ૦-૩
બળવાન બનો!-કર્મનો શ્રેષ્ઠ ઉપદેશ (ગુજરાતી ભાષાંતર)	
શ્રી. સાતવલેકરજીની ટીકા સાથે-(યજુર્વેદનો પહેલો અધ્યાય)૧૧૨	૦-૮ ૦-૨
એકાદશ સ્કંધ-મૂળ સહિત ગુજરાતી ભાષાંતર	૪૭૨ ૧-૪ ૦-૪
વિવેકચૂડામણિ-શંકરાચાર્ય-વિરચિત : મૂળ સહિત ભાષાંતર	૧૬૦ ૦-૧૨ ૦-૨
જીવન્મુક્તિવિવેક-મુક્તિ મટિ માર્ગદર્શન આપતો પ્રાચીન ગ્રંથ	૨૨૦ ૧-૪ ૦-૨
અષ્ટાવક્રગીતા-શ્લોકો તથા સરળ અર્થ	૭૨ ૦-૮ ૦-૧
મહાવાક્ય-રતનાવલિ-સરળ અર્થ સાથે	૧૪૪ ૦-૧૨ ૦-૨
એકાદશ ઉપનિષદો-મૂળ શ્લોકો સાથે સરળ ભાષાંતર...	૪૫૨ ૨-૮ ૦-૫
બૃહદારણ્યક ને ઓળંગેલો ઉપનિષદો-(છપાય છે : સત્વર બહાર પડશે.)	
વિદુરનીતિ-મૂળ શ્લોકો તથા સરળ ભાષાંતર	૧૬૮ ૦-૧૨ ૦-૨
મનુસ્મૃતિ-સરળ ભાષાંતર, મૂળ શ્લોકો સહિત	૬૪૦ ૩-૦ ૦-૫
આર્યધર્મનીતિ અને આજુકાલીનીતિસાર-સરળ અર્થ સાથે	
ચૂંટેલા ધર્મનીતિના શ્લોકો	૨૦૮ ૦-૮ ૦-૨
વિષ્ણુસહસ્રનામ-ભગવાન વિષ્ણુનાં હજાર નામો અર્થ સાથે	૧૨૮ ૦-૪ ૦-૧

શાસ્ત્રગ્રંથો-માત્ર અનુવાદ

યોગવાસિષ્ઠ મહારામાયણ-વૈરાગ્ય, મુમુક્ષુ, ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ, } ઉપશમ ને નિર્વાણ-આ છ પ્રકરણો-ચાર દળદાર ગ્રંથો }	૧૬૦૮	૧૨-૦	૨-૦
હ્યુ યોગવાસિષ્ઠ-‘બૃહદ્ યોગવાસિષ્ઠ’ના સારરૂપ ઉપયોગી ગ્રંથ	૫૫૪	૨-૮	૦-૫
વિચાર-સાગર-વેદાંતના દોહન-સારરૂપ તત્ત્વજ્ઞાનનું પુસ્તક	૪૩૨	૨-૮	૦-૫

શ્રીમદ્ ભાગવત-મે અંથમાં ભાષાંતર, નવી ૧૧મી આવૃત્તિ ૧૨૪૦	૮-૦	૧-૬
,, ,, -ભાગ રજે (૮મી આવૃત્તિ) છૂટક મળશે ૬૬૭	૩-૦	૦-૧૦
ભગવતી (દેવી) ભાગવત-સરળ ભાષાંતર, મોટા અક્ષરોમાં ૯૨૮	૬-૦	૦-૧૪
મહાભારતનું શાંતિપર્વ-રાજધર્મ, આપદ્ધર્મ અને મોક્ષધર્મ, ચાર વર્ણુ તથા આશ્રમના સામાન્ય ધર્મો વગેરે ...	૮૫૬	૭-૮ ૦-૧૪
મહાભારત-દળદાર ૭ અંથોમાં	૫૨૦૮	૪૫-૦ ૬-૦

અન્ય ધાર્મિક ગ્રંથો

આત્મસાક્ષાત્કારની કસોટી-સ્વામી સ્વયંન્વ્યોતિ તીર્થ ...	૧-૪	૦-૨
ધર્મપદ-પંચમેયરદાસ દોશીની ટીકા, મૂળ તથા અનુવાદ સાથે ૧૬૨	૧-૦	૦-૨
આત્મરામાયણુ-રામાયણનાં પાત્રોના લાક્ષણિક અર્થો દ્વારા તત્ત્વજ્ઞાન સમન્વવતું અધ્યાત્મ વિષયનું સરળ પુસ્તક ૧૪૦	૦-૧૨	૦-૨
પરમાનંદની પ્રાપ્તિ-શુદ્ધાદ્વૈત મતથી બ્રહ્મનું નિરૂપણ રસિક વાતચીતરૂપે : વૈષ્ણવો માટે ખાસ ઉપયોગી... ..	૨૬૪	૧-૮ ૦-૪
પરમ સુખી થવાના ઉપાય-શ્રીમદ્ધુરામ શર્માદ્વૈત ...	૩૩૬	૨-૦ ૦-૪
પ્રભુમય જીવનનું રહસ્ય-મહાપુરુષોનાં ઉપદેશ-ભજનો ૯૦	૧૬૮	૧-૦ ૦-૨
વિવેકાનંદસાર-વિવેકાનંદના સમગ્ર ઉપદેશોના સારરૂપ ૨૬૪	૨-૦	૦-૪
સ્વરૂપવિચાર-શુક-શિષ્યના સંવાદરૂપે	૧૦૪	૦-૧૦ ૦-૨
તુકારામગાથા-મે અંથમાં-ભક્તિ, જ્ઞાન અને વૈરાગ્ય-પ્રેરક ૪૧૪૧ મરાઠી અભંગોનું સરળ ભાષાંતર	૧૮૪૦	૬-૦ ૦-૧૫
સ્વામી રામતીર્થના સદુપદેશો-આત્મદૃષ્ટા, બ્રહ્મચર્ય, રાષ્ટ્રીય ધર્મ, આત્મસાક્ષાત્કારનો વિધિ, પ્રારબ્ધ નહિ પણ પુરુષાર્થ, યજ્ઞનું રહસ્ય, આનંદ, જીવતો કોણ છે ? ઇત્યાદિ બાબતો સમન્વવતા		
વ્યાખ્યાનો ઇત્યાદિ-(અંથ ૧લા રૂપે) આવૃત્તિ પમી ૫૬૪	૨-૮	૦-૬
સદુપદેશો ઇત્યાદિ-(અંથ ૩જી રૂપે)	૫૨૦	૨-૮ ૦-૫
સ્વામી વિવેકાનંદના ઉપદેશો-ધર્મ એટલે શું ? ભક્તિનું ખરું સ્વરૂપ, વેદાંતનું કાર્ય, ભરતખંડનું ભવિષ્ય, આપણું કર્તવ્ય, પુનર્જન્મ, ભક્તિયોગ, મૂર્તિપૂજા, પ્રભુપ્રેરિત વાતો, પત્રો ઇ.		

સદુપદેશો—આવૃત્તિ ૨૭ (ભાગ ૪-૫ રૂપે) ...	૬૦૦	૨-૪	૦-૬
ભક્તિયોગ—આવૃત્તિ ૨૭ (ભાગ ૮મા રૂપે) ...	૩૮૪	૧-૮	૦-૪
પાતંજલયોગ અને જ્ઞાનયોગ—(ભાગ ૧૦-૧૧મા રૂપે) ...	૫૬૦	૨-૦	૦-૫
પાતંજલ યોગસૂત્ર—ભગવાન પતંજલિનાં યોગસૂત્રો, અર્થ તથા સ્વામી વિવેકાનંદના વિવેચન સાથે ...	૧૬૨	૧-૦	૦-૩
જ્ઞાનયોગ—આત્મા, વ્યાવહારિક વેદાંત, કલ્યાણનો પંથ, યાજ્ઞ-વલ્કય અને મૈત્રેયી ઉપર વિવેકાનંદે આપેલાં વ્યાખ્યાનો ...	૨૩૬	૦-૧૨	૦-૨
રાજયોગ—સાધન, પ્રાણ, પ્રાણનું આધ્યાત્મિક રૂપ, પ્રાણનો સંયમ, પ્રત્યાહાર, ધારણા, ધ્યાન, સમાધિ ઇત્યાદિ (સ્વામી વિવેકાનંદજીએ કરેલી ટીકા સાથે) ...	૧૩૬	૦-૧૨	૦-૨
આખ્યાનમાળા—ગ્રંથ ૧લો—સ્વર્ગસ્થ અનંતપ્રસાદકૃતઃ ક્રુપ, અંબરીષ, શબરી, નરસિંહ, મીરાંબાઈ ઇત્યાદિ ૧૬ આખ્યાનો ...	૭૦૮	૩-૦	૦-૭
આખ્યાનમાળા—ગ્રંથ ૨જો—સ્વર્ગસ્થ અનંતપ્રસાદકૃતઃ કુંવર-બાઈતું મામેરું, નામદેવ, તુકારામ ને વિઠોબા, ભીમ-પિતામહ ઇત્યાદિ ૨૪ આખ્યાનો ...	૭૨૦	૩-૦	૦-૬
બૈદિક વિનય—ખંડ ૧-૨-૩ઃ શેઝિંદા સ્વાધ્યાય માટે ચૂટેલા ૩૬૦ વેદમંત્રોઃ ભાષાંતર—વિવરણ સહિત ...	૮૪૦	૩-૧૨	૦-૮
ઉપદેશસારસંગ્રહ—ઋષિવર તિરુવલ્લુવરના વેદતુલ્ય ઉપદેશો ...	૩૮૪	૧-૮	૦-૪
મુખોદરનાકર—ધર્મની તિપ્પેરક ૧૦૫ કૂંકાં દૃષ્ટાંતો ...	૩૦૦	૧-૮	૦-૪
વિભુની વાટે ને રામાયણની રત્નપ્રભા—ગુરુ-શિષ્યનો ઉપ-દેશાત્મક સંવાદ ને રામાયણ તથા આધુનિક યુગની તુલના ...	૧૬૪	૦-૪	૦-૨

સ્વ૦ પદિયારકૃત પુસ્તકો

સ્વર્ગનું વિમાન—ભક્તિનો મહિમા સમન્વિત ૩૭૨ પાંખલા ...	૩૭૨	૨-૦	૦-૪
સ્વર્ગની કૂંચી—સદ્વર્તન રાજતાં શીખવનારું બોધદાયક પુસ્તક ...	૩૭૨	૨-૦	૦-૪
સ્વર્ગનો ખળનો—ભક્તિમાર્ગની ત્રીજી ચોપડી, દૃષ્ટાંતો સાથે ...	૩૧૨	૨-૦	૦-૪
સ્વર્ગનો પ્રકાશ—જ્ઞાન અને પરમાર્થનો સંબંધ તથા પાગલ હરનાથની નજીવા લાયક વાતો ...	૩૩૬	૨-૦	૦-૪
સ્વર્ગની જિંદગી—કંગાલ મનોદશાને માટે ભોમિયારૂપે ...	૩૦૦	૨-૦	૦-૪

સ્વર્ગનો આનંદ-ભક્તિ ને તેના પ્રકારોની સમજ આપતું પુસ્તક ૩૬૦	૨-૦	૦-૪
સ્વર્ગની સીડી-મોક્ષમાર્ગ પ્રાપ્ત કરવાનાં ૧૨ પગથિયાં .. ૩૬૦	૨-૦	૦-૪
સ્વર્ગની સડક-સ્વર્ગનો ઢૂંકો ને સરળ રસ્તો બતાવતું પુસ્તક ૪૬૮	૨-૦	૦-૫
સંસારમાં સ્વર્ગ-સંસારને સ્વર્ગરૂપ બનાવવા આ પુસ્તક વાંચો ૩૪૮	૨-૦	૦-૪
સાચું સ્વર્ગ-ભક્તિ ને જ્ઞાનવિષયક સાદી વાતો: દૃષ્ટાંતો સાથે ૪૬૨	૨-૦	૦-૫

રામાયણ

ગિરધરકૃત રામાયણ-કવિ ગિરધરદાસની હસ્તપ્રત ઉપરથી ૭૬૨	૪-૮	૦-૧૦
માનસ રામાયણ-બે ભાગમાં, દોહા-ચોપાઈ બાળપ્રાથ લિપિ અને ભાષાંતર ગુજરાતીમાં, ૩૦ ચિત્રો સાથે ... ૧૪૦૦	૭-૦	૧-૪
ઉલ્લસીકૃત રામાયણ-ગુજરાતી લિપિમાં, ૩૬ ચિત્રો સાથે ૧૪૩૨	૭-૮	૧-૫
,, ,, -ભાગ રત્ને-આવૃત્તિ ઉભી ... ૬૪૦	૩-૦	૦-૧૧
વાદમીકિ રામાયણ-નવી આવૃત્તિ સત્વર છપાશે.		
,, ,, -ભાગ રત્ને (આવૃત્તિ ૩જી) છટક મળશે. ૭૬૪	૩-૦	૦-૧૨

ભગવદ્ગીતા

પુરુષાર્થબોધિની ગીતા-(ત્રણ ગ્રંથોમાં) મૂળ શ્લોકો, પદચ્છેદ, અર્થ અને પંડિત સાતવલ્લેકરજીની વિસ્તૃત ટીકા સાથે ૧૦૭૪	૧૧-૦	૧-૨
જ્ઞાનસત્ર ગીતા-ગીતાના મૂળ શ્લોકો, પદચ્છેદ ને શબ્દાર્થ ૩૬૮	૧-૪	૦-૪
,, ,, ગુજરાતી લિપિમાં ગીતાના શ્લોકો, પદચ્છેદ તથા શબ્દાર્થ સાથે ... ૩૬૮	૧-૪	૦-૪
શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતા-મેઘા અક્ષર, ગુજરાતી સરલાર્થ સહિત ૨૪૮	૦-૧૨	૦-૩
શ્રી જ્ઞાનેશ્વરી ભગવદ્ગીતા-જ્ઞાનેશ્વર મહારાજે રચેલી 'ભાવાર્થદીપિકા' નામની સરળ ને ભાવવાહી દૃષ્ટાંતોથી ભરપૂર ટીકા આપેલી છે. આવૃત્તિ ઉભી : ૮૮૮	૪-૦	૦-૮
શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતા-એકબાજુ શ્લોક ને બીજી બાજુ ભાષાંતર- વાળી, ગુટેક કદ આખ્રપા, બોર્ડપટ્ટીનાં પૃષ્ઠોં ... ૪૮૦	૦-૮	૦-૩

શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતા-માત્ર ગુજરાતી ભાષાંતર-૬૬ ૩૮૪૫: ૨૮૮ ૦-૪ ૦-૧
(માત્ર સંસ્કૃત પાઠ કરનારાઓ માટે ખાસ ઉપયોગી)

મૂલ મૂલ ભગવદ્ગીતા-મોટા અક્ષર ૨૧૨ ૦-૧૦ ૦-૨
" " મધ્યમ અક્ષર ૨૦૦ ૦-૫ ૦-૧

મૂલ મૂલ પંચરત્ન ભગવદ્ગીતા : મોટા અક્ષર : પાન ૧૧૨ ૦-૧૪ ૦-૨
" " મધ્યમ અક્ષર : પાન ૩૩૨ ૦-૮ ૦-૨
" " લઘુ અક્ષર ૨૦૦ ૦-૫ ૦-૧

જીવનચરિત્રો

સ્વામી સહજાનંદ-ચરિત્ર તથા ઉપદેશો ૩૩૬	૧-૮	૦-૪
સાધ્વીબાબા-શિરડીના સુપ્રસિદ્ધ મહાત્માનું વિસ્તૃત ચરિત્ર ૪૩૬	૩-૦	૦-૫
ચૈતન્યમહાપ્રભુ-ત્રણ અંથોમાં, વિસ્તૃત ચરિત્ર (સચિત્ર) ૧૫૬૬	૬-૮	૦-૧૫
જ્ઞાનેશ્વર મહારાજ અને મહાત્મા એકનાથ-મે ચરિત્રો ૫૦૪	૨-૮	૦-૫
રામકૃષ્ણ પરમહંસ-પ્રેરણાદાયી અદ્ભુત ચરિત્ર... .. ૬૦૮	૨-૮	૦-૫
સ્વામી વિવેકાનંદ-જીવનના પ્રસંગો આલેખતું વિસ્તૃત ચરિત્ર ૭૮૪	૩-૦	૦-૭
સ્વામી રામતીર્થ-વિસ્તૃત ચરિત્ર, વેદાંતના ઉપદેશો સાથે ૬૭૨	૩-૦	૦-૭
સંત તુકારામ-મહારાષ્ટ્રના સુપ્રસિદ્ધ સંતનું વિસ્તૃત ચરિત્ર ૬૪૮	૨-૮	૦-૬
સ્વામીશ્રી બ્રહ્માનંદ ને શિવાનંદનાં ચરિત્રો... .. ૪૨૪	૧-૬	૦-૪
શ્રીરામચંદ્ર દત્ત ને નાગમહાશયનાં ચરિત્રો... .. ૩૩૬	૧-૦	૦-૩
મં સરયૂદાસજી, ભૂધરભક્ત ને જાનકીદાસજીનાં ચરિત્રો ૨૫૬	૦-૧૦	૦-૩
ભક્તચરિત્ર-નાભાકૃત ભક્તમાળમાં નહિ આવેલાં ૨૬ ભક્તોનાં પ્રેરણાદાયી ચરિત્રો (આવૃત્તિ રજી) ૫૨૮	૨-૮	૦-૫
આદર્શ ચરિત્રસંગ્રહ-ભાગ રજો-દેશપરદેશના સંતમહાત્માઓ, ઋષિમુનિઓ તથા વીર પુરુષોનાં ૭૦ દ્વંદ્વાં ચરિત્રો ૬૨૪	૨-૮	૦-૭
ભારતના વીરપુરુષો-ઐતિહાસિક ૪૦ વીર પુરુષોનાં ચરિત્રો ૩૩૬	૧-૪	૦-૪
વીર દુર્ગાદાસ અથવા મારુ સરદારો-મારવાડના રાજપૂત યુગના નરકેસરીનું વીરત્વભર્યું વૃત્તાંત ૩૦૪	૧-૦	૦-૩
મુસ્લિમ મહાત્માઓ-૬૬ મુસ્લિમ સૂફી સંતોનાં ચરિત્રો ૭૫૬	૨-૪	૦-૭

સંત-વાણી

કર્મગાથા-કર્મની શ્રેષ્ઠ ભાવના સૂચવતો કાવ્યસંગ્રહ ...	૨૪૮	૧-૦	૦-૩
પરિચિત પદસંગ્રહ-૧૧૨ ભક્તોનાં ૬૯૭ ભજનોનો સંગ્રહ	૪૦૦	૧-૧૨	૦-૪
મીરાં અને નરસિંહ-(સંપાદક : ન્યાયમૂર્તિ હરસિદ્ધભાઈ દિવેડિયા) પસંદ કરેલાં ૧૯૩ ભજનો તથા પદો ...	૧૦૪	૦-૧૨	૦-૨
અખાની વાણી-અધરા શબ્દોના અર્થ તથા સુધારાવધારા સાથે	૫૦૪	૩-૦	૦-૬
રીવાને સાગર-જીવનસાદૃશ્યનો ઉલ્લાસ આપતો ગ્રંથસંગ્રહ	૪૮૦	૪-૮	૦-૫
ભજનસાગર-જીદાજીદા ભક્તોનાં ૬૩૧ કૃત્તમ ભજનોનો સંગ્રહ	૬૮૮	૨-૮	૦-૬
પ્રીતમદાસની વાણી-બોળ, છપ્પા, કક્કા, મહિનાઈનો સંગ્રહ	૫૬૦	૨-૮	૦-૪
તુકામ્હણે-પસંદ કરેલા અભંગો, મરાઠીમાં ...	૧૨૦	૦-૫	૦-૨

સ્ત્રી તથા બાળોપયોગી સાહિત્ય

સ્ત્રીઓના વિવિધ પ્રશ્નો-સ્ત્રીઓની કેળવણી, વારસાહક, ગામરાની સ્ત્રીઓનો પ્રશ્ન, કાર્યક્ષેત્ર, શારીરિક સંપત્તિ, ગૃહકેંદ્રીય તથા સ્ત્રીઓની ફરજો ઇત્યાદિ અનેક વિષયો	૨૬૪	૧-૮	૦-૪
કલ્યાણમયી-સ્ત્રી ઉપયોગી વાર્તા પુસ્તક (ખીજ આગ્રનિ)	૨૨૪	૧-૦	૦-૩
સ્ત્રીશારદામણિદેવી-(ચરિત્ર)લે. આનંદ ચૈતન્ય	૧૦૪	૦-૮	૦-૨
ટૂંકી વાર્તાઓ-અંથ ૧લો-સામાજિક નિર્દોષ ટૂંકી ૬૬ વાર્તાઓ	૫૮૮	૨-૮	૦-૬
„ „ -અંથ ૨લો-કુટુંબ માટે ઉપયોગી ૫૭ વાર્તાઓ	૫૭૬	૨-૮	૦-૬
„ „ -અંથ ૩લો-સ્ત્રી-પુરુષો માટે જરૂરી ૫૬ વાર્તાઓ	૪૦૮	૨-૮	૦-૪
„ „ -અંથ ૪લો-સર્વ માટે ઉપકારક ૮૬ વાર્તાઓ	૭૨૦	૨-૮	૦-૬
ભારતની દેવીઓ-અંથ ૧લો-પ્રાચીન યુગની ૧૧૩ સતીનાં ચરિત્રો	૭૩૨	૩-૦	૦-૬
„ „ -અંથ ૨લો-મધ્યયુગનાં ઐતિહાસિક ૨૪૯ ચરિત્રો	૭૩૨	૩-૦	૦-૭
„ „ -અંથ ૩લો-મધ્યયુગ ને અર્વાચીન ૧૬૬ ચરિત્રો	૮૦૪	૩-૦	૦-૭
બાલભારત-(સચિત્ર) ખાસ બાળોપયોગી સંક્ષિપ્ત મહાભારત	૨૮૮	૧-૮	૦-૪
ખિરબલ અને ખીજ-લે. જ્યોતીન્દ્ર હં. દત્તે : બાદશાહ અને ખિરબલની તથા ખીજ રમૂજ વાર્તાનો સંગ્રહ ...	૨૮૦	૧-૮	૦-૩
બાળસહબોધ-વાર્તાઓરૂપે ધાર્મિક શિક્ષણ ...	૧૨૦	૦-૪	૦-૧

સદ્ગુણી બાળકો-લે. સ્વ૦ નારાયણ હેમચંદ્ર : સાહસ, શૌર્ય અને પરાપકારવૃત્તિ જેવા સદ્ગુણો પ્રેરણું પુસ્તક ...	૧૩૬	૦-૮	૦-૨
ભારતીય નીતિકથાઓ-મહાભારતમાંની પર બોધક વાતો (છપાય છે.)			
બુબોધક નીતિકથા-સ્વ૦ બિરબલકૃત : ૧૫૨ બોધપ્રદ વાતો	૨૩૨	૦-૮	૦-૨
બાળકોની વાતો-ભાગ ૧લો : બોધપ્રદ ૨૧ વાતો ...	૮૪	૦-૬	૦-૨
,, ,, -ભાગ ૨લો : બોધપ્રદ ૬૧ લેખોનો સંગ્રહ	૨૬૪	૦-૮	૦-૩

પ્રકીર્ણ સાહિત્ય

સ્વામીશ્રી અખંડાનંદજીના પત્રો-૮૫ બોધદાયક પત્રો	૨૪૮	૧-૪	૦-૨
મુવર્ણયુગ-લેખક કનૈયાલાલ મુનશી	૬૨	૦-૮	૦-૨
આત્મનિરીક્ષણ અને સંકલ્પ-લે૦ રમણલાલ ૧૦ દેસાઈ સ્વમુધારણાની પ્રેરણા આપતું પુસ્તક : બીજી આવૃત્તિ	૧૬૮	૧-૦	૦-૨
સાહિત્યપ્રારંભિકા-લે. હિમ્મતલાલ ગણેશજી અંનરિયા	૧૪૪	૧-૦	૦-૨
ગુજરાતની ગઝલો-દી. બ. કૃષ્ણલાલ ઝવેરી-સંપાદિત બુદ્ધિજીવી ૮૯ ઉત્તમ ગઝલોનો સંગ્રહ ...	૧૮૦	૧-૦	૦-૨
કચ્છની લોકવાર્તા-શ્રી. હુંગરશી ધરમશી સંપાદિત રાજપૂતયુગની કચ્છ દેશની ઐતિહાસિક ઘટનાઓ ...	૩૫૪	૨-૦	૦-૪

ચેતના અને પ્રેરણા

અંતરની વ્યથા-લે૦ 'સોપાન' :: ૫ આત્મકથાઓ	૧૬૨	૧-૪	૦-૩
બુબોધકશાસાગર-બોધદાયક ૫૦૫ દષ્ટાંતોનો સંગ્રહ ...	૪૬૪	૨-૦	૦-૫
આગળ ધસો-('પુર્ણિમા દુધી કન્ટ'નું ભાષાંતર : આ૦ ૩૭)	૪૬૮	૨-૮	૦-૫
સુખી જીવનનાં સાધન-આનંદી જીવન માટે ઉત્સાહપ્રેરક	૩૧૨	૧-૮	૦-૪
આદર્શ દષ્ટાંતમાળા-ભાગ ૧લો બોધક ૪૨૪ દૃષ્ટાંતો દષ્ટાંતો	૪૩૨	૨-૦	૦-૪
,, ,, -ભાગ ૨લો-બોધક ૩૬૫ દૃષ્ટાંતો દષ્ટાંતો	૪૬૬	૨-૦	૦-૫
કલસખાનું-અમજીવીઓનાં દુઃખ તથા ધનિકોની નિર્દયતા દર્શાવતી નવલકથા (અષ્ટન સિંકલેરકૃત)	૬૬૬	૩-૦	૦-૬

શુભસંગ્રહ-(ભા. ૨) દવાઓ ને ઉપયોગી માહિતી, ૧૪૮ લેખો ૫૪૪	૨-૮	૦-૫
„ -(ભા. ૬) „ „ „ „ ૧૬૫ લેખો ૭૩૬	૨-૮	૦-૬
સુઓધપુષ્પવાટિકા-શેખસાદીકૃત આ પુસ્તકમાં રાજનીતિ, ત્યાગીની રહેણીકરણી, મૌનનો મહિમા, શિક્ષણનું ફળદંછ. ૧૩૬	૦-૫	૦-૨

આરોગ્ય અને વૈદક

ખોરાકના ગુણુદોષ-લેખક: ડૉ. રસિકલાલ જે. પરીખ: આયુ- ર્વેદ પદ્ધતિથી આપણા રોગના ખોરાક માટે માર્ગદર્શન આપતું પુસ્તક-સુધારાવધારા સાથે નવી આવૃત્તિ ૧૦૦	૦-૧૦	૦-૨
ઔષધિ કદપલતા-જડ ને હડીલા રોગો ઉપર જુનીજુની સાદી ૪૩ ઔષધિઓના સેવન વિષે સમજૂતી આપતું પુસ્તક ૧૧૨	૦-૧૨	૦-૨
આર્યભિષક અથવા હિંદુસ્તાનનો વૈદ્યરાજ-અનેક વનસ્પતિઓનાં ગુણુદોષ ને ઉપયોગ તેમ જ રોગો: તેમનાં લક્ષણ ને કારણ તથા ઉપચારોનો મહાન ગ્રંથ ૮૩૨	૬-૦	૦-૧૩
આરોગ્ય વિષે સામાન્ય જ્ઞાન-લે. ગાંધીજી :: શરીરરચના, હવા, પાણી, ખોરાક, કસરત, કપડાં, પાણીના તથા માટી- ના ઉપચાર, ગર્ભવેળા સ્ત્રી-પુરુષનું કર્તવ્ય વગેરે બાબતો ૧૨૮	૦-૮	૦-૨
વૈદક સંબંધી વિચારો-ભાગ ૧લો : ઉપયોગી ૧૬૩ લેખો ૬૮૪	૨-૦	૦-૭
„ „ -ભાગ ૨જો : ઉપયોગી ૧૨૮ લેખો ૪૩૨	૧-૧૨	૦-૫
આયુર્વેદ નિબંધમાળા-ભાગ ૧લો તથા ૨જો (વૈદ્ય તિલકચંદ તારાચંદકૃત) આયુર્વેદ ચિકિત્સાપદ્ધતિએ અનેક રોગ, તેમનાં લક્ષણ, કારણ ને સચોટ ઉપચારો સમજાવતો ગ્રંથ. ૧૧૫૨ ૪-૪		૦-૧

સસ્તું સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય

ભદ્ર પાસે, પોસ્ટ બોક્સ નં. ૫૦, અમદાવાદ અને
કાલબાદેવી રોડ, હાથી બીલ્ડિંગ, ત્રીજો માળે, મુંબઈ-૨

સર્વોપયોગી સાહિત્યશ્રેણી

૧૮ પુસ્તકોની સાહસભરી નવી યોજના

પ્રોઠ શિક્ષણ માટે ઉપયોગી થાય તેવાં અને ઓછું બજેટમાં રસ-પૂર્વક વાંચી-સમજી શકે, એવાં પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ કરવાની યોજના આ સંસ્થા તરફથી તૈયાર કરવામાં આવી છે; અને તેનું સંપાદન જાણીતા સાહિત્યકાર શ્રી. મોહનલાલ મહેતા (સોપાન) કરે છે. પહેલી યોજના મુજબ એમાં નીચે જણાવેલાં ૧૮ પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ થયાં છે.

આ યોજનાનાં બધાં પુસ્તકો આવા મોટા વ્યક્ષરોમાં છપાયાં છે.

૧. પ્રકાશનાં પખલાં : (સચિત્ર) લે. શ્રી. કરસનદાસ માણેક
★ જગતના ભિન્નભિન્ન ધર્મોની પ્રેરક કથાઓ ૧૨૮ ૦-૧૦ ૦-૨
૨. રાખની હગલી : (સચિત્ર) લે. શ્રી. ‘ સૌજન્ય ’
★ વાર્તાના સ્વરૂપમાં સંસારની સળગતી સમસ્યાઓ ૧૨૮ ૦-૧૦ ૦-૨
૩. હાસ્ય-તરંગ : (સચિત્ર) લે. શ્રી. જ્યોતીન્દ્ર હં. દવે
★ જીવનમાં દરેક જગ્યાએ પ્રસંગો ઉપરના કટાક્ષ-લેખો ૧૫૦ ૦-૧૦ ૦-૨
૪. જીવનની કલા : લે. શ્રી. રવિશંકર મહેતા
★ જીવનની સફળતા માટેનું વ્યવહારુ માર્ગદર્શન ૧૪૦ ૦-૧૦ ૦-૨
૫. જગતમાં જાણુવા જેવું : (સચિત્ર) લે. શ્રી. છાટાલાલ કામદાર
★ જગતની અદ્ભુતતા ને ઉપયોગિતાનો સરલ પરિચય ૧૨૮ ૦-૧૦ ૦-૨
૬. જીવનપરિવર્તન : (સચિત્ર) લે. શ્રી. ‘ સોપાન ’
★ એક જીવનપલ્લટાની ક્રોધ-મંગલ સળંગ વાર્તા ૧૪૦ ૦-૧૦ ૦-૨
૭. ઇતિહાસને અજવાળે : (સચિત્ર) લે. શ્રી. ઇન્દ્ર વસાવડા
★ ઇતિહાસની પરાક્રમી વ્યક્તિઓની જીવનરેખા ૧૩૬ ૦-૧૦ ૦-૨
૮. ગૃહજીવનની કલા : (સચિત્ર) લે. શ્રી. “ સમાજશાસ્ત્રી ”
★ ઘરમાં સુખ ને સંપત્તી કેમ રહી શકાય તેનાં સૂચનો ૧૨૮ ૦-૧૦ ૦-૨
૯. ગામડું બોલે છે : (સચિત્ર) લે. શ્રી. ચુનીલાલ મડિયા
★ હિંદના નમૂનારૂપ એક ગામડાનું સાચું જીવન ૧૪૪ ૦-૧૦ ૦-૨

૧૦. ગૃહજીવનનાં દૃશ્યો : (સચિત્ર) લેખિકા : શ્રી. કુમુદ શેઠ
★ આપણાં ગૃહ-કુટુંબનાં સાચાં શબ્દચિત્રો ૧૩૨ ૦-૧૦ ૦-૨
૧૧. મારો ભારત દેશ : (સચિત્ર) લે. કાન્તિલાલ પરિખ
★ ભારતવર્ષનાં સૌંદર્ય અને વૈવિધ્યનો પરિચય ૧૩૬ ૦-૧૦ ૦-૨
૧૨. આરોગ્યસાધના : લે. હુગરશી ધરમશી સંપટ
★ આરોગ્યના સંરક્ષણ અંગે માર્ગદર્શન ૧૪૮ ૦-૧૦ ૦-૨
૧૩. ભગવાનનાં છોરુ : (સચિત્ર) લેખક : પુરાતન જુય
★ હરિજનોના જીવન-પ્રસંગોનો હૂબહૂ ચિતાર ૧૩૬ ૦-૧૦ ૦-૨
૧૪. સાહસકથાઓ : લે. રમણિક અરાલવાળા
★ લોકકથાઓ અર્થે સાહસ કરનાર વીરોની કથાઓ ૧૪૦ ૦-૧૦ ૦-૨
૧૫. ગુજરાતના સેવકો : લે. ચન્દ્રકાન્ત શાહ
★ ગુજરાતના ૪ મૂક સેવકોનાં જીવનચરિત્રો ૧૧૬ ૦-૧૦ ૦-૨
૧૬. પટલાઈના પેથ ભા. ૧ ભા. : લે. ઈશ્વર પેટલીકર
★ સામાજિક કુરુદીઓપર વેધક દષ્ટિપાત ૧૪૪ ૦-૧૦ ૦-૨
૧૭. પટલાઈના પેથ ભા. ૨ ભા. : લે. ઈશ્વર પેટલીકર ૧૬૮ ૦-૧૦ ૦-૨
★ સામાજિક કુરુદીઓપર વેધક દષ્ટિપાત
૧૮. ગીતહોરી અને બીજાં નાટકો : લે. સુરેશ ગાંધી (છપાય છે.)
તખ્તાલાયકીવાળાં પાંચ ગીત-નાટકોનો સંગ્રહ

ચોજના વિષે માહિતી

- ચોજનાના દરેક પુસ્તકની છૂટક કિંમત હસ આના છે.
- આ શ્રેણીનાં અઢારે પુસ્તકો માટે અમાઢિથી નાણાં મોકલી નામ નોંધાવનારને માત્ર રૂ. ૧૦)માં મળશે. ટપાલરસ્તે મંજાવવા ઇચ્છનારે રૂ. ૧-૮ વધુ મોકલવો. તૈયાર થયેલા પુસ્તકો ગ્રાહક ચતાંની સાથે જ અપાશે.

સસ્તું સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય

ભદ્ર પાસે, પોસ્ટ બોક્સ નં. ૫૦, અમદાવાદ અને
કાલબાદેવી રોડ, હાથી બોલિંગ, ત્રીજો માળે, મુંબઈ-૨

